

МВС України
Харківський національний університет
внутрішніх справ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ
в дослідженнях молодих учених**

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції

(м. Харків, 17 травня 2018 року)

Харків 2018

УДК 34(477)(063)
А45

Друкується відповідно до доручення Харківського національного університету внутрішніх справ від 19.02.2018 № 25.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
А45 молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 272 с.

У збірці знайшли відображення наукові розробки ад'юнктів, аспірантів, слухачів магістратури, здобувачів і молодих вчених Харківського національного університету внутрішніх справ та інших юридичних вузів України, присвячені розкриттю проблем, що існують в основних галузях правоохоронної та правозастосовної діяльності.

Для науковців, правоохоронців-практиків, ад'юнктів, аспірантів, курсантів, студентів та слухачів закладів вищої освіти юридичного профілю.

УДК 34(477)(063)

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники. Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Видавнича діяльність. Матеріали науково-практичних конференцій, семінарів тощо», а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

Наукове видання

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених

Тези доповідей учасників науково-практичної конференції
(м. Харків, 17 травня 2018 року)

Відповідальні за випуск: Д. В. Сімонович, П. О. Білоус, А. С. Кобченко
Редагування списків бібліографічних посилань: М. В. Цветкова-Верніченко,
П. О. Білоус

Комп'ютерне верстання: С. В. Гончарук, П. О. Білоус
Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 15,87. Обл.-вид. арк. 13,72. Тираж 70 пр. Зам. № 2018-9.
Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018

ЗМІСТ

СОКУРЕНКО В. В.	
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО.....	9
АБРОСЬКІН В. В.	
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	11
АНДРЕЄВ Т. П.	
РОЗУМІННЯ ТЕРМІНА «НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ» У КОНТЕКСТІ СТ. 211 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА МАЙБУТНІ ПЕРСПЕКТИВИ	15
АНДРЕЄВ Д. В.	
ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ	21
БЕРЕЗА В. В.	
ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ ЯК ОБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ КІБЕРПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	26
БІЛЕВИЧ Н. О.	
ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОК-ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	29
БУДЬ О. А.	
ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	34
БУЛАТІН Д. О.	
ЗНАЧЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЗДІЙСНЮВАНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ.....	37
ВАСИЛЬСВА Д. О.	
СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ У СФЕРІ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ	40
ВАЖИНСЬКИЙ О. С.	
ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ.....	43
ВОЛКОВ В. А.	
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА КОНТРОЛЮ ЗА НАРКОТИКАМИ	45

ГАЛАГУРЯ Є. Л.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ УБИВСТВ З МОТИВІВ
РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ:
шляхи вдосконалення й оптимізації 50

ГАЛКІН Д. В.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ОРГАНІВ МІЛІЦІЇ УРСР
У ПОВОЄННІ РОКИ 53

ГАЛКІНА О. М.

Уявлення сучасної молоді про наркотизацію суспільства 59

ГОЛОВКО Т. В.

Діяльність воєнізованої охорони на залізничному
транспорті у 20–30-х роках XX сторіччя 62

ГУГНЯК В. В.

Установлення факту народження або смерті особи
на тимчасово окупованій території України 68

ДЕРЕВ'ЯНКО О. М.

Виховання естетичної культури особистості: до проблеми
специфіки розвитку особистості молодших школярів 70

ДРОЗД В. Г.

Окремі питання регламентації строків досудового
розслідування з моменту повідомлення особи про підозру
в контексті законодавчих змін 74

ЄМЕЦЬ Л. О.

Сутність адміністративних правопорушень у сфері
екологічної безпеки держави як різновиду екологічних
правопорушень 78

ЗАВАДСЬКИЙ С. А.

Деякі аспекти взаємодії органів прокуратури з громадськими
інституціями щодо запобігання корупції 84

ІВАНОВ С. В.

Особливості методів контролю за реалізацією
державної митної політики в Україні та перспективні
шляхи оптимізації процедури їх застосування 88

КАРТАВИЙ Я. В.

Функція обвинувачення у кримінальному провадженні 93

КИРЮХА Д. Є.

Наукові підходи до визначення способу вчинення
злочину у справах про створення або утримання місць
розпусти та звідництво 95

КЛОЧКО О. А.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ
ЗАВОЛОДІННЮ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ
З ПРОНИКНЕННЯМ У ПРИМІЩЕННЯ ЧИ ІНШЕ СХОВИЩЕ..... 98

КОВАЛЕНКО О. О.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ
ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ З УСТАНОВЛЕННЯМ (ЗМІНОЮ)
ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ 101

КОВЕРКО В. В.

ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД СТАНОВЛЕННЯ ЧЕТВЕРТОГО
ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ 104

КОВРАХ В. А.

ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНИХ АКТИВ ЯК ОБ'ЄКТІВ ОСКАРЖЕННЯ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ 108

КОМЗЮК А. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЙ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО
ПОРЯДКУ НЕДЕРЖАВНИМИ МІЛІТАРИЗОВАНИМИ ФОРМУВАННЯМИ ... 110

КОТЛУБАЄВА К. С.

МОТИВИ ВВЕДЕННЯ В ОМАНУ СУДУ АБО ІНШОГО УПОВНОВАЖЕНОГО
ОРГАНУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇХ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ 115

КУДІНА Ю. О.

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЇ
ДОСУДОВОЇ ПРОБАЦІЇ 118

КУЗУБОВА Т. О.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ
І ДОКУМЕНТІВ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕПОВНОЛІТТЯМ ОСІБ 123

ЛАРІОНОВА І. Т.

ДО ПИТАННЯ ПОВЕДІНКОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ОСОБИСТОСТІ ЗА
ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ 126

ЛЄВШИНА О. В.

ДОПИТ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ: СПОСОБИ ПРОТИДІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ . 129

ЛУБЕНЕЦЬ С. А.

ІНСТИТУТ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕТИЦІЇ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: ДОСВІД
ДЛЯ УКРАЇНИ 134

ЛУК'ЯНЕНКО Ю. В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЛУЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ЗЛОЧИННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБИ 138

МАЛИЙ І. І.

ВИКОРИСТАННЯ РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ
ОГЛЯДУ В ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ 141

МАЗУР Л. М.

ПРАВО ОСОБИ НА СПРАВЕДЛИВИЙ ТА ВІДКРИТИЙ РОЗГЛЯД СПРАВ
СУДОМ ЯК МІЖНАРОДНИЙ СТАНДАРТ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ... 143

МАРАВСЬКА К. І.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ
ХАРАКТЕРИСТИК КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
МВС УКРАЇНИ..... 147

МІТРОШКІНА О. В.

ЗДАТНІСТЬ ДО АДАПТАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ЖИТТЄЗДАТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ 153

МЕЛІХОВ К. В.

РОЛЬ ПРЕС-СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ 158

МОЗГОВИЙ О. О.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ СЕРВІСНОЇ ФУНКЦІЇ МІНІСТЕРСТВА
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ..... 161

МОСКОВЧЕНКО В. В.

ФАКТОРИ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ У ДЕВІАНТНИХ ПІДЛІТКІВ..... 165

ОНАЦЬКА В. Д.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕФЛЕКСІЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ
У ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ..... 167

ПАРХАНОВ Г. Р.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 170

ПЕРЕСАДА В. А.

ПОНЯТТЯ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 175

ПЕТРЕНКО Ю. І.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СТРУКТУРА ЗЛОЧИННИХ ГРУП,
ЩО ВЧИНЮЮТЬ НЕЗАКОННУ ПОРУБКУ ЛІСУ 177

ПІДКОПАЙ С. М.

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛАТЕНТНОСТІ ЗЛОЧИНІВ, ЩО
ПОСЯГАЮТЬ НА ЗАКОННУ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ 181

ПОНОМАРЕНКО Л. С.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ВИМАГАННЮ
ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ 185

ПОПОВА Л. М.

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ
ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ 189

ПРОХОРЧЕНКО Г. О.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПЕРЕВІЗНОГО ПРОЦЕСУ
НА ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАЛІЗНИЦЯХ 197

РОСІЙСЬКИЙ І. К.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОЧОГО ЕТАПУ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК ІЗ ПРИМІЩЕНЬ МАГАЗИНІВ 202

САШУРІНА О. Ю.

ТЕМПЕРАМЕНТ СЛІДЧИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 207

СЕРВЕТНИК А. Г.

ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ ПРО ВИЗНАННЯ ВИКОНАВЧОГО НАПИСУ
НОТАРІУСА ТАКИМ, ЩО НЕ ПІДЛЯГАЄ ВИКОНАННЮ 211

СІМОНОВИЧ Д. В.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО
ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ 214

СІРІТОВ О. А.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «PERSONA NON GRATA»..... 219

СИДОРУК М. В.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ
ТА ГРОМАДЯНИНА 222

СИЧОВ С. О.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ,
ПІДОЗРЮВАНОЇ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ 225

СКЛЯРОВ О. М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОАКТИВНИХ КОПІНГІВ ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ ВПЕРШЕ
ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ..... 227

СОЛОВЙОВА Л. М.

СТРОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ..... 228

ТОЛОЧКО В. В.

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ» 231

ТОПОРКОВА І. В.

ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОЯВУ БРЕХЛИВОСТІ ЯК РИСИ ХАРАКТЕРУ
В СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ 234

УСОЛЬЦЕВ С. О.

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ПІД ЧАС
РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ..... 236

ХЛІВНЯК О. С.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ..... 240

ЧЕРКАШИН Д. М.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ
ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОЇ ПРОГРАМИ ІСІТАР 244

ЧЕРХАВСЬКИЙ М. В., АБЛАМСЬКИЙ С. Є.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ
ЗАТРИМАННЯ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ..... 247

ЧПЕЦЬ О. І.

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ У СПРАВАХ
ПРО НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ..... 253

ШАХОВА К. В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ ВЧИНЕННЮ
ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ
НЕДОТОРКАНОСТІ (ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ)..... 256

ШЕСТАКОВ В. І.

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВА НА ОСКАРЖЕННЯ
ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 262

ШИБУТ В. Г.

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ
СЛУЖБОВО-РОЗШУКОВИХ СОБАК ДЛЯ ЗАТРИМАННЯ ОСІБ,
ЯКІ СТАНОВЛЯТЬ СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ 265

ШОРСЬКИЙ П. О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН
В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ І СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ 268

ЩЕРБАНЮК Д. В.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПЕРТНОЇ ІНІЦІАТИВИ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 270

Шановні присутні!

Від імені ректорату та Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ вітаю вас із початком роботи науково-практичної конференції **«Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених»**, яка проводиться в рамках всеукраїнського Дня науки.

Науково-дослідна робота молодих учених, курсантів і студентів є невід'ємною складовою частиною наукової діяльності вищих навчальних закладів системи МВС України. Організаційною формою такої наукової роботи у Харківському національному університеті внутрішніх справ є **Наукове товариство студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених**, представники якого зібралися сьогодні в цій залі.

Науково-теоретичне та практичне значення конференцій зумовлюється передусім проблематикою питань, винесених на обговорення. **Основними напрямками конференцій є:**

- ❖ патріотичне виховання курсантсько-студентської молоді в Україні;

- ❖ проблеми теорії та практики правоохоронної діяльності, історія правоохоронних органів, конституційне право;

- ❖ актуальні проблеми цивільного та трудового права, екологічне та аграрне право;

- ❖ адміністративне право та адміністративна діяльність поліції, фінансове право, інформаційне право;

- ❖ кримінальне право та кримінологія, кримінальне процесуальне право та сучасні тенденції розвитку криміналістики;

- ❖ правові й тактичні основи ОРД, спецтехніка, тактико-спеціальна підготовка, вогнева та спеціальна фізична підготовка, інформаційні технології в діяльності поліції, створення засобів та комплексів технічного захисту інформації;

- ❖ суспільно-економічні аспекти діяльності поліції;

- ❖ соціально-психологічне забезпечення діяльності поліції.

Цього року до оргкомітету надійшло 70 наукових доповідей, у яких ви звертаєте увагу на найбільш гострі проблеми сучасної

науки та правоохоронної діяльності. Усі вони презентуються у збірці тез доповідей учасників конференції.

Саме такі заходи, як сьогоднішні, дають змогу молодим правникам поділитися досвідом, взаємно збагатити арсенал знань і визначити національні та світові тенденції розвитку правознавства. Ми впевнені, що подані тези доповідей знайдуть практичне застосування не тільки в науці, але й на практиці, адже недалеко є той час, коли нинішні молоді вчені, які зараз тільки набувають досвіду, приймуть до своїх рук священне полум'я правознавства й понесуть його людям. Сподіваємось, що ця конференція сприятиме утвердженню волі й бажання прислужитися великим та благородним ідеалам права на ниві професійної діяльності.

Упевнені, що на конференції прозвучить велика кількість цікавих та оригінальних доповідей, і ми почуємо нові імена молодих талантів, яким завдяки наполегливій праці, накопиченню знань і прагненню до самовдосконалення вдасться увійти в когорту видатних представників відомчої науки, як і професорам нашого університету – нашим випускникам Олександрю Миколайовичу Музичуку, Олексію Миколайовичу Литвинову, Сергію Станіславовичу Лукашу, Костянтину Юрійовичу Мельнику, Руслану Леонтійовичу Степанюку, Ользі Ігорівні Безпаловій та багатьом іншим.

Бажаю вам приємного та результативного наукового спілкування на нашому заході, творчих вам успіхів, здоров'я, миру та добра!

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,

ректор Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент,

заслужений юрист України

УДК [351.74:351.862.4](477)

В'ячеслав Васильович Аброськін,

*здобувач кафедри адміністративної діяльності поліції
факультету № 3 Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Попри неоднозначну політичну ситуацію, сьогодні Україна впевнено слідує обраному європейському вектору розвитку. Грамотна, систематична та послідовна політика уряду й низка сучасних, нещодавно започаткованих і вже проведених реформ навіть у складний для нашої держави час мають успіхи, перетворюючи останню на країну європейського зразка, де процвітає демократія, а соціальний рівень життя перебуває на достатньо високому рівні. Єдиним гальмуючим фактором, який уповільнює процес розбудови оновленої європейської країни, напевно, є збройний конфлікт на її території.

Збройний конфлікт – це соціально негативне явище, яке прямо чи опосередковано зачіпає інтереси кожного громадянина, оскільки дестабілізує ситуацію в державі, загрожує публічній безпеці та порядку, тягне за собою втрати економічного, соціального, культурного, майнового й гуманітарного характеру тощо, а використання зброї в цьому випадку підкреслює ступінь небезпеки, яку несе це явище як для держави, так і для суспільства в цілому.

Легалізоване визначення поняття «збройний конфлікт» міститься у п. 4 Воєнної доктрини України, затвердженої указом Президента України від 24.09.2015 № 555/2015: «збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт)» [1].

Разом із тим наукові підходи до визначення сутності цього поняття відрізняються як від його законодавчої дефініції, так і між собою, що свідчить про відсутність його уніфікації. Зокрема, лаконічне визначення поняття «збройний конфлікт» наводить О. В. Батрименко: «це збройна боротьба між державами або між державою та антиурядовими військовими формуваннями» [2, с. 9].

Т. В. Куверченкова, навпаки, у своєму дослідженні деталізує це поняття, зазначаючи, що збройний конфлікт – «це спрямоване на досягнення політичних цілей, тривале за часом збройне протистояння в межах території держави між збройними силами країн і незаконними збройними формуваннями або між двома протиборчими сторонами за відсутності центральної влади уряду, дії яких несуть загрозу основам конституційного ладу країни, правам і свободам громадян, і при цьому учасники збройних формувань фактично здійснюють такий контроль над частиною території держави, який дозволяє вести їм відкриті, безперервні й узгоджені воєнні дії» [3, с. 42]. І. П. Блищенко взагалі ототожнює збройний конфлікт із громадянською війною [4, с. 132], що, на нашу думку, є досить спірним і може існувати в контексті правових категорій збройного конфлікту міжнародного та неміжнародного характеру.

Розкриття сутності збройного конфлікту через наведені дефініції дозволяє охарактеризувати його як протистояння двох сторін у межах території однієї з них з використанням різних видів зброї, що розгортається протягом певного періоду часу та фактично є передвоєнним станом, який в умовах його динаміки за наявності певних обставин може призвести до реальних воєнних дій з метою тотального захоплення влади. Тому в цілому слід погодитись з ознаками збройного конфлікту, які подає С. Я. Бескорований: «високе залучення до нього уразливого місцевого населення; застосування нерегулярних збройних формувань; широке використання диверсійних і терористичних методів; складність морально-психологічної обстановки, в якій діють війська; змушене відволікання значних сил і засобів на забезпечення безпеки маршрутів пересувань, районів і місць розташування військ (сил); небезпека трансформування в локальну (міжнародний збройний конфлікт) або громадянську (внутрішній збройний конфлікт) війну» [5, с. 123].

Отже, збройний конфлікт як явище саме по собі становить небезпеку для суспільства та держави, оскільки передбачає: розгортання збройного конфлікту та збільшення кількості його учасників; ускладнення оперативної обстановки; неможливість систематичного забезпечення публічного порядку та публічної безпеки; неконтрольований потік зброї; погіршення екологічної

безпеки; необхідність евакуації великої кількості людей; значні економічні та майнові витрати як на державному, так і на особистому рівнях; наявність нестабільного психоемоційного тла в країні.

Національна поліція є одним із правоохоронних органів, який не тільки в разі необхідності разом з іншими органами державної влади бере участь у деескаляції збройного конфлікту, а щоденно виконує поставлені перед нею завдання на території його локалізації, а саме: забезпечує публічний порядок і безпеку, в тому числі перешкоджаючи проявам злочинності; охороняє та захищає права, свободи людини й інтереси держави від протиправних посягань; надає поліцейські послуги населенню. В умовах збройного конфлікту, який характеризується високим рівнем небезпечності, з урахуванням специфічної обстановки виконання поліцією таких завдань як систематично, так і епізодично ускладнюється, що буквально вимагає від персоналу поліції додаткових зусиль під час виконання ним своїх функцій, а від керівників – висококваліфікованого та компетентного управління в поліції.

Управління в органах Національної поліції розглядається як один із видів державного управління, завдяки якому забезпечується взаємодія всередині системи органів поліції за допомогою координації структурних підрозділів із метою виконання завдань, передбачених законодавством [6, с. 20]. Управління характеризується двома аспектами: 1) суб'єктом і об'єктом управління є особи, а тому під час здійснення цього процесу необхідно враховувати інтереси підпорядкованих осіб, їх погляди, життєві установки та систему цінностей; 2) воно являє собою прогресивний вплив на групу осіб з метою узгодження та координації їх спільної діяльності. Звичайно, управління має бути ефективним, а тому слід підтримати тезу В. В. Сокурєнка стосовно того, що «ефективність управління залежить не тільки від більш-менш чіткого співвідношення інтересів суб'єкта і об'єкта управління, деталізації цілей за рівнями і видами. Необхідно також забезпечити реальність впливу суб'єкта на об'єкт; передбачити шляхи реалізації загальних інтересів через індивідуальні; встановити відповідність між рівнем розвитку суб'єкта і об'єкта управління; ініціювати зацікавленість об'єкта управління в досягненні поставлених перед ним цілей» [6, с. 23].

З огляду на зазначене процес управління органами Національної поліції в умовах збройного конфлікту так чи інакше відрізняється специфічною обстановкою, в якій воно здійснюється. За таких умов стає очевидним, що частина напрямів управління й питань, які вирішуються під час безпосереднього керівництва, стають основними та мають пріоритет, тоді як деякі з них, навпаки, відходять на другий план, утрачаючи свою значущість у нестабільних і небезпечних умовах. І якщо загальні процеси управління, такі як постановка цілей і визначення завдань, окреслення шляхів їх вирішення та виконавців, аналіз виконання рішення та внесення змін (у разі необхідності) та власне оцінювання результату, залишаються незмінними, то управління персоналом характеризується низкою особливостей. Так, серед утворюючих категорії управління персоналом Національної поліції [7] елементів перевагу необхідно надати таким:

1) раціональній розстановці персоналу й обґрунтованому вибору виконавців для вирішення поставлених перед ними завдань, залишивши без уваги їх рівень професійної підготовки, оскільки в таких умовах підвищення кваліфікації працівників здійснити неможливо через брак часу та несприятливу загальну обстановку;

2) роботі з персоналом, що повинна становити таку тріаду: оцінювання ділових і моральних якостей працівників, розстановку сил та, у разі необхідності, переміщення персоналу поліції в межах визначених посад, адже сьогодні через брак кадрів в органах поліції формування резерву кандидатів на посади вбачається практично неможливим;

3) підвищенню рівня морального та матеріального стимулювання персоналу шляхом надання додаткових заохочень морального та матеріального характеру замість виховання кадрів, у тому числі в дусі законності та дотримання службової дисципліни, оскільки саме неоднозначна обстановка сприяє останньому.

Підсумовуючи, необхідно констатувати факт наявності низки особливостей управління органами Національної поліції України в умовах збройного конфлікту, зокрема через виникнення особливої обстановки, в якій поліції необхідно виконувати як повсякденні завдання, так і специфічні, пов'язані з безпосередніми діями під час активних періодів збройного конфлікту. Водночас виокремлені нами пріоритетні напрями управління

персоналом органів поліції становлять одну з таких особливостей і повинні стати своєрідним фундаментом для підвищення ефективності цього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Воєнна доктрина України : затверджена Указом Президента України від 24.09.2015 № 555/2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (дата звернення: 02.04.2018).

2. Батрименко О. В. Особливості сучасних збройно-політичних конфліктів : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2006. 18 с.

3. Кувырченкова Т. В. Вооруженный конфликт немеждународного характера: понятие, особенности. *Закон и право*. 2006. № 8. С. 41–42.

4. Блищенко И. П. Не международный вооруженный конфликт и международное право. *Советское государство и право*. 1973. № 11. С. 131–132.

5. Бескоровайний С. Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. *Юридична наука*. 2014. № 3. С. 116–126.

6. Управління органами Національної поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокуренька ; О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; передм. В. В. Сокуренька ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна тип., 2017. 580 с.

7. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-p> (дата звернення: 02.04.2018).

Одержано 19.04.2018

УДК 343.37

Тит Петрович Андреев,

студент слідчо-криміналістичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РОЗУМІННЯ ТЕРМІНА «НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ» У КОНТЕКСТІ СТ. 211 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА МАЙБУТНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний етап розвитку України характеризується широкою трансформацією практично всіх правових та державницьких

інституцій, що спричинено, передусім, глобальним геополітичним вибором українського народу, а саме обраним шляхом на зближення з Європейським союзом. Ця інтеграція залежить від багатьох факторів та є різноплановим структурованим явищем, умовно можливо її поділити на правову, політичну, економічну, культурну та інші складові, які в свою чергу також містять різноманітні аспекти. Перед українським законодавцем сьогодні стоїть важливе завдання – привести національне законодавство у відповідність з європейськими стандартами, зробити його гармонійним, цілісним, несуперечливим, з достатнім предметом правового регулювання та ін. Одним з найважливіших викликів на цьому шляху є трансформація кримінального законодавства з точки зору охорони найважливіших суспільних відносин, що полягає не тільки у впровадженні нових правових інститутів, а й ліквідації неузгодженостей та «білих плям» в законі про кримінальну відповідальність, декриміналізація та криміналізація окремих діянь відповідно до суспільних потреб, вдосконалення юридичної техніки викладення норм та ін.

У цій науковій розробці ми спробуємо дослідити сутність та об'єм поняття «нормативно-правовий акт» в одній з найменш досліджуваних статей Кримінального кодексу України – ст. 211 «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону», яка доволі рідко застосовується на практиці та нечасто стає об'єктом досліджень вітчизняних правників. Існуючі наукові розробки доволі вузько підходять до розуміння поняття «нормативно-правовий акт» в контексті досліджуваної статті та пов'язують його лише зі сферою виконавчої влади та місцевого самоврядування, хоча об'єм цього терміну є набагато ширшим, що суттєво впливає на правозастосування.

Статтею 211 («Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону») КК України передбачено відповідальність за наступні дії:

1. Видання службовою особою нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, якщо предметом таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах, – карається штрафом від ста

до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, предметом яких були бюджетні кошти в особливо великих розмірах або вчинені повторно, – караються позбавленням волі на строк від двох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [2].

Досліджувана стаття вже піддавалася певним змінам, а саме у 2008 та 2012 році. У 2008 році було пом'якшено кримінальну відповідальність за кваліфікований склад злочину – строк позбавлення волі від 6 до 10 років було замінено на проміжок від 2 до 6 років. У 2012 році із назви та першої частини було прибрано формулювання «або розпорядчих актів», що було пов'язано із набранням чинності Бюджетним кодексом України і суттєво змінило її зміст, що мало хто помітив.

Для визначення термінів «нормативно-правовий акт» та похідне від нього поняття «закон» ми можемо звернутися до декількох джерел – наукової доктрини конституційного права та теорії права, послуговатися проектом Закону України «Про нормативно-правові акти» та звернутися до чинного законодавства.

Сьогодні в Україні немає єдиного консолідованого закону, який би регулював питання нормотворчості, проте існує проект Закону України «Про нормативно-правові акти» (далі – Проект Закону від 20.05.2011), який був одержаний Верховною Радою 10.12.2010, а 20 травня 2011 року був прийнятий у першому читанні, але до сьогоднішнього дня очікує другого читання. Крім того, слід звернути увагу на чинні підзаконні нормативно-правові акти, зокрема, Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації, затверджений наказом Міністерства юстиції України 12.04.2005 № 34/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 15.05.2013 № 883/5) (далі – Порядок), що надають визначення окремих термінів.

Відповідно до вказаного Порядку під нормативно-правовим актом необхідно розуміти офіційний документ, прийнятий

уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола осіб і розрахований на неодноразове застосування.

Відповідно до Проекту закону від 20.05.2011 нормативно-правовим актом є офіційний документ, що прийнятий (виданий) уповноваженим на це суб'єктом у визначених законом формі та порядку, що встановлює норми права. Якщо у тексті такого офіційного документа одночасно містяться норми права та організаційно-розпорядчі норми, він вважається нормативно-правовим.

Закон – це нормативно-правовий акт, що приймається відповідно до Конституції України Верховною Радою України або безпосередньо народом України на всеукраїнському референдумі, який регулює найбільш важливі суспільні відносини, крім тих, врегулювання яких належить до конституційних повноважень інших державних органів та органів місцевого самоврядування, шляхом встановлення статусу, загальнообов'язкових правил поведінки суб'єктів таких відносин та відповідальності за порушення зазначених правил.

Попри доволі непогані визначення, що містяться у вказаних наказах міністерства та проекті закону змушені визнати, що їх не є недостатньо для встановлення повного змісту статті 211 КК України. Послугуючись досягненнями наукової доктрини, положеннями чинного та перспективного законодавства можливо запропонувати наступну схему розуміння термінів «нормативно-правовий акт» та «закон».

Нормативно-правові акти			
Законодавство (у вузькому розумінні – сукупність законів)			Інші нормативно-правові акти
Конституційний закон (Конституція України)	Міжнародні договори, що ратифіковані Верховною Радою	Закони України (також Декрети КМУ, що були прийняті відповідно до делегованих повноважень)	– постанови КМУ; – укази Президента; – накази міністерств та ЦОВВ, тощо.

Як ми бачимо з наведеної таблиці, існує 3 види законів – конституційний, закон, про ратифікацію міжнародного договору, та звичайний (поточний). Якщо Конституція України або ратифікований міжнародний договір встановлює певні нормативно-правові приписи у бюджетній сфері або в іншій сфері права, проте які опосередковано стосуються бюджетних правовідносин, то вони можуть бути цілком розглянуті, як джерело, в якому встановлюються вимоги до нормативно-правової діяльності службових осіб, тобто можуть бути визнані предметом розглядуваного злочину.

Важливо вказати на вимушеність розуміння терміну «законодавство» лише у вузькому розумінні, що спричинене відповідним формулюванням досліджуваної кримінально-правової норми («всупереч закону»), адже рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення ч. 3 ст. 21 КЗпП України від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 підходить до його розуміння більш ширше, та включає до обсягу розглядуваного поняття також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України, за рахунок згадки про які слід розширити понятійний апарат ст. 211 КК України, тобто, надалі використовувати термін у широкому розумінні.

Нормативно-правовим актом, як ми це зазначали раніше може бути і сам закон, в т.ч. і закон про державний бюджет України, який приймається більшістю від конституційного складу Верховної Ради України, тобто необхідно 226 голосів «за» для його прийняття, відповідно до п. 4 ст. 85 Конституції України. Закон про державний бюджет України приймається за спеціальною законодавчою процедурою, що передбачена гл. 27 «Затвердження державного бюджету України та контроль за його виконанням» Закону України «Про регламент Верховної Ради України» № 1861-VI від 10.02.201.

У такому випадку під нормативно-правовим актом можна вважати сам закон про державний бюджет, а під законом, якому він може суперечити можна розуміти Конституцію України, як нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили та інші

пов'язані закони, адже відповідно до ст. 153 Закону України «Про регламент Верховної Ради України» № 1861-VI від 10.02.2010 проект закону про Державний бюджет України: 1) повинен бути розроблений з дотриманням вимог Бюджетного кодексу України та Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період; 2) не може містити положень про зупинення дії чи внесенні змін до законів.

Друга вимога, пов'язана також із положеннями ч. 3 ст. 22 Конституції України полягає у тому, що «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [1].

Цілком можливо припустити ситуацію, коли державний бюджет, ухвалений більшістю від конституційного складу парламенту, буде прийнятий з порушенням вимог закону. В якості останнього слід розуміти термін у широкому розумінні – тобто всю сукупність законодавчих актів.

Під час ухвалення законів про державний бюджет можуть бути здійснені також інші порушення, що можуть бути кваліфіковані як злочин передбачений ст. 211 КК України, при чому притягати до відповідальності необхідно всю ту сукупність народних депутатів, що голосувала «за». Якщо відповідна законодавча ініціатива належала певному суб'єкту, а ним може бути не лише певний народний депутат, а й Президент України чи Кабінет Міністрів, то суттєво розширюється коло співучасників, які мають нести відповідальність.

Насамкінець, варто відмітити що це питання потребує подальшого розгляду, головним чином у цій роботі ми намагалися сформулювати коло проблем та встановити вектор майбутніх досліджень у цьому напрямі. Також ми переконані у тому, що розгляд цієї проблеми та вивчення взаємного зв'язку досліджуваної статті з нормами конституційного права може виявити нові проблемні питання, що може призвести до потреби узгодження законодавства та розробки нових правових концептів.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996. Київ : Юрінком, 1996. 80 с.
2. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада

України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 02.04.2018).

3. Про Регламент Верховної Ради України : закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (дата звернення: 02.04.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 343.98

Денис Вікторович Андрєєв,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ

Питанням затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, приділяли увагу В. П. Бахін, Ю. В. Баулін, О. І. Білоусов, Ю. М. Грошевий, В. Л. Грохольський, М. А. Погорецький, І. В. Сервецький, С. М. Смоков, І. М. Бацько, О. І. Білоусов, П. М. Білий, Є. І. Макаренко, В. Ю. Мельников, В. О. Малярова, С. В. Слінько, В. М. Тertiшник, А. К. Чернова та інші вчені. В аспекті нашого дослідження проблема затримання особи, яка причетна до незаконного обігу зброї, вимагає подальшого вивчення.

Погляди вітчизняних та зарубіжних дослідників на сутність затримання підозрюваного розходяться: одні науковці розглядають затримання як різновид слідчих (розшукових) дій, інші тільки як процесуальний захід з обмеження свободи особи. На нашу думку слід відрізнити затримання підозрюваного на гарячому (ст. 208 КПК України – далі КПК) від затримання особи як заходу забезпечення кримінального провадження (ст. 131 КПК), як тимчасового запобіжного заходу, застосовуваного до підозрюваної особи (ст. 176 КПК), як заходу з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу (ст. 188 КПК), як засіб обмеження вільного пересування через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 12 КПК), як результату розшуку підозрюваного, який переховується від органів слідства або суду (ст. 280 КПК).

Ми вважаємо, що мають рацію ті правники, які розглядають затримання на гарячому як засіб припинення злочинної діяльності та як спосіб закріплення слідів злочину [1, с. 304; 2, с. 164; 3, с. 34 та ін.]. Важко переоцінити роль затримання на гарячому для доказування в конкретному кримінальному провадженні, особливо коли воно супроводжується раптовим фізичним захопленням підозрюваної особи і подальшим проведенням невідкладних слідчих (розшукових) дій, таких як огляд місця події, обшук затриманої особи, освідування, огляд речей. Такого роду затримання є дієвим засобом створення умов для отримання доказів та викриття особи, яка вчинила злочин.

У структурі затримання на гарячому фахівці виділяють наступні етапи: прийняття рішення про затримання особи та підготовка до затримання; безпосереднє фізичне захоплення особи; примусова доставка (транспортування, супровід) до уповноваженої службової особи або органу досудового розслідування; тримання особи в приміщенні органу досудового розслідування протягом певного часу до його звільнення або обрання щодо нього запобіжного заходу [4, с. 125; 5, с. 44].

Аналіз слідчої практики показав, що залежно від слідчих ситуацій можна виділити наступні види затримання злочинців на гарячому:

«Затримання на гарячому без попередньої підготовки»:

– «непередбачене затримання» під час проведення рутинних чергових заходів правоохоронними органами;

– «затримання під час переслідування по гарячих слідах», коли злочинець переслідується безпосередньо після вчинення злочину із застосуванням зброї.

«Затримання на гарячому з попередньою підготовкою»:

– «затримання особи під час транспортування зброї», коли здійснюється контрольована поставка;

– «затримання збувальника зброї» під час проведення оперативної закупівлі;

– «затримання вимагача зброї» під час передачі зброї вимагачу;

– «затримання особи, яка ховала зброю» після засідки біля схованки.

Розглянемо наведені види затримання докладніше.

«Непередбачене затримання».

Відбувається при безпосередньому виявленні злочину нарядами патрульно-постової служби поліції, прикордонниками та працівниками інших підрозділів, які виконують свої функції з охорони громадського порядку і громадської безпеки. Відповідно до ст. 23, 37, 42–43 Закону України «Про Національну поліцію» для покладених на поліцейських обов'язків вони можуть застосовувати заходи примусу для забезпечення припинення правопорушення, переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить злісну непокору законній вимоги або намагається втекти, доставляти затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні правопорушення [6].

«Затримання під час переслідування по гарячих слідах».

Затримання має місце в ситуації, коли зброя застосована, злочинець перебуває на місці події, але найбільш часто – зник. Затриманню передують дослідження обставин події, встановлення властивостей злочинця або його слідів, подальший пошук і захоплення. Як правило, початком дій є отримання черговою частиною органу внутрішніх справ повідомлення про скоєний злочин. У літературі виокремлюють такі ситуації переслідування: а) безпосереднє; б) за прикметами зовнішності в напрямках зазначених очевидцями і іншими свідками; в) по слідах [7, с. 22]. Перша ситуація переслідування виникає при виявленні злочинця на місці події в момент вчинення злочину, або безпосередньо після нього. У даній ситуації переслідування починається при безпосередньому зоровому сприйнятті злочинця співробітниками поліції. Друга ситуація виникає, коли злочинець знаходиться поза полем зору оперативної групи, але в результаті переслідування його можна наздогнати. В даному випадку надзвичайно важливо точне з'ясування прикмет зовнішності злочинця та його одягу. В третій ситуації можливість переслідування злочинця по залишених ним матеріальних слідах безпосередньо оперативними працівниками обмежена. Для цього злочинець повинен рухатися повільно і залишати чіткі, ясно видимі сліди на протязі всього шляху прямування, що в реальній обстановці практично не зустрічається.

«Затримання на гарячому з попередньою підготовкою».

Тактичні операції цієї групи є результатом заздалегідь проведених слідчих (розшукових) дій та організаційних заходів, які

проводяться в певній послідовності з метою досягнення однієї мети називаються тактичною операцією [8, с. 219]. Загальна схема тактичних операцій блоку «Затримання на гарячому з попередньою підготовкою» включає три етапи.

I етап. Підготовка тактичної операції складається із таких стадій:

1) збір та аналіз інформації щодо факту незаконного обігу зброї, осіб, які його вчинили, і умовах майбутнього захоплення. Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів великий обсяг інформації, що стосується даної тактичної операції, отримують шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, яким треба віддати перевагу щоб уникнути зриву всієї операції;

2) планування операції: підбір учасників тактичної операції, матеріально-технічне забезпечення, вибір місця, часу, способів (тактичних прийомів) проведення;

3) підготовка предметів, призначених для передачі злочинцю, а також технічних засобів фіксації і зв'язку;

4) інструктаж учасників операції. До відома кожного з учасників операції доводиться хто і які засоби захисту, озброєння, зв'язку повинен мати, які вони повинні виконувати функції та конкретні дії.

II етап. Захоплення злочинця на гарячому.

1) таємне, непомітне прибуття групи захоплення на місце затримання;

2) здійснення безпосереднього фізичного захоплення особи, основним тактичним прийомом якого є фактор раптовості.

III етап. Закріплення результатів операції.

Відомості про обставини затримання підозрюваного, щоб уникнути їх втрати або спотворення, слід фіксувати негайно, не чекаючи його доставки в підрозділ поліції. Видається, що законодавець цілком обґрунтовано пішов по шляху документального оформлення затримання підозрюваного у вигляді єдиного документа – протоколу затримання (ст. 208 КПК), в якому передбачено як вказівку підстав і мотивів затримання, так і опис фактичних обставин затримання на ряду з результатами особистого обшуку. Відразу ж після здійснення фізичного захоплення слідчий повинен приступити до проведення низки невідкладних

слідчих (розшукових) дій, спрямованих на виявлення і фіксацію слідів злочину і предметів – речових доказів. Безпосередньо на місці затримання проводяться:

- огляд місця події тобто місця затримання (ст. 237 КПК);
- особистий обшук затриманого, «покупця» (ст. 208, 223, 236 КПК);
- освідування затриманого (ст. 241 КПК), огляд одягу підозрюваного (ст. 237).

Наступними діями, що проводяться слідчим, є:

- огляд вилучених у підозрюваного (або в ході огляду місця події) та у «покупця» зброї, грошей, аудіо- або відеотехніки (ст. 237 КПК);

- обшуки за місцем проживання і роботи підозрюваного (ст. 234–236 КПК);

- допит підозрюваного (ст. 224 КПК);

- допити свідків, у тому числі осіб, в присутності яких позначалися і вручалися грошові кошти «покупцеві», а також у присутності яких були виявлено зброю у «покупця» і гроші у продавця зброї (ст. 225 КПК);

- призначення судових експертиз для ідентифікації затриманого за вилученими слідами: дактилоскопічної; лінгвістичної усного мовлення; аудіо-відеозаписи; зброї та слідів і обставин її використання; портретної; вибухотехнічної; матеріалів, речовин та виробів; генетичної (ст. 242–244 КПК).

Виходячи з аналізу перерахованого комплексу слідчих (розшукових) дій вбачається, що протокол затримання, передбачений ст. 208 КПК, є далеко не єдиним засобом фіксації ходу і результатів проведення тактичної операції. Крім протоколу затримання, відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, хід і результати затримання фіксуються в протоколах гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, що проводяться безпосередньо після фізичного захоплення особи (огляду, обшуку, освідування); в додатках до вказаних вище протоколів, зокрема аудіо-, відеозаписів процесу підготовки, затримання та фіксації тактичної операції.

Список бібліографічних посилань

1. Макаренко Є. І. Щодо мети затримання підозрюваного у вчиненні злочину. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 302–306.

2. Тертышник В. М., Слинько С. В. Теория доказательств : учеб. пособие. Харьков : Арсис, 1998. 256 с.
3. Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника : учеб. пособие. М. : Юрист, 1997. 336 с.
4. Бандурка С. А., Слинько С. В. Расследование преступлений (уголовно-процессуальные проблемы). Харьков : Основа, 2000. 232 с.
5. Герашенко А. О задержании лица, подозреваемого в совершении уголовного правонарушения. *Legea si viata*. 2017. № 12/2. С. 42–46.
6. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
7. Федоров Ю. Д. Использование результатов осмотра места происшествия для принятия оперативно-розыскных мер. Ташкент : ТВШ МВД СССР, 1972. 28 с.
8. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. М. : Мегатрон-XXI, 2000. 334 с.

Одержано 17.04.2018

УДК 342.9

Валерій Володимирович Береза,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ ЯК ОБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ КІБЕРПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасні виклики і загрози, перш за все гібридні, обумовлені впливом комплексу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних і технологічних чинників, вимагають системного реагування, адекватної трансформації органів публічної влади, зокрема правоохоронних органів, серед яких чільне місце відводиться Національній поліції України. Роль останньої полягає у створенні умов розвитку безпечного середовища життєдіяльності, як основи безпеки на території України. Станом на сьогодні, основні сподівання щодо забезпечення безпеки сучасного кіберпростору покладається на Департаменту кіберполіції Національної поліції України як міжрегіональний територіальний орган зі статусом юридичної особи публічного права, який покликаний протидіяти кіберзлочинності.

Особливої уваги потребують положення Наказу Національної поліції України від 10.11.2015 № 85 «Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України» [1]. За своєю структурою Наказ містить лише 5 статей, але кожна із них присвячена конкретній правовій основі діяльності Департаменту кіберполіції Національної поліції України:

- стаття 1 – Загальні положення;
- стаття 2 – Завдання Департаменту;
- стаття 3 – Функції Департаменту;
- стаття 4 – Права Департаменту;
- стаття 5 – Організація діяльності Департаменту.

Так, «Загальні положення» визначають місце Департаменту в системі органів Національної поліції, його повну назву, загальну мету, правові засади та принципи здійснюваної правоохоронної діяльності. «Завдання Департаменту» полягають у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, учинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (далі – сфера протидії кіберзлочинності), а також сприянні в порядку, передбаченому чинним законодавством, іншим підрозділам Національної поліції України у попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень.

З етимологічної точки зору «кіберзлочинність» – протиправне втручання в роботу кібернетичних систем, основною управляючою ланкою яких є комп'ютер (наприклад, спотворення інформації про стан об'єкта в каналі зворотного зв'язку, спотворення керуючого сигналу й каналу зв'язку, використання шкідливого програмного забезпечення тощо), створення та використання в злочинних цілях певної кібернетичної (комп'ютерної) системи, використання в злочинних цілях існуючих кібернетичних (комп'ютерних) систем (наприклад, шахрайство у комп'ютерних чи телекомунікаційних мережах, вимагання тощо) [2, с. 85]. Так, Оксфордський тлумачний словник визначає приставку «cyber» як компонент складного слова. Її значення – що відноситься до інформаційних технологій, мережі Інтернет, віртуальної реальності. Практично таке ж визначення дає Кембриджський словник. Таким чином, «cybercrime» – це злочинність, пов'язана як із використанням комп'ютерів, так і з

використанням інформаційних технологій і глобальних мереж. У той же час термін «computer crime» в основному стосується злочинів, які скоєні щодо комп'ютерів або комп'ютерних даних. Ідея поділу термінів «кіберзлочинність» і «комп'ютерна злочинність» й використанню саме першого терміну і закріплена в міжнародному праві. Рада Європи в листопаді 2001 року прийняла Конвенцію про кіберзлочинність, вживши саме термін «cybercrime», а не «computer crime» [3]. У рамках національного законодавства, а саме положення наказу Національної поліції України від 10.11.2015 № 85 «Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України» [1] в частині завдань Департаменту визначає «участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, учинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (далі – сфера протидії кіберзлочинності)», при цьому ані розкриває зміст використаного терміну «кіберзлочинність», ані відсилає до першоджерела.

Також, на сторінках правової літератури під кіберзлочинністю прийнято вважати кримінально карані дії, що передбачають несанкціоноване проникнення в роботу комп'ютерних мереж, комп'ютерних систем та програм, з метою видозміни комп'ютерних даних. При цьому комп'ютер виступає в якості предмета злочину, а інформаційна безпека об'єкта.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України : наказ Нац. поліції України від 10.11.2015 № 85.
2. Словник термінів з кібербезпеки / за заг. ред. О. Копана, Є. Скулиша. Київ : ВБ «Аванпост-Прим», 2012. 214 с.
3. Поняття та сутність кібернетичної злочинності // Актуальна юриспруденція : сайт. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1425%3A091216-07&catid=170%3A5-1216&Itemid=211 (дата звернення: 03.04.2018).

Одержано 19.04.2018

УДК 159:351.741:342.726

Наталія Олександрівна Білевич,

*ад'юнкт кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ*

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОК-ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Соціально-рольові перетворення, які відбуваються в сучасному українському суспільстві, охоплюють різні сфери життєдіяльності людини. На разі жінки опановують нові для себе професії й види діяльності, прагнуть до виконання більш широких функцій, ніж традиційні домашні і сімейні обов'язки. Ці тенденції обумовлюють активну участь жінок не тільки в суспільному та державному житті, але й службу в силових структурах, зокрема, органах Національної поліції.

Вивчення чинників ефективної діяльності жінок в органах Національної поліції України є актуальною проблемою сьогодення, оскільки однією з цілей державних програм є впровадження гендерної рівності та ліквідація всіх форм дискримінації жінок на основі створення умов і правових норм, необхідних для здійснення на практиці конституційного принципу рівних прав і рівних можливостей жінок та чоловіків [1].

В основі гендерної політики в Україні лежать загальноприйняті міжнародні норми, зафіксовані в низці міжнародних документів: Загальній декларації прав людини, Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Міжнародному Пакті про громадянські та політичні права, Конвенції Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок, рекомендаціях Ради Європи, підсумкових документах Четвертої Всесвітньої конференції ООН зі становища жінок (Пекін, 1995) «Пекінській платформі дій», резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 1325 «Жінки, мир та безпека» та інших [2].

Важлива роль в процесі формування гендерної збалансованості належить Кабінету Міністрів України, який відповідно до ст. 10 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» не лише забезпечує провадження єдиної

державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства, але й спрямовує та координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади щодо забезпечення гендерної рівності [3].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 року № 229-р затверджено Концепцію Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. Метою виконання Програми є удосконалення механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства та впровадження європейських стандартів рівності. Концепція враховує міжнародні інструменти ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ, рекомендації міжнародних моніторингових інституцій в галузі прав людини, а до її реалізації будуть залучені міжнародні організації та громадські об'єднання [4].

Міністерство внутрішніх справ України є одним з основних суб'єктів реалізації гендерної політики в Україні. На сьогодні, кількість жінок в органах та підрозділах служби цивільного захисту складає 12,5 % загальної чисельності, у Держприкордонслужбі 24 % особового складу – жінки, в структурі Національної поліції працює 21,8 % жінок, відсоткове співвідношення кількості військовослужбовців-жінок у Нацгвардії до кількості військовослужбовців-чоловіків становить 6,2 % [5].

На разі в Національній поліції України існує виражена ситуація гендерної асиметрії кадрового складу. Спостерігається наявність так званої «піраміди»: зі зростанням рівня посади зменшується кількість жінок, які працюють на них. Для жінок це створює певні перепони для самореалізації та кар'єрного зростання, а також формування особливого, відмінного від чоловіків, складу функціональних обов'язків, який часто не включає залучення до безпосередньої охорони громадського порядку, затримання злочинців та інших заходів, що пов'язані з небезпекою та ризиком. Це формує певне ставлення до жінок та в подальшому обумовлює зменшення їх можливостей і прав.

Необхідність дослідження соціально-психологічних чинників професійної діяльності жінок-поліцейських обумовлена

інтенсивним залученням їх в правоохоронне професійне середовище, в результаті чого актуалізується ряд проблем, пов'язаних зі статеворольовими очікуваннями членів суспільства. В сучасних умовах мова йде в першу чергу про ускладнення провадження професійної діяльності для співробітників Національної поліції жіночої статі, проте проблема не зводиться до одного лише аналізу негативних факторів. Існує два принципово різних підходи до цієї проблеми: універсалістський, або феміністичний, що передбачає незалежність професійних якостей співробітників силових структур від їх гендерної приналежності (для цього підходу наявність відмінностей в можливості здійснення професійної діяльності представниками різних статей є негативним); підхід, який би розглядав гендерні відмінності в якості одного з істотних факторів для професійної підготовки та виконання професійних обов'язків [6].

Одним з поширених соціальних стереотипів є уявлення про те, що захист правопорядку (так само, як і діяльність силових структур в цілому) являє собою споконвічно чоловічу сферу діяльності, що може бути джерелом труднощів для жінок-поліцейських при виконанні безпосередніх службових обов'язків. На окрему увагу заслуговує й те, що наявність гендерних стереотипів відображається не тільки на процесі зовнішньої комунікації, зумовленої необхідністю здійснення функціональної діяльності, але й на процесі формування відносин всередині колективу. Все це створює додаткові складності для жінок, професійним вибором яких є діяльність у Національній поліції.

З соціально-психологічної точки зору, збільшення кількості жінок на службі в органах Національної поліції супроводжується змінами в гендерному складі службових колективів, ускладненням взаємин між жінками-співробітниками і чоловіками-співробітниками і появою нового типу проблем.

Так, більшість чоловіків-керівників представляють професійну роль жінок як менш значиму і пов'язану з наданням допомоги чоловікам [7]; у жінок в тій чи іншій мірі виникають напружені відносини з чоловіками-керівниками, потенційно конфліктні ситуації створює їх можливе призначення на «чоловічі» вакансії [8]; чоловіки-керівники погано уявляють і враховують

індивідуально-психологічні особливості жінок-підлеглих; офіцери-керівники, які мають у підпорядкуванні жінок, стверджують, що відчувають систематичні труднощі при професійному спілкуванні з жінками; визнають необхідність вдосконалення рівня своєї гендерної культури [9]. Дослідження в колективах органів внутрішніх справ виявило, що жінки не реалізують повною мірою свій особистісний та професійний потенціал відповідно до отриманої освіти, стикаються з обмеженням можливостей професійної перепідготовки, та у зв'язку з цим не бачать для себе перспектив в професійній кар'єрі [10].

Необхідність подальших досліджень у цій галузі підтримується також особливостями ставлення самих жінок до умов професійної діяльності. Так, аналіз літературних джерел показав, що багато авторів відзначають пріоритетність для жінок в їх професійній діяльності соціально-психологічних умов, наявність сприятливих взаємин у колективах, оцінок їх праці [5; 11]. Також, вони одностайно приходять до висновку, що врахування гендерних особливостей при організації роботи забезпечує успішність діяльності і чоловіків і жінок [5; 10–12].

У сучасному світі умови життя чоловіка та жінки суттєво відрізняються, певною мірою і через репродуктивну функцію жінки. Питання полягає не в наявності цих відмінностей, а в тому, що вони не повинні негативно відображатися на умовах професійної діяльності як жінок, так і чоловіків, і призводити до дискримінації. Навпаки, ці відмінності мають відповідним чином враховуватись та виражатись у рівному розподіленні можливостей, що й визначає сутність поняття гендерної рівності.

Таким чином, наукові дослідження в цій галузі, безумовно, висвітлюють окремі аспекти служби жінок в силових структурах, але в сучасних умовах буття є необхідність порушити питання глибокого та всебічного вивчення соціально-психологічних чинників ефективності їхньої професійної діяльності, та на цій основі – розроблення та впровадження програми соціально-психологічного супроводу службової діяльності жінок-поліцейських.

Список бібліографічних посилань

1. Гузьман О. А., Ляшенко Н. О. Соціологічні аспекти дослідження гендерного паритету в органах внутрішніх справ. *Вісник*

Харківського національного університету внутрішніх справ. 2010. № 1 (48). С. 318–325.

2. Азбука прав працюючих жінок та гендерної рівності // Міжнародна організація праці / В. Литвин, Л. Костриця, С. Литвин. Женева : МОП, 2000. 230 с.

3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : закон України від 08.09.2005 № 2866-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 06.04.2018).

4. Смирнов А. И. Женщина на военной службе: новые возможности и социальные права. М. : Центр общечеловеч. ценностей, 2000. 144 с.

5. Mayo E. The Human Problems of an Industrial Civilization (Early Sociology of Management & Organizations). Reprint edition. N. Y. : Routledge Publ., 2003. 208 p.

6. Курбатов В. І., Романовська В. С. Пол і гендер: різні аспекти в аналізі. *Теорія і практика суспільного розвитку.* 2005. № 2. С. 67–70.

7. Про Концепцію Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249890469> (дата звернення: 06.04.2018).

8. В Нацполіції на сьогодні працюють майже 22 % жінок – МВВС // УНІАН : сайт. 13 листоп. 2017 р. URL: <https://www.unian.ua/society/2240561-v-natspolitsiji-na-sogodni-pratsyuyut-mayje-22-jinok-mvs.html> (дата звернення: 06.04.2018).

9. Демина М. А. Профессиональное воспитание женщин-военнослужащих внутренних войск МВД России с учетом гендерных аспектов : дис. ... канд. психол. наук. СПб., 2005. 197 с.

10. Ануфрієва Д. Ю. Професійний розвиток жінок, які працюють в органах внутрішніх справ. *Психопедагогіка в правоохоронних органах.* 2009. № 4 (39). С. 20–22.

11. Комаров Е. И., Жукова В. Ф. Гендерный менеджмент. М. : Риор ; Инфра-М, 2012. 187 с.

12. Ильин Е. П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности. СПб. : Питер, 2011. 432 с.

Одержано 18.04.2018

УДК: 342.951

Орест Андрійович Будь,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Політичні, адміністративні, економічні зміни, що відбуваються в державі, привносять багато нового в усі сфери суспільного життя, коригуючи діяльність різних гілок влади. Внаслідок реформ, що впроваджуються в Україні, кардинально змінюються пріоритети, висуваючи на перше місце не державу, а людину. Разом з тим, одним із гострих питань що стоять на повістці денній залишається питання «Яким чином реалізувати ті чи інші норми?» Саме цим викликаний постійний інтерес до проблем формування та функціонування процесуального механізму реалізації норм матеріального права.

В умовах проведення в Україні адміністративної реформи, дедалі більше уваги приділяється процесуальним формам, доказом чого слугує прийняття Кодексу адміністративного судочинства України, одне із завдань якого полягає в захисті прав, свобод і інтересів фізичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади. Кодекс адміністративного судочинства України встановлює основні засади здійснення адміністративного судочинства, дає визначення основних понять та категорій, що використовуються і застосовуються у зазначеній сфері, а також містить цілу низку норм, які регулюють відносини зі створенням умов для судового захисту прав і свобод, що були невідомі раніше чинному законодавству.

Разом з тим, процеси трансформації вітчизняного законодавства полягають не лише в належному врегулюванні тих чи інших суспільних відносин, а й в налагодженні самого механізму реалізації правових норм. У нашій державі на сьогоднішній день це одне із найболючіших питань. З іншого боку подібна ситуація спонукає до дослідження існуючих та розробці нових принципів здійснення правосуддя в Україні. Зокрема, це стосується і принципу змагальності. Адже здійснення правосуддя в адміністративних справах є неможливим без наукового теоретичного

аналізу усталених підвалин, будь-якої правової системи – принципів права.

Так, С. С. Алексєєв розглядав принципи права як виражені в праві вихідні, нормативно-керівні начала, що характеризують його зміст, закріплені в них закономірності суспільного життя [1, с. 102].

Однією із сучасних позицій в галузі теорії права є точка зору. О. Ф. Скаун, яка визначає принципи права як основоположні загальноприйняті норми, що виражають властивості права і мають вищу імперативну юридичну силу, тобто такі, що виступають в якості незаперечних вимог, які пред'являються до учасників суспільних відносин з метою встановлення соціального компромісу [2, с. 281]. При цьому увагу звертається на те, що принципи права характеризують не лише властивість права, а також відображають їх імперативність для всіх учасників суспільних відносин. Крім того, їх значення полягає в тому, що вони: 1) здійснюють узагальнене закріплення засад суспільного ладу; 2) забезпечують однотипне формулювання норм права; 3) забезпечують їх вплив на суспільні відносини шляхом правового регулювання та інших видів правового впливу [3, с. 567].

Говорячи про визначення змісту принципу змагальності необхідно виходити з того, що його в першу чергу складають права і обов'язки сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, в сфері судового доказування [4, с. 42]. Однак, однією з головних ознак змагальності в адміністративному судочинстві є право осіб, які беруть участь у справі, самостійно вчиняти певні дії задля ефективного відстоювання своєї точки зору. При цьому принцип змагальності полягає у тому, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень.

Проте, сутнісне наповнення ідеї змагальності полягає не в тому, що судовий орган беззастережно приймає доводи сторін, що сперечаються. Навпаки, він зобов'язаний, використовуючи сукупність повноважень, вступити в процесуальне співробітництво із сторонами, які підтверджують свої вимоги й заперечення за допомогою будь-яких фактичних даних [5, с. 78]. Разом з тим у будь-якому випадку можливість реалізації принципу змагальності впливає з використання особою, яка бажає захистити її порушені права, права звернення до суду за захистом.

Зауважимо, що структуру змісту принципу змагальності в адміністративному судочинстві складають наступні елементи:

1) процесуальні права і обов'язки осіб, які беруть участь у справі, щодо доведення обставин справи, на які вони посиляються як на підставу своїх вимог або заперечень;

2) процесуальні права осіб, які беруть участь у справі, пов'язані із забезпеченням законного складу адміністративного суду, достовірності та повноти матеріалів адміністративної справи;

3) процесуальні повноваження суду щодо контролю за сумлінним використанням особами, які беруть участь у справі, своїх прав і виконанням обов'язків.

Крім того варто зазначити, що даний принцип яскраво проявляється саме під час дослідження доказів, де сторони, у визначеному законом порядку, доводять обставини на яких ґрунтуються їх вимоги та заперечення. Можливість безперешкодно використовувати весь спектр своїх прав сприяє забезпеченню достовірності та повноти матеріалів адміністративної справи, що є запорукою прийняття судом обґрунтованого та об'єктивного рішення. Проте реалізація принципу змагальності в адміністративному судочинстві полягає не лише у застосуванні належного процесуального права особи, а і у в обов'язку добросовісно користуватися ними.

Безумовно принцип змагальності поширюється в певній мірі і на сам адміністративний суд, який не тільки надає допомогу в збиранні доказів, а і здійснює контроль за сумлінним використанням особами, які беруть участь у справі, своїх прав і виконанням обов'язків.

Список бібліографічних посилань

1. Теория государства и права : учебное пособие / под ред. А. И. Королева, Л. С. Явича. Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1982. 356 с.

2. Скаун О. Ф. Теория государства и права : учеб. Харьков : Консум, 2000. 704 с.

3. Скаун О. Ф. Теория держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

4. Цивільний процес : навч. посіб. / Андрушко А. В., Білоусов Ю. В., Стефанчук Р. О., Угриновська О. І. та ін. ; за ред. Ю. В. Білоусова. Київ: Прецедент, 2005. 172 с.

5. Неклеса Ю. В. Принцип змагальності та диспозитивності в цивільному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2011. 214 с.

Одержано 18.04.2018

УДК 351.74/.76

Дмитро Олексійович Булатін,
*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЗНАЧЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЗДІЙСНЮВАНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

Стратегією розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року одним з пріоритетів розвитку органів системи МВС є створення безпечного середовища. Національна поліція України є одним із інструментів створення умов розвитку безпечного середовища життєдіяльності в Україні. Так, Національна поліція України повинна швидко і компетентно реагувати на надзвичайні ситуації і події, що загрожують особистій чи публічній безпеці та займатися їх превенцією.

З огляду на світову практику, поліція повинна бути одним із головних елементів системи органів із попередження і припинення правопорушень. Серед необхідних кроків є упровадження організаційних механізмів взаємодії органів системи МВС з місцевими органами влади і самоврядування, спільна підготовка превентивних програм і програм забезпечення безпеки територіальних громад.

Підвищення ролі превентивних заходів у сфері діяльності Національна поліція України є одним з пріоритетів. Серед очікуваних результатів реформ, котрі відбуваються в Національній поліції України є зміцнення громадської безпеки і правопорядку в державі завдяки реалізації превентивних програм і підвищенню спроможності Національної поліції України у протидії злочинності.

У своїй роботі поліцейський щоденно зустрічається з ситуаціями та подіями, котрим краще було б запобігти, ніж боротися з їх наслідками. Превентивна діяльність є одним із видів адміністративно-правового забезпечення Національною поліцією

України публічної безпеки і порядку. Вона полягає у запобіганні (профілактиці) вчиненню правопорушень, що посягають на публічну безпеку і порядок. Превентивна діяльність поліції здійснюється переважно за допомогою методів переконання.

Тому загальноприйнятою є думка, що стратегічним напрямом реформування Національної поліції України є відхід від репресивної моделі діяльності у правоохоронній сфері, налагодження тісної взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства у здійсненні роз'яснювально-превентивної діяльності для коригування деструктивної поведінки окремих громадян й усунення чинників, що детермінують правопорушення [1, с. 640].

Низький рівень ефективності превентивних заходів у сфері протидії злочинності є одним із викликів для сучасної Національної поліції України. Відтак, необхідним кроком при реформуванні засад діяльності Національної поліції України є підвищення ролі превентивної діяльності у сфері протидії злочинності і впровадження відповідних локальних програм її діяльності. Ще одним необхідним кроком є розвиток системи ювенальної превенції у сфері відповідальності органів Національної поліції України.

Нажаль, в Україні, попри численні заяви про відхід від застарілої системи показників у роботі поліції в напрямку визначення якості діяльності поліції за рівнем довіри населення, про що йдеться в законі України «Про національну поліцію України» [2], фактично діє система оцінювання діяльності поліцейського за показниками. При оцінюванні керівниками підрозділів та органів поліції, того чи іншого працівника застосовуються такі поняття, як «виявив», «направив», «виконав», «розкрив» і т.п. І звичайно ж, повністю не звертати увагу на результати роботи у вигляді статистичних показників неможливо. Навіть керівництво Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції України періодично надає на розсуд громадськості результати роботи їх відомств у вигляді статистичних даних за певний період, з відповідними коментарями про зниження чи підвищення різного роду показників.

Проте, коли мова йде про превентивну діяльність здійснювану Національною поліцією України, то статистичний метод не можна застосовувати для того, щоб наочно продемонструвати

ефективність такої роботи. Слід розуміти, що превентивна діяльність спрямована на недопущення реалізації протиправних намірів і бажань в фактичних діях, а також усунення чи трансформацію протиправних думок, намірів і бажань та створення надійних стримуючих факторів. Відтак, вона спрямована на те, щоб в кінцевому результаті трансформувати свідомість особи і відвернути її від протиправних дій. Таким чином, результатом превентивної діяльності здійснюваної Національною поліцією України є відсутність протиправних дій зі сторони особи. Відсутність дій неможливо поррахувати. Тому, як визначити результати роботи превентивної діяльності Національної поліції України, якщо результатом такої роботи є відсутність діянь які могли бути, проте не відбулися? Про що звітувати суспільству? Тому, попри декларації щодо переходу від боротьби з правопорушеннями до їх превенції, більшість працівників поліції зосереджують свою увагу на тих напрямках роботи, котрі можуть дати результат, про який можна прозвітувати керівництву і занести в статистичні дані. Нажаль ситуація в цьому напрямку в практичних підрозділах поліції майже не змінилася. По суті, превентивна діяльність, як-то зустрічі з учнями шкіл, роз'яснювальні бесіди, участь у телевізійних програмах та інші заходи мають здебільшого формальний характер. Це видно, зокрема, по мізерному відголосу суспільства на такі заходи в соціальних мережах, відсутність рейтингових телевізійних програм тощо.

Та попри, на нашу думку, негативну ситуацію із реалізацією превентивної діяльності здійснюваної Національною поліцією України, така діяльність є однією з найбільш недооцінених та перспективних. Зрозуміло, що попередити правопорушення завжди краще ніж здійснювати діяльність спрямовану на нейтралізацію негативних наслідків від нього.

Відтак, вважаємо, потрібне переосмислення значення превентивної діяльності здійснюваної Національною поліцією України, насамперед, керівництвом Національної поліції України. Важливим в цьому напрямку є підбір кадрів на керівні посади, що будуть рушійною силою для впровадження методів превентивної діяльності, що застосовуються у багатьох розвинених країнах Європи.

Список бібліографічних посилань

1. Проневич О. С. Проактивна діяльність поліції (міліції) як складова сучасної парадигми охорони правопорядку. *Форум права*. 2011. № 3. С. 639–643. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_3_107 (дата звернення: 17.04.2018).

2. Закон України «Про Національну поліцію». Науково-практичний коментар. 8-ме вид., перероб. та допов. станом на 5 верес. 2017 р. / за заг. ред. Чернея В. В., Петкова С. В. Київ : Центр учб. літ., 2017. 680 с.

Одержано 19.04.2018

УДК 343.56

Дарія Олександрівна Васильєва,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ У СФЕРІ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Відповідно до ст. 91 КПК України спосіб вчинення підлягає встановленню при розслідуванні будь-якого злочину, оскільки стосується події злочину і входить до переліку обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (предмета доказування) [1]. Поняттю способу вчинення злочинів в спеціальній юридичній літературі приділена значна увага авторів кримінологічних праць: Г. Г. Зуйкова [1], В. В. Радаєва [2], М. В. Салтевського [3], М. І. Панова, В. Ю. Шепітька, В. О. Коновалової [4] та інших. Але слід підкреслити, що спосіб вчинення злочинів в сфері грального бізнесу не отримав ще необхідного рівня наукового аналізу.

Метою цієї публікації є визначення видів діяльності та конкретних дій, що характеризують спосіб вчинення злочинів у сфері грального бізнесу у процесі їх приготування, безпосереднього здійснення та приховання.

Спосіб вчинення злочину розкриває риси злочинного діяння в конкретній криміногенній ситуації, аналіз яких є важливою умовою розкриття злочинів в сфері грального бізнесу. Його характеристиками є об'єктивні фактори: умови зовнішнього середовища, в якому скоєно злочин; час вчинення; знаряддя; зв'язок

із предметом посягання, стосунки злочинця з потерпілою особою тощо; та суб'єктивні фактори: мета злочину; наявність у злочинця професійних знань, умінь і навичок; соціальні, психологічні, фізичні особливості та ціннісні орієнтири злочинця.

У ході дослідження слідчої та судової практики в сфері грального бізнесу виявлено види діяльності та конкретні дії, які є характеристиками способу вчинення злочинів:

- спосіб приготування до злочину: підшукування засобів вчинення злочину та приміщення, а також отримання права на нього; найом працівників; обладнання гральних місць; перевірка працездатності гральних приладів; підшукування відповідного місця роботи; встановлення програмного забезпечення; реєстрація суб'єкта господарювання; придбання необхідної для господарської діяльності офісної техніки та меблі; створення комерційного сайту в Інтернет; переобладнання гральних засобів для використання в азартних іграх;

- спосіб безпосереднього вчинення злочину: організація азартних ігор на гральних автоматах (в т.ч. на комп'ютерних симуляторах); надання доступу до гральних інтернет-ресурсів (онлайн-казино); організація ігри в покер (не змагань, а з отриманням доходу від виграшу або від ставок); організація спортивного тоталізатора; рулетка. Спосіб безпосереднього вчинення злочину у сфері грального бізнесу також характеризують такі конкретні дії, як: отримання ставки; надання засобів доступу до гри; надання гральних приладів; видавання виграшу; розпорядження прибутком; забезпечення розміщення гральних приладів (надання приміщення, можливості підключення електроживлення тощо) [5, с. 218–219];

- спосіб маскуванню грального бізнесу: створення та реєстрація суб'єкта господарювання з іншими цілями діяльності; маскуванню грального закладу під інші заклади; організація азартних ігор під виглядом ігор, які Законом не відносяться до азартних; переобладнання засобів азартних ігор.

Важливо підкреслити, по-перше, діяльність з приготування до злочинів в сфері грального бізнесу важливо аналізувати з метою удосконалення виявлення злочинів, які готуються, та осіб, які до цього причетні, та їх подальшої оперативної розробки з метою документування злочину. Слід виявляти передкримінальна обстановку, яка характеризується низкою об'єктивних

і суб'єктивних факторів, які виникають або незадовго до початку здійснення правопорушення, або в цей момент. Обстановка, яка передувала зайняттю гральним бізнесом, являє собою систему просторово-тимчасових, матеріальних, соціально-психологічних і ряду інших факторів навколишнього середовища, характеру взаємин злочинця із засобами вчинення злочину, які впливають на підготовку й вчинення злочину, певним чином детермінуючи його спосіб. Готовлячись до зайняття гральним бізнесом, злочинець часто активно впливає на обстановку, вносячи в неї зміни й тим самим домагаючись сприятливих умов для вчинення злочину.

По-друге, спосіб приховання злочинів у сфері грального бізнесу повинен бути об'єктом аналізу, тому що дії, що його характеризують, можуть свідчити про тіньову сторону грального бізнесу, яка була й залишається в масі латентних злочинних епізодів, що за прикриттям розкритим злочином стають невидимими. Оскільки до самого факту здійснення азартної гри та реалізації інших ознак об'єктивної сторони зайняття гральним бізнесом наявність вказаних дій в поведінці особи є лише готуванням до злочину, їх виявлення повинне стати приводом для звернення уваги на діяльність осіб з боку оперативних підрозділів з метою отримання інформації про причетність цих осіб до організації та проведення азартних ігор в інших місцях, а також виявлення і припинення грального бізнесу після початку його здійснення в певному місці.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 02.04.2018).
2. Зуйков Г. Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.717. М., 1970. 31 с.
3. Радаев В. В. Криминалистическая характеристика преступлений и ее использование в следственной практике : лекция / М-во внутр. дел СССР, Высш. следств. шк. Волгоград, 1987. 21, [2] с.
4. Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному викладенні) : підручник. Київ : Кондор, 2006. 588 с.
5. Риков Є. Г. Готування до вчинення злочинів та спосіб учинення злочинів у сфері грального бізнесу // Проблеми правової реформи та

розбудови громадянського суспільства в Україні : тези доп. та повід. учасників звіт. наук. конф. ад'юнктів, аспірантів та здобувачів, 27 верес. 2013 р. / ЛьвДУВС. Львів, 2013. С. 215–219.

Одержано 16.04.2018

УДК 351.713

Олександр Сергійович Важинський,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ

Пріоритетним напрямом роботи органів Державної фіскальної служби України (ДФСУ) є створення сприятливих умов для платників з подання звітності в електронному вигляді. У 2017 році електронними сервісами ДФСУ скористалося понад 9,3 млн осіб, близько 300 млн. електронних документів надіслано платниками податків до органів ДФСУ, що складає 94 % від загальної кількості документів, які надходять до фіскальної служби [1]. У середньому за добу ДФСУ приймається та обробляється в електронному вигляді більше 1 млн. електронних документів, за 1 секунду обробляється близько 50–100 документів [2].

Впровадження нових механізмів системи подання електронної звітності в Україні наближає її до світових економічних стандартів, оскільки економічно розвинуті країни світу відмовилися від паперової форми подання звітності. Для чіткої та швидкої роботи органів ДФСУ створюється нормативно-правова база, яка повинна регламентувати застосування певних апаратурних та програмних засобів, які забезпечать обробку інформації, що надходить від інших установ та платників податків.

На теперішній час іноді використовуються програми та технічні засоби, які не відповідають вимогам стосовно закритості та таємності режимів документообігу. Операційні системи на яких працює програмне забезпечення не є державною власністю, та й саме програмне забезпечення написане приватними фірмами, які не мають відповідних ліцензій, а також не передають всі права на використання цього програмного забезпечення державним органам. Такий стан справ створює умови для

шахрайських дій в економічній сфері. Прикладом може бути інтернет-вірус під назвою «Petya.A», який атакував Україну 27 червня 2017 року. Комп'ютерний вірус паралізував діяльність українських банків, державних установ та приватних компаній. Вірусу піддався і сайт ДФСУ, не працювали комп'ютери які використовували операційну систему Windows. В Україні державні установи частіше всього використовують комп'ютери, які працюють на застарілих операційних системах Windows, зокрема Windows XP. Це найбільш вразлива операційна система на сьогоднішній день, під неї написано безліч вірусів і належного рівня захисту від кібератак на ній немає.

Нормативні вимоги до закритості мережі у якій циркулює фінансова інформація потребують удосконалення. Несанкціоноване втручання в комунікаційні державні мережі створює можливість дій які можуть призвести до дестабілізації ситуації в Україні, до стратегічної небезпеки з важкими наслідками для фінансової системи.

Не можна не приділяти велику увагу щодо застосування в ДФСУ не звичайних побутових комп'ютерів, а спеціалізованих, захищених від впливу хакерських та розвідувальних атак, які працюють не на операційній системі Windows, а на спеціалізованих операційних системах. В таких країнах, як Німеччина, Китай, Франція, Японія на державному рівні використовуються операційні системи спеціального призначення на базі ядра Linux та інших. Головними причинами, що пробуджують у державних організацій інтерес до Linux, називаються підтримка операційною системою Linux відкритих стандартів, висока безпека цієї операційної системи, незалежність користувачів Linux від конкретного постачальника програмного забезпечення і можливість економії бюджету на інформаційні технології.

Важливою властивістю операційної системи Linux є відсутність будь-якого єдиного власника прав на цю операційну систему і неможливість патентування Linux. Таким чином, організація, яка використовує Linux, не ставить себе в залежність від вендора, що стосується як розробки додаткових можливостей операційної системи і виправлення вразливостей, так і підтримки рішень на Linux. Більш того, багато урядів розглядають розробку рішень для Linux в якості потенційно перспективної нової

області бізнесу для місцевих компаній, що сприяє економічному зростанню.

Для вирішення та упорядкування вищезазначених питань необхідно удосконалити існуючу нормативно-правову базу у сфері діяльності ДФСУ, розробити та прийняти певні нормативно-правові акти, які урегулюють актуальні практичні питання, щодо розробки, прийняття, та експлуатації електронного та програмного забезпечення у ДФСУ. Прикладом таких дій у розвинутих країнах світу є використання закону про кібербезпеку. В Китаї цей закон вступив у силу 1 червня 2017 року. Він складається з шести розділів і доповнення. Закон вимагає обов'язкової державної сертифікації для мережевого обладнання та програмного забезпечення, щоб всі дані про компанії та китайських громадян зберігалися на внутрішніх серверах, а за межі країни передавалися лише з дозволу влади.

Список бібліографічних посилань

1. У 2017 році до органів ДФС надіслано близько 300 млн. електронних документів // Державна фіскальна служба України : офіц. портал. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/320955.html> (дата звернення: 03.04.2018).

2. Наталія Каленіченко: ДФС за 1 секунду обробляє до 100 електронних документів // Богодухівська міська рада : офіц. портал. URL: <http://bogodukhiv-rada.gov.ua/slobozhanska-odpi-gu-dfs-u-xarkivskij-oblasti-diyalnist> (дата звернення: 03.04.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 342.51

Віктор Анатолійович Волков,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА КОНТРОЛЮ ЗА НАРКОТИКАМИ

На Державну службу з лікарських засобів та контролю за наркотиками як центральний орган виконавчої влади України покладено обов'язок щодо реалізації державної політики у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, медичних

виробів та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу; ліцензування господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; державне регулювання і контроль у сферах обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидії їх незаконному обігу. Вищевикладене дає змогу говорити про особливу роль цієї служби в механізмі виконавчої влади, а також про наявність у неї певного кола повноважень, які реалізуються у суспільних відносинах державно-владного (управлінського) характеру. Участь у відносинах такого типу та приналежність до виконавчої гілки влади, на нашу думку, зумовлюють наявність у Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками правового статусу, врегульованого нормами адміністративного права – тобто адміністративно-правового статусу. Вважаємо, що ця правова категорія потребує певного наукового аналізу, враховуючи наявні зміни в системі центральних органів виконавчої влади, перерозподіл повноважень між ними, а також тенденцію до децентралізації управлінських функцій держави.

В узагальненому вигляді під правовим статусом органу виконавчої влади слід розуміти визначене нормами права його становище в загальній системі органів виконавчої влади, що виражається у його призначенні, структурі, компетенції, відповідальності, підзвітності та підконтрольності та дозволяє йому бути суб'єктом відповідних суспільних відносин.

Що стосується власне категорії «адміністративно-правовий статус» органу виконавчої влади, то це визначене нормами права, в т.ч. адміністративного, його становище в загальній системі органів виконавчої влади, яке виражається у його призначенні, функціональній спрямованості, організаційній структурі, підзвітності, підконтрольності, компетенції, відповідальності, що дозволяє йому бути суб'єктом адміністративно-правових відносин.

Зважаючи на викладене вище, вважаємо, що під адміністративно-правовим статусом Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками слід розуміти визначене нормами права, в т.ч. адміністративного, становище служби в загальній системі органів виконавчої влади, яке виражається у її

призначенні, функціональній спрямованості, організаційній структурі, підзвітності, підконтрольності, компетенції, відповідальності, та дозволяє їй виступати суб'єктом адміністративно-правових відносин.

Складовими елементами адміністративно-правового статусу Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками визначимо:

- інституціональний блок (мета, завдання, функції);
- організаційно-структурний блок (порядок створення, ліквідації, реорганізації, тип організаційної структури, підзвітність, підконтрольність);
- компетенційний блок (повноваження, предметна та територіальна підвідомчість, особливості відповідальності, гарантії реалізації повноважень).

Розглянемо ці елементи дещо детальніше. Метою Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками (як кінцевого результату її діяльності) можемо визначити забезпечення якості та безпеки лікарських засобів, медичної техніки і виробів медичного призначення, належного режиму обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Завданнями Метою Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками є:

- участь у формуванні та реалізації державної політики у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, медичних виробів та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу;
- ліцензування господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, імпорту лікарських засобів, оптової та роздрібної торгівлі лікарськими засобами, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
- технічне регулювання у сферах якості та безпеки лікарських засобів, медичних виробів та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
- здійснення державного регулювання і контролю у сферах обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидії їх незаконному обігу.

Щодо функцій цієї служби, то їх можна розглядати з двох позицій. По-перше, їх можна класифікувати за предметною ознакою:

- функція правового регулювання у сферах обігу лікарських засобів, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
- функція ліцензування у сферах обігу лікарських засобів, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
- контрольна функція у сферах обігу лікарських засобів, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
- функція технічного регулювання у сферах обігу лікарських засобів, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
- функція взаємодії та міжнародного співробітництва.

За ознакою способів організації впливу цього органу виконавчої влади на суспільні відносини, вона виконує наступні управлінські функції: прогнозування, планування, контроль, облік, інформаційного, кадрового, матеріально технічного забезпечення.

Організаційно-структурний блок адміністративно-правового статусу Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками, характеризується наступним. Ця служба є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров'я. Власна назва «Державна служба» відповідає нормативному положенню, що більшість функцій цього центрального органу виконавчої влади складають функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам.

Організаційна структура Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками представляє собою обумовлену її цілями завданнями, функціями сукупність внутрішніх та зовнішніх структурних елементів та зв'язків між ними, яка забезпечує оптимальний рівень здійснення повсякденного державного управління, розподіл повноважень та контроль за прийняттям рішень у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, медичної техніки і виробів медичного призначення, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидії їх незаконному обігу.

За територіальним принципом в структурі Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками можна виділити підрозділи компетенція яких розповсюджується на всю

територію держави (центральный апарат) та територіальні підрозділи (відповідні обласні управління). За принципом стійкості управлінських зв'язків – підрозділи «прямого управління» (територіальні підрозділи, центральный апарат) та «опосередкованого управління» (підвідомчі прибуткові організації).

Компетенцію Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками слід визначити як встановлену нормативно-правовими актами сукупність повноважень (прав і обов'язків), які мають просторові межі та реалізуються у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, медичної техніки і виробів медичного призначення, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу.

Підсумовуючи викладене вище, вважаємо, що адміністративно-правовий статус Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками є першочерговим серед інших її статусів, адже:

- по-перше, ця служба є органом виконавчої влади, та відповідає за реалізацію державної політики у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, тобто здійснює відповідну державно-управлінську діяльність і є суб'єктом адміністративного права;

- по-друге вона наділена державно-владними повноваженнями у вищезазначених сферах, може застосовувати заходи адміністративного примусу, використовує відповідні способи адміністративно-правового регулювання: дозвіл, заборона, зобов'язання;

- по-третє, реалізуючи надані їй повноваження, вона вступає в особливий вид суспільних відносин – адміністративно-правові відносини. Ці відносини мають державно-владний характер, тобто один з суб'єктів (Державна служба з лікарських засобів та контролю за наркотиками) завжди наділена державою владними повноваженнями щодо інших учасників відносин, виступає від її імені, та застосовує у разі необхідності заходи державного примусу.

Одержано 16.04.2018

УДК 343.985

Євген Леонідович Галагура,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ УБИВСТВ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ Й ОПТИМІЗАЦІЇ

Основною особливістю розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості є власне доказування мотиву вчинення цього злочину. Адже, як зазначає А. В. Савченко, при провадженні дізнання, досудового слідства та розгляді кримінальної справи у суді мотив підлягає обов'язковому доказуванню, а також зазначенню в обвинувальному висновку слідчого та обвинувальному вирoku суду [1, с. 174].

Дійсно, для застосування п. 14 ч. 2 ст. 115 КК необхідно встановити конкретний спеціальний мотив. Цей мотив може поєднуватися з іншими спонуканнями (помста, корисливість, хуліганські мотиви), у той же час він має серед них домінувати. Домінуючим спонуканням у цьому випадку виступає прагнення винної особи вчинити фізичну розправу з потерпілим у зв'язку з його расовою чи національною приналежністю або релігійними переконаннями тим самим принизити честь і гідність певної раси, нації або конфесії. Сюди також відноситься бажання спровокувати або розпалити національну, расову чи релігійну ворожнечу та ненависть, продемонструвати шовіністичний світогляд або ксенофобію щодо всіх інших чи конкретних груп людей. У цьому сенсі слід вказати, що українське кримінальне законодавство не дозволяє застосовувати змішані мотиви [2, с. 54]. Відтак можна лише говорити про різне ставлення до злочинної дії та до її наслідків.

Тобто за умови вчинення вбивства з мотивів національної нетерпимості позбавлення життя конкретної особи виступає лише проміжною ціллю злочинців, оскільки основна мета – приниження національної гідності інших представників цієї національності; в іншому випадку необхідно визнавати інший мотив злочину. При цьому третьою стороною конфлікту, або

другим потерпілим у широкому розумінні цього слова, буде будь-який представник цієї національності [3, с. 20].

А. В. Шлегель виділяє наступні особливі ознаки, характерні для механізму вбивства за мотивами нетерпимості: здійсненням злочинів проти особистості на ґрунті нетерпимості є реалізація ненависті або ворожнечі відносно особи, що має специфічні ознаки зовнішності, шляхом заподіяння смерті або погрози вбивством, або шляхом заподіяння навмисних тяжких, або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а також шляхом катувань, побоїв, катування; мотив злочину обмежується національною ненавистю або ворожнечею стосовно тільки до певної етнічної групи населення, антропологічні ознаки якої не є характерними для зовнішності осіб, які традиційно проживають на певній території; особистість злочинця, його приналежність до молодіжних угруповань, які пропагують агресивність, жорстокість, насильство, націоналістичну та профашистську ідеологію; вік злочинця, як правило, від 14 до 30 років; особистість потерпілого має ознаки зовнішності, властиві особам африканського, азійського походження; при цьому вік, рівень освіти та культури, приналежність до будь-якої соціальної групи населення не має значення; характерні способи здійснення насильницьких дій, спрямованих на заподіяння смерті, тілесних ушкоджень, побоїв і катування (побиття ногами із застосуванням підручних засобів і ножів); злочин носить відкритий, демонстративний характер; дії із приховання слідів злочину, як правило, відсутні; місцем здійснення злочину є громадські місця [4, с. 67]. Усі означені обставини повинні бути вивчені при розслідуванні цієї категорії злочинів.

Дослідуючи вищенаведені ознаки, характерні для механізму вбивства за мотивами нетерпимості, слідчому слід пам'ятати, що такий мотив виникає в злочинця у результаті деформації свідомості та появи помилкових потреб (так званих «квазіпотреб»). Цими «квазіпотребами» стають: уявна необхідність «захисту» від представників інших рас, національностей, релігій; бажання показати «перевагу» представників однієї раси над іншими; ненависть до представників інших рас, націй або віросповідань. Відповідно, для злочинця є важливим залишити на місці вчинення вбивства певні «пам'ятки» про відповідність його вчинку певному світогляду. Наприклад, слідами злочину,

що свідчать про мотив нетерпимості, є: висловлення расистського або іншого змісту, що відображають нетерпимість до представників іншої раси, національності, релігії і т.д.; наявність написів, малюнків (у т.ч. графіті), що принижують національні, релігійні або інші почуття або свідчать про те, що певний акт вчинили представники певного угруповання.

У свою чергу, джерелами фактичних даних про ксенофобські настрої, висловлення та дії конкретної особи можуть бути показання друзів, знайомих або сусідів; журнали, книги, які читає підозрюваний; музика, яку він слухає; фільми, які дивиться; інтернет-сайти, які відвідує. Інформація про приналежність особи до певного радикального угруповання може бути отримана з баз даних органів внутрішніх справ, які ведуть облік членів екстремістських угруповань (наприклад, неонацистських, фашистських націоналістичних, комуністичних, анархістських, фундаменталістських угруповань).

Сліди вбивства за мотивами нетерпимості залишаються як на місці злочину та на потерпілих і злочинцях (матеріальні сліди), так і у пам'яті свідків, очевидців і т.д. (ідеальні сліди). Особливістю утворення слідів даного виду злочинів є те, що переважна більшість доказової інформації зберігається у пам'яті людей, тобто слідчий буде мати справу в основному з ідеальними слідами. Так, певну інформацію може дати опис підозрюваної особи, яка може мати татуювання, властиві певній субкультурі або націоналістичним організаціям. Про настрої підозрюваного можуть свідчити й інші дії, наприклад, нанесення написів або зображень нацистського або расистського характеру на стінах.

Як бачимо, детальне дослідження мотиву вчинення умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості також необхідно для з'ясування обставин події. Важливо досліджувати не тільки, чому для досягнення мети підозрюваний обрав конкретний предмет злочинного посягання, але і чому він обрав той чи інший спосіб вчинення кримінального правопорушення і певні місце та час. Тобто, чому він вчинив злочин щодо саме цього представника тієї чи іншої групи, а не іншого, чому він вчинив саме вбивство, а не заподіяв шкоду здоров'ю потерпілого. Виключно такий складний ієрархічний підхід до дослідження мотивів при вчиненні злочину на ґрунті

расової, національної чи релігійної нетерпимості слугуватиме всеосяжному аналізу усіх обставин події.

Список бібліографічних посилань

1. Савченко А. В. Вплив мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості на кваліфікацію злочинів. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Вип. 1. С. 174–177.

2. Hate Crime Laws. A Practical Guide / OSCE ODIHR. 2009. 67 p.

3. Методика расследования преступлений, совершаемых на почве национальной или расовой вражды или ненависти / А. Я. Винников, Н. М. Гиренко, О. Н. Коршунова, А. В. Леухин, Е. Б. Серова ; под общ. ред. О. Н. Коршуновой. СПб., 2002. 92 с.

4. Шлегель О. В. Методика расследования преступлений против личности, совершаемых по мотиву национальной ненависти или вражды : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. М., 2008. 208 с.

Одержано 10.04.2018

УДК 340.15(477)

Дмитро Вікторович Галкін,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший викладач кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1 Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ОРГАНІВ МІЛІЦІЇ УРСР У ПОВОЄННІ РОКИ

Особливе значення у формуванні й розвитку правоохоронних органів, зокрема міліції, мав повоєнний період – 1945–1953 рр. Організаційна структура Управління МВС областей республіки після війни включала: обласний апарат УМВС; обласний апарат Керування міліції, міські відділи МВС, районні відділи МВС, міське Управління міліції; Керування таборів; Управління пожежної охорони, перший спецвідділ; відділ по боротьбі з бандитизмом; відділ контррозвідки (СМЕРШ); відділ у справах військовополонених і інтернованих осіб; відділ виправно-трудова колоній; відділ по боротьбі з дитячою безпритульністю і бездоглядністю; відділ місцевої протиповітряної оборони; відділ автоматизованої системи обробки інформації міст і районів; відділ кадрів УМВС; відділ тюрем; відділ матеріального забезпечення; фінансовий відділ; відділення високочастотного

в'язку; відділення спецперевезень; шифрувальну групу; санітарну частину; товариство «Динамо» [1, арк. 171].

Пізніше, в процесі відновлення народного господарства, частина функцій, покладених на органи під час війни, передавалася у відповідні міністерства республіки і управлінням областей і міст. Так, МПППО було виділено у спеціальні органи Цивільної оборони, управління й відділи по боротьбі з бандитизмом стали структурними підрозділами системи державної безпеки. Виконали свої функції контррозвідка (СМЕРШ) і управління у справах військовополонених та інтернованих осіб. Обласні управління міліції у структурному відношенні входили до складу УМВС областей і містили в собі: Відділ боротьби з розкраданням соціалістичної власності і спекуляції (ОБХСС); Відділ карного розшуку (ОКР); Зовнішню службу; Відділ регулювання вуличного руху; Державну автомобільну інспекцію; Оперативний відділ; Паспортний відділ; Відділ актів громадянського стану; Політчастина; Відділ віз та реєстрацій [2, арк. 122]. З урахування ситуації, що склалася в соціально-економічній та політичній ситуації в республіці, яка склалася в січні 1946 р. РНК України і ЦК КП (б) України приймають постанову «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю, зміцнення охорони громадського порядку й органів міліції». У документі зазначалося: зобов'язати Народний Комісаріат внутрішніх справ УРСР, на основі ретельного аналізу стану злочинності й розкрадання соціалістичної власності, розробити заходи, що забезпечують рішуче посилення роботи органів міліції у боротьбі з кримінально-злочинним елементом і розкрадачами соціалістичної власності. Виходячи з вимог, що поставили перед міліцією правляча партія та уряд, у квітні 1946 р. наказами МВС СРСР, УРСР були прийняті заходи для посилення впливу органів міліції на населення республіки. Було введено нову інструкцію, що скасовувала посади міських інспекторів міліції. У ній вказувалося: «Для правильної організації роботи міліції в забезпеченні громадського порядку, особистої безпеки громадян і своєчасного запобігання злочинам територія міського відділення міліції ділиться на дільниці, обслуговування яких покладається на дільничних уповноважених...» [3, с. 204]. Дільничний уповноважений був зобов'язаний: підтримувати громадський порядок, своєчасно

виявляти, попереджати і припиняти злочини; знати про події на дільниці; мати постійний зв'язок із громадськістю, приймати і розглядати заяви громадян; забезпечувати паспортний режим, не допускати випадків хуліганства, дитячої бездоглядності на дільниці та ін. [3, с. 205] Таким чином, якщо раніше обов'язки дільничного інспектора обмежувалися лише рамками зовнішньої служби, то обов'язки дільничних уповноважених значно розширилися й охоплювали практично всі сфери діяльності міліції на визначеній території.

Реагуючи на обстановку, що склалась, керівництво МВС у липні 1946 року піддає реорганізації карний розшук. Відділ карного розшуку Головного управління міліції МВС СРСР був перетворений в Управління Карного розшуку (УКР). Його робота будувалася за територіальним принципом у відповідності зі спеціально розробленим Положенням. Начальник УКР підпорядковувався безпосередньо начальнику Управління міліції і його першому заступнику. Було реорганізовано і підрозділи карного розшуку, посилено їх низову ланку, максимально збільшено чисельність кваліфікованих працівників [4, 170].

У зв'язку зі складною ситуацією значній реорганізації піддалися органи БХСС. Так, відділ БХСС Головного управління міліції був перетворений в управління по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності і спекуляцією. Таке рішення було прийнято з метою поліпшення керівництва з боку ГУМ МВС СРСР периферійними органами і надання їм більшої допомоги в боротьбі зі злочинністю. Виданий у цьому ж році наказ МВС визначив заходи для перегляду штатів оперативних відділів і насамперед карного розшуку і відділів БХСС з тим, щоб максимально збільшити чисельність оперативних співробітників. З метою закріплення цих кадрів було вирішено, що всі відповідальні співробітники апаратів БХСС можуть бути звільнені з роботи або переміщені по службі тільки за згодою відділу кадрів МВС СРСР. Для підвищення ролі й організаційного зміцнення цих відділів в Управлінні міліції вводилася посада помічника начальника Управління, що одночасно був начальником відділу БХСС. Управління міліції МВС УРСР вимагало від усіх органів БХСС областей зосередити основну увагу на боротьбі із розкрадачами державної й кооперативної власності, на проведенні

профілактичних заходів, спрямованих на запобігання і припинення розкрадань та розтрат товарно-матеріальних цінностей і т.д.

У 1947 р. науково-технічний відділ ГУМ вніс на розгляд пропозицію про нову структуру і штати своїх територіальних підрозділів. Проект передбачав організацію 30 науково-технічних відділів і 61 групи з виділенням їх у самостійні одиниці. Підготовка експертів проводилася на базі Вищої школи МВС СРСР і при всіх місцевих науково-технічних відділах. У цей час створюється відділ бойової підготовки Головного управління міліції і його низові ланки. У лютому 1948 року організовується слідчий відділ у складі Головного управління міліції МВС СРСР і аналогічні відділи при республіканських й обласних УМВС, їх основним завданням став розгляд кримінальних справ, що порушувались оперативними відділами міліції. Утворення цих підрозділів у структурі міліції в значній мірі сприяло зміцненню законності в її діяльності, особливо при порушенні кримінальних справ і обранні запобіжних заходів [4, с. 171].

Підрозділи міліції в цих містах організаційно будувалися за військовим принципом, а нормативними документами їх життєдіяльності ставали статuti Радянської Армії. В оперативному відношенні міліція «міст особливого списку» підпорядковувалася безпосередньо Головному управлінню міліції МВС СРСР. Для співробітників цих органів міліції були встановлені значні, на ті часи, пільги це означало істотне поліпшення їхнього матеріально-побутового забезпечення. Для них вводилася нова, поліпшена форма одягу, виділявся додатковий автотранспорт, передбачалося підвищення технічної оснащеності. Були утворені у цьому році науково-технічні відділи й відділення, оснащені найкращою криміналістичною й оперативною технікою. При ГУМ як самостійна структурна одиниця створюється науководослідний інститут криміналістики. У 1947 р. науково-технічний відділ ГУМ вніс на розгляд пропозицію про нову структуру і штати своїх територіальних підрозділів. Проект передбачав організацію 30 науково-технічних відділів і 61 групи з виділенням їх у самостійні одиниці. Підготовка експертів проводилася на базі Вищої школи МВС СРСР і при всіх місцевих науково-технічних відділах.

У цей час створюється відділ бойової підготовки ГУМ і його низові ланки. У лютому 1948 року організовується слідчий відділ у складі ГУМ МВС СРСР і аналогічні відділи при республіканських й обласних УМВС. Їх основним завданням став розгляд кримінальних справ, що порушувались оперативними відділами міліції. Утворення цих підрозділів у структурі міліції в значній мірі сприяло зміцненню законності в її діяльності, особливо при порушенні кримінальних справ і обранні запобіжних заходів.

У 1949 р. міліція була передана у відання Міністерства державної безпеки СРСР. Офіційно такий захід пояснював тимчасовим розширенням функцій по забезпеченню державної безпеки, необхідністю більш тісної взаємодії органів безпеки і міліції в боротьбі зі злочинністю. Необхідно сказати, що такий крок відповідав установці на зміцнення тоталітарного режиму в країні. Проте необхідно мати на увазі й те, що в досліджуваний період йшла «холодна війна» і спецслужби західних держав у своїй підривній діяльності проти СРСР робили ставку і на злочинні елементи. Після передачі міліції в МДБ у складі Головного управління міліції було утворено три управління. Міліцейської служби, на яке покладалась охорона громадського порядку і безпеки в країні, а також проведення адміністративних заходів щодо виконання законів і розпоряджень центральних і місцевих органів влади; управління по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності і спекуляцією; управління карного розшуку. Крім управлінь, було створено відділи за сферами діяльності міліції. Скасовувався, як такий, що не виправдав себе, зональний принцип керівництва місцевими органами розшуку і вводився лінійний (за видами злочинів). У це же час було утворено політичний відділ і розширено штати політорганів територіальних підрозділів міліції. У квітні 1949 року, за рішенням ЦК ВКП (б), у міських і районних відділеннях міліції було введено посади заступників начальників (цих органів) з політичної частини. Введення штатної категорії політпрацівників сприяло підвищенню рівня і дієвості політико-виховної роботи, наближало її до вирішення оперативно-службових завдань органів міліції. У цей же період при республіканських і обласних управліннях міліції були створені обліково-реєстраційні відділи, що відали

міліцейською статистикою. Введення обліково-реєстраційних апаратів створювало сприятливі умови для вивчення стану та рівня злочинності як в окремих районах, так і за її видами. Це було особливо важливо для розробки і впровадження заходів для профілактики злочинних проявів. Апарати карного розшуку у 1950 році перейменовуються в апарати карного сиску, вводяться посади сищиків. Замість УКР, що існував раніше, було створено УКС (Управління карного сиску). Поряд з введенням посади сищиків збереглися і посади оперуповноважених, проте їх функції дещо розмежовувалися. Необхідно відзначити, що якого-небудь помітного впливу на поліпшення боротьби зі злочинністю ця реформа не зробила, тому що припускала паралелізм у роботі сищиків і оперативників. Тому незабаром карний сиск скасовується і на зміну йому знову прийшов карний розшук. Рішенням Ради Міністрів в жовтні 1952 року на міліцію покладається охорона об'єктів торгівлі, а також деяких установ і підприємств промисловості. У зв'язку з цим МДБ СРСР організувало в складі Управління міліцейської служби відділ позавідомчої охорони. Було введено посади начальників відділів міліцейської служби з позавідомчої сторожової охорони в управліннях міліції союзних і автономних республік.

Міліція перебувала у складі Міністерства державної безпеки з жовтня 1949 по березень 1953 р. Аналіз структури і діяльності підрозділів міліції, а також думки деяких авторів досліджень з цієї проблеми дають підстави для висновку, що перебування міліцейського апарату в системі МДБ у цілому мало прогресивний характер. Проте практично не спричинило яких-небудь принципових змін у структурі й основних напрямках роботи органів міліції.

Отже, в цілому розвиток організаційної структури й основні напрямки діяльності органів міліції в період з 1945 по 1953 р. відповідали вимогам часу та інтересам суспільства, сприяли забезпеченню порядку і громадської безпеки в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Державний архів Донецької області. Ф. 903. Оп. 1. Спр. 133. Арк. 171.
2. Державний архів Донецької області. Ф. 903. Оп. 1. Спр. 122. Арк. 122.

3. Из истории милиции Советской Украины / под ред. проф. П. П. Михайленко. Киев : МООП УССР. 1965. 399 с.

4. История Советской милиции : в 2 т. / под ред. Н. А. Щелокова. М., 1977. Т. 1: Советская милиция в период строительства социализма ; Т. 2: Советская милиция в период социализма (1936–1977 гг.).

Одержано 19.04.2018

УДК 159.9.07

Олена Миколаївна Галкіна,

*кандидат юридичних наук, слухач магістратури факультету
№ 6 Харківського національного університету внутрішніх справ*

УЯВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ПРО НАРКОТИЗАЦІЮ СУСПІЛЬСТВА

Наркотизація суспільства – одна з найгостріших проблем всього світового співтовариства, оскільки в сучасних умовах протиправна та асоціальна поведінка набуває масового характеру і часто сприймається як раціональний та загальноприйнятий стиль життя. Не випадковими є дані статистики, яка за останнє десятиріччя фіксує катастрофічне зростання наркотизації молоді.

Причинами виникнення наркоманії з позиції медицини вважається вроджена схильність, з позиції соціології – соціальне оточення, з позиції психології – особливості розвитку особистості як форми агресії проти власного Я [1]. На думку Ю. В. Валентика та інших авторів, особистість залежного втрачає свою цілісність, яка все більше переходить в «Я – патологічний» і підпорядковує собі всі сфери життєдіяльності людини [2].

Психологічні механізми наркотизації суспільства зумовлені досить широким спектром чинників, тому до загальних соціально-психологічних умов виникнення у молоді особистісної схильності до вживання наркотиків можна віднести: невирішені конфлікти дитинства; емоційну залежність від дорослих чи інших «авторитетів», страх самотності й відторгнення, недостатнє відчуття спільності з референтною групою; психологічну регресію; акцентуації характеру; лінь, пасивність, агресивність, егоїзм; порушення ідентичності, уникнення вирішення проблем, фрустрації; особистісну незрілість, процеси розладу «Я»; низький рівень

розвитку самосвідомості; відчуття суспільної невизнаності; не-
вдоволену потребу в любові; високу схильність до пошуку вра-
жень на фоні нерозвиненості сфери потреб; безсистемний про-
цес соціалізації та особливості емоційної сфери: низьку стресос-
тійкість, підвищену тривожність, імпульсивність, рівні
стимуляції та збудження; порушення емоційного спілкування в
сім'ї, наявність наркозалежних родичів, друзів.

Проведене нами моніторингове дослідження розповсю-
дження наркотиків та інших форм залежності серед молоді м.
Харкова «Молодь та наркотики», дозволяє зробити деякі висно-
вки про ставлення молоді до споживачів наркотиків а також
безпосередньо до їх споживання.

Так, у ході моніторингу ми вивчили суб'єктивне ставлення до
споживачів наркотиків, яке, на нашу думку, якісно характеризує
включеність в систему соціальних зв'язків зі споживачами нарко-
тиків. Шкала Богардуса, що містить відповіді на питання: «В якій
якості Ви згодні прийняти людей, що вживають наркотики?»,
характеризує величину соціальної дистанції по відношенню до
соціальної групи наркоманів. В даному випадку її можна інтер-
претувати як проєктивне прийняття чи неприйняття наркомана в
певному соціальному статусі, значимому для респондента.

За результатами опитування: таких людей згодні прийняти
як членів сім'ї (у 2016 р. – 2,7 %, у 2017 р. – 3,6 %), як близьких
друзів, сусідів (у 2016 р. – 2,8 %, у 2017 р. – 3,3 %), як членів
трудового колективу (у 2016 р. – 3,3 %, у 2017 р. – 4,4 %), як
жителів мікрорайону (у 2016 р. – 1,8 %, у 2017 р. – 1,3 %), як
жителів міста (у 2016 р. – 7,5 %, у 2017 р. – 7,6 %), як громадян
України (у 2016 р. – 5,4 %, у 2017 р. – 8,2 %); не хотіли б, щоб
наркомани були в країні (у 2016 р. – 74,7 %, у 2017 р. – 71,7 %);
індекс соціальної дистанції: у 2016 р. – 6,3 %, у 2017 р. – 6,18 %.

Серед опитаних в цьому році відсоток готових прийняти на-
ркоманів на більш «близькій» соціальній дистанції вище, ніж у
2016 році. Індекс соціальної дистанції також знизився (чим ви-
щий індекс – тим менша толерантність до споживачів наркоти-
ків). Як ми бачимо, відсоток молодих людей, готових прийняти
наркомана на «близькій» соціальній дистанції коливається, але
зростає. Це, очевидно, пояснюється тим, що відсоток молодих
людей, маючих членів сімей, близьких друзів, сусідів, які вжи-
вають наркотики, зростає.

Щоб з'ясувати – яким чином ступінь толерантності до споживачів наркотиків відображається на поведінці стосовно молоді, їм було запропоновано відповісти за питання: «Яка Ваша поведінка по відношенню до споживачів наркотиків?». За результатами опитування: намагаються звести контакти з ними до мінімуму (у 2016 р. – 31,8 %, у 2017 р. – 29,3 %), спілкуються з ними з неохотою (у 2016 р. – 8,7 %, у 2017 р. – 8,8 %), ведуть себе з ними як зі всіма іншими людьми (у 2016 р. – 16,9 %, у 2017 р. – 24,7 %), прагнуть спілкуватись з ними (у 2016 р. – 0,2 %, у 2017 р. – 0,4 %), обирають собі друзів за такою ознакою (у 2016 р. – 0,3 %, у 2017 р. – 0,9 %); зі споживачами наркотиків ніколи не стикався (у 2016 р. – 40,7 %, у 2017 р. – 36 %).

З наведених даних видно, що молоді люди, в основному, прагнуть обмежити контакти зі споживачами наркотиків, спілкуються з ними з неохотою. Однак, значно збільшився відсоток тих, хто поводить ся з наркоманами так само, як і з усіма іншими, звичайними людьми, що говорить про підвищення толерантності серед молоді по відношенню до споживачів наркотиків. Також не може не турбувати і той факт, що число тих, хто ніколи не стикався з споживачами наркотиків, неухильно зменшується в останні роки.

Що стосується каналів інформації про наркотики, якими користується молодь, що хоча б раз в житті зверталась до того чи іншого джерела інформації про наркотики, то проведене нами дослідження засвідчило, що у 2017 році суттєво збільшилася кількість таких звернень і це стосується всіх джерел інформації. Такими інформаційними джерелами для молоді є: викладачі, психологи, лікарі та ін. навчальні заклади (у 2016 р. – 66 %, у 2017 р. – 57,6 %), друзі у компанії (у 2016 р. – 58 %, у 2017 р. – 59,1 %), знайомі, що вживають наркотики (у 2016 р. – 33 %, у 2017 р. – 34,9 %), ЗМІ (у 2016 р. – 77 %, у 2017 р. – 80,9 %), спеціальна література (у 2016 р. – 43 %, у 2017 р. – 39,4 %); батьки (у 2016 р. – 45 %, у 2017 р. – 41,3 %), мережа Інтернет (у 2016 р. – 75 %, у 2017 р. – 77,2 %).

З наведених даних видно, що основними каналами інформації про наркотики для молоді є ЗМІ та Інтернет.

Також нами було виявлено важливі закономірності, що стосуються уявлень молоді про вживання наркотиків, які проявляються в «розширенні» його допустимих меж.

Так, на питання: «Яку поведінку людини по відношенню до наркотиків Ви вважаєте нормальною?» було отримано наступні відповіді: наркотики можна вживати будь-які, якщо вони тобі доступні (у 2016 р. – 0,2 %, у 2017 р. – 0,9 %), іноді можна вживати міцніші наркотики (укол, «колеса» і т.п.) (у 2016 р. – 0,3 %, у 2017 р. – 0,5 %), курити «травку» можна досить часто (у 2016 р. – 1,7 %, у 2017 р. – 2,6 %), іноді можна курнути «травку» (у 2016 р. – 17,4 %, у 2017 р. – 23,2 %), ніколи і ні за яких обставин не вживати (у 2016 р. – 79 %, у 2017 р. – 72,8 %).

За даними опитування ми спостерігаємо деяке збільшення відсотку молодих людей, які вважають, що вони можуть іноді чи часто вживати наркотики. Оскільки поведінка людини регулюється не тільки зовнішніми соціокультурними нормами, а й внутрішніми, засвоєними особистістю, то розширення допустимих меж поведінки по відношенню до наркотиків перетворюється в суттєвий фактор, що стимулює розповсюдження такої форми аддиктивної поведінки, як вживання наркотиків.

Список бібліографічних посилань

1. Розанов В. А., Емяшева Ж. В., Мидько А. А. Психологические особенности лиц, совершивших суицидальную попытку на фоне наркотической зависимости. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. № 4. С. 71–76.

2. Валентик Ю. В. Конституальная психотерапия больных с зависимостью от психоактивных веществ : лекции по наркологии / под ред. Н. И. Иванца. М. : Наука, 2000. 365 с.

Одержано 19.04.2018

УДК 340.15(477)

Тетяна Владиславна Головка,

кандидат технічних наук, доцент кафедри управління експлуатаційною роботою Українського державного університету залізничного транспорту

ДІЯЛЬНІСТЬ ВОСНІЗОВАНОЇ ОХОРОНИ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ У 20–30-Х РОКАХ ХХ СТОРІЧЧЯ

Організація забезпечення правопорядку на об'єктах транспорту значно зумовлена історичним досвідом, оскільки система охорони діяла з моменту будівництва залізниць. Ліквідація

залізничної жандармерії в умовах війни призвела до різкого збільшення крадіжок перевезених вантажів, самовільного захоплення поїздів, дезорганізації функціонування всього залізничного транспорту. Потреба забезпечення правопорядку на транспортних магістралях спричинила те, що в період діяльності Тимчасового уряду до жовтня 1917 р. на залізницях були створені і функціонували «загони Червоної гвардії, бойові та сторожові дружини, військова залізнична міліція, залізнична міліція як штатний орган охорони правопорядку, карний розшук, сторожова охорона» [1, с. 10]. Наприкінці листопаду 1917 р. на залізницях України для охорони продовольчих вантажів, боротьби зі спекуляцією була створена спеціальна продовольча міліція. Вона охороняла залізниці, вокзали, потяги під час їхнього проходження, забезпечувала порядок при посадці пасажирів у вагони, включалася до складу військових команд для супроводу маршрутних поїздів із хлібом, м'ясом та іншими продуктами [2, с. 23–24].

Наступним етапом, який можна назвати становленням відомчої воєнізованої охорони на залізничному транспорті, є прийняття 29 січня 1918 року на засіданні Надзвичайного Всеросійського з'їзду залізничних робітників Положення про народну залізничну охорону, яке уводило загально-міліційну повинність залізничників з метою охорони громадської, особистої та майнової безпеки, порядку в смузі відчуження залізниць [3, с. 6]. 30 січня 1918 р. Рада Народних Комісарів видала Декрет «Про Утворення Всеросійської міжвідомчої надзвичайної комісії з охорони залізниць», у підпорядкування якої мали перейти всі організації з охорони залізниць, що існували на момент видання Декрету. Це був перший нормативно-правовий акт уряду, спрямований на централізацію охорони правопорядку на залізничному транспорті [2, с. 25]. 3 23 березня 1918 р. Декретом Ради Народних комісарів «Про централізацію управління, охорони залізниць та підвищенні їх пропускнуої спроможності» комісія була передана в підпорядкування народного комісара шляхів сполучення та перейменована у Всеросійську надзвичайну комісію з охорони шляхів сполучення. Поклавши на Народний комісаріат шляхів сполучення відповідальність за організацію роботи залізничного транспорту, Рада народних комісарів доручила створення єдиної охорони по всій мережі залізниць. Відповідно

до Декрету вже 27 березня 1918 р. Народний комісаріат шляхів сполучення затвердив Положення про Всеросійську надзвичайну комісію з охорони шляхів сполучення [2, с. 25]. Для підтримки громадського порядку на залізницях створювалися загони, що складалися переважно з залізничників. Загони воєнізованої охорони вели боротьбу з безквитковим проїздом пасажирів, безладним перевезенням вантажів, простоем вагонів та паровозів, несумлінним виконанням працівниками залізниць своїх обов'язків та інше. Таким чином, Ради об'єктивно прийшли до необхідності відновлення спеціалізованого силового підрозділу на залізницях. 17 липня 1918 р. постановою Ради Народних Комісарів було створене Управління з охорони шляхів сполучення, а при Всеросійській надзвичайній комісії – залізничний відділ, що виконував функції боротьби з контрреволюцією, спекуляцією, саботажем на всій мережі залізниць.

У період громадянської війни Всеросійський центральний виконавчий комітет 18 лютого 1919 р. прийняв Декрет «Про організацію залізничної відомчої воєнізованої охорони і залізничної охорони» та Положення про робітничо-селянську залізничну міліцію, які регламентували порядок організації залізничної відомчої воєнізованої охорони і залізничної охорони та управління ними, визначали їхні завдання та функції. Це заклало основу адміністративно-правової діяльності відомчої воєнізованої охорони по охороні громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на об'єктах залізничного транспорту. Усі раніше існуючі залізничні організації з охорони залізничних колій і станцій скасовувалися, а їхні функції передавалися залізничній воєнізованій охороні Народного комісаріату внутрішніх справ РРФСР [1, с. 26]. Відповідно до Постанови Ради Робочої і Селянської Оборони від 23 січня 1920 р. про посилення охорони й оборони залізниць позаприфронтової смуги ці завдання покладалися на штаби військ внутрішньої охорони республіки. З їхнього складу виділялися спеціальні військові частини, до функцій яких входило всіляке сприяння органам народного комісаріату шляхів сполучення, транспортного відділу Всеросійської надзвичайної комісії та залізничної відомчої воєнізованої охорони, надання в їхнє розпорядження (за вимогою відповідного органу) підрозділи регулярної армії [4, с. 86]. У лютому 1920 р.

в організацію управління створеної залізничної воєнізованої охорони були внесені зміни: ліквідовані підвідділи залізничної воєнізованої охорони при губернських і повітових відділах воєнізованої охорони, яким вона підпорядковувалась. Замість підвідділів були створені відділи відомчої воєнізованої охорони, що діють незалежно від адміністративних територіальних границь вздовж усієї залізниці. Цей принцип лінійності залишився і до нашого часу.

Наступним етапом реорганізації правоохоронних органів, що здійснюють охорону громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на об'єктах залізничного транспорту, стало затвердження 1 вересня 1920 р. Радою Праці й Оборони постанови про створення військ внутрішньої служби республіки, відповідно до якого в єдиний вид військ об'єднувалися війська внутрішньої охорони, вартівні частини, війська залізничної охорони, залізнична і водна міліція й інші частини, призначені для охорони, підтримки порядку та забезпечення виконання розпоряджень уряду [5, с. 14]. Специфіка залізничного транспорту, його особливе значення в народному господарстві республіки спричинили видання наказу по військах внутрішньої охорони від 3 грудня 1920 р. про те, що воєнізована охорона залізниць у повному складі, зі всіма апаратами була включена у війська внутрішньої служби республіки та перейменована в залізничну охорону внутрішньої служби [6, с. 13]. Це положення діяло недовго. Відповідно до постанови Ради праці й оборони від 21 січня 1921 р. «Про реорганізації військ внутрішньої служби Республіки» залізнична охорона ввійшла до складу військ Всеросійської надзвичайної комісії [6, с. 52]. 9 грудня 1921 р. у зв'язку з прийняттям постанови Всеросійського Центрального виконавчого комітету і Ради праці й оборони «Про охорону складів, пакгаузів і комор, споруд на залізничних коліях» залізнична охорона була ліквідована. Її функції були розділені між трьома відомствами. Охорона вантажів, складів і приміщень покладалася на Народний комісаріат шляхів сполучення та його місцеві органи; охорона шляхів сполучення й окремих споруд, що мали стратегічне значення, – на військове відомство; боротьба зі злочинністю, підтримка порядку і спокою на залізничних станціях – на транспортний відділ Всеросійської надзвичайної комісії

[2, с. 28]. Однак у 1922 р. Всеросійська надзвичайна комісія була ліквідована та завдання з охорони залізничних колій були покладені на Народний комісаріат внутрішніх справ (далі НКВС), що призвело до наявності двох воєнізованих структур на залізничному транспорті, які виконували однакові функції. Правонаступником Всеросійської надзвичайної комісії стало утворене 15 листопада 1923 р. Об'єднане державне політичне управління СРСР, що керувало роботою транспортних органів Державного політичного управління на залізницях на території відповідних союзних республік, аналогічна реорганізація була зроблена в Україні.

З 4 грудня 1931 р. постановою Ради народних комісарів СРСР завдання охорони й оборони залізничних об'єктів було покладено на війська Об'єданого державного політичного управління, а функції охорони вантажів, громадського порядку на перонах, вокзалах і т.д. були передані управлінням і відділам воєнізованої охорони Народного комісаріату шляхів сполучення (НКШС). Однак діяльність воєнізованої охорони виходила далеко за межі покладених на цю службу функцій. Охорона не могла вести ефективну боротьбу з кримінальною злочинністю на залізничному транспорті, тому що не володіла спеціальними формами і методами роботи. Було необхідність створення спеціальних органів по підтримці правопорядку на залізницях країни. У 30-ті роки XX століття підвищилася роль воєнізованої охорони в забезпеченні охорони державної власності на залізничному транспорті. Швидкий розвиток транспорту, зростання його ролі у народному господарстві поставили перед органами воєнізованої охорони нові складні завдання з охорони правопорядку, боротьби з розкраданнями вантажів. Це, зі свого боку, спричинило зміни організаційних форм діяльності відповідних служб воєнізованої охорони. У зв'язку з цим згідно з наказом НКВС СРСР та НКШС СРСР від 26 червня 1937 р., організується залізнична міліція для охорони громадського порядку, боротьби з карною злочинністю та розкраданням державної власності у обов'язки якої входила взаємодія з підрозділами воєнізованої охорони у всіх напрямках оперативно-службової діяльності, та реорганізовується структура воєнізованої охорони [1, с. 97]. Були створені спеціалізовані стрілецькі команди зі супроводженню вантажів

народногосподарського призначення, що було зумовлено змінами технології перевезень. Для укомплектування воєнізованої охорони передавалися співробітники транспортних органів, що звільнилися, Головного управління державної безпеки, а також рядовий і начальницький склад воєнізованої охорони Народного комісаріату внутрішніх справ. На воєнізовану охорону були покладені функції: охорони громадського порядку на станціях; спостереження за виконанням працівниками та пасажирами правил підтримки громадського порядку, встановлених для залізничного транспорту законами, постановами, наказами й інструкціями; притягнення до відповідальності осіб, що порушують ці правила; боротьби з бандитизмом, грабежами, крадіжками, розкраданням державної власності, спекуляцією й іншими кримінальними злочинами; боротьба з хуліганством, затримання безпритульних і бездоглядних дітей; здійснення паспортного режиму на території земель, що відводяться у відання залізниць. 2 лютого 1939 р. Рада народних комісарів СРСР прийняла постанову «Про реорганізації управління прикордонними і внутрішніми військами», відповідно до якого Головне управління прикордонних і внутрішніх військ розділялося на шість структурних підрозділів, одним із яких було Головне управління військ НКВС СРСР по охороні залізничних споруджень.

У листопаді 1940 р. всі органи залізничної воєнізованої охорони передаються в оперативне підпорядкування шляхово-транспортного відділу НКВС СРСР, на який покладається відповідальність за їх діяльність.

Список бібліографічних посилань

1. Дорогою честі. 80 років транспортної міліції України / М. В. Ценов, В. О. Пирог, Д. Б. Мельников, Ю. П. Костоусов. Київ : УЕП «Уніком», 1999. 192 с.
2. Шевченко А. Є. Організаційно-правові аспекти створення спеціальних підрозділів органів внутрішніх справ України на транспорті наприкінці 20-х років ХХ ст. *Життя і право : львівський правничий часопис*. 2005. № 2 (14). С. 23–28.
3. Жуков И. А. Северо-Кавказское управление внутренних дел на транспорте. Ростов-на-Дону : СКУВДТ, 2003. 32 с.
4. История Киева : в 4 т. / В. Г. Супруненко, С. В. Кульчицкий, А. В. Лихолат и др. Т. 3. Киев социалистический. Київ : Наук. думка, 1985. 495 с.

5. Шевченко А. Є. Правові засади діяльності органів внутрішніх справ УРСР на транспорті у першій половині ХХ ст. : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 45 с.

6. Транспортна міліція України 90 років / Пушкар'єв Г. О., Стецюк П. А., Воробйов М. О., Керницький О. Б. та ін. ; під. ред. М. М. Ключова. Київ : МВС України, 2009. 200 с.

Одержано 19.04.2018

УДК 349.941

Вікторія Вікторівна Гугняк,

здобувач Національної академії внутрішніх справ

УСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ АБО СМЕРТІ ОСОБИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Стаття 1 Конституції України визначає Українську державу як суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу. Суверенність є необхідною передумовою конституційного ладу в будь-якій державі. Держава здатна виражати волю своїх громадян тоді, коли вона є суверенною. Суверенітет як необхідний атрибут державної влади виступає якісною рисою держави і становить важливий принцип конституційного ладу України.

Проте з 2014 року суверенність і незалежність України було порушено, тому залишається актуальним питання встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України.

Законодавством України, зокрема ст. 1 закону «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначено, що тимчасово окупована територія України є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України. Законом від 4 лютого 2016 року № 990-VIII «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» доповнено ЦПК України ст. 257-1, яка визначає особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) зауважує, що заявниками у справі про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України можуть бути чоловік чи дружина померлої особи. Так, у померлого може не бути родичів, а відмова у відкриті провадження за заявою чоловіка чи дружини у такій категорії справ унеможливить реалізацію їх права на спадкування. Крім того, Сімейний кодекс України відносить чоловіка (дружину) до членів сім'ї.

Що стосується можливості при розгляді заяв прийняття судом до уваги документів, виданих органами та установами (лікарняними закладами), які знаходяться на окупованій території, ВССУ зазначає, що відповідно до ст. 9 закону «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків.

Справи про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України (далі – ВР), розглядаються невідкладно з моменту надходження відповідної заяви до суду.

У рішенні про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній ВР, зокрема, мають бути зазначені встановлені судом дані про дату і місце народження особи, про її батьків. Ухвалене судом рішення у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній ВР, підлягає негайному виконанню. Рішення у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній ВР, може бути оскаржено в загальному порядку, встановленому Цивільно-процесуальним кодексом. Оскарження рішення не зупиняє його виконання.

ВССУ також зазначає, що, враховуючи ключове значення, яке має встановлення факту народження або смерті особи для реалізації майнових та особистих немайнових прав заявників,

документи, видані органами та установами (зокрема, лікарняними закладами), що знаходяться на тимчасово окупованій території, як виняток можуть братися до уваги судом та оцінюватись разом з іншими доказами в їх сукупності та взаємозв'язку при розгляді справ в порядку ст. 257-1 ЦПК.

Підсумовуючи вищевикладене, слід сказати, що мешканці тимчасово окупованих територій України, як ті, хто там проживає нині, так і внутрішньо переміщені особи, котрі змушені були виїхати в інші регіони нашої держави, часто стикаються з проблемами оформлення різних важливих документів. Серед них реєстрація смерті рідних та близьких або ж народження дитини. Це, є важливим питанням, через те, що саме це може стати перешкодою для оформлення спадщини чи отримання різної соціальної допомоги, так як такі «документи», які видають на окупованій території, не мають юридичної сили та не визнаються на території України.

Одержано 17.04.2018

УДК 371.036

Оксана Михайлівна Дерев'янка,

*аспірант кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ: ДО ПРОБЛЕМИ СПЕЦИФІКИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасній ситуації, коли Україна знаходиться на етапі входження в єдиний світовий культурно-освітній простір, надзвичайно актуальною постає проблема всебічного, гармонійного розвитку особистості. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю подолання духовного занепаду підростаючого покоління, зміни цінностей, негативних змін у ставленні до мистецтва.

У соціально-економічній, політичній та культурних сферах нашого життя відбуваються суттєві зміни, які, в свою чергу, вимагають модернізації системи освіти та виховання, орієнтованих на загальнолюдські цінності – формування людини високо художньо-естетично освіченої та вихованої, яка має гарний естетичний смак.

Вказана проблема розроблялася в працях вітчизняних та зарубіжних психологів та педагогів. Серед яких є Д. Джола, І. Зязюн, Д. Кабалевський, Н. Киященко, Б. Ліхачов, А. Макаренко, Б. Неменський, В. Разумний, В. Сухомлинський, В. Шацька, А. Щербо та інші.

Виховання естетичної культури особистості – це цілеспрямоване формування в людині його естетичного ставлення до дійсності.

Естетичне виховання являє собою особливий специфічний вид суспільно значущої діяльності, що здійснюється суб'єктом (суспільство) по відношенню до об'єкта (індивід, особистість) з цінностей у відповідності зі сформованими в даному конкретному суспільстві метою вироблення в індивіда системи орієнтації у світі художніх і естетичних уявленнями про їх характер і призначення.

Функції виховання естетичної культури становлять єдність протилежностей:

- формування естетично-ціннісної орієнтації особистості;
- розвиток її естетично-творчих потенцій.

Основні завдання виховання естетичної культури зводяться до наступних положень [3]:

- виробляти здатність сприймати і переживати красу природи і соціальної дійсності;
- вчити не тільки активно сприймати, але й розуміти, а також оцінювати витвори мистецтва;
- розвивати в кожній людині прагнення до вмілого використання своїх творчих сил і здібностей; розвивати потребу в красі і вміння розуміти її і насолоджуватися нею;
- свідомо боротися за утвердження прекрасного у всьому: в природі і суспільному житті.

У зв'язку з цим виділяють такі структурні компоненти:

- естетичне освіту, яка закладає теоретичні та ціннісні основи естетичної культури особистості;
- художнє виховання в його освітньо-теоретичному та художньо-практичному вираженні, що формує естетичну самоосвіту і самовиховання, орієнтовані на самовдосконалення особистості;

- виховання творчих потреб і здібностей. Сюди відносяться так звані конструктивні здібності: інтуїтивне мислення, творча уява, бачення проблем, подолання стереотипів.

Розвиток творчого потенціалу особистості – суть і мета виховання естетичної культури. Справа в тому, що естетична свідомість не тільки відображає естетичні сторони життя, вона формує в особистості стійку потребу у творчості. Творчість – форма самоствердження людини, її самодіяльності і саморозвитку. Всяка творча діяльність за своєю суттю естетична, так як в процесі її досягається гармонія світу, його краса. Виховання творчості – це розвиток самостійності, активності особистості, уміння діалектично мислити і діяти у відповідності з ідеалами. Всі засоби естетичного виховання дозволяють формувати названі якості в умовах діяльності, що відповідають естетичним потребам.

Виховання художньої культури особистості є частина естетичного виховання. Сюди входить формування засобами мистецтва естетичного сприйняття дійсності, а також розвиток художньо-творчих потреб у різних областях мистецтва і потреб вносити прекрасне у життя.

Виховання такої культури традиційно розглядається через формування ставлення людини до мистецтва, тобто виховання любові до мистецтва, внутрішньої потреби у спілкуванні з мистецтвом, розуміння змісту мистецтва і його призначення.

В основу виховання художньої культури особистості покладена наступна ідея: виховання художньої культури – це цілеспрямований поетапний процес присвоєння особистістю загальнолюдських цінностей і культурних норм, що містяться в образах мистецтва. Для того, щоб особа набула можливості виявляти ці цінності і норми в процесі спілкування з мистецтвом, необхідно навчити її «читати» художні образи мистецтва. З цією метою процес виховання необхідно будувати з опорою на вивчення художньої мови мистецтва. Присвоєння людиною виявленого змісту відбувається у процесі її самостійної творчої діяльності [4].

У сферу виховання художньої культури входить художня творчість, де формується творчий потенціал особистості. Це дозволяє говорити про нерозривний зв'язок виховання художньої культури і художнього навчання, наприклад, образотворчому, музичному, хореографічному або ж театрального мистецтва.

Найефективнішим чином формується творчий потенціал при систематичному сприйнятті художніх творів та в процесі самостійної художньої творчості.

Художня творчість властива людині, а свобода творчості є одним з її невід'ємних прав. За допомогою художньої творчості людина виражає себе як вільну особистість і звільняється від будь-якого зовнішнього впливу. Вона творить, тобто створює щось нове, що раніше не існувало, – її творіння унікальні, як і сама особистість.

Художня творчість – це своєрідне осмислення людиною світу і себе в ньому. Осмислення, що виражається у специфічному оформленні матерії, в естетичній організації особливих чуттєво-сприйманих знаків, в особливих мовах (мовами звуків, ліній, рухів, ритмів, слів тощо) [5].

Іноді поняття «художня творчість» багато в чому збігається з поняттям «мистецтво». Термін «мистецтво» іноді вживають у вузьких значеннях: як сукупність художніх творів (виключаючи процеси їх створення і сприйняття), як специфічна майстерність високого рівня (не включаючи його результати). При більш широкому розумінні мистецтво – це особлива сфера людської діяльності, цілеспрямована, усвідомлена в своєму значенні спеціалізована художня активність (художня творчість) та її результати (художні твори, твори мистецтва), їх функціонування і сприйняття.

Мистецтво – один з наймогутніших засобів виховання естетичної і художньої культури і культури взагалі. Бо в мистецтві духовне стає зримим, чутним, відчутним і, разом з цим, – чуттєво привабливим, бажаним конкретним проявом людського в людині, що хвилюють її.

Таким чином, естетична і художня культура є найважливішими елементами культури особистості, як матеріальної, так і духовної. Вони взаємопов'язані і доповнюють один одного. Найважливішим засобом привнесення в духовну культуру художніх образів, прекрасного, піднесеного є мистецтво – вид духовного освоєння дійсності громадським людиною, що має на меті формування і розвиток її здатності творчо перетворювати навколишній світ і саму себе за законами краси.

Список бібліографічних посилань

1. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи; формування і сфери вияву. Київ : Вища шк., 1976. 174 с.
2. Эстетическая культура / РАН Ин-т философии ; рук. авт. кол Н. И. Киященко ; отв. ред. И. А. Коников. М., 1996. 258 с.
3. Кияненко Н. И. Сущность прекрасного. М. : Молодая гвардия, 1977. 191 с.
4. Каган М. С. Эстетика как философская наука. СПб. : Петрополис, 1997. 544 с.
5. Канарский А. С. Диалектика эстетического процесса: диалектика эстетического как теория чувственного познания. Киев : Вища школа, 1979. 214 с.
6. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності. Київ : Либідь, 2006. 272 с.
7. Верб М. А. Эстетические потребности и духовное развитие личности. М. : Знание, 1981, 36 с.
8. Липский В. Н. Эстетическая культура и личность. М. : Знание, 1987. 128 с.
9. Лосев А. Ф. Эстетика // Философская энциклопедия / ред. Ф. В. Константинов и др. Т. 5. М. : Советская энциклопедия, 1970. С. 577.
10. Пирадов А. В. Эстетическая культура личности. Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. 176 с.

Одержано 10.04.2018

УДК 343.1(477)

Валентина Георгіївна Дрозд,

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник
2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії
проблем правового та організаційного забезпечення діяльності
Міністерства Державного науково-дослідного інституту
МВС України*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З МОМЕНТУ ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН

Звернемо увагу на зміни щодо регламентації строків досудового розслідування з моменту повідомлення особі про підозру. З цього питання новелою є положення п. 10 ч. 1 ст. 284 КК

України, відповідно до якого кримінальне провадження закривається в разі, якщо після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи [1]. На наш погляд, така законодавча вимога фактично позбавляють потерпілих права на ефективний захист порушених прав і законних інтересів, що суперечить практиці ЄСПЛ, а отже є підставою для прийняття ним рішень стосовно недотримання норм Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини.

Вважаємо, що запропоновані нами зміни сприяють вирішенню описаним проблемним питання в частині регламентації строків досудового розслідування, де повідомлення особі про підозру не здійснено. В протилежному випадку навіть при наявності обґрунтованої підозри чинні положення КПК з даного питання фактично надають стороні захисту «законні» способи уникнути кримінальної відповідальності. Така «законність» дій досягається неявкою підозрюваного, його захисника для проведення процесуальних дій, де їх участь є обов'язковою, поданням клопотань про проведення експертиз, які вимагають значних часових затрат та ін. Наприклад, сторона захисту звертається до слідчого судді з клопотанням про призначення судово-психіатричної експертизи у кримінальному провадженні, в якому керівником місцевої прокуратури вже було продовжено строки досудового розслідування. В такому разі продовження строків досудового розслідування буде здійснюватися слідчим суддею, який відповідно до ч. 3 ст. 295-1 КПК України зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку досудового розслідування протягом трьох днів з дня його одержання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування, за участю слідчого або прокурора, а також підозрюваного та його захисника, у разі розгляду клопотання про продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру. При цьому КПК України не містить наслідки неявки в судові засідання підозрюваного чи його захисника, які можуть умисно зловживати своїми правами для закінчення перебігу строку досудового розслідування. З приводу цього слід взяти до уваги позицію ЄСПЛ, викладену в рішенні у справі

«Юртаєв проти України», де Суд зазначає, що затримки, спричинені в кримінальному провадженні зі сторони приватних осіб, тобто ті, які виникли не з вини державних органів, не можуть самі по собі перекладатися на відповідну державу та визнаватися порушенням розумності строків [2].

У зв'язку з чим вважаємо за доцільне внести відповідні зміни, які б передбачали правові наслідки не явки підозрюваного, його захисника у судові засідання під час розгляду клопотання про продовження строків досудового розслідування, а саме ч. 3 ст. 295-1 КПК України доповнити таким реченням: «Неприбуття у судові засідання підозрюваного та його захисника, які належним чином були повідомлені про місце та час проведення судового засідання, не перешкоджає розгляду такого клопотання».

Також варто звернути увагу на технічну викладку ч. 4 ст. 295-1 КПК України, в якій передбачено, що слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру у разі його протиправності та необґрунтованості. Зокрема, виникає зауваження щодо вживання слова «протиправності» відносно клопотання, оскільки протиправність тлумачиться як властивість діяння (дії або бездіяльності), яка полягає у формальному порушенні ним конкретної юридичної норми або декількох норм; юридичний вираз суспільної небезпеки правопорушення. Тому, на наш погляд, вносячи до КПК України наведені положення, законодавцю доцільно було вести мову про вмотивованість клопотання, а не про його протиправність.

Крім того, виникають запитання до приписів ч. 5 ст. 295-1 КПК України, відповідно до якої під час розгляду клопотання про продовження строку досудового розслідування на слідчого покладається обов'язок доведення того, що досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для повідомлення про підозру, та/або підозрюваний причетний до цієї події кримінального правопорушення. Вбачається, що законодавець, вносячи зазначені приписи як вимогу для продовження строків досудового розслідування, «примушує» слідчого доказувати у судовому засіданні ті обставини, які взагалі не повинні розглядатися в судовому порядку під час досудового розслідування. Одночасно із цим, виконуючи вимоги ч. 5 ст. 295-1 КПК України, слідчий

зобов'язаний долучити до клопотання оригінали або копії документів та інші матеріали, які обґрунтовують доводи, тобто є доказами винуватості особи, чим певною мірою відбувається «відкриття» матеріалів досудового розслідування до його завершення. З нашої точки зору, зазначені відомості як обґрунтованість підозри та доказування події кримінального правопорушення не являються предметом судового розгляду щодо продовження строків досудового розслідування. Більш того, це може зашкодити досудовому розслідуванню, оскільки сторона захисту частково отримує доступ до матеріалів кримінального провадження, зокрема таких як протоколи допиту свідків і потерпілого, а також може прогнозувати логічну послідовність дій сторони обвинувачення щодо подальшого збору доказів на підтвердження вини особи. Як наслідок, доступ до вказаних матеріалів може сприяти незаконному впливу на свідків, знищенню речей і документів, які мають значення для доведення вини осіб. До того ж, згідно ч. 2 ст. 94 КПК України жоден доказ не має наперед встановленої сили, тому як слідчий може спрогнозувати те, що отриманні надалі докази можуть бути використані під час судового розгляду.

З огляду на вище викладене, пропонуємо з положень ч. 5 ст. 295-1 КПК України виключити наступні положення: «а також якщо досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для повідомлення про підозру, та/або підозрюваний причетний до цієї події кримінального правопорушення».

Дискусійним і не логічним видається й положення ч. 7 ст. 295-1 КПК України, де законодавець зобов'язує прокурора у разі відмови слідчим суддею у продовженні строку досудового розслідування протягом п'яти днів вчинити дії, передбачені ч. 2 ст. 283 КПК України. Наприклад, змоделюємо ситуацію, коли виходячи з ч. 3 ст. 295-1 КПК України слідчий суддя відмовить в задоволенні відповідного клопотання до фактичного закінчення строків досудового розслідування, що становитиме менше 5 днів. У такому випадку наявна не тільки колізія між уже вказаними положеннями, а й законодавча прогалина, оскільки в разі закінчення строків досудового розслідування слідчий, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження з підстав,

передбачених п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України. На наш погляд, така наявна не точність спричинена логічною помилкою при написанні тексту закону, що викликає низку питань при практичній реалізації вказаних положень КПК.

У зв'язку з чим, вбачається доречним ч. 7 ст. 295-1 КПК доповнити наступним реченням: «Строк на вчинення прокурором дій, вказаних у цій частині, не включаються у строк, передбачений статтею 219 цього Кодексу».

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-17 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 22.03.2018).

2. Справа «Іззетов проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 15.09.2011 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_870 (дата звернення: 22.03.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 349.6

Леонід Олександрович Ємець,

кандидат юридичних наук, доцент, народний депутат України

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЯК РІЗНОВИДУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Забезпечення екологічної безпеки України, окрім здійснення уповноваженими суб'єктами організаційних та нормативних заходів щодо врегулювання відповідних суспільних відносин, вимагає також побудови дієвої системи протидії протиправним діям в сфері охорони навколишнього природного середовища та користування природними ресурсами.

За офіційними даними статистики кількість вчинених адміністративних правопорушень в галузі охорони природного середовища залишається доволі високою: у 2013 році їх нараховувалося 153888, у 2014 – 87533, у 2015 – 67054, у 2016 – 61190. Зазначені дані вимагають проведення наукових досліджень щодо виявлення причин та умов таких правопорушень, особливостей їх

складу, організаційних та правових проблем притягнення до адміністративної відповідальності. В той же час опрацювання вимагає й питання ознак та особливостей адміністративних правопорушень в сфері екологічної безпеки, адже до цього часу у науковій літературі не склалося оптимальної точки зору на зміст цих адміністративних деліктів та їх місце в загальній системі правопорушень в сфері навколишнього природного середовища. Зважаючи на вищевикладене обрана тема наукового дослідження набуває відповідної актуальності та доцільності.

Екологічним правопорушенням є суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння, вчинене деліктоздатним суб'єктом, яке посягає на екологічні права і свободи громадян, суспільні відносини в галузі охорони навколишнього природного середовища, природокористування, відтворення природних ресурсів, екологічної безпеки, порядку управління в екологічній сфері за яке законодавством України встановлено юридичну відповідальність.

Основні ознаки екологічного правопорушення зберігаються відносно загального його визначення: суспільна небезпечність (шкідливість), винність, караність, протиправність. Натомість підставою його виділення, як окремого виду, є об'єкт його посягання. Як слідує із наведених визначень до них, зокрема відносяться: права і законні інтереси суб'єктів екологічного права; встановлений порядок використання та відтворення природних ресурсів; порядок охорони навколишнього природного середовища; вимоги екологічної безпеки; порядок управління в сфері екології.

Вважаємо, що наведений перелік ознак є певною мірою штучним, оскільки за аналогією можливо виділяти схожі ознаки й інших адміністративних правопорушень, наприклад, транспортна спрямованість, фінансова шкідливість, торгівельна протиправність. Основним, як вважається, критерієм розмежування правопорушень є їх «об'єктний склад», згідно з яким вони розрізняються за саме об'єктом протиправного посягання (ця класифікація пропонується кодексами про юридичну відповідальність), а додатковим виступає протиправність, що дає змогу класифікувати діяння як злочин, дисциплінарне або адміністративне правопорушення.

Суспільні відносини в сфері екологічної безпеки зазначаються як окремий об'єкт посягання, а значить є підстави для

виділення правопорушень в сфері екологічної безпеки (проступків та злочинів), як їх окремого виду.

Підтверджує цей висновок й ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», яка зазначає, що відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища несуть особи, винні, зокрема у: 1) порушенні прав громадян на екологічно безпечне навколишнє природне середовище; 2) порушенні норм екологічної безпеки; порушенні вимог законодавства про оцінку впливу на довкілля, у тому числі поданні завідомо неправдивого звіту з оцінки впливу на довкілля чи висновку з оцінки впливу на довкілля; 3) неврахуванні у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля та невиконанні екологічних умов, визначених у висновку з оцінки впливу на довкілля; 4) порушенні екологічних вимог при проектуванні, розміщенні, будівництві, реконструкції, введенні в дію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів; 5) допущенні наднормативних, аварійних і залпових викидів і скидів забруднюючих речовин та інших шкідливих впливів на навколишнє природне середовище; перевищенні лімітів та порушенні інших вимог використання природних ресурсів; 6) самовільному спеціальному використанні природних ресурсів; 7) нежитті заходів щодо попередження та ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище; 8) порушенні природоохоронних вимог при зберіганні, транспортуванні, використанні, знешкодженні та захороненні хімічних засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних радіоактивних речовин та відходів; 9) невиконанні вимог охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду та інших територій, що підлягають особливій охороні, видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України; 10) порушенні природоохоронних вимог під час провадження діяльності, пов'язаної з поводженням з генетично модифікованими організмами.

У свою чергу питання екологічної безпеки врегульовані розділом 11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», відповідно до якого екологічна безпека є такий стан навколишнього природного середовища, при якому

забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

До сфери екологічної безпеки законом віднесено: 1) екологічні вимоги до розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів; 2) вимоги застосування засобів захисту рослин, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів; 3) вимоги до виробництва, зберігання, транспортування, використання, знищення, знешкодження і захоронення мікроорганізмів, інших біологічно активних речовин; 4) додержання встановлених рівнів акустичного, електромагнітного, іонізуючого та іншого шкідливого фізичного впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людини; 4) здійснення операцій у сфері поводження з відходами; 5) зниження токсичності та знешкодження шкідливих речовин, що містяться у відпрацьованих газах та скидах транспортних засобів; 6) розміщення, проектування, будівництво, реконструкція, введення в дію та експлуатація військових та оборонних об'єктів; 7) охорона навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки при проведенні фундаментальних та прикладних наукових, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; 8) планування, розміщення, забудова і розвиток населених пунктів з урахуванням екологічної ємкості територій, додержанням вимог охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

Вищевикладене дає нам змогу констатувати розбіжність норм статті 68 та розділу 11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Ст. 68, наприклад, розділяє порушення норм екологічної безпеки та допущення наднормативних, скидів забруднюючих речовин та інших шкідливих впливів на навколишнє природне середовище. В той же час здійснення таких шкідливих викидів, відповідно до розділу 11 закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» і є порушенням вимог екологічної безпеки. Отже, зазначені статті потребують певного узгодження в частині визначення змісту юридичної відповідальності за порушення вимог екологічної безпеки.

Враховуючи вищевикладене сформулюємо тезу, що адміністративні правопорушення в сфері екологічної безпеки України є різновидом екологічних правопорушень та мають два об'єкта посягання: навколишнє природне середовище (основний) та життя і здоров'я людини (додатковий), оскільки поняття екологічна безпека, автори пов'язують із таким впливом на навколишнє природне середовище, що має наслідком погіршення загального стану екологічної обстановки в державі та загрожує, або створює загрозу для життя і здоров'я людей. Для цих правопорушень характерні усі ознаки, що зазначаються в науковій літературі щодо протиправних діянь, з урахуванням специфіки об'єкту правопорушення – суспільних відносин в сфері екологічної безпеки.

На підставі проведеного дослідження зробимо наступні **висновки та узагальнення**:

1. Адміністративні правопорушення у сфері екологічної безпеки є різновидом екологічних правопорушень і яким властиві усі ознаки останніх. Відмежування цих правопорушень від інших різновидів екологічних проступків здійснюється в залежності від об'єкту посягання. Відносини екологічної безпеки виділяються багатьма вченими, як окремий об'єкт посягання протиправного діяння (злочину, адміністративного чи дисциплінарного правопорушення) в галузі охорони навколишнього природного середовища.

2. Адміністративним правопорушенням в сфері екологічної безпеки можна визнати суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дію, чи бездіяльність), що посягає суспільні відносини в галузі охорони навколишнього природного середовища, або його окремих компонентів, що загрожує або створює загрози погіршення екологічної ситуації, виникнення небезпеки для природних систем, життя і здоров'я людей, вчиняється деліктоздатним суб'єктом і за яку чинним законодавством України встановлено адміністративну відповідальність.

3. Адміністративне правопорушення в сфері екологічної безпеки, має наступні ознаки:

1) суспільна небезпечність, тобто посягання, або створення загрози такого посягання на суспільні відносини в галузі охорони навколишнього природного середовища та життя і здоров'я людей;

2) протиправність. Це діяння (дія або бездіяльність), що закріплено чинним законодавством України як адміністративне правопорушення;

3) винність. Це діяння визнається адміністративним правопорушенням лише тоді, коли має місце вина у формі умислу чи необережності, зміст яких описаний у ст. 10 та 11 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

4) караність. За вчинення таких адміністративних правопорушень законодавством передбачено адміністративну відповідальність, що полягає у накладенні на деліктоздатного суб'єкта негативних обмежень морального, матеріального, особистісного характеру у формі адміністративних стягнень.

4. Склад адміністративних правопорушень в сфері екологічної безпеки представляє собою сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак за наявності яких діяння визнається адміністративним проступком і є достатніми для притягнення суб'єкта до адміністративної відповідальності.

5. Характерною об'єктивною ознакою адміністративних правопорушень в сфері екологічної безпеки є його об'єкт посягання. Від є двохкомпонентним: з одного боку це суспільні відносини в галузі охорони навколишнього природного середовища, а з другого – це відносини з приводу забезпечення життя і здоров'я людей. Наявність заподіяння шкоди здоров'ю та життю людей або створення такої загрози поряд із порушенням норм екологічного законодавства є особливою ознакою правопорушень в сфері екологічної безпеки. Їх розмежування на злочини та адміністративні правопорушення проводиться за правовими наслідками таких діянь (створення загрози життю людей, їх загибель тощо).

6. У чинному законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» потребують узгодження норми ст. 68 та 52, що пов'язані із визначенням суспільних відносин в сфері екологічної безпеки, як об'єкта протиправного посягання.

Одержано 11.04.2018

УДК 342.9:347.963

Станіслав Андрійович Завадський,
*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ З ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 [1], корупція визнана актуальною загрозою національній безпеці України. Вона негативно впливає на всі аспекти життєдіяльності в суспільстві, на розвиток соціальних, фінансово-економічних процесів, призводить до величезних економічних втрат, руйнує правові й етичні відносини між людьми, має вкрай негативні політичні наслідки, у тому числі на міжнародному рівні, гальмує розвиток держави та стає на заваді євроінтеграції. Саме тому запобігання і протидія корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням є одним із пріоритетних завдань держав.

На теперішній час відбувається комплексне реформування системи органів у сфері запобігання корупції відповідно до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав.

У той же час, прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру» [2], здійснює визначені статтею 131-1 Конституції України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Крім того, відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [3] органи прокуратури віднесено до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Актуальним питанням постає взаємодія органів прокуратури з громадськими інституціями щодо запобігання корупції. Запобігання корупції – це частина загальнодержавної антикорупційної політики, яка об'єднана національною ідеєю подолання цього негативного явища, полягає у недопущенні її фактів, та розповсюдження, вжиття дієвих заходів з відвертання корупції, включає стратегію розвитку публічно-правових відносин щодо усунення, нейтралізації чи обмеження дії осіб, уповноважених

на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (детермінант) корупції та цілеспрямованому впливі за допомогою комплексу заходів для досягнення поставлених цілей щодо зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції [4, с. 32].

Дійсно основні напрямки держави щодо подолання корупції реалізуються шляхом формування та реалізації державної антикорупційної політики. Офіційне пояснення поняття державної політики можна знайти в рішенні Конституційного Суду України, де в мотивувальній частині вказано, що «під державною політикою розуміються стратегічні напрями діяльності держави в економічній, соціальній, гуманітарній, екологічній, правовій та інших сферах її внутрішнього життя, а також у сфері відносин з іншими державами на певну історичну перспективу» [5]. Згідно з преамбулою Закону України «Про основи національної безпеки України» основні засади державної політики спрямовані на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності [6]. Зауважимо, що прийнятий Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» не дає визначення категорії антикорупційна політика. Мова йде про низку функцій у сфері антикорупційної політики, а саме: проведення на постійній основі оцінки стану справ з корупцією, моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, формування світогляду не сприйняття корупції [7]. Вищезазначене можливо реалізувати шляхом залучення громадськості щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики, що буде мати вагому і важливу роль у розробці й реалізації вищезазначеного.

Через стійкі та ефективні формати відносин між громадськістю та органами прокуратури формується співпричетність і співвідповідальність щодо змін у політичному, соціальному, економічному житті країни. З урахуванням викладеного, вже давно постала практична необхідність створення інституційних і правових механізмів участі громадськості у формуванні та

реалізації державної політики загалом і антикорупційної її складової зокрема [8, с. 59].

Основними організаційно-правовими передумовами ефективної участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики у діяльності органів прокуратури слід назвати:

- підвищення інформаційної відкритості та прозорості діяльності органів прокуратури, вчасного інформування ними про свої рішення, надання вичерпних пояснень про наміри;

- забезпечення доступності та підзвітності органів прокуратури, особливо з тих питань, що стосуються безпосередньо громадян;

- виявлення корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури, встановлення причин і умов їх виникнення, реалізація заходів щодо їх усунення (мінімізації);

- вжиття заходів щодо виявлення конфлікту інтересів при виконанні повноважень працівниками органів прокуратури та його усунення, здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів;

- встановлення й заохочування нових ефективних запобіжників вчиненню корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень працівниками органів прокуратури, у тому числі тих, що стосуються дотримання вимог фінансового контролю, а також недопустимості порушень обмежень і заборон, встановлених законодавством;

- взаємодія з міжнародними і національними органами, установами й організаціями щодо розроблення заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням в діяльності органів прокуратури;

- інформування громадськості про здійснювані Генеральною прокуратурою України заходи щодо запобігання та протидії корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням в діяльності органів прокуратури;

- подальше вдосконалення чинного законодавства, що забезпечить дієві механізми для участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики;

- налагодження стійких форм конструктивного діалогу між громадськістю та органами прокуратури щодо формування і реалізації державної антикорупційної політики на принципах партнерства та взаємодії.

Список бібліографічних посилань

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/287/2015> (дата звернення: 08.04.2018).
2. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 08.04.2018).
3. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18> (дата звернення: 08.04.2018).
4. Шатрава С. О. Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах Національної поліції України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 433 с.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасову заборону підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги громадського транспорту, що надаються громадянам України» (справа про комунальні послуги) : рішення Конституційного суду України від 02.03.1999 № 2-рп/99 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-99> (дата звернення: 08.04.2018).
6. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 08.04.2018).
7. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : закон України від 14.10.2014 № 1699-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18> (дата звернення: 08.04.2018).
8. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і місцевого самоврядування : монографія / за ред. Ю. В. Ковбасюка і В. Л. Федоренка. Київ : Ліра-К ; НАДУ, 2016. 524 с.

Одержано 16.04.2018

УДК 342.51

Сергій Володимирович Іванов,

кандидат юридичних наук, слухач докторантури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ КОНТРОЛЮ ЗА РЕАЛІЗАЦІЄЮ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Одним із кроків на шляху підвищення ефективності реалізації державної митної політики в Україні має стати встановлення чіткої та неупередженої процедури забезпечення законності державного управління у цій сфері, упорядкування існуючих способів її втілення, першочергове місце серед яких належить контролю. Необхідність цього зумовлена тим, що прийняття нормативних актів, які визначають механізм та форми реалізації цієї політики, потребує опрацювання дієвих засобів дотримання встановлених у них правил та реалізації їх приписів. Таким чином, в рамках реалізації державної митної політики країни важливого значення набуває забезпечення законності державного управління у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України. Це досягається за допомогою застосування такого способу забезпечення законності державного управління, як контроль.

Зміст контролю за реалізацією державної митної політики полягає в тому, що це функція державного управління, яка:

- спрямована на спостереження взагалі за станом реалізації державної митної політики, змістом та характером тих явищ, які розвиваються в межах митних правовідносин в державі;

- допомагає уповноваженим державним органам визначити (оцінити), відповідність фактичного стану здійснення державного управління у цій сфері нормативно визначеним принципам та напрямам діяльності держави у ній;

- забезпечує можливість державним органам отримувати неупереджену, повну та достовірну інформацію про стан справ у митній сфері держави;

- забезпечує виявлення та запобігання відхилень у змісті реалізації державної митної політики, встановлення їх причин

і умов, а також надання допомоги відповідним суб'єктам у її реалізації;

- завдяки здійсненню контролю з'являється можливість отримати дані про результати функціонування уповноважених на реалізацію державної митної політики органів влади у цій сфері, наприклад органів Державної фіскальної служби України, та оцінити результати їх діяльності;

- саме контрольні заходи дозволяють визначити резерви для покращення стану реалізації цієї політики та виявити певні упущення на цьому шляху;

- забезпечує встановлення фактів порушення чинного законодавства, яке регулює митні правовідносини, за результатами чого вживаються заходи щодо притягнення до юридичної відповідальності винних осіб.

Таким чином, контроль за реалізацією державної митної політики в Україні виступає не тільки як організаційно-правовий засіб, що сприяє забезпеченню законності у митній сфері, він також є засобом забезпечення ефективної реалізації цього напряму державного управління, створюючи умови для захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України. І у такому значенні контролю у цій сфері додаткової актуальності набуває питання шляхів розвитку відповідних методів його здійснення.

Щодо методів державного контролю за реалізацією державної митної політики в Україні, то за своєю сутністю та спрямованістю вони в цілому будуть відповідати загальним методам контролю у інших галузях та сферах державного управління. Це пояснюємо тією обставиною, що досліджуваний засіб забезпечення законності у митній сфері (державний контроль) є загальним за змістом для державного управління в цілому. Він є типовим засобом впливу на відповідні відносини, а тому те, як він реалізується, є спільним для більшості галузей та сфер державного управління. Відмінності у виборі методів контролю пов'язуються із об'єктом контролю (державна митна політика), суб'єктам контролю (уповноважені на формування та реалізацію державної митної політики органи влади), критеріями контролю (закони та напрями діяльності держави у митній сфері), результатами контролю (стан розвитку митних правовідносин, здійснення митної справи в країні тощо).

Методи державного контролю у досліджуваній сфері повинні становити визначені в законі та апробовані на практиці способи пізнання такого явища, яким виступає державна митна політика, стан її реалізації. А умовою їх застосування має бути беззаперечна можливість отримання суб'єктом контролю відповідних оперативних даних про об'єкт спостереження – державну митну політику та стан її реалізації. В іншому випадку контроль в цій сфері втрачає сенс.

Таким чином, методи державного контролю за реалізацією державної митної політики в Україні слід характеризувати як конкретні способи та прийоми діяльності уповноважених державних органів у цій сфері, які використовуються під час здійснення ними контролю за станом державного управління сферою митних відносин, та здатні забезпечити під час спостереження за нею пізнання різних аспектів (сторін) її прояву.

З урахуванням кола основних суб'єктів контролю за реалізацією державної митної політики в Україні (Комітет з питань податкової та митної політики Верховної Ради України, Адміністрація президента України, Кабінет міністрів України, керівництво Державної фіскальної служби України, тощо), а також специфіки самого об'єкта контролю, до переліку основних методів контролю у цій сфері віднесемо такі способи та прийоми його здійснення, як: аналіз (зокрема економічного стану здійснення митної справи в країні, обсягу надходження митних та інших платежів, а також аналіз інформаційно-документальних даних про результати реалізації державної митної політики); аудит (діяльності Державної фіскальної служби України та її структурних підрозділів, відповідальних за здійснення митної справи); витребування звітів та заслуховування інформації (від Державної фіскальної служби України та її структурних підрозділів, відповідальних за здійснення митної справи, а також інших ЦОВВ та окремих органів місцевого самоврядування, які мають інформацію про стан реалізації державної митної політики); експертиза (правова, фінансово-економічна, антикорупційна відповідних проектів актів, в яких знаходять своє закріплення елементи державної митної політики); експертна оцінка ситуації у сфері реалізації державної митної політики; інспектування (перевірка, обстеження, ознайомлення з фактичним станом

справ на місцях) (обстеження і вивчення стану і діяльності окремих структурних підрозділів Державної фіскальної служби України, відповідальних за здійснення митної справи, за результатами чого складається аналітична довідка чи доповідна записка); моніторинг (окремих напрямків реалізації державної митної політики, за результатами якого складається аналітична довідка чи доповідна записка).

Вважаємо, що системне застосування суб'єктами державного контролю у досліджуваній сфері наведених методів його здійснення здатне забезпечити отримання ними об'єктивної та достовірної інформації про стан справ у цій сфері. Остання є основою для ухвалення відповідних управлінських рішень по усуненню причин та умов, що перешкоджають належній реалізації державної митної політики, а також для розробки і втілення заходів щодо покращення стану справ у цій сфері.

Щодо визначення шляхів розвитку методів контролю за реалізацією державної митної політики в Україні, то, як ми вважаємо, це питання невід'ємне від питання удосконалення в цілому підстав, форм та методів державного контролю за проведенням економічної політики держави у цій сфері. Тому, безумовно, частина заходів повинна відноситися як в цілому до покращення контролю у цій сфері, оптимізації кола та удосконалення правового статусу суб'єктів контролю, визначення критеріїв оцінки стану реалізації державної митної політики, так і до власне удосконалення способів та прийомів вивчення її стану та аналізу тих процесів, що відбуваються у цій важливій складовій національної економіки країни.

Підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що до числа заходів, які визначатимуть шляхи розвитку методів контролю за реалізацією державної митної політики в Україні, слід віднести:

1) враховуючи виключно правовий характер здійснення функції контролю, необхідно передбачити нормативне закріплення організаційних та правових засад здійснення державного контролю у досліджуваній сфері, або, що є більш доцільним, забезпечити однакове вирішення цих питань в єдиному акті щодо тих галузей державного управління, які стосуються забезпечення економічної безпеки України (господарська, фінансова, фіскальна та митна сфери);

2) є потреба у чіткому визначенні кола суб'єктів контролю – уповноважених органів державної влади, розмежуванні їх компетенції по здійсненню контролю за реалізацією державної митної політики в Україні, уточненні повноважень в частині застосування методів спостереження, а також вирішити на належному рівні питання взаємодії між ними;

3) слід доручити Державній фіскальній службі України розробку методичних рекомендацій з питань оцінки ефективності реалізації державної митної політики та здійснення митної справи в Україні, в яких би знайшли своє відображення питання об'єкта та предмету державного контролю у цій сфері, прав та обов'язків суб'єктів контролю та суб'єктів інформування за результатами контролю, способів та прийомів здійснення контролю, оформлення його результатів. а також заходів щодо усунення виявлених недоліків;

4) доцільним вбачається створення на базі Державної фіскальної служби України Центру моніторингу реалізації державної митної політики та здійснення митної справи, який з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій здійснював збір, аналіз, узагальнення інформації, отриманої суб'єктами контролю у цій сфері, з наступною підготовкою та направленням зацікавленим суб'єктам відповідної інформації для підготовки та ухвалення управлінських рішень по корегуванню державної митної політики;

5) здійснення державного контролю у досліджуваній сфері передбачає застосування низки методів (аналіз, аудит, інспектування, моніторинг тощо), в основі яких лежить порівняння досліджуваного об'єкту із певними правилами, нормами, стандартами у цій сфері, а тому одним із шляхів розвитку методів контролю за реалізацією державної митної політики є опрацювання відповідних критеріїв, які були б здатні не тільки повно та всебічно охарактеризувати її, а також сприяти отриманню об'єктивних результатів контролю за її реалізацією.

Вважаємо, що реалізація цих заходів за означеними напрямами (нормативним, організаційним, методологічним, координаційним та функціональним) розвитку методів контролю за реалізацією державної митної політики в Україні здатна забезпечити не тільки підвищення дієвості здійснення державного

контролю в цій сфері, а, що є мабуть головне, підвищити ефективність державної митної політики в країні.

Одержано 16.04.2018

УДК 343.133(477)

Ярослав Вікторович Картавий,

курсант 3 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ФУНКЦІЯ ОБВИНУВАЧЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Після прийняття Конституції України 1996 р. діяльність прокурора в суді спрямована на підтримання державного обвинувачення. Тобто, законодавчо закріплено чітке розмежування законодавчої, виконавчої та судової влади, що свідчить про обрання демократичного, правового шляху розбудови нашої держави. На наш погляд, обвинувачення є невід'ємною частиною кримінальної процесуальної діяльності прокурора, адже розпочинається з самого початку досудового розслідування і триває на всіх судових стадіях аж до прийняття остаточного судового рішення, яке має набрати законної сили.

У Концепції реформування кримінальної юстиції України від 8 квітня 2008 р. було закріплено, що на прокуратуру покладається кримінальне переслідування особи, у тому числі висунення обвинувачення, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та складанням обвинувального акта. Кримінальне переслідування розглядалось як виключна процесуальна функція прокурора, яка полягає у висуненні від імені держави обвинувачення, направленні кримінального провадження до суду, підтриманні державного обвинувачення в суді, участі в перегляді судових рішень в апеляційній та касаційній інстанціях. З прийняттям у 2012 р. чинного КПК поняття «обвинувачення» набуло офіційного визначено у п. 13 ч. 1 ст. 3, під чим розуміється твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому КПК. Окрім того, у ч. 3, 4 ст. 22 КПК закріплено, що під час кримінального провадження функції

державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службову особу. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, звернення з обвинувальним актом та підтримання державного обвинувачення у суді здійснюється прокурором. При цьому в ч. 2 ст. 26 КПК України передбачено, що відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення тягне за собою закриття кримінального провадження, крім випадків, передбачених КПК. Водночас виникає питання: а яку відповідальність несе прокурор у разі відмови від підтримання державного обвинувачення, адже на законодавчому рівні це питання не врегульоване. Вважаємо, що це питання слід законодавчо урегулювати, оскільки згідно з ч. 1 ст. 36 КПК України прокурор, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. А в ч. 2 цієї ж статті закріплено, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Крім того, прокурор наділений широким спектром повноважень під час досудового розслідування, зокрема має повний доступ до матеріалів кримінального провадження, надає слідчому доручення, погоджує або відмовляє у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про проведення процесуальних дій, ініціює перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення розслідування тощо. Разом із цим, він має відмовитися від підтримання державного обвинувачення. У зв'язку з цим як мінімум постає питання про його компетентність.

Таким чином, можна зробити висновок, що діяльність прокурора в кримінальному провадженні є багатофункціональною та досить різноманітною і не може бути зведена лише до здійснення кримінального переслідування. У чинному КПК України, безумовно, є свої позитивні нововведення щодо державного обвинувачення прокурором, однак окремі аспекти вимагають перегляду та вдосконалення.

Одержано 16.04.2018

УДК 343.98

Дмитро Євгенович Кирюха,

*аспірант кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ*

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБУ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ У СПРАВАХ ПРО СТВОРЕННЯ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВО

Ретроспективний аналіз показує, що відправною точкою розвитку криміналістичних класифікацій та відповідних методик розслідування, варто вважати взяття за основу «дійсно криміналістичного елемента», що містить у собі найбільш значиму криміналістично значущу інформацію, – спосіб вчинення злочинів. Способи вчинення злочинів носять різноманітний характер і злочинці у кожному конкретному випадку обирають той чи інший спосіб залежно від конкретних обставин, але можливість типізації способів вчинення злочинів робить їх самостійною обов'язковою складовою криміналістичної характеристики окремого виду злочинів, основою для її формування та виявлення взаємозв'язку між структурними елементами. Крім того, типовий спосіб вчинення злочину та інформація про нього слугують побудові та висуненню версій, плануванню розслідування та розробці тактики провадження окремих слідчих (розшукових) дій.

Безпосереднє криміналістичне значення типового способу вчинення злочину визначається тим, що вчинення злочину певним способом залишає характерну для нього сукупність різних слідів. Тому за наявності певних слідів чи інших даних, що вказують на можливий спосіб конкретного злочину, версія про спосіб дозволяє виявити інші сліди, які, зазвичай, залишаються при такому способі вчинення злочину. У свою чергу, способи вчинення злочинів повторюються тому, що повторюються детермінуючі їх об'єктивні та суб'єктивні чинники, тобто злочинець, діючи в аналогічних умовах, використовує подібні знаряддя, тощо.

У справах про звідництво центральне місце займає аналіз способів його вчинення. Спосіб злочину є системою дій під час підготовки, вчинення та його приховування. За даними узагальнення кримінальних проваджень у справах про звідництво можна зробити висновок, що у більшості випадків правопорушниками

застосовувалися заходи щодо підготовки до злочину, зокрема: планування злочину; пошук приміщення чи іншого місця для розпусти; добір осіб, які згодні за винагороду надавати інтимні послуги; добір співучасників злочину; облаштування приміщення чи іншого місця для розпусти; пошук клієнтів; розподіл ролей між співучасниками. Вказані способи можуть бути наявні як окремо, так і в сукупності в певному кримінальному правопорушенні.

Відповідно до Кримінального кодексу України об'єктивна сторона досліджуваного кримінального правопорушення полягає у: створенні місць розпусти, їх утриманні та звідництві для розпусти. Створення та утримання місць розпусти у теорії кримінального права, як доречно наголошує А. А. Небитов, визначено таким чином, що відсутні чіткі критерії відмежування одного діяння від іншого. Тому, створення місця – це будь-які дії, що призвели до його виникнення. Водночас утримання місця є більш небезпечним, оскільки пов'язане з тривалим його функціонуванням. Відтак, утримання місця пропонуємо визначити як забезпечення можливості одній чи декільком особам відвідати його два і більше разів. Тобто, з моменту другого використання одного й того самого місця відвідувачами протиправні дії слід кваліфікувати як утримання місць розпусти [1, с. 96–97].

Слід погодитися із вченими, які зазначають, що створення місць розпусти виникає через вчинення наступних дій: завершеного пошуку приміщення чи іншого місця для вчинення розпусних дій; придбання, найму, оренди чи набуття будь-яким іншим способом приміщення чи іншого місця для вчинення розпусних дій; відкриття закладу для здійснення дій розпусного характеру під виглядом офісу, масажного кабінету, лазні, нічного клубу, бару тощо; облаштування приміщення чи іншого місця для вчинення розпусних дій; підбору персоналу для роботи в приміщенні чи іншому місці для вчинення розпусних дій; забезпечення засобами зв'язку; забезпечення його функціонування транспортом [2, с. 855].

Спосіб приховування злочину також потребує відповідної уваги. Б. Б. Рибников визначає його як діяльність особи, спрямовану на утаювання відомих їй фактів та обставин скоєного злочину [3, с. 67]. Він, як акцентував увагу М. В. Салтевський,

«...має місце у тих випадках, коли: а) дії щодо приховування умисного злочину здійснюються після повної реалізації злочинного задуму і не є заздалегідь передбаченим продовженням дій з приховування, виконаних у період вчинення злочину; б) дії щодо приховування умисно вчинених імпульсивних чи вербальних злочинів, приховування яких у період вчинення неможливе і здійснюється пізніше; в) при приховуванні злочинів, учинених з необережності» [4, с. 426]. З огляду на проведене нами дослідження, утаювання інформації не є єдиним способом і тому наведене формулювання не можна визнати вичерпним.

До загальних способів приховування сутенерства слід віднести такі: маскування цільового призначення приміщення чи іншого місця для розпусти; давання неправдивих свідчень у разі викриття, у тому числі висунення алібі; вплив на сумлінних учасників процесу; надання інтимних послуг лише «постійним» клієнтам; використання корумпованих зв'язків в органах влади й управління.

Отже, способи підготовки й приховування сутенерства є важливими складовими способу вчинення цього кримінального правопорушення. Адже, зважаючи на його латентність, їх дослідження дає нові можливості для досудового розслідування, притягнення усіх причетних до злочину до кримінальної відповідальності.

Список бібліографічних посилань

1. Небитов А. А. Кримінальна відповідальність за створення або утримання місць розпусти і звідництво: актуальні проблеми теорії та практики. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 1 (32). С. 95–98.
2. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Вид. 4-те, допов. Харків : Одиссей, 2008. 1208 с.
3. Рыбников Б. Б. Проблема сокрытия преступлений и ее место в советской криминалистике. *Криминалистический сборник*. Рига, 1972. С. 67.
4. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.

Одержано 10.04.2018

УДК 343.78

Олександр Анатолійович Ключко,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ З ПРОНИКНЕННЯМ У ПРИМІЩЕННЯ ЧИ ІНШЕ СХОВИЩЕ

На сучасному етапі побудови правової держави першочергове значення набувають проблеми захисту її громадян від злочинних посягань, а саме охорона прав, свобод та законних інтересів, серед яких право не бути протиправно позбавленим права власності. На жаль, в наш час, злочини проти власності, серед яких незаконне заволодіння автотранспортними засобами, займає значне місце серед інших злочинів та є дуже прибутковим. Зважаючи на високий рівень вчинення незаконних заволодінь транспортних засобів, протидія цьому виду злочинів є одним із пріоритетних напрямів діяльності підрозділів кримінальної поліції національної поліції України. Як свідчить аналіз теорії і практики оперативно-розшукової діяльності, один із ефективних шляхів удосконалення протидії злочинам, зокрема незаконним заволодінням автотранспортними засобами, полягає у проведенні правових засад вказаного процесу до вимог реалій оперативної обстановки та вимог практики.

Відзначимо, що Конституція України є основним нормативно-правовим актом, який регулює протидію незаконному заволодінню автотранспортними засобами, що вчиняється з проникненням у приміщення чи інше сховище. Відповідно до ч. 1 ст. 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права, Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй [1].

Так, відповідно до ст. 41 Конституції України, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, право приватної власності є непорушним. Відповідно до ст. 30 Конституції України, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як

за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку [1].

Слід відмітити, що згідно зі ст. 3 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» правову основу оперативно-розшукової діяльності становлять Конституція України, вказаний Закон, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Податковий та Митний кодекси України, закони України про прокуратуру, Національну поліцію, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Службу безпеки, Державну прикордонну службу України, Державну кримінально виконавчу службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, статус суддів, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, державний захист працівників суду і правоохоронних органів, інші законодавчі акти та міжнародні правові угоди й договори, учасником яких є Україна [2].

Серед законодавчих актів особливої уваги заслуговують кримінальний кодекс, кримінально-процесуальний кодекс, закон України «Про національну поліцію» та закон України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Згідно зі ст. 289 КК, незаконне заволодіння транспортним засобом вчинені з проникненням у приміщення чи інше сховище [3]. Під незаконним заволодінням транспортним засобом у цій статті слід розуміти вчинене умисно, з будь-якою метою протиправне вилучення будь-яким способом транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі. Аналіз цієї статті свідчить, про те, що вона відносить діяння у вигляді незаконного заволодіння транспортними засобами до злочину та націлює працівників Національної поліції на протидію цим протиправним діянням.

Що стосується кримінального процесуального кодексу, то у ньому визначено момент початку досудового розслідування (ст. 214 КПК) [4], зокрема у кримінальних провадженнях по незаконним заволодінням автотранспортними засобами, особливості

затримання осіб в момент вчинення незаконного заволодіння автотранспортними засобами (ст. 208–212 КПК).

З огляду на тематику варто також розглянути закон України «Про національну поліцію», у якому у ст. 23 висвітлені основні повноваження поліції, до яких зокрема відноситься вжиття заходів з метою виявлення незаконного заволодіння автотранспортними засобами та припинення вказаних злочинів [5].

Відповідно до ст. 7 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані вжити необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів [2], зокрема тих, що пов'язані із незаконним заволодінням транспортними засобами.

Аналіз вказаних правових актів показав, що сьогодні ще існує ряд нормативних прогалин, у частині законодавчого регулювання протидії незаконного заволодіння автотранспортними засобами що вчиняються з проникненням у приміщення чи інше сховище, які потребують більш детального вивчення зі сторони вчених та практиків.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 28.03.2018).

2. Про оперативно розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 28.03.2018).

3. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28.03.2018).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 28.03.2018).

5. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 28.03.2018).

Одержано 19.04.2018

УДК 347.91

Олена Олександрівна Коваленко,

*аспірант кафедри цивільного права та цивільного процесу
факультету № 6 Харківського національного університету
внутрішніх справ*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ З УСТАНОВЛЕННЯМ (ЗМІНОЮ) ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Права і свободи громадян, що закріплені Конституцією та іншими законами України, повинні бути визначальними для діяльності держави. Для досягнення цієї мети необхідно гарантувати ефективний правовий захист кожної особи, чії права та інтереси є порушеними. Як зазначає Р. О. Стефанчук, проголосивши людину та окремі її немайнові блага вищими соціальними цінностями, держава гарантує їй можливість повної і своєчасної реалізації та ефективного правового захисту інтересу, що пов'язаний з внутрішнім (духовним) світом. Особливу роль в системі зазначених внутрішніх людських цінностей має психічне здоров'я фізичної особи [1, с. 70].

Цивільним процесуальним законодавством регламентується судовий порядок розгляду та вирішення справ, що пов'язані з встановленням (змінюю) правового статусу фізичних осіб, це зокрема справи про: обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; усиновлення. Слід приєднатися до думки про те, що судову форму найбільш прийнятною та пристосованою для правильного вирішення справ, пов'язаних з примусовою зміною правового статусу фізичної особи [2, с. 10]. Сама можливість встановлення (зміни) правового статусу фізичної особи повинна розглядатись насамперед з точки зору міжнародно-правових стандартів.

У правовій літературі всі міжнародні норми в галузі прав і свобод людини прийнято називати міжнародними стандартами [3, с. 66]. Вимоги міжнародного права з проблематики прав людини, включаючи пакти ООН і регіональні конвенції, повинні

бути основою для розробки національного законодавства, яке визначає особливості судового порядку розгляду та вирішення справ, що пов'язані з встановленням (зміною) правового статусу фізичних осіб,

Вважається, що найважливішим міжнародним стандартом є Загальна декларація прав людини. Як резолюція Генеральної Асамблеї цей текст сам по собі не має юридичної сили, але на практиці він має великий вплив, на нього часто посилаються, численні національні законодавчі порядки включають його, іноді навіть на конституційному рівні. Даний міжнародний документ посилається на філософію природного права («Усі люди народжуються вільними та рівними у гідності та у правах») та на демократичні принципи [4, с. 186–188]. Встановлені Декларацією права на життя, свободу і особисту недоторканність, на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і необхідне соціальне обслуговування, яке необхідне для підтримання здоров'я і благополуччя її самої та її сім'ї, є основними стандартами прав людей, та осіб з психічними розладами зокрема [5, с. 194–197].

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права також є міжнародними стандартами. Зокрема, в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права закріплено обов'язок держави поважати і забезпечувати всім особам, що перебувають у межах її території чи під її юрисдикцією, права, визнані в Пакті, зокрема право на захист, право на життя, заборона катування чи жорстокого, нелюдського або принижуючого її гідність поводження чи покарання, право на свободу та особисту недоторканність та ін. [6]. У ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права встановлено, що держави, що беруть участь в даному Пакті, визнають право кожної людини на найвищий рівень фізичного і психічного здоров'я, який може бути досягнутий [7].

У зв'язку з тим, що в порядку окремого провадження цивільного судочинства розглядаються справи про встановлення особливого рівня гарантій захисту осіб, які обмежуються в дієздатності або страждають психічними розладами і відносно яких порушується провадження щодо визнання їх в установленому

порядку обмежено дієздатними або недієздатними, окремо слід зупинитись на міжнародно-правових стандартах можливості встановлення рівня психічного розладу та відповідних обмежень у правовому статусі фізичної особи. Чинний ЦК, на відміну від ЦК 1963 р., увів нову підставу для обмеження дієздатності – психічний розлад. Підставою визнання фізичної особи недієздатною, на відміну від однієї з підстав обмеження цивільної дієздатності, є хронічний, стійкий психічний розлад і як наслідок – нездатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Встановлення різних рівнів психічного розладу є сферою психіатрії – медичної дисципліни, яка вивчає причини і сутність психічних захворювань, їх прояв, лікування, способи лікування та попередження, систему організації допомоги хворим [8, с. 286]. Слід зазначити, що питанням психіатрії міжнародно-правові стандарти приділяють велику увагу.

Відповідно до Гавайської декларації II, схваленої Генеральною Асамблеєю Всесвітньої психіатричної асоціації 10.07.1983 р. визначається мета психіатрії, яка полягає в лікуванні психічних захворювань і покращенні психічного здоров'я. До обов'язків психіатра відноситься запропонувати пацієнту найкращу терапію, лікувати пацієнта з турботою і повагою, гідною кожної людини. Важливою правовою гарантією стало закріплення положення, що ніяке лікування не повинно здійснюватись проти волі пацієнта, крім випадків, коли через психічне захворювання він не може сформувати власну думку, а також без даного лікування вірогідне заподіяння серйозної шкоди пацієнту або іншим особам. В Декларації зазначається, що як тільки показання для примусового лікування зникають, пацієнт має бути негайно звільнений, а для здійснення подальшої терапії лікар повинен отримати добровільну згоду пацієнта [9].

Список бібліографічних посилань

1. Стефанчук Р. О. Право на психічне здоров'я та юридичні гарантії його реалізації захисту. *Вісник Хмельницького інституту управління та права*. 2003. № 3–4 (7–8). С. 70–78.
2. Блажеев В. В. Особое производство по гражданским делам, связанным с изменением правового статуса гражданина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. М., 1991. 26 с.
3. Кройтор В. А., Степаненко Т. В. Стандарти Європейського Союзу в сфері цивільного судочинства і проблема доступу до правосуддя.

Наукові записки Харківського економіко-правового університету.
2005. № 1 (2). С. 64–77.

4. Тускоз Жан. Міжнародне право : підручник. Київ : Арт-Ек, 1998. 416 с.

5. Міжнародне право в документах / за заг. ред. М. В. Буроменського. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 376 с.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : від 16.12.1966 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 20.03.2018).

7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : від 16.12.1966 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 20.03.2018).

8. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др. ; научн.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. М.: Педагогика, 1983. 448 с.

9. Гавайська декларація II : від 10.07.1983 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_872 (дата звернення: 20.03.2018).

Одержано 10.04.2018

УДК 342.12

Валерія Володимирівна Коверко,

*студент 6 курсу інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ*

ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД СТАНОВЛЕННЯ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

З теорії права нам відомо про три покоління прав, що формувалися впродовж багаторічного розвитку суспільства. У кінці ХХ століття мова вже зайшла і про становлення четвертого, що покликано відповісти на ряд специфічних питань, пов'язаних із розвитком медицини, науки та техніки.

Дана тема є актуальною, бо якщо ж з першими трьома поколіннями науковці і правознавці всіх держав світу ще дійшли до певної згоди, то з четвертим поколінням, що досі розвивається та знаходиться в стані «відкриття», у них залишаються величезні протиріччя. Проблема неоднозначності прав четвертого покоління лежить не лише в недостатньому науковому дослідженні цих прав, а й самому понятті того, чим вони є насправді.

Таким чином, такі науковці як Ю. А. Дмитрієв і А. Б. Венгеров вважають, що такі права є закономірним етапом розвитку суспільства, адже викликані науково-технічним прогресом і виникли у зв'язку з розвитком науки та втіленням її розробок у життя (право на доступ до Інтернету, на віртуальну реальність, на ядерну зброю тощо) [3; 4].

Ф. М. Рудінський, В. І. Крусс, Г. Б. Романовський і М. П. Авдєєнкова ототожнюють ці права із біологічними (соматичними) правами людини, що пов'язані з експериментами у сфері генетики людини та іншим відкриттям у галузі біології [3; 5; 6] (право на смерть (евтаназію), на штучне запліднення, на зміну статі, заборона клонування людини, на трансплантацію органів тощо).

С. І. Івєнєв називає їх «духовно-моральними правами і свободами людини та громадянина», які проголошують духовні і моральні цінності особистості [7], проте сама Церква вважає інакше, зауважуючи те, що більшість таких прав суперечать нормам релігії та моралі.

У своїй роботі О. Аврамова, О. Жидкова, Р. Трайтурак та інші об'єднали ці три течії наукових думок, запевняючи, що вони всі є складовими прав людини IV покоління, говорячи при цьому ще про такі права як: право на одностатеві шлюби, сім'ю без дитини тощо [8; 9].

Кожне окреме таке право потребує значної уваги як у міжнародному співтоваристві, так і на національному рівні. Сьогодні в Україні активно тривають дискусії про легалізацію двох з таких специфічних прав – це право на смерть (евтаназію) та право на укладання одностатевих шлюбів.

Проблема евтаназії в Україні характеризується поляриністю думок, де з одного боку прихильники ототожнюють її з полегшенням хворому його страждань, то зі сторони опонентів йде визначення цього права як убивства. Не зважаючи на результати соціального опитування, де більше 50 % населення визнають евтаназію як невід'ємне право людини, що повинно мати місце серед основних прав і свобод людини і громадянина, в українському законодавстві дане право не має стійкого підґрунтя для його реалізації, а навіть навпаки – забороняє його [10]. Так, у ч. 4 ст. 281 ЦК України передбачено заборону задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя, а за ч. 3 ст. 52

ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умиртвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [11; 12].

У даний час, враховуючи зміни менталітету людей, інтеграцію у світове співтовариство і вступ України до багатьох міжнародних організацій, все ж таки з'являється потенційна можливість легалізації евтаназії, хоч і досі потребує значних змін як у правовій, так і в медичній сферах. Велика кількість помилкових діагнозів, труднощі визначення дійсно безнадійного стану хворого, а з іншого боку – позиція держави, відповідно до якої медицина повинна сприяти збереженню та зміцненню життя і здоров'я людини [10].

Стосовно положення «нетрадиційних» шлюбів в Україні склалося наступним чином. В ч. 1 ст. 21 СК України визначено, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [2]. Отже, оскільки чинним законодавством чітко визначено, що шлюб є сімейним союзом саме жінки та чоловіка, тому одностатевий шлюб в Україні не має жодних правових наслідків. Проте в ст. 26 СК України, яка вказує на осіб, які не можуть перебувати у шлюбі між собою не зазначено осіб однієї статі [2]. Тобто формально закон не дозволяє і не забороняє одностатеві шлюби. Однак і в ст. 51 Конституції України сказано, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка [1], а отже, слід все ж таки зауважити, що такий «нетрадиційний» шлюб є заборонений Основним Законом України. Колізія є і в наступному: 15.02.2011 Парламент України ратифікував Європейську конвенцію про усиновлення дітей, деякі положення якої стосуються усиновлення дітей одностатевими парами. Це вступає в конфлікт з чинним законодавством України. Згідно з ч. 3 ст. 211 СК, усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі [13].

За оцінками експертів, в Україні через дискримінацію і недотримання прав людини страждання та незручності зазнають близько 5 млн українців. Київ є найбільш лояльним до ЛГБТ містом України і найбільш заселеним ЛГБТ-людьми [13].

Отже, під поняттям прав людини четвертого покоління розуміємо права людини, які пов'язані з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики, результатами втручання

у психофізіологічну сферу життя людини, а також науково-технічним прогресом, що ґрунтуються на особистому бажанні та виборі кожної людини і можуть суперечити загальноприйнятим стереотипам та духовно-моральним (релігійним) цінностям.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний Кодекс України : закон України від 10.01.2002. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 287
3. Авдеенкова М. П., Дмитриев Ю. А. Право на физическую свободу. *Государство и право*. 2005. № 3. С. 19–23.
4. Венгеров А. Б. Теория государства и права : учебник для юридических вузов. М. : Юриспруденция, 2000. 478 с.
5. Рудинский Ф. М. Гражданские права человека: общетеоретические вопросы. *Право и жизнь*. 2000. № 31. С. 15–18.
6. Романовский Г. Б. К вопросу о праве на смерть как юридической основе легализации эвтаназии и самоубийства // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права ; II Міжнародної науково-практичної конференції з міжнародного права (2009 р., м. Львів). Львів, 2009. С. 232–234.
7. Ивентьев С. И. Четвертое и пятое поколение прав человека // Гуманитарные науки : сб. науч. тр. Ч. II. Караганда : Изд-во КарГУ, 2010. С. 47–49.
8. Аврамова О., Жидкова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми. *Право України*. 2010. № 2. С. 101–107.
9. Трайтурак Р. Права людини четвертого покоління: за і проти. *ХайВей*. URL: <http://h.ua/story/66052> (дата звернення: 26.03.2018).
10. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України : підручник. Київ : Прав. єдність, 2008. 507 с.
11. Основи законодавства України про охорону здоров'я : закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 80.
12. Цивільний Кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
13. Одностатевий шлюб // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Одностатевий_шлюб (дата звернення: 26.03.2018).
14. Скаун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. 3-тє вид. Київ : Алерта ; ЦУП, 2011. 524 с.

Одержано 10.04.2018

УДК 342.924

Віталій Анатолійович Коврах,
*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНИХ АКТИВ ЯК ОБ'ЄКТІВ ОСКАРЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Щоденно в нашій країні приймається велика кількість адміністративних актів. У зв'язку з цим нагальною для вирішення є проблема зі структурування та впорядкування вказаних актів, адже така діяльність дозволить в подальшому полегшити користування та забезпечити ефективне застосування правових приписів [1, с. 128]. Як цілком слушно з цього приводу зазначає В. Б. Пчелін, від того, наскільки правильною, зрозумілою, науково обгрунтованою є класифікація адміністративних актів органів внутрішніх справ, залежить якість як їх правозастосовного, так і правотворчого процесу. Така робота вимагає не тільки наявності пошукових інструментів, але й попередньої якісної класифікації управлінського інформаційного масиву. Система класифікації адміністративних актів у даному випадку виступає пошуковим інструментом для роботи з масивами інформації [2, с. 25]. У сфері класифікації адміністративних актів необхідно визначити стандарти, якими б виступали найбільш стабільні та загальновизнані частини систем класифікації [3, с. 3]. Отже, сьогодні більшість юристів класифікують адміністративні акти за наступними критеріями:

1) за юридичними властивостями адміністративні акти поділяють на нормативні, індивідуальні та змішані. Нормативні адміністративні акти встановлюють, змінюють, припиняють (скасовують) правові норми [4, с. 149]. Як правило, вони розраховані на багаторазове та довгострокове використання, регулюють однотипні суспільні відносини та не мають персоніфікованого адресата. За їх допомогою деталізуються й конкретизуються положення норм законів. Індивідуальні адміністративні акти вирішують конкретне управлінське завдання, мають персоніфікованого адресата, спрямовані на одноразове застосування. Дані акти базуються на нормативних актах, реалізуючи їх в умовах певних ситуацій [5, с. 439]. Тобто вони мають правозастосовний характер. Різновидом індивідуальних актів є правоохоронні,

юрисдикційні рішення. За юридичними наслідками індивідуальні акти можуть бути зобов'язуючими, забороняючими, правоповноважуючими та такими, які містять відмови [6, с. 283]. Співвідношення індивідуальних актів із нормативними полягає у наступному: нормативні акти виступають правовою основою для видання індивідуальних актів; індивідуальні акти є актами застосування нормативних актів [7, с. 82]. З цього приводу варто зазначити, що розмежування нормативних та ненормативних актів не має законодавчого визначення та було сформовано судовою практикою. Змішані адміністративні акти поєднують у собі властивості як нормативних, так й індивідуальних адміністративних актів. Тобто можуть містити в собі поряд із нормами права індивідуальні розпорядження ненормативного характеру;

2) за критерієм форми волевиявлення розрізняють письмові, усні та конклюдентні адміністративні акти;

3) за порядком прийняття адміністративні акти поділяються на прийняті одноособово, колегіально та спільно двома або більше органами;

4) залежно від суб'єкта видання адміністративних актів розрізняють акти, що видаються керівником державного органу, його заступниками тощо;

5) за формою адміністративні акти поділяються на накази, рішення колегії, положення, настанови, директиви, статuti, інструкції, розпорядження, вказівки;

6) за предметом правового регулювання адміністративні акти поділяються на внутрішні (відомчі) та зовнішні. До внутрішніх належать адміністративні акти, що діють у рамках відомчої системи. Адміністративні акти зовнішньої дії мають за мету упорядкування суспільних відносин, що складаються поза відомчою системою, регулювання яких віднесено до компетенції даних органів;

7) залежно від ступеня відкритості розрізняють відкриті та закриті адміністративні акти. Будь-хто може ознайомитись з відкритими адміністративними актами. Що ж стосується закритих адміністративних актів, то серед них розрізняють акти з грифом «Для службового користування», «Таємно», «Цілком таємно», «Особливо важливо». Присвоєння відповідного грифу залежить від розміру шкоди, збитків, яких може зазнати держава,

якщо відомості, що містяться в адміністративному акті, будуть розголошені.

Таким чином, створення якісної системи класифікації адміністративних актів надасть можливість оперативніше та якісніше вирішувати питання, які постають перед відповідними державними органами у повсякденній діяльності, забезпечить мінімальні строки доступу до необхідної інформації та дозволить глибше з'ясувати правову природу адміністративних актів у цілому. Все це, безсумнівно, позитивно відобразиться й на ефективності оскарження таких актів в адміністративному судочинстві.

Список бібліографічних посилань

1. Рибалкін А. О. Проблеми систематизації нормативних актів органів внутрішніх справ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. № 14. С. 128–133.
2. Пчелін В. Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 189 с.
3. Стефанюк В. С. Правові акти управління. *Право України*. 2003. № 7. С. 3–9.
4. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.
5. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. Вид. 2-ге допов. та перероб. Київ : Атіка, 2003. 576 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс : в 2 т. : підручник / за ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 2004. 584 с.
7. Козлов Ю. М. Административное право : учеб. М. : Юристъ, 1999. 320 с.

Одержано 16.04.2018

УДК 351.75+343.34

Альона Валентинівна Комзюк,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЙ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НЕДЕРЖАВНИМИ МІЛІТАРИЗОВАНИМИ ФОРМУВАННЯМИ

Ефективність охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями неможливі без підтримки та участі у цій справі широких верств населення [1, с. 11–12].

В Україні останнім часом активізувалась діяльність громадських формувань, щодо яких відсутні відомості про законні підстави їх організації та функціонування.

Революція гідності та російська агресія сприяли значному підвищенню політико-правової активності громадян, результатом чого стало виникнення нових форм об'єднань громадян. Окремі представники громадськості не просто вимагають від державних структур активізації протидії правопорушенням, а й роблять спроби власними силами вплинути на ситуацію, перебравши на себе виконання функцій правоохорони. Це, в свою чергу, потребує оцінки правомірності такої діяльності, відповідності її вимогам Конституції України та чинному законодавству.

Відтак завданням є визначення правомірності здійснення функцій охорони громадського порядку недержавними мілітаризованими формуваннями.

Доцільно проаналізувати загальні правові засади участі громадськості в охороні громадського порядку. Насамперед нагадаємо ст. 36 Конституції України [2], яка гарантує громадянам право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Проте в цій же статті йдеться про можливість законодавчого обмеження цього права в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Зокрема такі обмеження, точніше, певні додаткові вимоги щодо створення і діяльності стосуються об'єднань правоохоронного спрямування.

Основним центральним органом виконавчої влади, на який покладається здійснення функцій щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, є Національна поліція України. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» [3] діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства. Необхідно наголосити, що саме у взаємодії з органами поліції можуть здійснювати практичну діяльність громадські формування з охорони громадського порядку. Про це свідчить аналіз ст. 3 Закону України

«Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [4], в якій зазначено, що повсякденна (оперативна) діяльність таких формувань організовується, спрямовується і контролюється відповідними органами Національної поліції. Засади їх створення та функціонування також визначено у згаданому Законі, тому варто детальніше зупинитись на його основних положеннях.

Зазначені формування не можуть функціонувати, якщо вони не створені у порядку, встановленому Законом «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Тому викликає сумніви легітимність деяких формувань, про створення яких останнім часом повідомляють засоби масової інформації.

Так, очима членів організації «Національні дружини», які нещодавно склали присягу «на вірність та служіння Українському народу» у м. Києві, злочинність на вулицях, правопорушення, крадіжки, наркоманія, реклама наркотиків на вулицях є наслідком дефіциту контролю правоохоронних органів. Організація збирається посилити патрулювання вулиць українських міст та надати необхідну допомогу поліцейським у забезпеченні спокою та запобіганню правопорушенням. Зокрема, вони вже нібито почали боротьбу з браконьєрами, незаконними гральними салонами тощо [5].

Виникає запитання, чи правомірні дії та наміри цієї організації, адже керівники таких формувань впевнені, що діють виключно в межах Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». На нашу думку, згадані «Національні дружини» насамперед мають пройти державну реєстрацію, для якої, як встановлює згаданий Закон, подаються рішення про створення громадського формування, підтримане відповідним органом Національної поліції, узгоджене з ним положення (статут), інформація про склад керівного органу, а також список членів формування.

Положення (статут) про громадське формування є основним документом, відповідно до якого формування здійснює свою діяльність. Воно повинно містити:

1) назву, мету, завдання громадського формування та його юридичну адресу;

2) відомості про структуру формування і територію, в межах якої воно провадитиме свою діяльність;

3) визначення порядку створення та діяльності керівних і виконавчих органів (штабів, координаційних рад, правлінь), їх повноважень;

4) умови і порядок прийняття громадян до громадського формування і вибуття з нього;

5) статутні права та обов'язки членів громадського формування;

6) джерела надходження, порядок використання коштів та іншого майна громадського формування;

7) порядок відшкодування витрат на використання приватного автомобіля транспорту або у разі завдання збитків майну члена громадського формування під час виконання ним своїх обов'язків;

8) порядок внесення змін і доповнень до положення (статуту);

9) порядок припинення діяльності громадського формування і вирішення питань, пов'язаних з його ліквідацією.

Оскільки положення (статут) погоджується з керівництвом відповідного територіального органу Національної поліції, останнє має можливість забезпечити його відповідність встановленим вимогам. Щодо згаданих «Національних дружин», наприклад, інформація про положення чи статут на офіційній сторінці в мережі Інтернет відсутня [6].

Відтак існування подібних організацій насправді підтверджує хибну думку про те, що в складних соціально-політичних умовах в Україні можливе вільне і безконтрольне застосування насилля, тому громадяни вимушені шукати допомогу, надійне плече, вбачаючи в цьому «гарантію спокою та порядку». Такою гарантією ніби може стати контроль подібних формувань за злочинністю. На нашу думку, такий контроль, прикриваючись благородними цілями, неодмінно призведе до втручання в усі суспільні та приватні сфери життя людини і громадянина [7].

Головне і єдине завдання громадських об'єднань – це допомога Національній поліції в забезпеченні громадського порядку і попередження незначних правопорушень. Робота таких структур дуже жорстко регулюється, у таких формувань практично немає свободи дій поза межами контролю поліції. При цьому

нормативні документи прописані так, щоб не допустити передачі функцій держави стороннім структурам чи підміни обов'язків правоохоронних органів. Важливо також зазначити, що приступити до виконання своїх обов'язків учасники цих формувань можуть тільки після проходження відповідної правової і спеціальної підготовки в органах Національної поліції, а також отримавши в органах місцевого самоврядування свідоцтво учасника (члена) громадського формування і маючи набувані пов'язки, зразки яких затверджуються у встановленому порядку [8].

У нашій країні можуть існувати різні громадські організації, в тому числі правоохоронної спрямованості, але утворюватися і функціонувати вони мають виключно відповідно до закону. В Україні є лише одна монополія на застосування сили – це держава, від імені якої діє й Національна поліція. Саме з цих позицій варто оцінювати правомірність здійснення функцій охорони громадського порядку недержавними мілітаризованими формуваннями. Якщо їх засновником чи засновниками дотримано всіх вимог закону щодо утворення формування, забезпечено його дієву взаємодію з органами Національної поліції, належне здійснення учасниками формування своїх статутних завдань і функцій, то таку соціально-політичну активність можна лише вітати. Створення ж і діяльність будь-яких громадських, особливо мілітаризованих, формувань з порушенням встановленого законом порядку є неприпустимими, а подібні формування підлягають примусовому розпуску.

Список бібліографічних посилань

1. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 193 с.
2. Конституція України : закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 28.03.2018).
4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : закон України від 22.06.2000 № 1835-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 40. Ст. 338.
5. «Національні дружини»: що таке «український порядок»? *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29015410.html> (дата звернення: 28.03.2018).

6. Національні дружини : сайт. URL: <http://ndrugua.org> (дата звернення: 27.03.2018).

7. Шрамович В. Хто і навіщо створив «Національні дружини»? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42859649> (дата звернення: 28.03.2018).

8. Национальные дружины – кто они и зачем? *Популярный еженедельник 7я*. 2018. № 6 (896).

Одержано 16.04.2018

УДК 343.98:343.364(477)

Ксенія Сергіївна Котлубаєва,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

МОТИВИ ВВЕДЕННЯ В ОМАНУ СУДУ АБО ІНШОГО УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇХ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Мотив вчинення злочину тісно пов'язаний з іншими елементами криміналістичної характеристики злочинів. Встановлення можливих мотивів дозволяє окреслити коло ймовірних злочинців, розробити план подальших дій та використання тактичних прийомів розслідування. В деяких видах злочинів мотив є обов'язковою ознакою складу злочину та підлягає встановленню.

До питання мотиву вчинення злочинів в своїх працях звертались такі науковці як В. Д. Берназ, Р. С. Белкін, В. К. Вельський, Б. с. Волков, В. К. Гавло, М. М. Гернет, Ф. В. Глазирін, А. Ф. Зелінський, А. В. Іщенко, О. Н. Колісниченко, В. О. Коновалова, А. С. Кривошеев, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, І. А. Матусевич, А. В. Наумов, С. В. Познищев, О. Р. Ратинов, М. В. Салтєвський, М. О. Селиванов, С. С. Степів, П. П. Цветков, М. П. Яблоков, І. М. Якімов та інші.

Однак на даний момент залишаються недостатньо вивченими питання, що стосуються мотивів введення в оману суду або іншого уповноваженого органу.

Перш ніж перейти до висвітлення мотивів введення в оману суду або іншого уповноваженого органу з'ясуємо, що розуміють під мотивом злочину. У загальній психології під мотивом (від латинського «moveo» – рухаю, штовхаю) розуміють те, що спонукає діяльність людини, те чому здійснюється така діяльність [1, с. 96; 2, с. 61].

У науці кримінального права мотив злочину визначають як обумовлене певними потребами та інтересами внутрішнє спонукання, яке викликає в особи бажання й рішучість вчинити суспільно небезпечне діяння [3, с. 67; 4, с. 7–8; 5, с. 178].

Проаналізувавши ці визначення можемо зробити висновок про те, що кримінально-правове поняття базується на психологічному понятті як вихідної причини людської поведінки.

М. І. Єнікієв вважає, що мотив – це усвідомлений людиною особистісний сенс його дій [6, с. 145]. Подібної точки зору притримується В. Є. Корноухов, який в мотиві вбачає особистісний сенс вчинку, тому його вивчення допомагає пізнати змістовний характер дій [7, с. 26].

З метою з'ясування суті мотиву звернемося до його семантичного розуміння. Так, у словнику української мови мотив визначається як підстава, привід для якої-небудь дії, вчинку; причина [8].

На підставі викладеного під мотивом ми розуміємо усвідомлений особистісний привід для вчинення будь якого вчинку.

Проведене нами дослідження свідчить про те, що введення в оману суду або іншого уповноваженого органу найчастіше вчиняються з наступних мотивів:

- помсти, негативні відносини, бажання погіршити становище злочинця. Наприклад, С., маючи особисті неприязні відносини з особою К., підмовила Н. написати заяву про замах на грабіж, який відносно неї спричинила К. Після цього С. разом з Н. вигадали всі обставини злочину та С. надала завідомо неправдиві показання в якості свідка, з метою покарання особи К. [9];

- боязні помсти зі сторони злочинця. Наприклад, М., будучи допитаним в якості свідка на судовому засіданні змінив свої показання й заперечив відомі йому обставини вчинення підсудними злочину. Завідомо неправдиві показання М. надав із мотивів побоювання за безпеку своєї сім'ї [10];

- жалю чи бажання вигородити злочинця, з яким особа перебуває у дружніх або родинних відносинах. Наприклад, Д., будучи сестрою Ж. та перебуваючи в судовому засіданні змінила правдиві показання, які давала на досудовому розслідуванні. Завідомо неправдиві показання надала із бажання допомогти брату [11];

– сорому. Наприклад, Б, з метою приховання від батьків достовірної інформації про факт добровільної передачі виробів із золота раніше знайомому їй Г., подала заяву, яка містить завідомо неправдиві відомості про вчинення відносно неї тяжкого кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 187 КК України. Під час допиту в якості потерпілої, Б. на стадії досудового розслідування надала завідомо неправдиві показання боючись батькам розповісти, що золоті прикраси насправді віддала своєму знайомому [12];

– користі. Наприклад, А., діючи з корисливих мотивів та бажаючи повернути собі 500 гривень, які він попередньо добровільно передав В. за програв в азартній грі, звернувся з завідомо неправдивим повідомлення про вчинення злочину до органу досудового розслідування про скоєння відносно нього грабежу, який вчинив В. Будучи допитаним в якості потерпілого, А. надав неправдиві показання відносно В., який ніякого правопорушення щодо нього не вчиняв [13].

Мотивами завідомо неправдивого висновку експерта, завідомо недостовірних або підроблених доказів, завідомо неправдивого звіту оцінювача про оцінку майна а також завідомо неправдивого перекладу може виступати користь. Наприклад, отримання грошової винагороди, або інших вигод за умови внесення неправдивих відомостей до висновку експерта, звіту про оцінку майна, або перекладу. Неприязні або напроти добрі стосунки з учасниками провадження можуть виразитися в мотивах помсти або жалю.

Підводячи підсумки вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що мотиви є обов'язковим елементом криміналістичної характеристики введення в оману суду або іншого уповноваженого органу. Найчастіше мотивами введення в оману суду або іншого уповноваженого органу є помста, боягузтво, жаль, сором, користь.

Список бібліографічних посилань

1. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ : Вища шк., 1982. 216 с.
2. Леонтьев А. И. Мотивы // БСЭ / ред.: А. М. Прохоров. М. : Советская энциклопедия, 1988. Т. 17: Моршин – Никиш. 616 с.
3. Волков Б. С. Мотивы преступлений (уголовное право и социально-психологическое исследование). Казань : Изд. Казан. ун-та, 1982. 152 с.

4. Тарарухин С. А. Установление мотива и квалификация преступления. Киев : Вища школа, 1977. 152 с.
5. Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. 244 с.
6. Антонян Ю. М., Еникеев М. И., Эминов В. Е. Психология преступника и расследование преступлений. М. : Юрист, 1996. 336 с.
7. Корноухов В. Е. Основы общей теории криминалистики. Красноярск, 1993. 154 с.
8. Словник української мови: академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/p/4/810/1> (дата звернення: 06.04.2018).
9. Вирок Жовтневого районного суду м. Маріуполя. Справа № 1-141/10 // Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/48786236> (дата звернення: 06.04.2018).
10. Вирок Ківерцівського районного суду Волинської області провадження № 1-кп/0158/124/2013 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33777013> (дата звернення: 06.04.2018).
11. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області. Провадження № 1-кп/161/385/17 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66126913> (дата звернення: 06.04.2018).
12. Вирок Богунського районного суду м. Житомира. Справа № 1-511/12 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26972519> (дата звернення: 06.04.2018).
13. Вирок Московського районного суду м. Харкова. Провадження № 1-кп/643/1027/16 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63756709> (дата звернення: 06.04.2018).

Одержано 11.04.2018

УДК 342.9(477)

Юлія Олександрівна Кудіна,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЇ ДОСУДОВОЇ ПРОБАЦІЇ

Тривалий період часу науковці різних країн світу намагаються вдосконалити інститут пробації та запровадити його в інших державах. У міжнародній практиці покарання у виді позбавлення волі застосовується до злочинців, виправлення яких неможливе без ізоляції від суспільства. Це дає змогу особам, що притягувалися до кримінальної відповідальності за злочини

невеликої та середньої тяжкості, змінити своє ставлення до вчиненого та дійти виправлення в межах суспільства, а суспільству сприйняти особу, яка вчинила такий злочин, як особу яка може виправитись та в подальшому не вчиняти злочини.

У пенітенціарній практиці різних країн інститут пробації поділяється на певні види, які направлені на здійснення різних функцій при виконанні кримінальних покарань. Одним з найменш досліджених видів пробації, що викликає багато дискусій науковців про його застосування, є досудова пробація.

Що стосується досвіду зарубіжних країн щодо здійснення функцій досудової пробації, можна спостерігати різні погляди та практичне застосування щодо реалізації органом пробації цієї функції.

Інститут досудової пробації бере початок в країнах англосаксонської правої сім'ї. Досудова доповідь – це «вітрина» служби пробації. Сприйняття служби тими, від кого залежить винесення вироку, на всіх рівнях формується на основі якості й відповідності цього документа» – зазначає англійський вчений Д. Вітфілд з цього приводу [1, с. 59]. В більшості європейських країнах основною функцією досудової пробації є складання досудової доповіді для подачі в судові органи. Судова доповідь є інструментом для винесення об'єктивного і обґрунтованого вироку у справі. Доцільність та необхідність підготовки досудової доповіді з метою надання допомоги судовим органом у визначенні потреби порушення кримінальної справи або встановлення відповідних санкцій зазначається в Європейських правилах пробації [2]. Проте назви доповіді різняться: досудовий звіт (Молдова, Данія, ФРН), звіт про винесення вироку (Іспанія, Естонія, Англія та Уельс, Ірландія, Латвія, Словаччина), оціночний звіт (Румунія), звіт з проведення соціального розслідування (Болгарія, Фінляндія, Франція, Угорщина, Швеція). В інших державах, де запроваджена досудова пробація, вона не вважається підставою винесення судового вироку, а є лише попередньою інформацією про особу обвинуваченого [3].

У деяких державах підготовка досудової доповіді так і не зайняла своє місце в кримінальному провадженні. В Італії, Іспанії, Литві служба пробації залучається тільки після постановлення рішення у справі суддею, а тому в її обов'язки не входить

підготовка досудової доповіді та будь-який контакт з правопорушником під час досудового слідства та судового розгляду справи [3].

У США, досудова пробація означає одну із форм покарання, відповідно до якої обвинувачений погоджується дотримуватися умов випробувального терміну до набрання вироком законної сили. Також, слід відзначити, що досудова пробація призначається лише тоді, коли обвинувачений не має кримінального минулого, погоджується на досудові випробувальні програми та відповідає певним критеріям, таким як: не має двох або більше судимостей; не є наркоманом; не державний службовець, який обвинувачується у порушенні громадської довіри; не обвинувачується у злочині проти національної безпеки. На завершення відбуття підсудним попереднього випробувального терміну обвинувачення з нього знімаються. Таким чином, особа не має судимості, а держава, відповідно, не витрачає час на розслідування злочинів та виконання покарання, яке вже відбув обвинувачений у виді досудової пробації [4].

У Швейцарії, робота служби пробації від імені досудових клієнтів щодо здійснення функції досудової пробації, може бути розпочата, як тільки особа буде затримана. Перше завдання – це допомогти особам, які потрапляють у взаємодію з правоохоронними та судовими органами, подолання першого досвіду позбавлення волі та першочергова характеристика особи яка вчинила злочин. У деяких кантонах цей тип втручання був введений з урахуванням запобігання самогубству.

В Іспанії, органи пробації не беруть участі в роботі з особою яка вчинила злочин на досудовому етапі. Вони лише контролюють додержання прав особи яка перебуває під вартою та виступають гарантами, що особа не постраждає від наслідків перебування в місцях позбавлення волі. Також слід відзначити, що органи пробації, не відіграють жодної ролі в процесі судочинства, оскільки, як правило, не складають звіту або презентації для органів судової влади.

У Республіці Казахстан закон «Про пробацію» був прийнятий 30.12.2016, відповідно до нього досудова пробація це діяльність і сукупність заходів щодо надання соціально-правової допомоги підозрюваному, обвинуваченому, спрямованих на

корекцію їх поведінки. Вищевказаний закон визначає Досудову доповідь, як інформацію про особистісні особливості підозрюваного, обвинуваченого, виконанні ними заходів, передбачених індивідуальною програмою надання соціально-правової допомоги, проходженні рекомендаціям служби пробації та прийнятті її допомоги. Служба пробації складає по відношенню до особи яка вчинила злочин індивідуальну програму надання соціально-правової допомоги і забезпечує її реалізацію. За результатами реалізації зазначеної програми, а також на підставі відомостей, отриманих в процесі складання індивідуальної програми, служба пробації складає досудову доповідь, щодо особи ще до початку судового розгляду.

Але в наш час є й такі країни які тільки здійснюють поступові кроки щодо впровадження інституту пробації, прикладом може слугувати Російська Федерація. Слід відзначити, що велике зацікавлення в створенні вказаного інституту має судова гілка влади, оскільки маючи в своєму розпорядженні досудову доповідь, в якій міститься інформація про криміногенні, соціальні та психологічні особливості підсудного, оцінку ризиків скоєння повторного правопорушення та рекомендації щодо доцільності застосування умовного заходу, суд може призначити додаткові обов'язки, з урахуванням індивідуального плану роботи з правопорушником. Нині у Російській Федерації не створено службу пробації, але вказаний орган є актуальним, що підтверджує Концепція довгострокового соціально-економічного розвитку РФ на період до 2020 року, але фінансування вказаного органу до 2020 році не передбачено жодним законодавчим документом [5].

Досудова пробація в Україні застосовується на етапі судового провадження щодо осіб, обвинувачених у вчиненні злочину, та полягає у складанні досудової доповіді – письмової інформації, що характеризує особу обвинуваченого. Головною функцією досудової пробації в Україні є надання досудових доповідей на стадії підготовчого судового провадження для попередньої характеристики особи яка вчинила кримінальне правопорушення.

Досудова доповідь служить інструментом, що забезпечує з'єднання правосуддя та органів виконання покарання, що є

новизною та відрізняє від попередньої моделі виконання кримінальних покарань. Однак проблемним залишається питання різного та інколи навіть не схожого між собою застосування інституту досудової доповіді у державах з однорідною системою виконання покарань, таких як Франція, Данія, ФРН, Швеція, Угорщина. Різне застосування інституту досудової доповіді в країнах, не може вказувати на те, що в одній державі цей інститут працює більш ефективно ніж в іншій. Скоріш всього, це зумовлено пристосуванням найбільш ефективної роботи системи виконання покарань в цілому, для конкретної держави, з урахуванням державних органів та установ, які здійснюють функції держави в даному напрямку.

Таким чином, можна зробити деякі висновки. Досудова пробація за кордоном виконує різні соціальні, правоохоронні, судові і кримінально-виконавчі функції у відношенні певних категорій осіб, переважно таких, що не мають суттєвого кримінального досвіду та глибокої особистісної кримінальної деформації. Можливо вказати на такі функції досудової пробації у різних країнах: 1) функцію інформування суду з метою об'єктивного і обґрунтованого прийняття судового рішення у кримінальному провадженні; 2) функцію гуманного поміркованого з точки зору застосування державного примусу аналога кримінального-покарання; 3) як форма досудової допомоги обвинуваченому, стимул до самовиправлення, корекції власної поведінки, виключення суїциду. Значна група країн взагалі не визнає необхідності в існування досудової пробації.

Інститут досудової пробації, неодмінно повинен бути у вітчизняній системі виконання кримінальних покарань. Щодо практичного застосування реалізації органом пробації її досудової функції в Україні, не слід копіювати модель практичного застосування цього інституту конкретної держави, оскільки вона буде ефективною саме в тій державі з її законодавством та державними органами та установами які працюють в системі виконання кримінальних покарань. В Україні слід розробити свою модель практичного застосування інституту досудової доповіді з урахуванням вітчизняного законодавства та функціонування державних органів та установ в системі виконання кримінальних покарань.

Список бібліографічних посилань

1. Вітфілд Д. Вступ до служби пробачії : монографія. Київ : Атіка, 2004. 236 с.
2. Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules // Council of Europe : офіц. сайт. URL: <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813&Site=CM> (дата звернення: 25.03.2018).
3. Probation in Europe. Summaries / Published by CEP. URL: http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=157&map_id=152 (дата звернення: 25.03.2018).
4. What Is Pretrial Probation? // Confederation of european probation : сайт. URL: http://www.ehow.com/about_6600295_pretrial-probation_.html (дата звернення: 25.03.2018).
5. О Концепции долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года : распоряжение Правительства РФ от 17.11.2008 № 1662-р. *Собрание законодательства Российской Федерации*. 2008. № 47. Ст. 5489.

Одержано 11.04.2018

УДК 343.132

Тетяна Олексіївна Кузубова,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕПОВНОЛІТТЯМ ОСІБ

Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3, ст. 159–166 КПК України [1] особи зі сторона захисту, а саме підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники можуть застосувати на підставі слідчого судді, суду тимчасовий доступ до речей і документів з метою отримання доказів. Надання стороні захисту права безпосередньо проводити таку процесуальну дію є новелою кримінального процесуального законодавства України. Це неодмінно зумовлює необхідність ґрунтовного дослідження означеного питання з метою

формування відповідних пропозицій і рекомендацій щодо практичного його застосування.

Слід зауважити, що відповідно до ч. 1 ст. 18 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2] суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. За загальним правилом кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років (ч. 1 ст. 22 КК України), а також, кримінальній відповідальності підлягають особи у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років за злочини, перелічені у ч. 2 ст. 22 КК України.

Відповідно до п. 11, 12 ч. 1 ст. 3 КПК України неповнолітньою особою вважається малолітня особа, тобто дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Тобто, неповнолітня особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років може мати процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, і це, як свідчить багаторічний досвід автора, не рідкість.

З наведеного вбачається, що законодавець наділив неповнолітню особу правом застосовувати тимчасовий доступ до речей і документів у кримінальному провадженні, з чим важко погодитись.

Проведення досудового розслідування у відношенні неповнолітньої особи має свої особливості, а також додаткові вимоги, щодо захисту прав і свобод такої особи. Так, одна з-поміж інших вимог передбачає обов'язкове залучення до участі в процесуальній дії разом з неповнолітнім підозрюваним, обвинуваченим його законного представника (ч. 1 ст. 44 КПК України). Відповідно до ч. 5 ст. 44 КПК України законний представник користується процесуальними правами особи, інтереси якої він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена представнику. При цьому, в КПК України не закріплено переліку процесуальних прав, що безпосередньо реалізуються підозрюваним та не можуть доручатись законному

представнику, або навпаки, переліку прав, які реалізуються лише законним представником з огляду на неповноліття особи.

Другою вимогою є обов'язкова участь в кримінальному провадженні захисника неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого, а також осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру (п. 1,2 ч. 2 ст. 52 КПК України). Водночас відповідно до ч. 4 ст. 20 КПК України участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого не звужує процесуальних прав останніх.

З аналізу наведених положень КПК України вбачається, що неповнолітній особі, відносно якої здійснюється кримінальне провадження, надано право проводити тимчасовий доступ до речей і документів, враховуючи, що скласти клопотання такої особі допоможе її захисник. Проте, на нашу думку, це суперечить загальній теорії права, зокрема положенню ст. 34 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [3], згідно з яким фізична особа віком до 18 років не має повної цивільної дієздатності, крім випадку, коли нею зареєстровано шлюб. Відповідно до ст. 31, 32 ЦК України неповнолітня особа має право: 1) самостійно вчиняти дрібні побутові правочини, при тому правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість; 2) самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами; 3) самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом; 4) бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи; 5) самостійно укладати договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунок).

Ураховуючи викладене, на нашу думку, неповнолітній особі слідчий суддя, суд не може надавати право здійснити тимчасовий доступ до речей і документів. Право неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого на застосування тимчасового доступу до речей і документів повинен реалізовувати його захисник або законний представник, про що необхідно зазначити в КПК України. Однак, зазначені висновки не є остаточними та потребують більш поглибленого вивчення та аналізу.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 26.03.2018).

2. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 26.03.2018).

3. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 26.03.2018).

Одержано 11.04.2018

УДК 159.92

Інна Тимофіївна Ларіонова,

*старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної
підготовки факультету № 3 Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ПОВЕДІНКОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ОСОБИСТОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Популярність соціальної мережі Facebook зумовлена, поміж іншого, тим, що у ній вперше стала можливою відкрита презентація власної особистості всупереч ідеології анонімності, яка панувала в Інтернеті до середини 2000-х. На зміну «нікнеймам» і «аватаркам» прийшов особистісний профіль, який користувачі намагаються максимально наповнювати інформацією особистісного характеру, щоб створити бажаний образ себе в очах друзів та відвідувачів. Сьогодні ці можливості пропонують і інші відомі мережі.

Професор С. Гослінг (2007) визначив, що відвідувачі достатньо успішно здатні прогнозувати особистісні риси власника сторінки, а сам він до певної міри усвідомлює уявлення про власну особистість, яке складається у спостерігачів. Низкою інших досліджень показано, що активність власника сторінки значимо корелює з його особистістю, наприклад, екстраверсія – з кількістю фотографій (Мусканел, 2010) та їх кольоровими патернами (Ферверда та ін., 2015), кількістю друзів, частотою дописів у коментарях, заповнення інформації про себе, кількістю переглядів

чужих сторінок тощо (Гослінг, 2010), характеристиками вербального контенту і частотою використання окремих слів і словосполучень (Шварц та ін., 2014).

Таким чином соціальні мережі дають відносно простий спосіб отримання кількісних даних про особистість людини. Фіксація поведінки користувачів у соціальних мережах за різні часові проміжки дає змогу спостерігати за динамікою особистості, а простота отримання цих даних, у порівнянні зі звичайними методами, робить соціальні мережі важливішим інструментом емпіричного дослідження у психології (Стопфер, 2013). В підсумку результати, отримані на основі аналізу даних соціальних мереж, використовуються для підвищення ефективності реклами, продаж, організації знайомств і відносин, впливу на електорат тощо.

Для створення уявлення про особистість користувача соціальної мережі припустимо, на наш погляд, використати теорію оповідання, засновником якої є П. Рікер. Стисло вона полягає в тому, що людина увесь час розповідає певний текст (наратив) – собі та оточуючим, і вчиняє певні дії для підтвердження цього наративу. Ця ідея застосовується, наприклад, у кримінальному профайлінгу (Кантер, 1994), за слідами на місці злочину, спробувати зрозуміти, яку саме історію розповідав злочинець собі та іншим.

Ізраїльський спеціаліст з профайлінгу Д. Пелег рекомендує використовувати наступні критерії для оцінки особистісних характеристик користувача соціальних мереж: 1) доступність сторінки для відвідувачів; 2) коло друзів; 3) контент-аналіз вмісту сторінки; 4) уподобання (лайки); 5) фотографії. Все це, у підсумку, може дати достатньо інформації про особистість користувача мережі та той наратив, який він намагається розповісти.

Х.Л. Борхес писав, що всі історії зводяться до чотирьох основних тем: про обложене місто (Троя); про повернення додому (Одісей); про пошук (аргонавти) та про самовбивство Бога (євангельська історія). Дослідник А.Є. Серіков пропонує не бути таким критичним як Борхес, наводячи список Ж. Польті з 36 сюжетів, який є вичерпним, наприклад «помста близькому за близького», «раптове нещастя», «відважна спроба», «досягнення», «суперництво між близькими» та ін.

Журналіст В. Третяков пропонує типові варіанти нормальних людських історій («сюжетів»), які співпадають з етапами звичайного життя та 15 варіантів відхилень від них. Дослідник

пропонує такі етапи: 1) народження; 2) дитинство (опіка батьків); 3) навчання (виховання); 4) дорослішання (перехід до самостійного життя); 5) соціалізація (входження у суспільство); 6) подружжя, створення сім'ї; 7) робота-I (реалізація своїх можливостей); 8) робота-II (отримання коштів на своє життя та для своєї родини); 9) народження дітей (опіка над новим поколінням), поява учнів, послідовників; 10) зрілість – Велика родина (є все, що необхідно для життя, живі батьки, дорослі діти); 11) розпад Великої родини (смерть батьків, самостійність дітей); 12) старість (залишення роботи, перехід від опіки над іншими до необхідності опікування над собою); 13) розпад Малої родини (смерть одного з подружжя); 14) смерть; 15) пам'ять (посмертне продовження життя у дітях, онуках, учнях, пам'яті друзів, прижиттєвих творах).

Типові варіанти відхилень: 1) норма (немає істотних відхилень); 2) ненасильницьке радикальне скорочення циклу життя або його елементів (рання неміч або рання смерть, або нестворена сім'я, відсутність дітей, робота для заробітку є, а для задоволення – немає); 3) насильницьке радикальне скорочення життя або багатьох його елементів (внаслідок злочину, військових конфліктів тощо); 4) помноження етапів життєвого циклу (тричотири шлюбу, часта зміна роботи тощо); 5) зовнішні зміни – життя під час радикальних суспільних змін (життєвий цикл збережений, але деформований не під впливом власної волі) або радикальна зміна місця проживання; 6) успіх (все, або щось істотно краще, ніж у інших); 7) неуспіх (все, або щось істотно гірше, ніж у інших); 8) конфліктність (порядок життєвого циклу збережений, але доводиться долати велику кількість проблем, перенапружуватись); 9) злам (різке падіння після великого успіху, все доводиться починати з початку); 10) фрустрація (зовнішнє благополуччя, зовні все добре, але є велика незадоволеність, наприклад, шлюб – окремо, любов – окремо); 11) надмірний успіх (абсолютне лідерство всюди, або в чомусь), як наслідок – слава, перетворення людського «приватного» в суспільно значиме «загальне». В підсумку, можна спостерігати 165 типових вузлів людського життя.

Таким чином, у соціальних мережах ймовірно і можливо спостерігати і дослідити взаємопов'язану послідовність дій, яку

здійснюють звичайні люди. Наприклад (за О. Є. Серіковим): ініціація; пошук сексуального або шлюбного партнера та пов'язана з ним змагальна боротьба; наступ або захист, війна, пошук притулку, надання допомоги; дар і обмін; робота і пошук джерел доходу, відпочинок після роботи, трапеза і сон; творчість; виховання дітей; шана батьків, предків і богів; здійснення сімейних і релігійних ритуалів; управління і контроль, злочин і покарання і т.д.

При цьому люди, зазвичай, знаходяться на роздоріжжі, змінюючи схеми поведінки. Ймовірно, що саме цей момент і є психологічно-напруженим, що потребує і закономірно призводить до появи різноманітних «слідів» у соціальних мережах, які можливо досліджувати для оцінки особистості користувача.

Одержано 20.04.2018

УДК 343.98

Олександра Володимирівна Лєвшина,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ДОПИТ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ: СПОСОБИ ПРОТИДІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Нажаль, на сьогодні погіршилась криміногенна обстановка в Україні, в тому числі й зросла кількість злочинів проти правосуддя. Згідно статистичних даних Генеральної прокуратури України за 2017 рік лише 25 % кримінальних проваджень щодо даної категорії злочинів мали судову перспективу [1]. Однією з причин такої ситуації є наявність активної протидії з боку підозрюваних.

Відзначимо, що допит підозрюваного – це найбільш поширена слідча дія, за допомогою якої отримують відомості практично про всі обставини, що підлягають встановленню по кримінальному провадженню. Водночас допит – це не тільки засіб отримання цінної інформації, але й «поле» для протидії його проведенню [2, с. 124]. Успіх розслідування в таких ситуаціях буде залежати від того, наскільки слідчий тактично і стратегічно грамотно використає криміналістичні рекомендації з проведення

окремих слідчих (розшукових) дій [3]. У зв'язку з цим, винайдення шляхів подолання протидії підозрюваного при проведенні допиту є одним із завдань методики розслідування злочинів проти правосуддя.

Питання подолання протидії при провадженні окремих слідчих (розшукових) дій по злочинах проти правосуддя, зокрема й під час допиту, досліджували Книженко С. О., Ушаков О. М., Шепелева С. В., Ямашкин А. С. та інші.

Зауважимо, що протидія – є різновидом конфліктної поведінки, яка спрямована не лише на неприпустимість, перешкоджання, блокування будь-якої дії, а на перешкоджання досягненню бажаної кінцевої мети, отриманню конкретного результату [4, с. 46].

Протидія при проведенні допиту передбачає ту чи іншу форму спілкування суб'єкта протидії – підозрюваного зі слідчим. У структурі спілкування розрізняють три компоненти: перцептивний, комунікативний та інтерактивний. Зміст перцептивного компонента складають процеси сприйняття і розуміння один одного учасниками спілкування. Комунікативний компонент складається з обміну інформацією учасників спілкування. Інтерактивний компонент характеризує взаємодію учасників спілкування [5, с. 176].

З комунікативної точки зору, протидія розслідуванню при проведенні допиту полягає, з одного боку, в прагненні суб'єкта одержати інформацію про задуми та дії слідчого, а з іншого боку – в передачі йому недостовірної інформації, або й взагалі в її прихованні. Інтерактивний компонент у даному випадку виражається в конфліктній взаємодії, в суперечності, несумісності цілей сторін, що взаємодіють [6, с. 74].

Вчені-криміналісти, в тому числі й Белкін Р. С., Волобуєв А. Ф., Коновалова В. О., Ратінов О. Р., Шепітько В. Ю., виділяють наступні стадії допиту: 1) підготовка до допиту; 2) основна стадія допиту (спілкування та запитання-відповіді); 3) фіксація результатів допиту. На першій стадії, при підготовці до допиту слідчий має ретельно продумати проведення всієї дії, так як підозрюваний вже на цій стадії може починати протидіяти. Підозрюваний може підробити важливі докази, створити неправдиве алібі, впливати на інших учасників кримінального провадження або взагалі зникнути

та не з'явитися на допит. У таких ситуаціях слідчий повинен враховувати можливі ризики.

Одним засобом подолання протидії на стадії підготовки до допиту підозрюваного є застосування науково-технічних засобів: звукозапису та відеозапису [8]. Застосування науково-технічних засобів необхідне для того, щоб виявити неправдиві показання, а також для детальнішого вивчення поведінки підозрюваного, його показів та співставлення їх з іншими доказами.

Також важливим на етапі підготовки має вивчення особистості допитуваного. Для успішного спілкування з особами, що допитуються і чинять протидію слідчому, насамперед треба вивчити їх біологічні, інтелектуальні і вольові якості, емоційний стан [9, с. 218, 219]. На основі таких даних про особу підозрюваного, як: наявність чи відсутність судимості, місця працевлаштування, родинних зв'язків, слідчий повинен спрогнозувати як саме може протидіяти підозрюваний при проведенні допиту та підготуватись до її подолання.

Другим етапом проведення допиту є безпосередньо сам допит. Підозрюваний на даній стадії може протидіяти наступним чином: спроби підкупу слідчого, погрози слідчому, посилення на погане самопочуття, неправдиві показання, відмова від дачі показань. За наявності такої протидії допитуваного слідчий найчастіше проводить комплекс дій для її подолання. Насамперед, на початку допиту для отримання правдивих показань необхідного встановити психологічний контакт з допитуваною особою.

Відмітимо, що психологічний контакт сприяє взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками [10, с. 197]. Слідчому при встановленні психологічного контакту треба враховувати індивідуальні та психологічні особливості особи, життєвий та соціальний досвід, психічний стан, типологічні якості.

Водночас, під час допиту підозрюваного слідчому необхідно ретельно спостерігати за поведінкою допитуваного. У криміналістиці таке спостереження розглядається як метод «діагностики» правдивості чи неправдивості показань [11, с. 3–20]. Прийоми «діагностики» неправди і прихованих обставин можуть будуватися на основі аналізу мовних висловлювань опитуваного або на основі спостереження за невербальними (немовними) реакціями людини. Такі зовнішні прояви не мають доказового значення, але виконують орієнтуючу функцію [12, с. 114].

На нашу думку, слідчому до початку допиту доцільно проконсультуватись з психологом щодо діагностики особистісних рис допитуваного та забезпечити його присутність безпосередньо при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії.

Під час проведення допиту в умовах протидії підозрюваного, слідчий весь час спонукає допитуваного давати показання, використовуючи при цьому засоби психологічного впливу. Психологічний вплив – це навмисне, цілеспрямоване втручання у процеси психічного відображення дійсності іншої людини [13, с. 36]. Суть психологічного впливу полягає у використанні певних прийомів для забезпечення оптимальної форми повідомлення доказової інформації, зміни ходу психічних процесів та суб'єктивної позиції допитуваного й породження в ньому бажання давати правдиві показання, допомагати слідству у встановленні істини [14, с. 194].

Зауважимо, що відмова від дачі показань та дача неправдивих показань є одними з найпоширеніших способів протидії підозрюваного при розслідуванні злочинів проти правосуддя. У таких ситуаціях слідчий повинен використовувати весь арсенал засобів психологічного впливу на особу підозрюваного з метою подолання вчинюваної ним протидії. Зокрема: прийом «допущення легенди»; використання суперечностей між підозрюваним та іншими учасниками; використання ефекту раптовості; використання слідчим зібраних доказів та послідовне їх пред'явлення.

Остання стадія допиту – фіксація отриманих показань. На цій стадії підозрюваний може протидіяти наступним чином: відмовитись від підпису протоколу або окремих його частин. На наш погляд, слідчому, з метою недопущення таких ситуацій, варто використовувати засоби звукозапису або відеозапису.

Резюмуючи вищевикладене, відзначимо, що активну протидію підозрюваний чинить на всіх стадіях допиту. Аналіз слідчої судової практики свідчить про те, що основними способами протидії є надання завідомо неправдивих відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення або відмова від дачі показань. Ефективними засобами подолання протидії підозрюваного під час його допиту є застосування засобів звукозапису та відеозапису; консультація з психологом та залучення його до проведення допиту в якості спеціаліста.

Список бібліографічних посилань

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за 2017 рік // Генеральна прокуратура України : офіц. веб-портал. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 04.04.2018).
2. Ямашкин А. С. Методика расследования побегов из мест лишения свободы : монография. М. : Юрлитинформ, 2012. 208 с.
3. Книженко С. А Стратегия расследования преступлений против правосудия. *Young Scientist*. 2015. № 2 (17). С. 227. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2235/Strategya%20rassledovaniya%20prestupleniy%20protiv%20pravosudiya_Knizhenko%20SA_2015.pdf (дата звернення: 04.04.2018).
4. Доспулов Г. Г. Психология допроса на предварительном следствии. М. : Юрид. лит., 1976. 112 с.
5. Бедь В. В. Юридична психологія : навч. посіб. Львів : Новий Світ 2000, 2007. 376 с.
6. Пирожков В. Ф. Криминальная психология. М. : Ось-89, 2001. 704 с.
7. Ушаков О. М. Теоретические и практические проблемы тактики допроса лица, склонного к даче ложных показаний : дис. ... канд. юрид. наук. Владивосток, 2004. 189 с.
8. Шепелева С. В. Тактика допроса лиц, имеющих установку на дачу ложных показаний : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. СПб., 2001. 21с.
9. Гутнік К. В. Подолання протидії, яка чиниться під час розслідування злочинів при проведенні допиту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 217–223.
10. Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. [4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2008. 464 с.
11. Липманн О. Психология лжи // Ложь в праве / О. Липманн, Л. Адам. Харьков : Юрид. изд-во Украины, 1929. С. 6–20.
12. Закатов А. А. Ложь и борьба с нею. Волгоград : Ниж.-Волж. кн. изд-во, 1984. 191 с.
13. Берназ В. Д., Смаков С. М. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти). Одеса, 2005. 361 с.
14. Юридична психологія : підручник / В. Г. Андросюк, Я. Ю. Кондратьєв, М. В. Костицький та ін. ; за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Ін Юре, 1999. 352 с.

Одержано 23.04.2018

УДК 342.736

Світлана Андріївна Лубенець,

*викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
аспірант ХНУВС*

ІНСТИТУТ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕТИЦІЇ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Електронна петиція як вдосконалена форма комунікації громадян і влади, що вже давно і активно використовується у багатьох країнах світу, набуває все більшої популярності і в Україні. Однак, відносно недавнє інституційне утвердження е-петиції в нашій державі обумовлює необхідність вдосконалення законодавчого врегулювання даної сфери відносин, а отже, і її системного доктринального дослідження. З огляду на зазначене, з метою мінімізації ризиків повторення практичних помилок та використання лише ефективних правових формул потрібним та логічним є вивчення досвіду провідних країн Заходу.

Питання е-демократії стало предметом наукового розгляду різних вітчизняних та іноземних науковців, зокрема світовий досвід функціонування електронної демократії досліджували А. Митко, І. Лопушинський, В. Трухманов, В. В. Недбай, В. Несторович, С. Закірова та інші.

На нашу думку, однією із країн досвід, якої в даній сфері, в першу чергу, необхідно дослідити є Великобританія. Адже, це країна з давніми демократичними традиціями, що вперше запровадила народні петиції (право петиції було визнане за підданими ще у Біллі про права 1689), а перший масовий збір підписів тут відбувся ще у 1838 році Лондонською спілкою робітників за підготовлений нею законопроект «Народна хартія», в результаті в 1839 році народна петиція підтримана більш ніж 1,2 млн осіб була подана до Англійського парламенту [1, с. 26], до того ж, Велика Британія була однією з перших країн, яка запровадила систему електронних петицій. Тому в цьому аспекті саме досвід Великобританії є вкрай цікавим та потребує ретельного аналізу.

Становлення інституту електронної петиції у Великобританії відбувалось в декілька етапів:

1) 1999 рік – запровадження е-петицій на регіональному рівні, коли за підтримки щойно відновленого парламенту Шотландії

стартував проект E-Petitioner, на якому майже вперше в світі можна було надіслати через електронну форму свою пропозицію депутатам [1, с. 26];

2) 2006 рік – перша спроба організувати електронні петиції в масштабах усієї країни, з ініціативи тодішнього прем'єр-міністра Т. Блера на офіційному веб-сайті голови уряду number10.gov.uk було створено електронну форму, де будь-який британець міг запропонувати тему для петиції чи підписатися під іншими ініціативами [2, с. 19];

3) 2011 рік – відкриття нової платформи електронної петиції, яка була розроблена Кабінетом міністрів Великобританії для коаліційного уряду у 2010 році та запущена у серпні 2011 року за адресою <http://epetitions.direct.gov.uk>. Суттєва відмінність між урядовими сайтами, полягала в тому, що перший механізм передбачав більш лояльні умови подання, підтримання та розгляду е-петицій, а новий, навпаки, закріпив більш жорсткі правила. Зокрема, за попередньою формулою уряд гарантував офіційну відповідь на всі клопотання, які отримали підтримку принаймні 500 підписів, тоді як для нового сайту коаліційний уряд обіцяв надання відповіді на клопотання підтримані 10 000 підписів, а вразі набрання ним підтримки більш, ніж 100 000 підписів, забезпечення його обговорення на парламентських дебатах [3];

4) 2015 рік – модернізація британської системи електронних петицій, створення спільної системи е-петицій для Палати громад та уряду. Що дало змогу представникам громадськості звертатися з е-петиціями до Палати громад і водночас тиснути на уряд стосовно питань, які перебувають у їхній компетенції та гарантувало їм спроможність бути почутими водночас і урядом і парламентом. Нова система електронних петицій знаходиться в сумісній компетенції Палати громад та уряду і контролюється спеціально створеним Комітетом з петицій. Для виконання своїх функцій Комітет має право вчинити одну з таких дій: запитати додаткову інформацію в письмовому вигляді від заявників, уряду та інших відповідних організацій чи осіб; звернутися до уряду чи іншого державного органу з вимогою задовольнити клопотання петиції; надіслати запит до ще одного парламентського комітету з проханням розглянути тему, порушену в петиції, та висунути для обговорення клопотання. Комітет з петицій може

рекомендувати електронну петицію до обговорення у Вестмінстерському залі. Якщо Комітет з петицій вирішує, що клопотання слід обговорювати в Палаті громад парламенту, то робиться запит до комітету «задньолавників» (Backbench Business Committee). Крім того, Комітет має право не виносити на парламентські дебати питання, порушене в петиції, яка отримала понад 100 тисяч підписів, якщо воно останнім часом було або найближчим часом стане предметом обговорення в парламенті, а також відмовити в публікації е-петиції в разі недотримання вимог щодо клопотання, зокрема, якщо воно містить образу, жарти, комерційні пропозиції, не є предметом компетенції парламенту чи уряду тощо [4].

На сьогоднішній день, для створення електронної петиції необхідна первинна підтримка принаймні 6 осіб, перш ніж вона буде опублікована на сайті британського парламенту та стане доступною для підписання іншими людьми. Збір підписів триває протягом 6 місяців. Вимоги щодо кількості підписів не змінилися: 10 тисяч підписантів для отримання відповіді від уряду та 100 тисяч – для обговорення е-петиції на парламентських дебатах [4].

Якщо взяти загальну статистику роботи нової системи електронних петицій, то станом на 19 квітня 2018 року в системі було зареєстровано: 6499 всього петицій, 1822 відкритих петицій; 527 закритих петицій, 4150 відхилених; 15 петицій, які очікували відповідей уряду; 104 петицій, що отримали відповіді уряду; 7 петицій, які очікували дебатів у парламенті, 16 петицій, що наразі обговорювалися в парламенті та 1, що не обговорювалася у парламенті [5].

В Україні е-петиція може бути подана до Президента, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України за умови підтримки її не менш як 25 000 підписів та до органів місцевого самоврядування за умови підтримки встановленою відповідним локальним нормативно-правовим актом кількістю підписів. Збір підписів триває не більше трьох місяців, можливий як на державних і муніципальних веб-порталах так і на громадських, закріплене право ініціатора особисто представити е-петицію на громадських та парламентських слуханнях. Все це на думку експерта групи «Електронна демократія» Реанімаційного пакету реформ

В. Афанасьєва, свідчить про те, що українське законодавство враховує найкращий європейський та світовий досвід [6].

Однак, незважаючи на перші позитивні кроки у запровадженні інституту електронної петиції, вважаємо, що її інституційне утвердження є незавершеним, таким, що перебуває на початковій стадії, а отже, потребує удосконалення механізму реалізації. Тому на нашу думку, з огляду на досвід Великобританії, можна зробити висновок, про унікальність і практичну доцільність застосування саме форми єдиної системи е-петицій для уряду і парламенту, її координаційне забезпечення спільним органом (Комітетом з петицій). Адже, саме така форма дає гарантію того, що актуальні проблеми та настрої суспільства будуть почуті обома гілками влади; забезпечує своєчасну, об'єктивну, повну оцінку предмета клопотання та прийняття більш кваліфікованого рішення щодо доцільності задоволення пропозицій, викладених в е-петиції. А також, вирішує певним чином проблеми щодо дублювання звернень з одного й того ж самого питання до різних органів влади та щодо неналежності повноважень предмета клопотання адресату. Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що встановлення саме на постійній, а не ситуативній основі, системи співпраці між центральними органами державної влади з питань розгляду електронних петицій може бути для України одним із способів удосконалення інституційного механізму е-петиції і як наслідок встановлення продуктивного діалогу із громадськістю.

Список бібліографічних посилань

1. Недбай В. В. Народні петиції в політико-правовій системі: зарубіжний досвід // Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 6. URL: www.lsej.org.ua/6_2014/6.pdf (дата звернення: 04.04.2018).
2. Несторович Володимир. Інституційне утвердження електронних петицій в Україні в контексті зарубіжного досвіду. *Viche*. 2015. № 22. URL: <http://www.viche.info/journal/5005/> (дата звернення: 04.04.2018).
3. Taha Yasseri, Scott A. Hale and Helen Z. Margetts. Modeling the rise in Internet-based petitions. URL: <https://arxiv.org/pdf/1308.0239.pdf> (дата звернення: 04.04.2018).
4. Find out more about e-petitions. URL: <https://www.parliament.uk/get-involved/sign-a-petition/e-petitions/> (дата звернення: 04.04.2018).
5. Web-site of the Parliament of the United Kingdom. URL: <https://petition.parliament.uk/petitions?state=all> (дата звернення: 04.04.2018).

6. Закірова С. Електронні петиції в Україні: становлення системи та механізм дії // Центр досліджень соціальних комунікацій НБВУ : сайт. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1576:elektronni-petitsiji-v-ukrajini-stanovlennya-sistemi-ta-mekhanizm-diji&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 04.04.2018).

Одержано 19.04.2018

УДК 341.1(477)

Юрій Вікторович Лук'яненко,

кандидат юридичних наук, заступник керівника

Роменської місцевої прокуратури Сумської області

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЛУЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБИ

Щоденна робота працівників поліції при проведенні превентивних заходів протидії злочинності, виявленню та фіксації слідів і предметів злочину вказує на низку практичних проблем, зумовлених законодавчою прогалиною. Так, із метою дотримання конституційних прав і свобод людини та громадяни, засад кримінального судочинства на національному рівні визначені чіткі норми щодо доведення вини особи, причетної до вчинення конкретного кримінального правопорушення. Зокрема, згідно з вимогами ч. 3 ст. 62 Конституції України та рішення Конституційного Суду України від 20.10.2001 року № 12-рп/2011 обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, тобто з порушенням конституційних прав і свобод людини та громадянина або встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання таких доказів. Визнаватися допустимими і використовуватися як докази в кримінальному провадженні можуть тільки фактичні дані, отримані відповідно до вимог закону. Перевірка доказів на їх допустимість є найважливішою гарантією забезпечення прав і свобод особи в кримінальному процесі та ухвалення законного і справедливого рішення у справі.

Відповідно до приписів ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Недопустимий доказ не може бути використаний для прийняття процесуальних рішень, на нього не може посилятися суд при ухваленні судового рішення. Стаття 94 КПК України

передбачає, що суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінює кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жоден доказ не має наперед встановленої сили.

Як свідчить усталена практика, нерідко суди визнають докази недопустимим, адже вони отримуються із порушенням норм та не у спосіб, передбаченим КПК. Тож, наявністю законодавчих прогалин призводить до відсутності серед працівників поліції чіткого алгоритму дій при вилученні предметів злочинної діяльності особи, у зв'язку із чим відбувається порушення основоположних прав і свобод громадян. Зокрема, нещодавно Верховний Суд України в постанові від 8 лютого 2018 року № 754/5978/16-к констатував порушення вимог національного законодавства при вилученні в особи предмету злочинної діяльності. Так, у вказаному рішенні зазначено, що, оцінюючи як доказ протокол огляду місця події з огляду на його допустимість, суд першої інстанції не врахував, що речовина, яка в подальшому виявилась наркотичним засобом – канабісом, вилучена з лівої внутрішньої кишені куртки обвинуваченого працівником поліції. Однак у протоколі міститься посилення, що вона вилучена під час поверхового огляду. Відтак, при проведенні указаной слідчої дії не враховані вимоги ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію», якими передбачено, що поверхова перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу. Поліцейський для здійснення поверхової перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб. Крім того, поза увагою суду залишилися ті обставини, що зазначений огляд місця події був проведений у кімнаті поліції на станції м. Лісова, до якої Особа 1 була запрошена працівником правоохоронного органу.

Таким чином, з огляду на вимоги ст. 209 КПК України Особа 1 була такою, яку фактично затримала уповноважена службова особа. Однак у матеріалах провадження відсутній протокол затримання Особи 1, складений відповідно до вимог ст. 208 КПК України. Разом із тим суд не оцінив законність проведення обшуку затриманого відповідно до вимог ч. 3 ст. 208 КПК. Також суд не звернув увагу та не усунув суперечності у показаннях свідків Особи 3 та Особи 4 щодо обставин виявлення та вилучення в Особи 1 наркотичного засобу, проте поклав їх в основу обвинувального вироку.

У подальшому, розглядаючи кримінальне провадження щодо Особи 1, суд на вказані порушення вимог закону не звернув увагу, в основу обвинувального вироку поклав докази, зібрані органом досудового розслідування з порушенням прав людини і основоположних свобод.

Працівника поліції необхідно було взяти до уваги, що згідно вимог КПК України особу можливо обшукати лише в двох випадках – при її затриманні (ч. 3 ст. 208 КПК України) та при обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 5 ст. 236 КПК України).

На практиці необхідність у проведенні обшуку особи, виявленні у неї можливих заборонених предметів чи знарядь вчинення злочинів, незаконно здобутого майна виникає у випадках, коли підстави для затримання особи відсутні, і не має ухвали про обшук житла чи іншого володіння особи. Наприклад, працівники поліції, патрулюючи у громадському місці, можуть запідозрити особи у перенесенні заборонених предметів, викраденого майна (по орієнтуванню особа схожа на ту, що була на місці події), тощо, але підстави для затримання такої особи однозначно відсутні. Тому постає цілком логічне питання як діяти працівнику поліції?

На думку автора, вказане питання можна вирішити двома шляхами – запропонувати добровільно (без обшуку особи, без будь-якої сторонньої допомоги) видати відповідні предмети, при цьому викликати слідчо-оперативну групу і скласти відповідний протокол огляду місця події, в якому зафіксувати добровільну видачу необхідних предметів. У разі ж відсутності добровільної згоди, запропонувати пройти особі до певного службового чи

іншого приміщення, паралельно внести відомості до ЄРДР, якщо вони не внесені, викликати слідчо-оперативну групу і провести обшук приміщення, в якому знаходиться відповідна особа, до постановлення ухвали слідчого судді на підставі ч. 3 ст. 233 КПК України із метою врятування майна, обшукати особу, вилучити необхідні предмети та надалі невідкладно звернутись із клопотанням про надання дозволу на проведення відповідного обшуку.

Щоденні практичні проблеми, з якими стикаються працівники поліції, прокурори, судді дають підстави вважати про необхідність доповнення КПК України та запровадження механізму проведення особистого обшуку особи, із подальшим «узаконенням вказаного обшуку» слідчим суддею. Такі зміни, безумовно, будуть сприяти як дотримання прав і свобод особи, так і можливістю законно протидіяти злочинності.

У той самий час, підняте питання потребує більш комплексного вивчення, тому пропонуємо учасникам конференції приєднатися до її обговорення та запропонувати власні бачення стосовно шляхів її вирішення.

Одержано 16.04.2018

УДК 343.98

Іван Іванович Малий,

*аспірант кафедри криміналістики, судової медицини
та психіатрії Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВИКОРИСТАННЯ РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ В ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ

Огляд належить до числа початкових, неповторних та незамінних слідчих (розшукових) дій. Правоохоронна практика свідчить, що дану слідчу дію не можна замінити іншими слідчими (розшуковими) діями. Під час огляду місця події оглядають усі об'єкти, які можуть мати відношення до вбивства. Огляд – це процесуальна дія, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також обставин, що мають значення у кримінальному провадженні.

Огляд є однією з першочергових та невідкладних слідчих (розшукових) дій, яка регламентується ст. 237 КПК України.

До основних завдань слідчого огляду можна віднести: вивчення, з'ясування та фіксація обстановки й інших обставин, що мають значення для кримінального провадження; відновлення картини злочинної події; виявлення, фіксація, вилучення, дослідження й оцінка слідів вбивства і особи злочинця та інших речових доказів; встановлення механізму злочинної події; з'ясування характеру впливу особи, яка учинила злочин, на навколишнє середовище; встановлення, виявлення та затримання особи, яка учинила вбивство; встановлення (з'ясування особи) потерпілого та очевидців учиненого злочину; встановлення мотивів учинення злочину; встановлення кількості злочинців, час перебування на місці злочину, способу прибуття та зникнення з місця події; виявлення обставин, що сприяли або перешкоджали учиненню злочину; виявлення (встановлення) негативних обставин; отримання необхідної інформації для висунення слідчих і розшукових версій стосовно події і механізму злочину та його учасників; одержання вихідних даних для організації подальших слідчих (розшукових) дій та розшукових заходів щодо розшуку і затримання злочинців за «гарячими слідами», виявлення викраденого майна; перевірка відомостей, що отримані оперативним шляхом, та ін.

Вибір тактики огляду залежить здебільшого від оперативної інформації, наданої слідчому, що дозволяє попередньо зорієнтувати слідчого на характер злочинної діяльності та особу, яка, можливо, вчинила злочин. До такої інформації можна віднести: а) можливий час учинення вбивства, шляхи проникнення і відходу злочинців, місцезнаходження знарядь злочину; б) результати пошуку очевидців злочину, прочісування місцевості, використання службово-розшукових собак, застосування при огляді технічних засобів; в) можливу кількість осіб, які вчинили злочин, використання транспорту, зброї, підроблених документів, мотиви вчинення убивства; г) типові способи вчинення злочину або укриття знарядь злочину; д) осіб, які є джерелами доказової інформації.

Ефективне проведення огляду потребує використання низки сил та засобів розшукової діяльності. Так, проаналізувавши погляди науковців О. В. Синьокого, М. В. Жогіна, Ф. Н. Фаткулліна,

В. І. Попова, К. О. Чаплинського щодо системи розшукових заходів, що застосовуються під час оглядів при розслідуванні вбивств, можна поділити їх на три групи:

а) загороджувальні та охоронні заходи (наприклад, патрулювання, посилення охорони, оточення території, організація засідок, блокування місцевості);

б) попереджувальні заходи (оповіщення населення про учинений злочин та усі територіальні органи з метою організації спільних заходів);

в) допоміжні заходи (застосування службово-розшукових собак, переслідування злочинців за «гарячими» слідами, використання криміналістичних обліків, інформаційно-пошукових систем, візуального спостереження).

Отже, паралельно з проведенням огляду співробітники оперативних підрозділів поліції повинні здійснювати розшукову роботу, яка спрямована на виявлення та затримання осіб, причетних до учинення злочину; встановлення потерпілих та очевидців вбивства; опитування свідків, очевидців та потерпілих стосовно злочинної події; виявлення і збирання доказів та ін.

Досягнення мети огляду можливе за умови своєчасного його проведення, використання різноманітних тактичних прийомів та методів. Для визначення послідовності проведення огляду необхідно враховувати слідчу ситуацію, що склалася, і використовувати наявну оперативно-розшукову інформацію про учинене убивство, визначаючи найбільш ймовірні місця знаходження слідів злочину та інших речових доказів.

Одержано 11.04.2018

УДК 347.91

Лідія Михайлівна Мазур,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПРАВО ОСОБИ НА СПРАВЕДЛИВИЙ ТА ВІДКРИТИЙ РОЗГЛЯД СПРАВ СУДОМ ЯК МІЖНАРОДНИЙ СТАНДАРТ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Забезпечення належного функціонування судової системи та ефективне здійснення правосуддя є основою нормального існування та стабільного розвитку сучасної держави та суспільства.

Благополуччя суспільства і держави в цілому в багатьом залежить від того, яким чином в них вирішуються правові спори, у зв'язку із чим одними із нагальних тенденцій розвитку цивільного судочинства слід визнати інтернаціоналізацію та європеїзацію цивільного процесу, а також подолання основних його проблем – тривалості і високої вартості, а також забезпечення доступності і відкритості. Інтернаціоналізація і транснаціоналізація, уніфікація і гармонізація цивільного процесуального права науковцями достатньо справедливо визнається одними із основних напрямків реформування цивільного судочинства [1].

І наша країна, безумовно, не повинна перебувати осторонь цих загальносвітових тенденцій. Так, Верховною Радою України у 1997 році було ратифіковано Конвенцію про захист прав і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [2], таким чином взято на себе низку міжнародних зобов'язань, зокрема, у царині цивільного правосуддя. Це також пов'язано із визнанням юрисдикції Європейського суду із захисту прав людини, що має виключено важливе значення для розбудови ефективної системи цивільного правосуддя.

Завдяки цим крокам Україна стала невід'ємною частиною загальноєвропейських процесів, в тому числі, створення єдиного правового простору та системи правосуддя. Отже, процеси підвищення доступності та прозорості цивільного судочинства, що сьогодні активно відбувається в європейських країнах, мають важливе значення з огляду на євроінтеграційні процеси України і обраний нею вектор подальшого розвитку.

Отже, визначальні права особи на справедливий та відкритий розгляд справ судом, що закріплені основними міжнародними документами про захист прав і свобод, повинні забезпечуватися і на національному законодавчому рівні. Попри те, що в чинному цивільному процесуальному законодавстві здебільшого відображені ті ідеї та принципи цивільного судочинства, які є традиційними і відображають суспільні погляди на справедливе правосуддя, вітчизняне цивільне процесуальне законодавство містить ряд положень, зміст яких не зовсім відповідає європейським стандартам, які є усталеними у світовій практиці і є наслідком або анахронізмом радянського періоду розвитку цивільного процесуального законодавства. І один із найважливіших із них є

принцип відкритості судового процесу, який є одним із визначальних фундаментальних принципів цивільного судочинства.

Так, зокрема, відповідно до положень ст. 7 ЦПК України (2017) розгляд справ у всіх судах проводиться усно і відкрито. Розгляд справи у закритому судовому засіданні проводиться у випадках, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, або за клопотанням учасників справи з метою забезпечення таємниці усиновлення, запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя учасників справи або відомостей, що принижують їхню честь і гідність, а також в інших випадках, установлених законом. При цьому законом не визначено порядку вирішення питання про проведення закритого судового засідання, а також проведення окремих процесуальних дій в таких засіданнях.

У зв'язку із цим, доволі часто рішення українських судів оскаржуються до ЄСПЛ і це здебільшого стосується закріплених в Загальній декларації прав людини 1948 р. положень про те, що кожна особа має право на ефективне відновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення його основних прав, наданих йому конституцією або законом» [3], а також закріпленого у ст. 6 Конвенції 1950 р. права кожного на справедливий і відкритий розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [4].

З огляду на обраний державою і суспільством вектор європейського розвитку, слід визнати необхідним дослідження європейських стандартів здійснення цивільного правосуддя, які розкриваються та деталізуються у рішеннях Європейського суду з прав людини, з метою удосконалення процедури відкритого судового розгляду справ судом і зближення із європейськими стандартами цивільного правосуддя. Зміна державно-політичної парадигми розвитку суспільства, розвиток економічних відносин, активне застосування у судових процесах інформаційних і комунікативних технологій зумовлюють необхідність ґрунтовного переосмислення традиційних підходів до визначення принципу відкритості та розробку сучасної актуальної концепції відкритого судового процесу.

Досвід реформування системи правосуддя в країнах ЄС стане корисним при подальшому удосконаленні цивільного процесуального законодавства України, запорукою ефективного співробітництва в перспективі майбутнього членства і забезпечить наявність необхідних передумов для цього. Немаловажним фактором є усвідомлений суспільством вибір напрямку розвитку та подальшої інтеграції і поширення взаємовідносин із країнами Європейського Союзу, що повинно відбиватися і на напрямках наукових досліджень і при реформуванні чинного законодавства.

З огляду на це, актуальним видається аналіз сучасних підходів до визначення сутності та змісту принципу відкритості цивільного судочинства та формування сучасної концепції відкритості судового розгляду із метою удосконалення чинного механізму здійснення правосуддя в цивільних справах і створення необхідних передумов для подальшої інтеграції України в європейське співтовариство.

Список бібліографічних посилань

1. Гиллес П. Система гражданского судопроизводства на Востоке и на Западе – 2007, а также основные тенденции реформирования гражданского процесса и некоторые размышления о разрешении гражданских споров в будущем. *Российский ежегодник*. 2007. № 6. С. 513–525.

2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції від 17 липня 1997 року : закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр> (дата звернення: 21.03.2018).

3. Всеобщая декларация прав человека, принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года : від 10.12.1948 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 21.03.2018).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950 : ратиф. законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 21.03.2018).

Одержано 11.04.2018

УДК 159.92

Катерина Ігорівна Маравська,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

Вивчаючи особистісні характеристики курсантів вищих навчальних закладів МВС України, у період з 2016 по 2018 рік було проведено тестування 300 курсантів 1–4 курсів Харківського національного університету внутрішніх справ за допомогою психогrafічного тесту «Конструктивний рисунок людини з геометричних форм» (ТиГр) [1].

За своїм змістом цей психодіагностичний метод є ідіографічним індивідуально-орієнтованим тестом. Ідіографічна сутність тесту відображена в самому суб'єктивному процесі оперування геометричними формами з метою конструювання графічного зображення людини, яке відображає самосприйняття випробуваного [1, с. 30].

Сутність тесту полягає у тому, що використовуючи трикутники, кола і квадрати, необхідно намалювати фігуру людини. У зображенні людини кожна з геометричних форм повинна бути використана хоча б один раз. Загальна сума усіх використаних трикутників, кіл і квадратів повинна дорівнювати десяти.

Аналіз рисунків людини, в яких переважають трикутники, кола чи квадрати, проводився на основі методу семантичного диференціала. Семантика кожної з геометричних форм виступає в якості окремої психологічної ознаки: ТРИКУТНИК характеризується як «гостра», «наступальна» форма, пов'язана з домінуючим началом. Семантичне значення КОЛА психологічно співзвучне з м'якістю характеру, співчуттям і жіночністю. КВАДРАТ характеризується «стійкістю» і «стабільністю», а також асоціюється з маскулінністю. Квадрат і прямокутник в тесті мають однакове семантичне значення, хоча розрізняються за іншими ознаками [1, с. 53–54].

На основі аналізу проведеного тестування в залежності від домінування трикутників, кіл чи квадратів було виявлено вісім типів відображення особистостей досліджуваних.

Основні характеристики кожного типу зі вказівкою статусної характеристики наведено в табл. 1 [1, с. 60].

Таблиця 1

Основні характеристики базових типів ТиГр

Тип	Типологічний статус			
	Конституція	Стиль	Характер	«Тип особистості»
I	Агостенік	Екстернальний	Організуючий	«Організатор»
II	Орстенік	Впорядковуючий	Старанний	«Старанний робітник»
III	Тоностенік	Синтетичний	Натхненний	«Ініціатор»
IV	Емфостенік	Детальний	Емпатичний	«Емотивний»
V	Констенік	Імпульсивний	Має сумніви Наполягає	«Інтуїтивний»
VI	Ілостенік	Поленезалежний	Завзятий	«Незалежний»
VII	Інстенік	Перебільшуючий	Мінливий	«Комунікативний»
VIII	Аргостенік	Рефлексивний	Стабільний	«Самодостатній»

За результатами проведеного тестування отримані такі результати:

I тип – 12,5 %

II тип – 16,7 %

III тип – 9,7 %

IV тип – 13,9 %

V тип – 5,6 %

VI тип – 12,5 %

VII тип – 12,5 %

VIII тип – 16,7 %

Як бачимо, серед опитаних курсантів 1 місце займають II та VIII типи, 2 місце – IV тип, 3 місце – I, VI та VII типи.

Слід також звернути увагу на розмір та розміщення рисунка фігури людини щодо вільного поля аркуша. Це дозволяє зробити висновки щодо використання життєвого простору. Провідні життєві орієнтири графічно відображаються в характерному способі розміщення зображення. Розташування рисунка може бути посередині аркуша, посередині ближче до верхнього краю

аркуша, посередині ближче до нижнього краю аркуша, біля верхнього правого краю аркуша, біля верхнього лівого краю аркуша, ближче до правого краю аркуша, ближче до лівого краю аркуша, біля нижнього правого краю аркуша, біля нижнього лівого краю аркуша.

За розміром зображення можуть бути занадто великого розміру, великого розміру, середнього, маленького розміру, а також практично невидимі.

Результати тестування курсантів за розміром рисунка та способом його розміщення систематизовані та зведені у табл. 2.

Таблиця 2

**Результати тестування курсантів за розміром та способом
розміщення рисунку**

Розмір та розміщення рисунка	Кількісні показники типів відображення особистостей досліджуваних, %								Всього від загальної кіль- кості осіб, %
	I агостенік	II орстенік	III тоностенік	IV емфостенік	V констенік	VI ілостенік	VII інстенік	VIII аргостенік	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Занадто великий рисунок посередині аркуша	1,4								1,4
Великий рисунок посередині аркуша	1,4	1,4		1,4	1,4	1,4	1,4		8,3
Середній рисунок посередині аркуша	4,2		2,8	1,4	1,4	2,8	2,8	2,8	18,1

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Маленький рисунок посередині аркуша	1,4	2,8	2,8	1,4		2,8	1,4	2,8	15,3
Великий рисунок ближче до верхнього краю аркуша					1,4				1,4
Середній рисунок ближче до верхнього краю аркуша	1,4	2,8					1,4	1,4	6,9
Маленький рисунок ближче до верхнього краю аркуша		7,0	1,4	5,6	1,4	2,8	2,8	1,4	22,2
Середній рисунок біля верх- нього ліво- го краю аркуша				2,8					2,8
Маленький рисунок біля верх- нього ліво- го краю аркуша	2,8	1,4				2,8	2,8	1,4	11,1
Практично невидимий рисунок біля верх- нього ліво- го краю аркуша		1,4						1,4	2,8

Закінчення таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Середній рисунок ближче до лівого краю аркуша								2,8	2,8
Маленький рисунок ближче до лівого краю аркуша			1,4					2,8	4,2
Середній рисунок біля ниж- нього ліво- го краю аркуша			1,4						1,4
Маленький рисунок біля ниж- нього краю аркуша				1,4					1,4

Розглянемо більш детально характеристику рисунків, які мають високі показники: маленький рисунок ближче до верхнього краю аркуша – 22,2 % (з них 7,0 % – II типу та 5,6 % – IV типу), середній рисунок посередині аркуша – 18,1 % (з них 4,2 % – I типу) та маленький рисунок посередині аркуша – 15,3 % (з них по 2,8 % мають II, III, VI та VIII типи).

Маленький рисунок, розташований ближче до верхнього краю аркуша, свідчить про крайню міру прагнення до майбутнього, аж до психологічної відстороненості від дійсності, уявного відходу від сьогодення в світ фантазій, що мають, як правило, ставлення до майбутнього.

Зображення фігури людини, розташоване посередині аркуша, говорить про оптимальне використання життєвого простору. Розташований посередині аркуша рисунок відображає оптимістичну, життєстверджуючу позицію людини, яка задовольняється тим, що має, і відчуває себе вільною як від негативного впливу минулих подій, так і від тривожного очікування майбутніх.

Зображення фігури людини середнього розміру, розташоване посередині аркуша, говорить про те, що людина комфортно відчуває себе в сьогоденні, живе «тут і зараз». Минуле її не обтяжує і майбутнє не пригнічує.

Розташована посередині аркуша фігура людини маленького розміру відображає внутрішній стан несвободи і ущемлення. Маленький малюнок говорить про те, що досліджуваний відчуває себе загалом не зовсім комфортно, сприймаючи себе насильно поміщеним в оточуючі умови. Психологічно людина сприймає себе як би «втиснутою» в сьогодення, «затиснутою в лещата» між минулим і майбутнім [1, с. 91–115].

Проведене емпіричне дослідження дозволяє зробити ряд висновків:

1. За результатами тестування в залежності від домінування в рисунках трикутників, кіл чи квадратів серед курсантів переважають II та VIII типи. II тип (орстенік) – дипломатичні, відповідальні, пунктуальні, акуратні особи, інтуїтивні інтроверти. Схильні до глибоких переживань. Недовірливі. Мають низьку швидкість виконання поставлених завдань. VIII тип (аргостенік) – витримані, стабільні, врівноважені особи, вміють розмірковувати, розумові інтроверти. Емоційно стабільні та стримані. Мають високий рівень самоконтролю. Вперті.

2. Проаналізувавши розміри рисунків, бачимо, що переважають рисунки маленького розміру. На основі цього можна зробити припущення, що ці курсанти не дуже комфортно себе відчувають в середовищі вищого навчального закладу МВС України, який є вищим зі специфічними умовами навчання. Вони не є розкутими, оскільки знаходяться під постійним тиском статутних відносин. Сам процес діяльності не приносить їм особливого задоволення.

3. За способом розміщення рисунка відносно вільного поля аркуша переважають рисунки, розміщені ближче до верхнього краю аркуша. Це свідчить про те, що такі курсанти характеризуються психологічною відстороненістю від дійсності, намагаються відійти від сьогодення в світ фантазій, мріють якомога скоріше закінчити виш та почати свою професійну діяльність.

4. На жаль, серед отриманих результатів немає жодного рисунка, розміщеного біля правого краю аркуша та біля

верхнього правого краю аркуша. Це означає, що серед досліджуваних немає курсантів, яким притаманні тенденції до активного планування майбутнього. Тобто у їхніх мріях та думках немає чіткої орієнтації на майбутнє.

5. Як позитивне слід зазначити відсутність рисунків, розміщених біля нижнього правого краю аркуша. Тобто серед курсантів ХНУВС немає осіб, які б відчували себе у пастці несприятливих обставин, з яких немає виходу.

Список бібліографічних посилань

1. Либин А. В., Либина А. В., Либин В. В. Психографический тест: конструктивный рисунок человека из геометрических форм. М. : Эксмо, 2008. 368 с.

Одержано 10.04.2018

УДК 159.9

Оксана Вікторівна Мітрошкіна,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЗДАТНІСТЬ ДО АДАПТАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ЖИТТЄЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Питання психологічної адаптації правоохоронця постають дуже гостро у контексті реформування поліції. Пристосування до нових умов праці є основою успішної професійної діяльності. Адаптація в цілому відіграє важливу роль в становленні майбутнього правоохоронця та подальшому розвитку його особистості як професіонала.

В. Г. Андросюк розглядає феномен адаптації працівників поліції в контексті принципового державницького рішення про створення, а не реформування нової поліції. Фокус уваги у цьому сенсі – це особистість поліцейського, його інтереси, потреби й запити у ситуації визначення ролі та місця нової поліції в суспільній системі України. Сутнісною характеристикою ефективності функціонування механізму професійної адаптації молодого поліцейського слід вважати результативність самодіяльності особистості щодо засвоєння статусно-рольових і нормативних вимог, орієнтацій, умов нового соціального середовища [1].

І. М. Рубцова у ракурсі вивчення адаптації працівників оперативних підрозділів поліції України підкреслює, посилаючись на працю О. В. Землянської, що людина постійно перебуває під різноманітного роду впливами соціального і природного середовища, до яких вона повинна адаптуватися. Успішна адаптація дозволяє людині зберігати життєздатність і працездатність, реалізовувати свої потенційні можливості, відчувати благополуччя. Також, дослідниця зосереджується на проблемах професійної діяльності правоохоронців: небезпеки для життя, незадовільних умов праці, високого ступеня ризику, відповідальності, втомленості, відсутність в Національній поліції України необхідної кількості психологів та низький рівень організації професійно-психологічного забезпечення оперативних підрозділів, низьке матеріально-технічне забезпечення тощо. На її думку, вирішення вищезазначених проблем за допомогою передового досвіду інших країн полегшить адаптацію та створить умови для виконання службових обов'язків [2].

Досить багато уваги приділено науковцями проблемі адаптації майбутніх правоохоронців. І. В. Каськов розглядає особливості соціально-психологічної адаптації людини у складних умовах життєдіяльності та робить висновок, що результатом адаптаційного процесу є рівновага між особистістю та вимогами екстремального середовища, що дозволяє зберегти збалансованість соціальної системи та внутрішній психологічний комфорт людини [3].

Проблема психологічної адаптації працівників поліції розкривається у значній кількості наукових праць, спрямованих на вивчення адаптації. Такий активний інтерес дослідників обумовлений тим, що професійна діяльність правоохоронців дуже часто проходить у стресових умовах.

Дослідження означеної проблеми розгортаються у різних напрямках, які стосуються широкого діапазону психологічних детермінант здатності поліцейських до адаптації.

М. М. Дідух вивчає наявні у психологічній науці підходи до дослідження копінг-поведінки в системі механізмів психологічної адаптації до високого рівня стресогенності слідчої діяльності. Вона вважає, що конструктивна копінг-поведінка – це поведінка, яка спрямована на подолання стресу шляхом контролю

психологічно напруженої ситуації, отримання психологічної підтримки або обґрунтованого уникання [4, с. 16].

Слід звернути увагу на роботу В. Ю. Омеляновича. На ґрунті даних, отриманих у дослідженні, він доходить до висновку, що ризик виникнення порушень психічної адаптації для представників жіночого гендеру працівників поліції значно вищий, ніж для чоловіків, при чому, якщо розвиток стану парціальної психічної дезадаптації не пов'язаний ні з віком, ні зі стажем служби в поліції [5].

О. Д. Царьов в аналізі професійної адаптації майбутніх правоохоронців в умовах вищого навчального закладу визначає її як педагогічний процес входження особистості в сферу професійної діяльності засобами навчально-виховної діяльності вищого навчального закладу [6].

До проблематики професійної адаптації звертається О. В. Заброцька. Вона розкриває психологічний зміст адаптації працівника ОВС до охорони громадського порядку та з'ясовує чинники, що можуть сприяти оптимізації пристосування правоохоронців до умов праці [7].

Д. О. Александров аналізує специфіку професійної адаптації правоохоронця в контексті психологічного змісту правоохоронної діяльності та виділяє основні рівні професійної адаптації у ракурсі особистісного та діяльнісного підходів психології [8].

Особистісні властивості (самооцінка, емоційна стабільність, мотивація досягнення успіху, локус контролю та комунікативний контроль) працівників ОВС, які впливають на професійну адаптацію, є об'єктом вивчення О. О. Добровольської. Дослідниця розкриває психофізіологічну сутність адаптації та її основні компоненти: активаційний, когнітивний, емоційний та мотиваційно-вольові процеси [9].

Складність професійної діяльності поліцейських у сучасних умовах обумовлює розширення предметного простору досліджень чинників здатності до адаптації. Так, Д. В. Швець констатує, що прогностична компетентність є важливою умовою адаптаційного потенціалу майбутніх правоохоронців, та вивчає копінг-поведінку у цьому контексті. Авторем емпірично було встановлено, що курсантам з високим рівнем антиципаційної спроможності властиво використовувати конструктивні стратегії

подолання стресових ситуацій (соціальний контакт, проблемний аналіз), а курсантам з низьким рівнем антиципаційної неспроможності – неконструктивні копінг-стратегії (непрямі, асоціальні дії, самозвинувачення) [10].

І. В. Клименко, спираючись на емпіричні дані, підкреслює, що однією з умов адаптації курсантів – майбутніх правоохоронців із собою, з оточуючим світом та в професійній діяльності, виступає толерантність до невизначеності як інтегральна характеристика особистості, яка визначає її здатність у проблемних і невизначених ситуаціях активно взаємодіяти із зовнішнім середовищем [11, с. 168].

Здібність до адаптації, як одну з чотирьох складових життєздатності у своїй роботі висвітлює О. О. Рильська. Разом зі здібністю до саморегуляції, здібністю до саморозвитку та усвідомлювання життя, здібність до адаптації складає потенціал особистості збереження своєї цілісності, тобто життєздатність [12].

Отже, здатність до адаптації, її окремі аспекти та прояви у різноманітних життєвих та професійних ситуаціях (нові умови праці, адаптація до умов праці тощо), зокрема, стосовно правоохоронної діяльності, науковці вивчають у різних ракурсах. Разом з тим, актуальним слід вважати вивчення здатності до адаптації як компонента життєздатності у зв'язку з іншими психологічними характеристиками особистості правоохоронців. Це дозволить не тільки визначити специфіку функціонування феномену життєздатності, але й окреслити шляхи психологічних впливів, спрямованих на її розвиток у працівників поліції та оптимізацію їх здатності до адаптації в цілому. Саме життєздатність як інтегративна характеристика особистості правоохоронців є колом наших наукових інтересів.

Список бібліографічних посилань

1. Андросюк В. Г. Феномен адаптації в контексті діяльності нової поліції України. *Юридична психологія*. 2017. № 2 (21). С. 100–108.
2. Рубцова І. М. Певні аспекти вирішення проблем адаптації працівників оперативних підрозділів поліції України до роботи в сучасних умовах // Актуальні питання економіки, управління та права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 лют. 2018 р.) : у 2 ч. / ГО «Інститут інноваційної освіти» ; Наук.-навч. центр приклад. інформатики НАН України. Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2018. Ч. 2. С. 71–73.

3. Каськов І. В. Особливості соціально-психологічної адаптації людини у складних умовах життєдіяльності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_21 (дата звернення: 13.04.2018).
4. Дідух М. М. Конструктивна копінг-поведінка слідчих Національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях. : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.06. Київ, 2018. 22 с.
5. Омельянович В. Ю. Гендерно-асоційований аналіз груп підвищеного ризику порушень психічної адаптації до служби в правоохоронних органах. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2017. Т. 2, № 4. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/76> (дата звернення: 13.04.2018).
6. Царьов О. Д. Професійна адаптація як пріоритетний вектор підготовки майбутніх правоохоронців. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2012. № 22 (257), ч. IV. С. 204–210.
7. Зброцька О. В. Сучасний стан розроблення проблематики професійної адаптації правоохоронців до охорони громадського порядку. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 150–159.
8. Александров Д. О. Психологічна характеристика основних рівнів адаптації працівника органів внутрішніх справ до умов професійної діяльності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. № 4 (21). С. 114–121.
9. Добровольська О. О. Особистісні властивості працівників ОВС, які впливають на професійну адаптацію. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. 2014. Т. 19, вип. 2 (32). С. 112–121.
10. Швець Д. В. Копінг-поведінка майбутніх правоохоронців у контексті прогностичної компетентності. *Актуальные проблемы психологии*. 2017. Т. 6, вып. 13. С. 188–197.
11. Клименко І. В. Толерантність до невизначеності як фактор адаптації курсантів – майбутніх правоохоронців, які навчаються в рамках психологічного супроводу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2017. Вип. 4, т. 2. С. 164–169.
12. Рыльская Е. А. Жизнеспособность человека: критерии, факторы, генезис. *Теория и практика общественного развития*. 2013. № 12. С. 37. URL: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2013/12/psixologiya/tylskaya.pdf (дата звернення: 14.04.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 342 (659)

Костянтин Вікторович Меліхов,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

РОЛЬ ПРЕС-СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

На етапі становлення України як демократичної країни поставала проблема формування зв'язків органів державної влади з громадськістю.

Зв'язки із громадськістю – це система теоретичних знань та практики їх застосування, що відображають ті комунікаційні процеси в суспільстві, які спрямовані на встановлення взаєморозуміння між різними соціально – організованими суб'єктами та громадськістю [1].

Зв'язки з громадськістю повинні передбачати чесні, відкриті та доброзичливі взаємовідносини між органами державної влади та громадськістю. Органи державної влади зобов'язані інформувати населення про напрями розвитку, програми й послуги, що надаються ними, звітувати про свою діяльність і нести перед ним відповідальність.

Зв'язки з громадськістю в органах державної влади базуються на дотриманні основних принципів:

– Принцип відкритості. Є основою демократичного ладу і управління. У органах державної влади є присутньою гласність, тим самим, суспільство знаходиться в курсі основних подій. Прозорість діяльності в нинішній обстановці це суттєвий індикатор відношення і довіри суспільства до системи державного управління.

– Принцип законності. Дотримання закону є важливим моментом, який поширюється на усіх людей без виключення. Зв'язки з громадськістю в органах влади повинні дотримуватися принципу законності відносно надання наявної інформації.

– Принцип оперативності. Цей принцип стосується того, що рішення органів державного управління мають бути оголошені населенню в максимально швидкі терміни. Особливо гостро цей принцип торкається надзвичайних ситуацій.

– Принцип конструктивності. Цим принципом затверджується безперервна відлагоджена діяльність зв'язків з громадськістю

по реалізації інформаційної і іміджевої політики органу державної влади. Цей принцип також припускає використання комунікаційних каналів гнучким способом у поєднанні з креативними формами діяльності, новаторськими і традиційними методами.

– Принцип системності. Це планова і цілеспрямована робота, яка ґрунтується в значній мірі на інформації, отриманій від зворотного зв'язку.

– Принцип взаємної поваги є відображенням рівних стосунків, між усіма суб'єктами, які знаходяться в площині зв'язків з громадськістю в органах державної влади.

Прес-служба державної установи – це окремий відділ, головна мета якого полягає у своєчасному та правдивому висвітленні діяльності державної установи та підтримці доброзичливих зв'язків із засобами масової інформації та громадськістю. Продуктивній діяльності цих служб, на думку О. В. Межа, перешкоджає ряд проблем, серед яких: дефіцит професійних робітників через невисоку оплату праці, нечітка схема повсякденної роботи, розмитість нормативно-правової бази їх діяльності та функціонування [2].

Науковець Г. Н. Татарінова розкриває ряд відмінностей зв'язків із громадськістю у структурах державного управління порівняно зі структурами комерційного менеджменту [3]: щодо ресурсів, цілей, відповідальності, оточення, мотивів.

Відмінності по ресурсах. В комерційній сфері головним фактором виступають фінансові можливості організації, що дозволяє користуватися рекламним інструментарієм для досягнення головної мети. Щодо державних установ, то вони володіють чималими інформаційними ресурсами, проте стосовно людських, фінансових та технічних можливостей неодноразово постають проблеми пов'язані з їх недостатністю. Але, взаємодіючи з громадськістю, державні органи можуть скористатися примусовими важелями впливу.

Відмінності по цілях. Мета зв'язків з громадськістю у структури державної установи найчастіше носить неекономічний і узагальнений характер, а для комерційних організацій зв'язки з громадськістю, навпаки, сприяють досягненню головної мети такої організації – отримання прибутку.

Відмінності по відповідальності. Відповідальність у комерційній сфері нерозривно пов'язана із внутрішньою складовою організації – непродумані та неефективні зв'язки із громадськістю можуть привести до банкрутства організації. Щодо державного сектору, то відповідальність має зовнішній характер, тобто перед суспільством влада відповідальна за свої дії і рішення, це з однієї сторони наголошує про більш розмиті вимоги, але з іншої – цю розмитість відшкодовує необхідність слідувати закону, який більш ретельно регулює державну сферу, ніж комерційну.

Відмінності в оточенні. Для державних установ характерна особлива манера взаємовідносин із своєю громадськістю та засобами масової інформації, яка визначається справедливим прагненням громадськості дізнаватись за допомогою ЗМІ, що відбувається в державних установах. Рішення комерційних організацій рідко обговорюються у пресі, більше того преса робить менший вплив на прийняття рішень. Дуже часто інтерес у ЗМІ до приватного бізнесу здійснюється в період кризи або ж виняткових обставин, тому приватний сектор змушений користуватися різними PR-технологіями щоб посилити інтерес до новин компанії, тому ЗМІ очікують, що підприємці будуть взаємодіяти з ними на комерційній основі.

Отож, державні зв'язки із громадськістю – це форма політичної комунікації, яка спрямована на встановлення позитивного ставлення громадськості до державної установи та створення доброї репутації країни загалом. Державні структури користуються своїми інформаційними, комунікативними можливостями найбільш повно, якщо посилаються на власні служби зв'язків із громадськістю, що покликані забезпечити стійку і цілеспрямовану інформаційно-комунікаційну діяльність, від якої головним чином залежить ефективність всього управлінського процесу.

Зв'язки з громадськістю є відповідальною та важливою сферою діяльності органів державної влади, які передбачають різноманітні технології та шляхи реалізації інформаційної взаємодії з громадськістю. Без чесних, доброзичливих та відкритих відносин між громадськістю та органами державної влади їхня робота може бути проблематичною та не ефективною.

Сьогодні органи державної влади для того, щоб покращити свою діяльність та підвищити власний імідж, авторитет та довіру

повинні налагодити взаємовідносини з громадськістю. Для цього варто активно використовувати у своїй діяльності засоби, прийоми, методи та процедури нової для України технології зв'язків із громадськістю, впроваджуючи нові комунікативні технології.

Саме тому сьогодні важливо, щоб керівники органів державної влади усвідомили значущість функціонування служб зв'язків із громадськістю. Це допоможе підняти імідж органів влади й поступово повернути довіру до держави в цілому.

Список бібліографічних посилань

1. Тихомирова Є. Б. Зв'язки з громадськістю : навч. посіб. Київ : НМЦВО, 2001. 560 с.
2. Мех О. В. Служби із зв'язків з громадськістю в органах виконавчої і законодавчої влади та місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку Україні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 2004. 20 с.
3. Татарінова Г. Н. Современная пресс-служба : учеб. пособие. Омск : ОмГТУ, 2007. 79 с.

Одержано 11.04.2018

УДК 342.9:347.963

Олександр Олександрович Мозговий,
адвокат

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ СЕРВІСНОЇ ФУНКЦІЇ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Докорінні зміни, які відбуваються на теренах нашої держави стали поштовхом для перегляду багатьох підходів щодо сутності правових явищ та принципів діяльності більшості державних інституцій. Особливо цікавим, в цьому аспекті є діяльність одного із найбільших та важливих державних інститутів – Міністерства внутрішніх справ України та відповідно центральних органів виконавчої влади, які входять до складу останнього. Інтерес до діяльності відповідного органу викликаний багатьма причинами, оскільки саме на останній, покладено завдання щодо забезпечення формування державної політики у сферах:

1) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [1].

Міністерство внутрішніх справ, до складу якого входять відповідні державні інституції, є по-суті, одним із головних державних органів, який в процесі реалізації своїх повноважень застосовує примусові заходи, які обмежують права людини. Саме це, викликає постійну увагу громадськості до діяльності останнього та є лакмусовим папірцем тих докорінних змін, які відбуваються в процесі реформування. З метою перегляду функціонування зазначених органів, на законодавчому рівні було здійснено спробу змінити ідеологію роботи цих інституцій, які входять до складу Міністерства внутрішніх справ, з каральної на сервісну, тощо. Однак, зміна ідеології – це довга та кропітка робота, яка передбачає зміну в першу чергу, правосвідомості всіх учасників відповідних правовідносин, формування відповідної державної політики та просвітницької діяльності серед всіх верств населення, перегляд підходів, форм та методів діяльності органів, які входять до складу МВС України. Як відомо, правові категорії, які закріплені на законодавчому рівні є базовими та передбачають єдине та однозначне трактування, оскільки від цього залежить практика правозастосування, та саме головне, є основою дотримання прав і свобод осіб. Це питання особливо гостро стоїть в аспекті діяльності Міністерства внутрішніх справ та органів, які входять до складу останнього. Це пов'язано з тим, що Закон України «Про Національну поліцію», визначаючи завдання поліції, акцентує на тому, що останні надають поліцейські

послуги у певних сферах. Виникає питання: як тлумачити категорію «поліцейські послуги», «адміністративні послуги», «сервісна функція», «сервісна держава»? Як зміну пріоритетів та принципів діяльності сучасної держави, чи як окрему функцію держави тощо. Для відповіді на це питання проаналізуємо деякі наукові позиції.

Так, цікавою є позиція О. В. Джафарової, яка зазначає, що в основі організації і функціонування сучасної Української держави є суспільний договір, який передбачає, що держава утворюється волевиявленням вільних і незалежних осіб, та зобов'язується всіляке сприяти в реалізації прав людини, а у випадках їх порушення захищати останні. При цьому інша сторона суспільного договору також має певні зобов'язання серед яких: сплата податків, дотримання встановлених правил поведінки, обов'язок захищати цілісність держави тощо. Слід зауважити, що при цьому віддається пріоритет та можливості особам реалізувати належні їм права, зокрема і у відносинах з публічною адміністрацією. Саме в такому підході розкривається сучасне уявлення про державу як про інституцію, що надає певні послуги особам, які так би мовити їх «замовляють». Коло цих «послуг» прямо впливає із публічних функцій держави, які є змістовним наповненням, підґрунтям для виокремлення та закріплення конкретних прав та обов'язків суб'єктів відповідних відносин [2]. Однак, ми вважаємо, що доцільніше говорити про державу як певну інституцію, яка бере на себе зобов'язання щодо належної реалізації прав і свобод осіб, які трансформуються у певні функції останньої. Визначаючи функції держави, доцільно звернутися до Конституції України, яка чітко визначила, що до останніх доцільно віднести: законодавчу (формування державної політики та правил поведінки в державі), виконавчу (безпосередня реалізація прав і свобод осіб) та судову функцію. Саме виконавча функція забезпечує реалізацію прав і свобод осіб через відповідні державні інституції. На сьогодні Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» [3], визначається організація, повноваження та порядок діяльності останніх. Так, систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади. При цьому міністерства забезпечують формування та реалізацію

державної політики в одній чи декількох сферах, а інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики [3]. Згідно ст. 16 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики [3]. Згідно Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» останні можуть виконувати тільки такі завдання: 1) надання адміністративних послуг; 2) здійснення державного нагляду (контролю); 3) управління об'єктами державної власності; 4) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують та координують їх діяльність; 5) здійснення інших завдань, визначених законами України [3].

Виходячи з вищенаведеного можна говорити про існування окремої функції органів виконавчої влади, а саме: надання адміністративних послуг (сервісна функція). Постає питання як остання співвідноситься с категорією «поліцейські послуги»? Так, О. С. Проневич наголошує на існуванні «поліцейської функції держави». Яка, на його думку, охоплює реалізацію комплексу заходів регулятивного впливу держави на суспільні процеси [4]. Запропоноване розуміння вводить більше плутанини, чим дає відповіді на зміст останньої. Водночас запровадження такої категорії, як «поліцейські послуги» протирічить Законам України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про адміністративні послуги».

На підставі викладеного, зробимо висновок, що сервісна держава – це ідеологія в основі, якої закладено пріоритет прав і свобод осіб, як найвищу цінність в діяльності держави. Що стосується сервісної функції, то остання є однією із функцій органів виконавчої влади, яка має свій прояв, шляхом надання адміністративних послуг. Трансформуючи вищенаведене на предмет нашого дослідження, зауважимо, що «сервісна функція» Міністерства внутрішніх справ України нами буде розумітися в межах категорії «адміністративної послуги», визначення якої надано в Законі України «Про адміністративні послуги» [5], та з метою реалізації останньої були створені сервісні центри МВС України. Виходячи з цього категорії «адміністративні послуги» та «поліцейські послуги» не є тотожними.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від д 28.10.2015 № 877. *Офіційний вісник України*. 2015 р. № 89. Ст. 2971.

2. Джафарова О. В. Щодо розуміння категорії «публічно-сервісна діяльність» Національної поліції // *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 22 лист. 2016 р.). Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2016. С. 55–58.

3. Про центральні органи виконавчої влади : закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38 Ст. 385.

4. Проневич О. С. Функції поліції (міліції): нормативно-доктринальна інтерпретація. *Право і Безпека*. 2010. № 4 (36). С. 141–146.

5. Про адміністративні послуги : закон України від 06.09.2012 № 5203-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17> (дата звернення: 12.04.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 159.922.763

Валентина Валеріївна Московченко,

*викладач кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ФАКТОРИ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ У ДЕВІАНТНИХ ПІДЛІТКІВ

Соціально-економічні перетворення в Україні на початку ХХІ століття, поряд з позитивними змінами в суспільстві, посилили такі негативні тенденції, як різке зниження затребуваності духовних цінностей, наростання процесів деформації сім'ї, соціальну та психологічну дезадаптацію дітей і підлітків, загострення кримінальної обстановки і т. д.

Складний процес трансформації суспільного розвитку і радикальних перетворень сучасної дійсності, пов'язаний з кризою багатьох сфер життєдіяльності, негативно позначився на зростанні правопорушень серед неповнолітніх.

У кризовому суспільстві кількість факторів, що впливають на криміногенну ситуацію, збільшується. Цьому сприяють проблеми з працевлаштуванням, згорання культурних, спортивних, оздоровчих програм, падіння рівня життя в країні, а також зниження

соціальних гарантій отримання молоддю освіти та професії. Дані зміни призвели до зростання в підлітковому середовищі девіантних форм поведінки. (Ковальов А. Г., Кудрявцев В. Н., Реан А. А., Змановская Є. В.).

Дослідження особливостей особистості підлітків з девіантною поведінкою з погляду мотиваційно-динамічної (аналіз прояву потреб, потягів, мотивів, установок і емоцій, що визначають вибір спрямованості поведінки) і поведінкової (взаємодія між підлітком і середовищем, суспільством в цілому, соціальні установки, вчинки) стратегій вивчення організації особистості дозволить визначити більш ефективні шляхи впливу на неї.

Здатність до прийняття ефективних та адекватних ситуації рішень виступає важливим компонентом готовності до безпечної поведінки, яка (як властивість особистості підлітка), характеризується, на думку Л. А. Сорокіною, спрямованістю на забезпечення особистої і громадської безпеки, що дозволяє ефективно (адекватно) взаємодіяти з небезпечними ситуаціями, які виникають у повсякденному житті.

Прийняття рішень девіантними підлітками більше обумовлено таким фактором як уникання, який не вимагає рішучих дій, значного напруження і відповідальності за дії і наслідки, а навпаки – віддаляє від конфліктної ситуації і надає змогу відкласти вирішення проблеми. Вони більш схильні при виникненні проблеми відкладати її рішення та уникати самостійності, що обумовлене специфічними психологічними характеристиками, які формують неефективність діяльності та поведінки цих досліджуваних.

Ситуація прийняття рішення в ситуації невизначеності у цих підлітків не включає інтелектуальне орієнтування пошуку виходу з дилеми, тобто наявне імпульсивне прийняття рішення, що обіцяє можливість уникнення проблеми, а в екстремальних ситуаціях як «паніка» у виборі між альтернативами. Неповнолітні засуджені характеризуються меншою готовністю обдумувати свої рішення і діяти при можливо повної орієнтуванні в ситуації, що може характеризувати різні, в тому числі і ризиковані, але обмірковані, рішення суб'єкта. У той же час, цим досліджуваним притаманна більша вираженість особистісної готовності до ризику щодо прийняття рішень.

Одержано 16.04.2018

УДК 159.9

Валерія Дмитрівна Онацька,

*слухач магістратури Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕФЛЕКСІЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ У ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Зміни, які виникли в нашій країні, призвели до реформування структури МВС України, актуальним постало питання, якими психологічними якостями повинен володіти сучасний працівник Національної поліції аби не повертатися до сумнівно-го досвіду минулих поколінь. Правоохоронна діяльність характеризується, з одного боку, постійною зміною ситуацій, з іншого – їх повторюваністю і рутинністю. Внаслідок цього аби запобігти стереотипізації дій поліцейських, які в свою чергу можуть виявитися помилковими, невід'ємною частиною особистісної зрілості правоохоронців має стати рефлексія, здійснювана на основі її диференційних типів, що дозволить поліцейським утримуватися від імпульсивних, стереотипних дій і свідомо регулювати свою діяльність з урахуванням всіх обставин. Проблема феномену рефлексії є однією з провідних тем сучасної психології, оскільки саме вона є унікальною якістю людини, яка робить її вищою істотою серед інших живих істот

Аналіз літератури з окресленої проблеми свідчить про те, що вивчення рефлексії як детермінанти особистісної зрілості правоохоронців не було об'єктом спеціальних досліджень. У наукових джерелах розглянуто теоретико-методологічні аспекти основних категорій, пов'язаних з предметом нашого дослідження: у поданні про рефлексію можна виділити дві лінії. Західна психологія в особі структуралізму, функціоналізму, біхевіоризму, гештальтпсихології, орієнтована на природничо-науковий підхід, заперечує поняття рефлексії як зайвий для пояснення психічних явищ конструкт. І другу лінію вивчення рефлексії, яка характерна для вітчизняної психології. Рефлексія тут виступає як пояснювальний принцип розвитку самосвідомості та психіки в цілому (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, Б. В. Зейгарник). Близьким до поняття «рефлексії» є термін «рефлексивність», що традиційно вивчається у широкому колі напрямів: діяльнісному (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв; в контексті *проблематики психології мислення*

(Ю. Н. Кулюткін, В. В. Давидов, В. Ю. Степанов); особистісному (О. Ф. Лазурський, Т. Є. Самулевич, Ф. Ю. Василюк); метакогнітивному (М. Келер, М. А. Холодна, М. Кеплінг) [2; 4]. На сьогодні поняття рефлексивності є більш новим у психологічній науці та його зміст досі не конкретизовано, але спроба дати визначення поняттю рефлексивності А. В. Карпова, на наш погляд є досить вдалою. Він стверджує, що рефлексивність – це властивість, а рефлексія – процес. У такому разі рефлексивність являється здатністю до рефлексії. Таким чином, якщо рефлексія – процес самопізнання, то рефлексивність – сама можливість існування цього процесу. На відміну від рефлексії рефлексивність є загальнолюдською здатністю, але у різних людей вона має різну міру враженості і співвідноситься не з конкретним змістом діяльності, а з системною цілісністю особистості. Це дозволяє ввести поняття «рефлексивність особистості», що визначається як її здатність до спрямування власної діяльності на саму себе, власні особливості, тобто рефлексивність забезпечує особистості можливість самоконструювання, саморозвитку, самодетермінації, але необхідно розуміти, що вона може мати не лише конструктивний, а й деструктивний характер. В. М. Галузяк стверджує, що завдяки рефлексії особистість стає для самої себе об'єктом управління. Відтак рефлексія може розглядатись як важливий засіб саморозвитку, умова і фактор особистісного становлення і особистісної зрілості [2]. Важливою сферою рефлексивного аналізу правоохоронця є його професійна самосвідомість, адже здатність аналізувати й оцінювати свої почуття і стосунки, сильні і слабкі сторони своєї особистості, ступінь їх відповідності професійним вимогам свідчить про психологічну зрілість поліцейського. Рефлексія також консолідує Я-концепцію, сприяючи, з одного боку, динамічності її змісту, а з іншого – підтримуючи її стабільність. У випадку заниженої самооцінки, негативної Я-концепції, що деструктивно впливає як на його професійне самопочуття, так і на характер взаємин з оточуючими, саме рефлексивний самоаналіз може стати дієвим корекційним інструментом (Р. Бернс) [2].

Рефлексія є каталізатором професійного і особистісного зростання, водночас може запобігати негативному впливу професії на правоохоронця. Рефлексія – важлива складова особистісної зрілості правоохоронців, оскільки дозволяє утримуватися

від імпульсивних, стереотипних дій, аналізувати свої вчинки та розуміти їх наслідки, а також свідомо регулювати свою діяльність з урахуванням всіх обставин. Існує декілька трактувань поняття «особистісна зрілість». Найважливішими з них є розуміння зрілості: а) як стадії розвитку людини, що відокремлює дитинство від старіння, б) як реалізація загальної тенденції психічного розвитку людини, в) як результат досягнення найвищого рівня розвитку, г) як розвиток різних компонентів психічної організації (емоційна зрілість, інтелектуальна зрілість, моральна зрілість, соціальна зрілість, біологічна зрілість), д) як розвиток здатності до досягнень [1]. У зв'язку з цим вчені виділяють різні критерії зрілості особистості, що відображають ті чи інші аспекти розвитку. Умовно їх можна поділити на дві групи – психологічні (індивідуально-орієнтовані) та соціальні (соціально-орієнтовані) критерії особистісної зрілості. До першої групи належать домінування вищих (духовних) потреб, рівень самосвідомості та самовизначення, рівень самоприйняття й самоповаги, ступінь самоактуалізації та самореалізації. Другу групу складають «громадянськість» як міра суспільної активності особистості, ступінь розвиненості соціальності, широта зв'язків людини зі світом, самостійність і відповідальність, розвинені ціннісні орієнтації, рівень моральності. Г. Олпорт був першим, хто ввів у психологію поняття зрілої особистості, помітивши, що психоаналіз ніколи не розглядає дорослу людину як справді дорослу [5]. О. С. Штепа схильна віднести формування особистісної зрілості до періоду 11–20 років, який, відповідно до епігенетичної теорії Е. Еріксона, тоді особистісну зрілість можна розглядати як одну з меж континууму его – ідентичності (інфантильність – особистісна зрілість) [6]. Можна припустити, що зріла особистість – це особистість соціально адаптована, яка засвоїла норми соціальних систем різних рівнів, і водночас індивідуалізована, орієнтована на реалізацію своїх цілей [3].

Отже, на сьогодні, незважаючи на наявність потреби розвитку такого важливого психологічного процесу, як рефлексія, без якого неможливе створення жодної психологічної програми та його взаємозв'язку з особистісною зрілістю, існує достатня роз'єднаність підходів до розуміння сутності цих феноменів, що не дає можливості цілісно оцінити їх структурну організацію.

Подальші перспективи дослідження пов'язані з емпіричним дослідженням вивченням рефлексії як детермінанти особистісної зрілості у працівників Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Абсалямова Л. М. Види та критерії психологічної зрілості людини. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2011. № 38. С. 5–17.
2. Галузяк В. М. Рефлексія у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2008. № 4. С. 17–25.
3. Кудар К. В. Особливості особистісної зрілості працівників правоохоронних органів, які виконували службово-бойові завдання в не типових умовах. *Право і Безпека*. 2017. № 1 (64). С. 134–140.
4. Максименко С. Д. Рефлексія проблем розвитку в психології. *Психологія і суспільство*. 2001. № 3. С. 4–22.
5. Олпорт Г. Становление личности // Избранные труды. М. : Смысл, 2002. 462 с.
6. Штепа О. С. Феномен особистісної зрілості. *Соціальна психологія*. 2005. № 1. С. 62.

Одержано 17.04.2018

УДК 342.95(477)

Генрі Романович Парханов,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Перехід до правоохоронної системи, яка несе відповідальність перед суспільством за свої рішення й діяльність, надає поліцейські послуги, є тривалим процесом, який потребує належного інвестування, застосування державою заходів, спрямованих на створення чіткої вертикалі управління в Національній поліції України, забезпечення взаємодії та координації між її органами й підрозділами.

Водночас налагодження стабільного та ефективного управління на всіх ієрархічно структурованих рівнях у Національній поліції України вимагає перегляду існуючої практики здійснення превентивної діяльності, вдосконалення основних напрямків

діяльності превентивних підрозділів поліції та своєчасного реагування на нові виклики сьогодення. Проблеми превентивної діяльності поліції досі не дістали належного висвітлення в науковій літературі. Разом із тим аналіз нормативно-правових актів у цій сфері показав, що велика кількість норм містять істотні недоліки та прогалини, є застарілими і не повною мірою відповідають сучасним реаліям.

Загальнотеоретичні та галузеві аспекти цієї проблематики розробляли такі вчені-правознавці, як: В. Авер'янов, М. Ануфрієв, І. Арістова, О. Бандурка, О. Безпалова, А. Берlach, Ю. Битяк, І. Голосніченко, В. Грохольський, С. Гусаров, О. Джафарова, Є. Додін, В. Заросило, Р. Калюжний, А. Ключко, В. Колпаков, А. Комзюк, М. Корнієнко, О. Кузьменко, А. Куліш, Н. Матюхіна, Т. Мінка, О. Музичук, О. Негодченко, В. Олефір, О. Остапенко, В. Петков, В. Плішкін, Т. Проценко, М. Тищенко, С. Шатрава, І. Шопіна, М. Якимчук, Х. Ярмачі та інші науковці.

Проте, незважаючи на вагомий науковий доробок, присвячений різним аспектам діяльності у правоохоронних органах, сьогодні бракує комплексного наукового дослідження проблематики адміністративно-правових засад превентивної діяльності Національної поліції України. Окреслене, зумовлює потребу глибокого й усебічного дослідження основних напрямків превентивної діяльності Національної поліції, теоретичних і практичних питань адміністративно-правових відносин, що виникають у сфері превентивної діяльності, формування й обґрунтування наукових висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення останньої.

Отже, звернення до законодавчих актів [1–5], актів Кабінету Міністрів України [6; 7] та внутрішньовідомчих нормативних актів [8–12] надає можливість виокремити основні повноваження органів Національної поліції України щодо здійснення превентивної діяльності, а саме:

- проведення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень;
- виявлення причин та умов, що призводять до вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень, та ужиття у межах компетенції заходів з їх усунення;

– уживають заходів з організації забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, інших публічних місцях, зокрема, під час проведення масових (мирних зібрань, культурно-видовищних і публічних релігійних заходів, виборів і референдумів) та спортивних (футбольних матчів та інших масштабних спортивних змагань) заходів, організації формування відповідних обліків, запобігання та припинення групових порушень публічного (громадського) порядку, масових заворушень;

– організовують забезпечення публічної безпеки та порядку, безпеки дорожнього руху в місцях перебування та на маршрутах руху посадових осіб, щодо яких здійснюється державна охорона;

– здійснюють контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживають заходів із запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням у дитячому середовищі, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі;

– уживають заходів із запобігання та протидії домашньому насильству;

– приймають участь у здійсненні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі;

– здійснюють контроль за дотриманням фізичними й юридичними особами спеціальних правил і порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту й активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система.

– у визначеному законом порядку організовують приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин і пристроїв.

– здійснюють в межах компетенції моніторинг оперативної обстановки у державі, вивчають, аналізують та узагальнюють результати й ефективність поліцейської діяльності, інформують

в порядку та у спосіб, які передбачені законом, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також громадськість про здійснення державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;

– організовують та здійснюють регулювання дорожнього руху, контроль за додержанням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі; організовують та здійснюють супроводження транспортних засобів у випадках, передбачених законом; аналізують обставини і причини виникнення дорожньо-транспортних пригод на вулично-дорожній мережі, організовують та контролюють своєчасне внесення відомостей про дорожньо-транспортні пригоди, загиблих і потерпілих у них осіб до єдиної централізованої бази даних, розробляють та здійснюють заходи із профілактики таких пригод і запобігання їх учиненню;

– здійснюють контроль за дотриманням власниками (володільцями) транспортних засобів, а також громадянами, посадовими і службовими особами вимог Закону України «Про дорожній рух», правил, норм і стандартів з питань забезпечення безпеки дорожнього руху, які регламентують вимоги щодо технічного стану транспортних засобів та охорони довкілля від шкідливого їх впливу.

– здійснюють індивідуально-превентивну роботу з особами, які перебувають на профілактичних обліках у підпорядкованих підрозділах, насамперед, з особами, звільненими з місць позбавлення волі, та тими, хто вчиняє домашнє насильство;

– організовують роботу із взаємодії з населенням і громадськими формуваннями з охорони публічного (громадського) порядку;

– запобігають вчиненню дітьми правопорушень, організовує індивідуальну превентивну роботу з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті із законом, роботу з протидії втягненню дітей у злочинну діяльність, пияцтво, заняття жебрацтвом та іншу протиправну діяльність.

– уживають заходів з попередження жорстокого поводження з дітьми, вчинення стосовно них насильства, у тому числі, батьками, законними представниками, а також своєчасного

вилучення дитини в разі загрози її життю і здоров'ю, влаштування її до спеціальних установ тощо.

На підставі викладено, слід дійти висновку, що основними напрямками превентивної діяльності органів Національної поліції є реалізація державної політики у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, безпеки дорожнього руху, організації роботи дозвільної системи, превентивної та профілактичної діяльності, запобігання та протидії домашньому насильству тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 06.04.2018).

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19> (дата звернення: 06.04.2018).

3. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : закон України від 01.12.1994 № 264/94-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/264/94-вр> (дата звернення: 06.04.2018).

4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : закон України від 22.06.2000 № 1835-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1835-14> (дата звернення: 06.04.2018).

5. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : закон України від 17.03.2011 № 3160-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3160-17> (дата звернення: 06.04.2018).

6. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. *Офіційний вісник України*. 2015 р. № 89. С. 34. Ст. 2971.

7. Про затвердження Положення про дозвільну систему : постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-п> (дата звернення: 06.04.2018).

8. Про затвердження Положення про Управління превентивної діяльності ГУНП в Київській області : наказ ГУНП в Київській області від 31.12.2015 № 90 // Управління превентивної діяльності ГУНП

в Київській області : сайт. URL: <http://upd.kv.npu.gov.ua/korisna-informacia/zakonodavcha-baza/2579/> (дата звернення: 06.04.2018).

9. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1041-17> (дата звернення: 06.04.2018).

10. Про затвердження Положення про Департамент патрульної поліції : наказ Нац. поліції України від 06.11.2015 № 73 // Transit : сайт. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/> (дата звернення: 06.04.2018).

11. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395. *Офіційний вісник України*. 2015. № 88. С. 176. Ст. 2964.

12. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металними снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98> (дата звернення: 06.04.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 343.791

Валерій Анатолійович Пересада,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Проблема боротьби з корупцією була і залишається з найбільш актуальних в Україні. Декларування доходів посадових і службових осіб було направлено на попередження незаконного отримання коштів та майна ними у процесі своєї професійної діяльності і виявлення осіб, які такі кошти та майно отримали.

Практично разом з обов'язковим декларуванням виник феномен подання недостовірної інформації декларантами, як засіб

протидії вимогам Закону України «Про боротьбу з корупцією». Декларування недостовірної інформації (ст. 366¹ КК України) наразі стає одним із поширених злочинів у сфері службової діяльності, наслідками якого є заподіяння як економічної шкоди, так і шкоди авторитету держави. Як свідчить практика, кількість кримінальних проваджень, розпочатих за ознаками декларування недостовірної інформації, має стійку тенденцію до збільшення. При цьому під час проведення досудового слідства у кримінальних провадженнях зазначеної категорії слідчі стикаються з чисельними труднощами, що обумовлені, перш за все, недостатністю науково-обґрунтованих рекомендацій та недостатньою ясністю у термінології.

Згідно із законодавством України за декларування недостовірної інформації передбачається дисциплінарна, адміністративна (ст. 172⁶ КУпАП України) та кримінальна (ст. 366¹ КК України) відповідальність. Крім вищезгаданих кодексів, поняття «недостовірна інформація» згадується у ст. 277 ЦК України «Спростування недостовірної інформації», де вказується, що «Негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного.» Разом з тим, у жодному нормативно-правовому акті не міститься визначення недостовірної інформації і не вказується на фактичні ознаки, за якими можна було б віднести інформацію до недостовірної.

Згідно із академічним тлумачним словником української мови «недостовірний» означає «Який викликає сумнів щодо правильності, правдивості [1]. Відповідно, недостовірну інформацію можна розглядати у двох сенсах: 1) та, яка не відповідає дійсності, та 2) та, яка викладена неправдиво. Перша категорія стосується інформації про „факти“, яких насправді не було, або не зазначення фактів, які дійсно мали місце, наприклад, декларант не вказує певну суму грошей, яка у нього є у нього у наявності. Друга категорія стосується випадків, коли поєднується два чи більше блоки інформації, які самі по собі є повністю достовірними, але їх поєднання є некоректним і буде викривляти реальну картину [2], наприклад, особа вказує на наявність певного майна, яке існує у реальності, однак зазначає його як майно, що належить одному із його родичів.

Слід вказати, що і кримінальна і адміністративна відповідальність передбачені виключно за подання завідомо недостовірних відомостей.

Таким чином, на нашу думку слід законодавчо визначити, що декларуванням недостовірної інформації, є умисне зазначення у декларації інформації, яка не відповідає дійсності, або є неправдивою.

Крім того, необхідно звернути увагу на те, що назва ст. 366¹ КК України «Декларування недостовірної інформації» є вужчою за її зміст, оскільки кримінальна відповідальність передбачається не тільки за зазначення у декларації недостовірної інформації, але і за умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації. Відповідно, на нашу думку, доцільним було б викласти назву даної статті як «Умисне декларування недостовірної інформації або умисне неподання декларації».

Список бібліографічних посилань

1. Словник української мови : в 11 т. Т. 5 / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1974. С. 300.

2. Головенко Р. Поняття недостовірної інформації в українському законодавстві // Українська асоціація видавців періодичної преси : сайт. URL: <http://www.uapp.org/search/1003.html> (дата звернення: 20.04.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 343.98: [343.3/.7:504](477)

Юрій Ігорович Петренко,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СТРУКТУРА ЗЛОЧИННИХ ГРУП, ЩО ВЧИНЮЮТЬ НЕЗАКОННУ ПОРУБКУ ЛІСУ

Емпіричні дані з Єдиного державного реєстру судових рішень за 2016–2017 роки свідчать, що за статтею 246 КК України було винесено судами 591 обвинувальний вирок, серед яких 149 вироків відносно групи осіб та 5 вироків відносно організованої групи осіб. Враховуючи суспільну небезпеку вчинення, корисливий мотив вчинення, великий розмір збитків заподіяних вчиненням незаконної порубки лісу групою осіб,

виникає необхідність у розробці класифікації та дослідженні структури цих груп.

На основі вивченої кількості вироків ми пропонуємо наступну класифікацію злочинних груп:

1) залежно від кількості осіб, що вчиняють незаконну порубку лісу:

- злочинна група, що складається з двох осіб, які попередньо домовились про скоєння незаконної порубки лісу;

- злочинна група, що складається з трьох і більше осіб, які попередньо домовились про скоєння незаконної порубки лісу;

2) в залежності від розподілу функцій між учасниками групи, що вчиняють незаконну порубку лісу:

- злочинна група, в якій функції між учасниками не розділені і всі співучасники є співвиконавцями;

- злочинна група, в якій кожний її учасник виконує свою роль в злочинній діяльності. Характерним для цієї групи є наявність організатора, пособника, підбурювача.

3) за ступенем стійкості злочинної групи:

- злочинна група, яка об'єдналася для вчинення одного злочину;

- злочинна група, яка об'єдналася для вчинення серії (епізодів) незаконних рубок лісу;

- злочинна група, яка об'єдналася для здійснення постійної незаконної рубки лісу (діяльність як високо прибутковий бізнес).

4) за видом збуту незаконно добутої деревини:

- злочинна група, що реалізує деревину, як тверде паливо для пічного опалення;

- злочинна група, що реалізує ділову деревину для меблевої промисловості, тощо;

- злочинна група, що реалізує як ділову деревину так і деревину як паливо.

5) у залежності від наявності корумпованих зв'язків з органами з нагляду у сфері лісництва, у тому числі і правоохоронними органами:

- злочинна група, що має корумповані зв'язки та постійно (систематично) дає хабарі посадовим особам;

- злочинна група, що не має будь-яких корумпованих зв'язків.

6) у залежності від участі посадових осіб контролюючих органів в сфері лісництва:

- злочинна група до складу якої входять посадові особи контролюючих органів у сфері лісництва;

- злочинна група до складу якої не входять посадові особи контролюючих органів у сфері лісництва.

7) за місцем скоєння незаконної порубки лісу:

- злочинна група, що вчиняє незаконну порубку лісу на території звичайних лісів, захисних та інших лісових насадженнях;

- злочинна група, що вчиняє незаконну порубку лісу на території заповідників або на території та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах;

- злочинна група, що вчиняє незаконну порубку лісу на території будь-якого лісу.

8) за способом приховання незаконної порубки лісу:

- злочинна група, що використовує підроблені документи (лісорубний квиток);

- злочинна група, що підчас санітарної рубки здійснює рубку ділової деревини;

- злочинна група, що використовує корумповані зв'язки та чинить протидію розслідуванню.

Послідовність дій кожного учасника незаконної порубки лісу визначає й особливості структури злочинних груп та процес розподілу функцій між їх членами. Злочинна група має неоднорідний склад і включає зазвичай наступних учасників:

1. **Організатор** незаконної порубки лісу, який не бере безпосередню участь у вирубуванні дерев, проте виконує об'єктивну сторону злочину. Для нього є характерним:

- доставка членів злочинної групи на місце незаконної порубки;

- підшукування осіб з метою залучення до незаконної рубки лісу;

- супроводжує незаконно добуту деревину до місць зберігання, обробки, реалізації;

- керує членами всієї злочинної групи;

- координує злочинну діяльність;

- розподіляє між членами злочинної групи грошові кошти, отримані від реалізації деревини;

- встановлює корумповані зв'язки з посадовими особами.

2. **Виконавців**, особи які безпосередньо вчиняють злочинні дії, що спрямовані на незаконне зрубання дерев (чагарника). Основними вимогами їх відбору є володіння навичками повалення лісу та первинної обробки лісу.

3. **Пособники**, особи які безпосередньо не беруть участь у вирубуванні дерев. Даним особам притаманне здійснювати наступні функції у складі групи:

- завантаження незаконно добутої деревини у транспортні засоби для перевезення;

- перевезення незаконно добутої деревини до місць зберігання обробки, реалізації;

- підшукування місць збуту та збут незаконно добутої деревини;

- розвантаження незаконно добутої деревини з транспортних засобів;

- здійснення сортування деревини;

- продаж деревини, тощо.

Таким чином, пособників, що входять до злочинної групи можна розділити на групи у залежності від функції, які вони виконують з незаконно добутою деревиною:

а) пособники, що здійснюють транспортування незаконно добутої деревини;

б) пособники, що здійснюють вторинну обробку деревини. Наприклад, розпилюють на колоди перед продажем;

в) пособники, що здійснюють дії з метою реалізації незаконно добутої деревини.

Отже, груповий характер учинення незаконної порубки лісу суттєво впливає на механізм розслідування та вимагає від слідчого: розроблення детального плану розслідування, планування проведення всіх слідчих (розшукових) дій, з метою виявлення всіх співучасників скоєння злочину та зміст методики його розслідування.

Одержано 16.04.2018

УДК [343.9:343.349](477)

Світлана Миколаївна Підкопай,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛАТЕНТНОСТІ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ЗАКОННУ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ

Журналістика по праву вважається сферою діяльності, яка конструє соціум, визначає дискурсивні атитюдиди. Втручання ж цю сферу закономірно тягне за собою ефекти викривлення реальності, що серед іншого має властивість до нарощування суспільної напруженості, генерування криміногенного потенціалу найбільш широкого спектру проявів. У зв'язку з цим забезпечення свободи журналістської діяльності, вільного і відповідального, професійного збирання та поширення соціально значущої інформації постає одним з базових чинників збереження й зміцнення демократичного, ліберального вектору розвитку українського суспільства і держави; має пряме відношення до забезпечення національної безпеки, а надто на фоні актуалізованих інформаційних кампаній як складових гібридних війн. Відтак, протидія злочинам, передбаченим ст. 171, 345-1, 348-1, 347-1 і 349-1 КК України, виявляється одним з ключових завдань на сучасному етапі державотворення й розбудови людиноцентристської, ліберально-гуманістичної правової системи.

Однак вельми суттєвою проблемою виявляється неможливість сформувати достовірну інформаційну модель вказаного сегменту злочинності як об'єкту кримінологічного впливу через високий ступінь латентності злочинів, що його складають. При середньому їх рівні у 210 злочинів протягом 2013–2017 рр., фактичні обсяги виявляються набагато вищими.

Принагідно зауважимо, що, як засвідчило здійснене нами дослідження, латентність злочинів, які посягають на законну професійну діяльність журналістів має здебільшого штучний характер, тобто факт вчинення злочину щодо журналіста є відомим, однак правоохоронні органи не ідентифікують його зі злочинним посяганням на професійну діяльність журналістів, слідчими часто навмисно вноситься до Єдиного реєстру досудових

розслідувань інша кваліфікація злочину. Умисне заподіяння журналісту побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з його професійною діяльністю, часто кваліфікується не за ч. 2 ст. 345-1 КК України, а за ст. 125 КК України (умисне легке тілесне ушкодження), або за ст. 122 КК України (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження). Не є рідкістю й випадки, коли злочини, пов'язані з перешкодження законній професійній діяльності журналіста, кваліфікуються слідчими як хуліганство (ст. 296 КК України), чим досягається мета зниження суспільного резонансу.

Так, наприклад, 23.01.2012 охоронці супермаркету «Сокол» (м. Донецьк) побили трьох журналістів, які приєдналися до рейду громадських активістів з пошуку прострочених продуктів. Коли група виявила несвіжу молочну продукцію, журналісти почали фіксувати це на фото і відео. За наказом адміністратора супермаркету, охоронці почали виштовхувати журналістів та активістів з приміщення, бити їх та відбирати техніку. У цьому злочині прокуратура не побачила перешкодження професійній діяльності журналістів, натомість одного з охоронців покарали за умисне легке тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 125 КК України) і присудили 150 годин виправних робіт [1].

У цьому аспекті звертає на себе увагу думка медіа-експерта О. В. Романюк, яка пропонує розробити нормативно визначені критерії, якими мають керуватися правоохоронці при кваліфікації злочинів, передбачених ст. 171 КК України [2]. Реалізація такої пропозиції, гадаємо, може знизити рівень латентності злочинів досліджуваної категорії.

Окрім того, як виявило проведене нами опитування слідчих Національної поліції, на латентизацію злочинів, передбачених ст. 171 КК України чинять вплив організаційно-управлінські фактори, пов'язані з негативними традиціями, розвиненими в межах інституту процесуального керівництва, а також вимог МВС щодо зменшення відсотку нерозкритих злочинів. У зв'язку з цим, слідчими закриваються кримінальні провадження з різних штучних підстав, в тому числі й через імперативні вказівки прокурорів. Найявні дослідження цієї проблематики свідчать про існування негативної практики в територіальних підрозділах органів прокуратури щодо планового закриття визначеного відсотку

кримінальних проваджень на кінець звітної періоду. За оцінками експертів, іноді частка таких проваджень досягає позначки у 65 % [3].

Відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України, у 2013 р. правоохоронними органами за ст. 171 КК України, було закрито 130 кримінальних проваджень, на підставі пп. 1, 2, 4, 6 ч. 1 ст. 284 КПК України, у 2014 р. – 72, у 2015 р. – 48, у 2016 – 74. За ст. 345-1 КК України у 2015 р. закрито 2 кримінальні провадження, у 2016 р. – 6. Найбільша кількість закритих кримінальних проваджень за злочини, що посягають на законну професійну діяльність журналістів, зафіксована у 2017 р. Так, за ст. 171 КК України було закрито 90 проваджень, а за ст. 345-1 КК України – 20. Що стосується кримінальних проваджень по злочинах, передбачених ст. 347-1, 348-1 КК України, – інформація відсутня [4].

Серед іншого вищевказані цифри свідчать також і про те, що слідчими разом з оперативними працівниками не проводиться якісне розкриття злочинів, досудове розслідування кримінальних проваджень, направлених на встановлення осіб, винних у вчиненні злочинів, що посягають на законну професійну діяльність журналістів. Тож на високий ступінь латентності цих злочинів впливають також і недостатній професіоналізм правоохоронців, значна службова завантаженість. В середньому на одного слідчого Національної поліції щороку припадає близько 350 кримінальних проваджень. Цілком зрозуміло, що за таких умов забезпечення належної якості досудового розслідування не може залишатися серед службових пріоритетів.

Крім того, серед інших головних чинників, які впливають на високий ступінь латентності злочинів, передбачених ст. 171 КК України, виділяють такі: невіра журналістів у правовий захист правоохоронних органів, що пов'язана зі стереотипом корумпованості посадових осіб, побоювання за особисту безпеку та безпеку своїх рідних і близьких, невіра в належне покарання винної особи, небажання журналіста після порушення кримінального провадження тратити особистий час на явку до слідчого для проведення процесуальні дії.

З урахуванням викладених обставин, а також експертних оцінок фахівців міжнародних організацій «Репортери без

кордонів», «Press Emblem Campaign», Національної спілки журналістів України, рівень латентності злочинів, передбачених ст. 171, 345-1, 348-1, 347-1 і 349-1 КК України, може бути визначений приблизно у 70 %, що є вельми високим та несприятливим показником. Він обов'язково має бути врахований при організації діяльності щодо протидії цим злочинам.

Мусимо констатувати, що на сьогоднішній день журналіст у випадку перешкодження його законній професійній діяльності не може розраховувати на гарантований захист його прав і свобод. Ступінь його віктимності зростає. При цьому винна особа не несе справедливого покарання за вчинений злочин, чим підживлюється механізм самодетермінації злочинності, поширення правового нігілізму. Відбувається дискредитація правоохоронних органів, підрив авторитету державної влади і її демократичних засад. У зв'язку з цим, є потреба у терміновій розробці низки заходів, щодо зменшення латентності злочинів, які посягають на законну професійну діяльність журналістів, як базової умови підвищення ефективності протидії їх відтворенню.

Список бібліографічних посилань

1. 65 разів побили журналістів у 2012 році // Інститут масової інформації. URL: <http://imi.org.ua/articles/65-raziv-pobili-jurnalistiv-u-2012-rotsi/> (дата звернення: 15.03.2018).
2. Василик Л. Є. Медіабезпека в світлі ст. 171 Кримінального кодексу України: дискусійні аспекти. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. 2012. Т. 25 (64), № 4, ч. 1. С. 114–119.
3. Орлеан А. М. «Раби показників»: чому прокуратура в ручному режимі регулює статистику злочинів? // Експертний центр з прав людини. 2018. URL: <https://ecpl.com.ua/comments/raby-pokaznykiv-chomu-prokuratura-v-ruchnomu-rezhymi-rehulyuje-statystyku-zlochyniv/> (дата звернення: 19.02.2018).
4. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування // Генеральна прокуратура України : офіц. веб-портал. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 20.02.2018).

Одержано 11.04.2018

УДК 343.78

Леся Сергіївна Пономаренко,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ВИМАГАННЮ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Розкриття змісту поняття правового регулювання оперативно-розшукової протидії вимаганням підрозділами кримінальної поліції, визначення його мети, зумовлене необхідністю визначення у своїй органічній єдності історії розвитку правового регулювання цієї сфери суспільних відносин, його сучасного стану, виявлення проблемних аспектів та запропонування найбільш ефективних способів їх усунення. Оскільки, як слушно підкреслює В. Л. Ортинський, детальне правове регулювання роботи оперативних підрозділів – важливий захід повного і правильного введення в життя законів та підзаконних актів з питань боротьби зі злочинністю [1, с. 37]. Тобто, враховуючи вказане вважаємо доцільним визначити мету правового регулювання питання оперативно-розшукової протидії вимаганням підрозділами кримінальної поліції.

Перш за все слід відзначити, що питання правового регулювання оперативно-розшукової протидії злочинності, в тому числі вимагання, розглядалось багатьма фахівцями у сфері оперативно-розшуковій діяльності (А. В. Бабяк, О. М. Бандурка, І. О. Крепаков, Л. В. Умелідзе, М. В. Стащак, В. В. Шендрик та ін.), при чому в більшості фахівці у сфері оперативно-розшукової діяльності розглядали вказане питання відштовхуючись від рівня того чи іншого нормативно-правового акту або від правовідносин, які існують в конкретному випадку та, які такий акт регулює. Однак, враховуючи велику кількість докорінних змін у законодавстві (як то кримінально-процесуальна сфера або оперативно-розшукова), слід відзначити, що сьогодні питання законодавчого регулювання оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вимаганням потребує додаткової уваги.

Аналізуючи юридичну літературу та емпіричний матеріал, на нашу думку, визначення мети правового регулювання оперативно-розшукової протидії вимогам підрозділами кримінальної поліції є можливе шляхом визначення мети всіх нормативно-правових актів, що регулюють вказану діяльність. Можливо дехто не погодиться із такою думкою та зауважить на те, що всі нормативно-правові акти покликані захищати права та свободу особи, однак, на нашу думку, це доволі узагальнене світобачення, оскільки кінцевою метою окремих нормативно-правових актів є узаконення таких прав, їх відновлення або обмеження. Проте, враховуючи безпосереднє тлумачення поняття «вимагання» (згідно з ч. 1 ст. 189 Кримінального кодексу України (далі – ККУ)) це вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці [2]), на нашу думку, доцільно визначити, які ж нормативно-правові акти забезпечують права потерпілої особи та унеможливають права іншої особи щодо незаконного порушення таких прав.

Отже, аналізуючи національне законодавство, можна дійти висновку, що нормативно-правових актів, які б тільки забезпечували право конкретної особи на майно та при цьому б не унеможлилювали право інших осіб на незаконне заволодіння вказаним майном, зокрема шляхом вимагання, не існує.

Так, наприклад, положеннями Конституції України гарантується:

- право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;
- право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом.

Одночасно Конституція України вказує, що:

- ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності;
- право приватної власності є непорушним;
- примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної

необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості;

– примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану;

– конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом, використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі [3, с. 34; 113].

Тобто положення вказаного нормативного акту націлюють уповноважених працівників кримінальної поліції на оперативно-розшукову протидію вимаганням як різновиду законної діяльності.

Водночас, Кримінальний кодекс України в своїх положеннях визначає вимагання як злочин та встановлює види обмеження, покарання, для особи яка його вчинила. Так, відповідно до ч. 1 ст. 189 Кримінального кодексу України під вимаганням пропонується розуміти вимогу передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, при цьому в ч. 2–4 вказаної статті визначаються обставини, що обтяжують відповідальність особи, визначаються всі можливі види покарання для такої особи [2].

Разом з цим розглянемо нормативно-правові акти, які не мають прямо на меті як забезпечення права особи на майно, так і недопущення незаконного заволодіння таким майном, однак забезпечують виконання вказаних прав шляхом узаконення діяльності (процесуальної або оперативно-розшукової) направленої на досягнення вказаної мети. Не буде перебільшенням твердження про те, що норми чинного Кримінального процесуального Кодексу України визначають процесуальну форму слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» – оперативно-розшукових заходів, які по своїй суті є лише способами захисту

прав та свобод людини від протиправної діяльності, зокрема вимагання [4; 5].

Так, наприклад, Кримінальний процесуальний Закон нерідко оперує доволі умоглядними абстракціями, тоді як впровадження його в життєдіяльну систему є можливим лише для забезпечення прав однієї особи на її майно та унеможливлення іншої особи отримання такого майна злочинним шляхом. Аналогічної думки можна дійти аналізуючи положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», однак з поправкою на те, що положення Кримінального процесуального кодексу України застосовуються в тому випадку, коли отримано інформацію про вчинення вимагання [4; 5].

Водночас, окремої уваги потребує Закон України «Про Національну поліцію», який покладає на працівників поліції, зокрема кримінальної, обов'язок здійснення протидії вимаганню для відновлення порушених прав (недопущення порушення прав) та обов'язкового обмеження прав іншої особи за вчинення такої діяльності [6].

Отже, підсумовуючи наведене можна дійти висновку, що суспільні відносини у сфері оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вимаганню регулюються значною кількістю нормативних актів законодавчого рівня, положення яких забезпечують та гарантують права особи на майно, а також унеможливають права іншої особи на незаконне заволодіння таким майном, зокрема шляхом вимагання.

Список бібліографічних посилань

1. Ортинський В. Л. Удосконалення нормативно-правового забезпечення оперативної розробки. *Бюлетень з обміну досвідом роботи*. 2003. № 151/152. С. 34–38.
2. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 28.03.2018).
4. Кримінально-процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 28.03.2018).

5. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 28.03.2018).

6. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 28.03.2018).

Одержано 11.04.2018

УДК 342.951:[346.2:005.915](477)

Лілія Миколаївна Попова,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного університету
будівництва та архітектури*

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

У сучасних умовах здійснення фінансового контролю в Україні, зокрема у сфері підприємницької діяльності, існує низка проблем, що знижують рівень фінансової дисципліни в державі, а саме: недосконалість законодавства, високий рівень «тінізації» економіки, відсутність цілісної системи контролюючих органів тощо. Оскільки вся система фінансового контролю здійснюється у визначених законодавством нормах і правилах, тобто за певними принципами, виникає необхідність у тому, щоб визначити принципи фінансового контролю, що характерні для сучасного розвитку нашої держави. При цьому доцільно взяти до уваги той факт, що всі заходи і процедури фінансового контролю є актами управління, мають адміністративне вираження і оформлення, тобто фінансовий контроль набуває адміністративно-правового характеру та, по суті, є адміністративно-фінансовим.

Для визначення принципів адміністративно-фінансового контролю, перш за все, доцільно з'ясувати, що собою представляє поняття «принцип».

В юридичній літературі принципи (франц. *principes*, від лат. *principium* – начало, основа) розуміються як 1) «основні засади,

вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадянської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо)», або 2) «внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності (наприклад, принцип правомірної поведінки)» [1]. Принципи права юридична енциклопедія трактує як «керівні засади (ідеї), які визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин», а значення принципів права полягає у тому, що «вони в стислому вигляді, концентровано відображають найсуттєвіші риси права, є його квінтесенцією, «обличчям» [2].

Тобто в принципах закладене розуміння природи речей та явищ, їх суті, і їх повинні дотримуватись усі, без винятку.

В Інституті публічного права стверджують, що оскільки адміністративний контроль є невід'ємною частиною адміністративного права, то принципами адміністративного контролю можна вважати принципи адміністративного права, які «1) формуються з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина і нормального функціонування громадянського суспільства та держави; 2) установлюють керівні засади-настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється та організується діяльність суб'єктів адміністративного права; 3) характеризуються прогресивністю, засвідчують ідеальні для умов сучасності основоположні засади поведінки суб'єктів адміністративного права, які є реально досяжними». Самі принципи адміністративного права визначають як «основні вихідні, об'єктивно зумовлені та законодавчо закріплені засади, на яких базується діяльність суб'єктів адміністративного права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави» [3].

Дослідники в сфері фінансового контролю зробили спробу сформулювати систему принципів фінансового контролю, однак на сьогоднішній день відсутній єдиний уніфікований підхід їхнього визначення.

Згідно з Конституцією України [4], діяльність Української держави базується на принципах законності, гласності, плановості.

А оскільки фінансова діяльність є частиною діяльності держави, а фінансовий контроль є невід'ємною частиною фінансової діяльності та властивий усім етапам фінансової діяльності, можна дійти висновку, що вказані принципи притаманні і фінансовій діяльності, і фінансовому контролю.

У законах України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [5], «Про Державну фіскальну службу України» [6], «Про Державну аудиторську службу» [7] та інших, на жаль, немає інформації щодо принципів здійснення фінансового контролю. Не міститься інформації про принципи здійснення фінансового контролю й у постановах Кабінету Міністрів «Про затвердження Положення про Державну фінансову інспекцію України» [8], «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» [9], Наказі Міністерства фінансів України «Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту» [10] та інших законодавчих актах.

У статті 3 закону України «Про Рахункову палату» [11] міститься така інформація, в якій вказано, що діяльність Рахункової палати ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності, безсторонності, гласності та неупередженості. У цій же статті під пунктом 7 зазначається, що «Рахункова палата застосовує у своїй діяльності основні принципи діяльності Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI), Європейської організації вищих органів фінансового контролю (EUROSAI) та Міжнародні стандарти вищих органів фінансового контролю (ISSAI) в частині, що не суперечить Конституції та законам України» [11].

Доцільно зазначити, що основні принципи ISSAI, які видані INTOSAI, представлено в Лімській декларації 1977 року [12], що є важливим документом для всіх вищих органів фінансового контролю (в українському законодавстві не передбачено існування «вищих органів фінансового контролю» – ВОФК), об'єднаних в INTOSAI, незалежно від того, до якої сфери вони належать, на якому рівні розвитку знаходяться, яким чином вони включені в систему управління або як вони організовані. Аналізуючи положення Лімської декларації, можна виділити наступні принципи фінансового контролю: верховенства закону

і демократії; незалежності; фінансової незалежності органів фінансового контролю; доступу до фінансових документів та запиту інформації, що стосується діяльності підконтрольного об'єкта; відповідності контрольних перевірок затвердженій програмі органам фінансового контролю; заохочення до підвищення кваліфікації та рівня професійних знань представників контролюючих органів; міжнародного обміну досвідом; запобігання порушенням; звітності, гласності та публічності тощо. Підсумовуючи положення Лімської декларації та всі вказані вище принципи здійснення фінансового контролю, доцільно виділити принцип невідворотності встановлення відповідальності за скоєні порушення фінансової дисципліни та законності.

На основі Лімської декларації 8 червня 2001 року в місті Києві було прийнято Декларацію про загальні принципи діяльності вищих органів фінансового контролю держав-учасниць СНД (далі – Декларація держав-учасниць СНД) [13]. Необхідно зазначити, що Україна заявила про свій вихід із Співдружності Незалежних Держав у зв'язку з агресією Російської Федерації щодо України та оголошенням «особливого періоду» існування нашої держави. Однак, доречно відзначити, що на відміну від Лімської декларації, в якій не надано визначення вищих органів фінансового контролю держав, а лише вказуються їх повноваження, в Декларації держав-учасниць СНД під вищими органами фінансового контролю були визначені державні органи, головною функцією яких є зовнішній контроль за управлінням державними фінансовими ресурсами і державною власністю в порядку, встановленому національним законодавством. Згідно Декларації держав-учасниць СНД діяльність вищих органів фінансового контролю мала будуватись на принципах законності, незалежності, об'єктивності, компетентності, оперативності, доказовості, гласності, дотримання професійної етики. Проаналізувавши положення Декларації держав-учасниць СНД, можна виділити наступні принципи фінансового контролю: повноти, своєчасності, відповідності встановленим нормативам (стандартам), доцільності, економії та ефективності.

У листопаді 2007 року на XIX Конгресі Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI), що

проходив у Мексиці, було затверджено Мексиканську декларацію. У ній зазначалося, що «за будь-якої здорової демократії кожна країна повинна мати вищі органи фінансового контролю, незалежність якого гарантується законом», і визнавалися вісім основних принципів, що впливають з Лімської декларації, та рішень, прийнятих на XVII Конгресі INTOSAI (в Сеулі, Корея), а саме: 1) наявність відповідної та ефективної конституційної / статутної / правової структури та фактичне застосування положень цієї структури; 2) незалежність Голів та членів ВОФК (в колегіальних інституціях), включаючи гарантію перебування на посаді та судовий імунітет під час виконання своїх обов'язків; 3) достатньо широкі повноваження та повна свобода дій при виконанні функцій ВОФК; 4) необмежений доступ до інформації; 5) право і обов'язок звітування щодо своєї діяльності; 6) самостійність прийняття рішень стосовно змісту та часу написання аудиторських звітів, публікації і розповсюдження звітів; 7) наявність ефективних механізмів реалізації рекомендацій ВОФК; 8) фінансова та управлінська/адміністративна самостійність, наявність (доступність) відповідних людських, матеріальних та грошових ресурсів [14].

Різні фахівці та науковці в сфері фінансового права по-різному визначають принципи фінансового контролю, що є невід'ємною частиною фінансової діяльності. Так, О. М. Бандурка й О. П. Гетманець виділяють наступні принципи фінансового контролю: законності; публічності, гласності, відкритості; розподілу компетенції між законодавчими, виконавчими та судовими органами влади; відповідальності уповноважених суб'єктів; економічної та соціальної спрямованості; економічної безпеки фінансової діяльності держави; єдності цілей фінансової діяльності всіх суб'єктів господарювання; самостійності у встановленні чинних законодавством держави меж фінансової діяльності органів місцевого самоврядування. Автори зазначають, що «спираючись на зазначені принципи, сучасна держава надає своїй фінансовій діяльності відповідної правової форми, а правове регулювання фінансовою діяльністю у країнах з розвинутими ринковими відносинами є провідною формою державного керівництва економікою» [15, с. 67].

Розглядаючи принципи фінансового контролю, Л. А. Савченко вказує, що «такі принципи, як законність, гласність і плановість, властиві фінансовій діяльності та фінансовому контролю, але в той же час для фінансового контролю характерні ще й спеціальні принципи, основні з них ще у 1977 році були закріплені у Лімській декларації керівних принципів контролю». До таких принципів учена відносить незалежність, об'єктивність, компетентність і гласність [16, с. 8].

Мацелик М. О. виділяє наступні принципи фінансового контролю: 1) законність; 2) об'єктивність; 3) поєднання публічних та приватних інтересів; 4) розмежування контрольних повноважень між суб'єктами; 5) повнота охоплення об'єкта контролю; тобто розповсюджуються на підприємства всіх форм власності – як на неналежно працюючі підприємства, так і ті, що мають позитивні результати в господарській діяльності; 6) достовірність інформації, на основі якої проводиться контроль; 7) безперервність та систематичність; 8) превентивність контрольних дій – задля запобігання відхилень від установлених фінансово-правовими нормами приписів; 9) обґрунтованість; 10) плановість та строковість; 11) дієвість, ефективність та результативність; 12) оперативність, 13) цілеспрямованість; 14) безпосередність; 15) гласність контрольних дій (за винятком окремих напрямків контролю); 16) відповідальність за наслідки контрольних дій [17].

Якщо ж розглядати принципи здійснення адміністративно-фінансового контролю саме за підприємницькою діяльністю, доцільно враховувати особливості здійснення підприємництва та основні принципи підприємницької діяльності.

Основними принципами підприємницької діяльності є: 1) вільний вибір підприємцем видів підприємницької діяльності; 2) самостійне формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; 3) вільний найм працівників підприємцем; 4) комерційний розрахунок та власний комерційний ризик; 5) вільне розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів

та інших платежів, передбачених законом; б) самостійне здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [18].

Таким чином, аналізуючи нормативно-правове забезпечення адміністративно-фінансового контролю, наукові здобутки численних вчених та фахівців, можна дійти висновку про численну кількість та багатоманітність принципів здійснення контролю. А відсутність чіткого визначення деяких понять породжує різні їх тлумачення та, відповідно, створює суперечності стосовно легітимності здійснення контрольної діяльності. Тому найважливішим завданням при здійсненні адміністративно-фінансового контролю є упорядкування норм, що регулюють фінансово-контрольну діяльність. Таке упорядкування може виключити дублювання повноважень відповідних органів, закріпити за кожним з цих органів стандарти їх діяльності при проведенні тієї чи іншої форми контролю, а також визначити можливі методи контролю. Крім того, розкриваючи принципи адміністративно-фінансового контролю за підприємницькою діяльністю, доцільно керуватися основними принципами та особливостями здійснення такої діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Принципи // Юридична енциклопедія / редкол.: Шемшученко Ю. С. та ін. URL: <http://leksika.com.ua/legal/prin-pyat/> (дата звернення: 06.04.2018).
2. Принципи права // Юридична енциклопедія / редкол.: Шемшученко Ю. С. та ін. URL: http://leksika.com.ua/15751017/legal/printsipi_prava (дата звернення: 06.04.2018).
3. Принципи адміністративного права // Інститут публічного права : сайт. URL: http://sipl.com.ua/?page_id=1517 (дата звернення: 06.04.2018).
4. Конституція України : закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про Державну контрольно-ревізійну службу в Україні : закон від 26.01.1993 № 2939-12 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12/ed19930126> (дата звернення: 06.04.2018).
6. Про Державну фіскальну службу України : постанова Кабінету Міністрів України № 236 від 21 травня 2014 р. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-p> (дата звернення: 06.04.2018).

7. Положення про Державну аудиторську службу України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 № 43 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п> (дата звернення: 06.04.2018).

8. Про затвердження Положення про Державну фінансову інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 310 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/310-2014-п> (дата звернення: 06.04.2018).

9. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-п> (дата звернення: 06.04.2018).

10. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту : наказ М-ва фінансів України від 04.10.2011 № 1247 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11> (дата звернення: 06.04.2018).

11. Про Рахункову палату : закон від 02.07.2015 № 576-19 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19> (дата звернення: 06.04.2018).

12. International Standards of Supreme Audit Institutions. INTOSAI Guidance for good Governance // ISSAI. URL: http://www.issai.org/en_us/site-issai/issai-framework/ (дата звернення: 06.04.2018).

13. Декларація про загальні принципи діяльності вищих органів фінансового контролю держав-учасниць СНД : від 08.06.2001 № 997_a40 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_a40 (дата звернення: 06.04.2018).

14. Мексиканська декларація про незалежність вищих органів фінансового контролю (ISSAI 10), XIX Конгрес INTOSAI, листопад 2007 року, м Мехіко, Мексиканські Сполучені Штати // Рахункова палата України : офіц. сайт. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:quknsyK9444J:www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/1013545%3Fcat_id%3D32836+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 06.04.2018).

15. Фінансове право : підручник / Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарьова, Т. В. Колесник та ін. ; за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець. Харків : Екограф, 2015 500 с.

16. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 42 с.

17. Мацелик М. О. Фінансове право: навч. посіб. / М. О. Мацелик, Т. О. Мацелик, В. А. Пригоцький ; за ред. В. К. Шкарупи. Київ : Знання, 2011. 815 с.

18. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 436-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 06.04.2018).

Одержано 23.04.2018

УДК 340.15(477)

Галина Олегівна Прохорченко,

*асистент кафедри управління експлуатаційною роботою
Українського державного університету залізничного транспорту*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПЕРЕВІЗНОГО ПРОЦЕСУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАЛІЗНИЦЯХ

Одним з найважливіших показників рівня розвитку залізничного транспорту завжди був і залишається обсяг пасажиропотоку. Але пасажирські перевезення вирішують, в основному, соціальні завдання, які диктуються потребами мільйонів людей у масовому і доступному виді транспорту. Протягом півтора сторіччя відкриття нових природних копалин, будівництво промислових гігантів призводило до своєрідних «проривів» в розвитку царської Росії, а відтак колишнього СРСР і України, в тому числі, за рахунок збільшення протяжності залізниць і постійного нарощування обсягів вантажів, що перевозяться: сировини, обладнання, будматеріалів, продовольства тощо. Потребу у перевезеннях великих мас вантажів на далекі відстані визначили і природні особливості країни: головні паливно-сировинні бази розміщені у її східних районах, а переробна промисловість сконцентрована у центральній частині України. Власне для інтенсифікації перевізного процесу в основному створювалися у XIX ст. залізниці: Санкт-Петербург-Москва (Миколаївська залізниця) і Транссибірська магістраль, а у XX ст. – Турксиб, БАМ та інші ключові магістралі. Звичайно «піонером» для перевезення вантажів в Російській імперії слід вважати Миколаївську залізницю.

У 1837 р. між Петербургом і Павловськом була побудована перша в Росії залізниця громадського користування – Царсько-сільська. На відміну від черепанівської залізниці, ця залізниця мала багато в чому розважальний характер, розглядалася як ди-ковинний атракціон для багатой публіки, що, між іншим, з роками

не зашкодило їй перетворитися на загальнодоступну і постійно завантажену пасажирськими составами приміську магістраль. Значення Царськосельської залізниці для розвитку залізничного транспорту в Росії дуже велике. Була обкатана модель нового для Росії виду транспорту, доведена його вимогливість, швидкість, здатність функціонувати у будь-яку погоду і будь-яку пору року, а також підтверджена можливість пересування рейками навантажених поїздів. Власне «вантажна складова» залізничного транспорту, а також його необхідність для вирішування військово-стратегічних завдань і змусили імператора Миколу I оголосити будівництво магістралі між двома столицями і не шкодувати грошей на будівництво залізничних магістралей з державної казни.

Актуальність для Росії процесу її перетворення на залізничну державу невдовзі підтвердилася Кримською війною, яка розпочалася у 1853 р. Ця війна продемонструвала керівництву Росії важливість залізниць як надійного засобу мобілізації усіх резервів та оперативного їх використання.

Друга половина XIX і початок XX століть характеризуються широким розмахом залізничного будівництва в Росії: з'являються Закаспійська, Мурманська залізниці, за рекордно короткі строки (з 1891 по 1916 рр.) споруджується Транссибірська магістраль, яка простяглася від Уралу до Тихого океану [1, с. 451]. На початку XX ст. Російська імперія за протяжністю залізниць вийшла на друге місце у світі. Вже на перших магістралях перевезення здійснювалося у 3–4 рази швидше, ніж на інших видах транспорту. Залізниці швидко ставали прибутковими і використовували великі приватні капітали. Для значного збільшення вантажного обороту вимагалися не тільки більш удосконалені локомотиви і надійні рейкові колії. Необхідно було ув'язати в єдину систему усі залізниці країни (в тому числі і приватні) для забезпечення ритмічного і безперебійного руху ними вантажних поїздів [2, с. 37]. У перші роки існування залізниць в Росії вагони оберталися тільки в межах своєї магістралі. На стикових пунктах здійснювалося перевантаження місткості вагонів тих залізниць, що передавали вантаж, тій залізниці, яка його приймала. Така система була продиктована постійністю парку вагонів для кожної залізниці, які були її власністю. Прямі

ж перевезення – з магістралі на магістраль – здійснювалися на основі домовленостей про розміри підведення вагонів до стикових колій. Ось чому у 1869 р. для залізничного транспорту Російської імперії були усунені усі заборони – вперше у світі було запроваджено безперервне сполучення, яке допускало експлуатацію вантажних вагонів на усіх залізницях країни. Ця система до того ж обумовила уніфікацію парку вантажних вагонів, тобто створення однакових за типом, конструкції і розмірів вагонів для усіх залізниць Російської імперії. Було також запроваджено і порядок взаємного користування вантажними вагонами для безперевантажувального просування вантажів. Таким чином, була забезпечена можливість вільного проходження вантажів через ряд залізниць в одному і тому ж вагоні на багато тисяч верст та дуже раціональні форми взаємного користування вагонами. Тут доречно зауважити, що основні принципи реформи 60–70-х років XIX ст., які були спрямовані на оптимізацію руху вантажопотоків по усій країні, не застаріли і досі, і використовуються на залізницях пострадянських країн.

Погодження між окремими залізницями про прямі сполучення в межах однієї держави трансформувалися у погодження міждержавні. Згідно Бернської Конвенції 1890 р. про пряме сполучення між окремими державами, на території Європи формувалася єдиний залізничний простір для перевезення вантажів і пасажирів. Ця Конвенція поступово включала в себе усі європейські держави, в тому числі і царську Росію. Збільшення вантажопотоків вимагало і нових, більш потужних локомотивів. Царська Росія в кінці 90-х років XIX ст. пережила своєрідний «паровозобудівний бум». Брянський, Путіловський у Петербурзі, Коломенський під Москвою, Луганський на Україні заводи сформували основу локомотивнобудівної промисловості країни. А на початок XX ст. Росія повністю звільнилася від іноземної залежності в галузі паровозобудування. З 1901 по 1917 рр. на заводах країни було побудовано біля 13,5 тисяч паровозів, з них біля 8 тисяч – це були паровози серії «О». Їх люб'язно у народі називали «овечками». Ці паровози були найбільш поширеними в Росії аж до 1917 року. У 1912 р. було створено і перший вітчизняний п'ятивісний паровоз, який отримав назву серії «Э». Цей паровоз за багатьма параметрами переважав закордонні аналоги.

Зростання обороту вантажів вимагало вагонів підвищеної вантажопідйомності, для цього у 1895–1909 рр. було спроектовано понад десяток типів вантажних вагонів. Однак невдовзі виявилася і їх нестача – особливо у перші роки Першої світової війни. Ось чому Міністерство шляхів сполучення царської Росії змушене було закупити у Канаді і США 20 тисяч вантажних двовісних і чотирирівсних вагонів («пульманів»). Вантажопідйомність пульмана дорівнювала 40 тонам. Загалом, технічне оснащення залізниць на початку ХХ ст. не зазнало суттєвих змін. Недостатня потужність не дозволяла експлуатувати локомотиви і вагони з високим навантаженням на вісь. Роки Першої світової і громадянської війн серед інших поглибили і цю проблему. Ці війни завдали колосальної шкоди залізничному господарству країни – було виведено з ладу біля 80 % усієї залізничної мережі, зруйновано біля 400 паровозних депо і майстерень. Відновлення галузі і руху вантажних складів в багатьох регіонах доводилося починати практично з нуля. При вирішенні цього завдання важко оцінити роль нового головного органу молодого радянського країни – Народного комісаріату шляхів сполучення. Відновлення залізничного транспорту здійснювалося одночасно з його технічною реконструкцією.

Період 20–30-х років ХХ ст. слід вважати одним з найбільш важливих в розвитку залізничного транспорту колишнього СРСР. У вантажному локомотивному господарстві з'являються модернізовані паровози серії «Э». Однак невдовзі їх замінили паровози серій «ФД» і «СО», які мали силу тяги на 15–20 % більшу, ніж у попередників. У 1924 р. було створено перший у світі радянський тепловоз «Щ», через вісім років було засновано новий вид тяги – на московському заводі «Динамо» побудовано перший вітчизняний електровоз «ВЛ-19». І взагалі у 20-х роках починається досить таки інтенсивна електрифікація залізничних колій. В цей час випускаються нові вітчизняні вантажні вагони, створюється автозчеплення і пневматичні гальма. З 1930 по 1940 роки було побудовано понад 8 тисяч км залізниць, обладнаних автоблокуванням, широко застосовувалася централізація стрілочних переводів. Все це дозволило на початок 40-х років ХХ ст. суттєво модернізувати залізничну галузь, що багато в чому забезпечило зростання вантажопотоків. У цей період

відбувається і справжня (без перебільшення) революція в організації перевізних процесів. Була запроваджена маршрутизація вантажних перевезень, особливо відправна, при якій поїзд формувався на одній із станцій з вагонів, навантажених одним вантажовідправником і таких, що прямували до пункту вивантаження без перероблення на попутних станціях. Для прискорення просування вантажів, покращення використання рухомого складу і зниження затрат на перевезення було забезпечено відправлення вагонів цілими маршрутними поїздами. З 1932 р. з'являється нова форма маршрутизації – замкнуті кільцеві маршрути з багатовісних вагонів на залізницях Уралу і Кузбасу. Поїзди тут оберталися між певними пунктами і мали при цьому постійний склад вагонів з однорідним вантажем (вугіллям, рудою і т.д.). Були застосовані і інші заходи, які сприяли оптимізації перевізного процесу, проводилася реконструкція залізниць, удосконалювалося планування перевізного процесу, за локомотивами закріплювалися постійні бригади, покращувалася організація вагонопотоків. У 1935 р. було уведено єдиний мережевий графік, до цього кожна залізниця мала свій графік руху поїздів без прив'язки до стикових пунктів. У єдиній транспортній системі з'явилися розриви. Після 1935 р. ці розриви були ліквідовані, було також забезпечено наскрізний розклад руху поїздів усією мережею, закладено принцип уніфікації вагових норм, який забезпечував пропускання транзитних поїздів через усі станції та вузли без зміни ваги рухомих складів. При цьому, одночасно з графіком руху поїздів став складатися графік обороту локомотивів. На залізницях стали переходити на кільцеву їзду – локомотиви проходили станцію депо без відчеплення від складу, бригади змінювалися на станційних коліях, а технічне обслуговування відбувалося в оборотних депо. Кільцева (на відміну від плечової) їзда суттєво скоротила простой составів і локомотивів на станціях [3, с. 1486].

Слід обов'язково відзначити і роль людського фактора для удосконалення вантажних перевезень. У 30-х роках ХХ ст. країну і залізничну галузь охопила хвиля «стаханівського» руху. Починання шахтаря-рекордсмена Олексія Стаханова першим в залізничній галузі підхопив легендарний український машиніст Петро Кривоніс. Він та його наступники дивували країну небаченими

до цього досягненнями щодо перевищування ваги рухомих составів, технічної швидкості поїздів, зниження часу обороту вагона. Ентузіазм галузевих рекордсменів у поєднанні з технічними та організаційними заходами з удосконалення вантажних перевезень модернізацією локомотивного парку, реконструкцією і технічним оснащенням залізниць дав винятково видатні результати. В цьому можемо перекоонатися, порівнявши, наприклад, показники обсягу вантажних перевезень та використання рухомого складу з 1933 по 1937 роки. За цей період відправлення вантажів зросло з 286,1 до 517,3 млн. тонн, вантажообіг – з 169,5 до 354,8 млрд. тонно-кілометрів, технічна швидкість руху поїздів з 24,4 до 31,4 км за годину, середня вага вантажного поїзда з 959 до 1200 тонн, а оборот вантажного вагона скоротився з 7,69 до 6,98 діб.

Список бібліографічних посилань

1. Образцов В. Н. Проект распределения узлов на русской железнодорожной сети и сортировочной работы узлов с целью сокращения маневровой работы и простоя вагонов. *Техника и экономика путей сообщения*. 1922. № 12. С. 445–466.

2. Образцов В. Н. Московский узел и основные идеи его переустройства. *Труды XXII-го Советательного съезда представителей службы эксплуатации железных дорог СССР*. Орел, 1926. С. 1–65.

3. Образцов В. Н. Некоторые основные вопросы энергетики локомотива. *Изв. АН СССР. Отд. техн. наук*. 1948. № 9. С. 1483–1487.

Одержано 19.04.2018

УДК 343.98

Ілля Костянтинович Російський,

*аспірант кафедри криміналістики, судової медицини
та психіатрії Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОЧОГО ЕТАПУ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК ІЗ ПРИМІЩЕНЬ МАГАЗИНІВ

Відповідно до ст. 240 КПК України «з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення

дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань». Наведене є визначенням слідчого експерименту та пропонується також багатьма науковцями. Окремі з них додають у визначення поняття слідчого експерименту також мету його проведення та вказують окремі завдання, що вирішуються під час цієї слідчої (розшукової) дії. Так, за визначенням В. Ю. Шепітька «слідчий експеримент – слідча дія, що полягає у проведенні спеціальних дослідів з метою перевірки зібраних доказів, отримання нових доказів, перевірки й оцінки слідчих версій про можливість існування тих чи інших фактів, що мають значення для розслідування кримінальної справи» [1, с. 347].

З аналізу матеріалів кримінальних проваджень та опитуванням слідчих встановлено, що під час розслідування крадіжок з приміщень магазинів частіше за все проводяться такі види слідчого експерименту:

- зі встановлення механізму злочинної події чи окремих її елементів (у 56 %);

- щодо можливості вчинення певних дій: зламати перешкоду, проникнути у приміщення через обмежений простір, перенести певну кількість предметів на встановлену відстань тощо (15 %);

- зі встановлення наявності або відсутності у конкретної особи професійних навичок, в основному можливості відкриття чи зламу запірних пристроїв, непомітно від камер стеження приховати викрадене майно (12 %);

- зі встановлення можливості (проводиться в основному зі свідками, очевидцями) спостереження або сприйняття певного факту, явища: побачити на певній відстані підозрюваного, почути звуки (удару, свердління, розпили) на визначеній відстані в різних умовах освітлення та ін. (12 %);

- інші види експерименту (5 %).

Після проведення організаційно-підготовчих заходів слідчий переходить до робочого етапу слідчого експерименту. Узагальнення думок науковців дозволяє визначити основні тактичні прийоми проведення цієї слідчої (розшукової) дії: 1) проведення слідчого експерименту в умовах (обстановці), максимально наближеної до тієї, у якій відбувалася подія, факт або явище;

2) використання під час слідчого експерименту тих же знарядь, засобів і предметів, які використовувалися під час учинення злочину; 3) неодноразове повторення однорідних випробувань зі змінами умов експериментів; 4) розбиття експериментів на стадії та поетапне їх проведення; 5) оптимальне обмеження кількості учасників слідчого експерименту; 6) проведення експериментальних дослідів чи випробувань з кожним підозрюваним окремо; 7) підтримання психологічного контакту з учасниками слідчого експерименту; 8) спостереження за поведінкою (діями) осіб, за участю яких проводяться досліді чи випробування; 9) зіставлення дій, які відтворює особа під час слідчого експерименту, з реальною обстановкою на місці та надання можливості свідку, потерпілому чи підозрюваному пояснити розбіжності, якщо такі є.

Розглянемо основні організаційно-тактичні прийоми підготовки та проведення слідчого експерименту під час розслідування крадіжок з приміщень магазинів. Найбільш складним у реалізації є група тактичних прийомів, пов'язаних з реконструкцією обстановки. Важливо так реконструювати обстановку, аби вона максимально була наближена до реальної. Реконструкція обстановки досягається розташуванням предметів на місці події в тому вигляді, в якому вони перебували в момент учинення злочину, а також використанням, по можливості, тих самих предметів, що застосовувались при вчиненні крадіжки. Межі реконструкції обстановки визначаються наявністю необхідних предметів, станом місця події та змістом самих дослідів. Важливо, щоб реконструкція обстановки не полегшувала здійснення експериментальних дій і не створювала складнощі при проведенні експерименту.

Для проведення експериментів, як зазначалося раніше, потрібно мати такі ж знаряддя, що використовувались під час учинення злочину. Але ці предмети, як правило, слугують речовими доказами у кримінальному провадженні і при їх використанні виникають певні проблеми. Вважаємо допустимим використання таких об'єктів лише за певних умов, а саме: якщо їх замінити неможливо взагалі, або є передбачення, що це призведе до негативних наслідків чи невірогідності результатів експерименту; використання їх при досліді не повинно призвести до їх

пошкодження або знищення; проведено всі необхідні експертні дослідження з означеними предметами, пов'язані з вилученням на їх поверхні слідів злочину або ідентифікацією їх як слідоутворюючих об'єктів. Коли можлива заміна речових доказів на об'єкти, схожі з ними без суттєвого впливу на результати експериментів, це потрібно робити, досягаючи максимальної схожості. У такому випадку при оцінці результатів слідчого експерименту необхідно враховувати ступінь відмінностей експериментальних дій і досліджуваної події.

Максимальна схожість умов проведення слідчого експерименту з умовами, у яких вчинявся злочин, досягається проведенням експерименту на тому ж місці, за таких же погодних умов, у тій же послідовності. Іноді виникає проблема проведення слідчого експерименту у супермаркеті, коли він працює без перерви та вихідних. У цьому випадку потрібно значну увагу приділяти організаційним заходам, а саме забезпеченню належної охорони місця проведення експерименту, зменшення часу проведення за рахунок організації чіткої взаємодії учасників.

Слідчий експеримент проводиться у тих самих умовах освітлення, в яких відбувалася злочинна подія. Перш за все це стосується перевірки можливості бачити на певній відстані. Для цього необхідно не тільки використовувати такі ж джерела світла, а й розташовувати їх таким же чином, як і при вчиненні крадіжки. Також треба звертати увагу на природні джерела світла. Крадіжки з магазинів, особливо невеликих, часто вчинюються у вечірні та нічні часи. При цьому потрібно враховувати, що темніє раніше взимку, ніж влітку, зимовою ніччю та у повню значно видніше, ніж восени та при місячному сяйві.

За кримінальними провадженнями досліджуваної категорії злочинів іноді виникає потреба дотримуватись збереження темпу проведених дослідів з темпами справжньої події. Цей тактичний прийом застосовується, щоб забезпечити подібність часових характеристик, тривалості дій крадія, наприклад, для перевірки можливості вчинити певні дії за певний проміжок часу або подолати певну відстань за конкретний час. Так, при розслідуванні крадіжки було встановлено, що група підозрюваних у складі трьох осіб, розбивши скло магазину,

що знаходився під сигналізацією, заволоділи майном – зимовими куртками та швидко (протягом 3–5 хвилин) зникли до приїзду наряду міліції охорони. При проведенні експерименту слідчий впевнився у можливості здійснення цих дій у короткий проміжок часу.

Важливим тактичним прийомом є також багаторазовість проведення однорідних експериментів. «З метою виключення випадкових результатів, – зазначає М. Г. Шурухнов, – забезпечення достовірності й наочності, дослідницькі дії необхідно здійснювати неодноразово. Кількість повторень визначається залежно від настання стабільних, закономірних результатів; при цьому не має значення, позитивний або негативний результат буде отримано» [2, с. 80].

Забезпечення безпеки учасників слідчого експерименту – дуже важлива умова проведення, оскільки достатня кількість випадків проникнення до приміщень магазинів відбувається через дах або верхні поверхи будинків. На наш погляд, у таких випадках можливим є проведення слідчого експерименту з метою встановлення можливостей особи підозрюваного влізти на певну висоту, але за умови забезпечення його безпеки. Це може бути досягнуто, наприклад, шляхом одягання на нього тросів, що страхують від падіння.

Слідчий експеримент при розслідуванні крадіжок з приміщень магазинів дозволяє вирішити багато завдань, пов'язаних із формуванням доказової бази, перевіркою існуючих та отриманням нових доказів за умови дотримання слідчим норм законодавства і тактичних рекомендацій з його проведення.

Список бібліографічних посилань

1. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Харків : Харків юрид., 2007. 432 с.
2. Шурухнов Н. Г. Расследование краж : практ. пособие. М. : Юристъ, 1999. 112 с.

Одержано 11.04.2018

УДК 159.92

Олена Юрїївна Сашурїна,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ТЕМПЕРАМЕНТ СЛІДЧИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Усталеною в юридичній психології є думка про те, що засвоєння працівником професійної діяльності залежить від наявності та сформованості у нього певних професійно-важливих якостей та відповідної ціннісно-мотиваційної спрямованості. Так само, прогнозування успішності подальшої діяльності працівника може відбуватись при наявності інформації щодо зазначеного комплексу його психологічних характеристик.

Таким чином, очікуваною особливістю особистості професіонала-правоохоронця є її відповідність еталонному переліку професійно-важливих якостей, що закріплений у професіограмі (психограмі). Передбачається, що професійно-важливі якості є стійкими у часі, характеризуючи особистість і поведінку працівника не тільки в даний момент, а й у майбутньому. При цьому, деякі ситуації професійної діяльності, зокрема складні і екстремальні, а також кризи професійного розвитку, здатні впливати на психіку, формувати новоутворення або змінювати наявні структури, насамперед ціннісно-сміслові та мотиваційні.

Структура професійно-важливих якостей може бути представлена на різних рівнях, відповідно до обраної концепції про структуру особистості, яких на теперішній час розроблена достатньо велика кількість.

Однією з найбільш стійких, а може і самою незмінною психологічною характеристикою особистості є темперамент. Прояви (риси) темпераменту спостерігаються вже в ранньому дитинстві, вони мають онтогенетичну стабільність, крос-ситуативну тотальність та генетичну обумовленість (В. С. Мерлін, В. Д. Небиліцин, В. М. Русалов, Я. Стреляу та ін.). Більшість дослідників вважають, що темперамент є біологічним, а точніше – психофізіологічним підґрунтям соціалізації, а темпераментально зумовлені властивості є найбільш стійкими.

У сучасній психології кількість емпіричних досліджень темпераменту вражає, це одна з найбільш вивчених психологічних категорій. Відома низка класифікацій і типологій темпераменту, інструментів його визначення.

Відносно професійної діяльності поліцейських, темперамент виступає, на думку С. П. Бочарової та О. В. Землянської як основа їх працездатності, тобто здатності виконувати роботу на необхідному рівні активності протягом необхідного часу. Крім того, темпераментом зумовлюється формально-динамічний характер поведінки і спілкування поліцейського.

Чинна психограма слідчої діяльності прямо не висуває вимог до темпераменту слідчих Національної поліції, але у переліку інших якостей є такі, що прямо зумовлені темпераментом чи залежать від нього (наприклад, комунікативність, наполегливість та принциповість при прийнятті рішень, сміливість, активність тощо).

А. Томасом і С. Чесс в ході тривалого психогенетичного дослідження були визначені властивості особистості, які зумовлені темпераментом: 1) активність (рівень рухової активності); 2) ритмічність (регулярність циркадного ритму, потреб та поведінкових реакцій); 3) реакція на нові стимули (наближення або уникнення); 4) адаптивність; 5) інтенсивність емоційних реакцій; 6) поріг реактивності; 7) переважаючий фон настрою; 8) відволікання; 9) стійкість довільної уваги та наполегливість у досягненні цілей. Бачимо, що ці особливості є важливими для характеристики особистості слідчого.

В межах дослідження МВС України щодо побудови нових психограм з основних видів діяльності поліцейських нами проведено аналіз показників темпераменту слідчих Національної поліції. Загалом охоплено 251 слідчих з усіх областей України, віком 24–34 років, з яких 98 жінок та 153 чоловіка.

Вони були поділені на групи за допомогою зовнішньої експертної оцінки безпосередніми керівниками: група А (успішні, 125 працівників), група Б (неуспішні, 126 працівників).

Для вивчення темпераменту досліджуваних використано опитувальник ОСТ В. М. Русалова, результати представлені у таблицях 1–2.

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика показників темпераменту
слідчих різної статі (М, m, балів)**

Показники темпераменту	А				t	Б				t
	жінки		чоловіки			жінки		чоловіки		
	М	m	М	m		М	m	М	m	
Ергічність	8,57	2,34	8,05	2,83	1,11	7,31	3,00	7,20	3,34	0,19
Соціальна ергічність	10,08	2,20	10,18	2,07	-0,26	9,90	1,99	9,63	2,49	0,66
Пластичність	9,55	2,26	9,12	2,72	0,96	9,65	2,58	8,25	3,59	2,54*
Соціальна пластичність	5,71	2,05	5,49	2,15	0,59	6,06	2,63	5,30	1,97	1,83*
Темп	9,43	2,66	9,96	2,16	-1,17	9,35	2,05	9,14	2,87	0,46
Соціальний темп	8,67	2,66	9,17	2,15	-1,10	9,10	2,08	8,29	2,59	1,93*
Емоційність	3,84	3,18	2,92	2,97	1,81*	4,06	3,22	3,99	3,54	0,12
Соціальна емоційність	3,47	2,44	2,17	2,24	3,00*	3,67	2,88	2,87	2,23	1,66

З таблиці видно, що статистично значимі відмінності виявлено у групі успішних слідчих за показниками емоційності та соціальної емоційності, які є вищими у жінок. Таким чином, для успішних жінок-слідчих більш притаманна чутливість та емоційне реагування по відношенню до результатів праці, до невдач, переживання та тривожність у зв'язку з роботою. Так само, їх відрізняє більш висока емоційність в комунікативній сфері.

У групі неуспішних слідчих відмінності виявлені за показниками предметної і соціальної пластичності, соціального темпу, які також у жінок сформовані більшою мірою. Неуспішні жінки-слідчі, у порівнянні з чоловіками, легше переключаються з одного завдання на інше, менш схильні до монотонної роботи. У жінок цієї групи також краще розвинені соціальні навички, їх мова більш жвава. Отримані з цієї таблиці результати, є, на нашу думку цілком природними і не суперечать усталеним гендерним стереотипам.

Таблиця 2

**Порівняльна характеристика показників темпераменту
слідчих різного рівня професійної успішності (М, m, балів)**

Показники темпераменту	Жінки				t	Чоловіки				t
	А		Б			А		Б		
	М	m	М	m		М	m	М	m	
Ергічність	8,57	2,34	7,31	3,00	2,33*	8,05	2,83	7,20	3,34	1,84*
Соціальна ергічність	10,08	2,20	9,90	1,99	0,43	10,18	2,07	9,63	2,49	1,49
Пластичність	9,55	2,26	9,65	2,58	-0,21	9,12	2,72	8,25	3,59	1,68
Соціальна пластичність	5,71	2,05	6,06	2,63	-0,73	5,49	2,15	5,30	1,97	0,55
Темп	9,43	2,66	9,35	2,05	0,17	9,96	2,16	9,14	2,87	1,98*
Соціальний темп	8,67	2,66	9,10	2,08	-0,89	9,17	2,15	8,29	2,59	2,29*
Емоційність	3,84	3,18	4,06	3,22	-0,35	2,92	2,97	3,99	3,54	-2,01*
Соціальна емоційність	3,47	2,44	3,67	2,88	-0,38	2,17	2,24	2,87	2,23	-1,92*

З таблиці 2 витікають особливості темпераменту у групах слідчих з різним рівнем професійної успішності. Так, у групі жінок статистично значимі відмінності виявлено за одним показником – предметної ергічності, який більш виражений у успішних жінок. Це вказує на те, що успішні жінки-слідчі мають виражену потребу у новизні, в пізнанні та засвоєнні предметного світу, прагнуть роботи як сенсу життя.

У групі чоловіків більшість показників темпераменту статистично значимо відрізняються (5 з 8), а ще два відрізняються на рівні тенденції. Відмітимо, що показники предметної ергічності, предметного і соціального темпу виявились вищими у групі успішних чоловіків-слідчих. Це вказує на той факт, що вони в цілому працюють більш активно і енергійно, мають вищий рівень розумової і фізичної працездатності.

У якості висновку слід вказати, що результати дослідження свідчать про те, що для жінок-слідчих темперамент не є психологічним ресурсом професійної успішності, адже істотних відмінностей між його показниками у групах немає, отже – успішність жінок-слідчих зумовлена здебільшого не психофізіологічними,

а іншими психологічними характеристиками, більш «високого рівня» (особистісні якості, пізнавальні процеси, риси характеру, мотивація тощо).

У свою чергу, для чоловіків-слідчих темперамент виступає ресурсом професійного розвитку, адже переважна кількість його показників відрізняються у групах з різною успішністю. Таким чином, професійна успішність слідчого-чоловіка багато в чому визначається психофізіологічними характеристиками та обмежується можливостями нервової системи.

Одержано 18.04.2018

УДК 347.961

Анна Геннадіївна Серветник,

*приватний нотаріус Харківського міського нотаріального округу,
ад'юнкт кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ*

ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ ПРО ВИЗНАННЯ ВИКОНАВЧОГО НАПISУ НОТАРІУСА ТАКИМ, ЩО НЕ ПІДЛЯГАЄ ВИКОНАННЮ

У системі юрисдикційних форм захисту цивільних прав окреме місце посідає нотаріальна форма захисту, яка реалізується у такий спосіб, як вчинення нотаріусом виконавчого напису (ст. 18 ЦК України).

Виконавчий напис нотаріусу являє собою нотаріальний акт, що містить розпорядження нотаріуса про стягнення з боржника грошової заборгованості або витребування від нього майна, вчинений в межах окремого нотаріального провадження, на підставі підтвердження безспірності вимог кредитора, та який володіє силою виконавчого документу [1].

Правові підстави та порядок вчинення виконавчого напису нотаріусом регулюються главою 14 Закону України «Про нотаріат», главою 16 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України № 296/5 від 22 лютого 2012 року, а також Переліком документів за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затвердженим

Постановою Кабінету Міністрів України № 1172 від 29 червня 1999 року.

Разом із тим, у нотаріальній практиці іноді трапляються випадки коли виконавчий напис вчиняється безпідставно та (або) при істотному порушенні процедури відповідного нотаріального провадження. Результатом цього, як правило, стає порушення прав боржника як суб'єкта нотаріальних правовідносин з вчинення виконавчого напису. В наведених випадках законодавство надає боржнику можливість захисту своїх прав у судовому порядку, шляхом пред'явлення до стягувача позову про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню.

Справи про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню відносяться до окремої категорії цивільних справ, які розглядаються судами й передбачають низку особливостей, зокрема стосовно їх підсудності.

Правила підсудності вказаної категорії справ визначаються ч. 12 ст. 28 ЦПК України. Відповідно до ч. 12 ст. 28 ЦПК України позови до стягувача про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, або про повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса, можуть пред'являтися також за місцем його виконання.

Таким чином, за своїм характером підсудність справ про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, є альтернативною, й, з урахуванням положень ст. 27 ЦПК України, передбачає право позивача (боржника) при пред'явленні позову обирати між двома судами першої інстанції: за місцем проживання (місцезнаходженням) відповідача або за місцем виконання виконавчого напису.

У першому випадку застосуванню підлягають положення статей 29 та 93 ЦК України, згідно положень яких місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово. Місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку.

У другому випадку застосуванню підлягає ч. 1 ст. 24 Закону України «Про виконавче провадження», згідно якої місцем

виконання виконавчого документу є місце проживання, перебування, роботи боржника або місцезнаходження його майна.

Водночас слід відзначити, що у судовій практиці іноді виникають протиріччя стосовно тлумачення поняття «місце виконання», в контексті застосування положень ЦПК України стосовно правил підсудності вказаної категорії справ.

Так, ухвалою Держинського районного суду м. Харкова від 24 листопада 2016 року у справі № 638/18932/16 було повернуто позовну заяву О. про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню. В обґрунтування прийнятого процесуального рішення суд послався на те, що позивачем не надано доказів, що підтверджують наявність у Держинському ВДВС ГТУЮ в Харківській області, на території району якого проживає позивач, виконавчого провадження з виконання оспорюваного виконавчого напису нотаріуса, а тому відповідно до вимог п. 4 ч. 3 ст. 121 ЦПК України, в редакції чинній на час розгляду справи, позовна заява підлягає поверненню позивачеві [2]. Таким чином, повертаючи позовну заяву, суддя прив'язав поняття «місце виконання» до місця, в якому має бути відкрито виконавче провадження з виконання виконавчого напису.

Скасовуючи вищевказану ухвалу, як таку, що була постановлена з порушенням норм процесуального права, Апеляційний суд Харківської області зазначив, що суд першої інстанції не врахував положень ст. 24 Закону України «Про виконавче провадження» та не звернув уваги на те, що місцем виконання оспорюваного виконавчого напису є Держинський район м. Харкова, внаслідок чого дійшов помилкового висновку про непідсудність справи Держинському районному суду м. Харкова [3]. Іншими словами, суд апеляційної інстанції визначив, що законодавство не пов'язує визначення місця виконання виконавчого напису із фактом відкриття виконавчого провадження та звернення до виконання документу за місцем виконання.

Таким чином, визначаючи належну підсудність справи про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню слід виходити з положень цивільного законодавства, які визначають зміст категорій «місце проживання фізичної особи», «місцезнаходження юридичної особи», а також законодавства про виконавче провадження, яке визначає зміст категорії

«місце виконання виконавчого документу». При цьому, у випадках, коли позивач – боржник за виконавчим написом вирішує пред'явити свій позов до суду за місцем виконання виконавчого напису, територіальна юрисдикція суду першої інстанції прив'язується до місця проживання, перебування, роботи боржника або місцезнаходження його майна. Факт пред'явлення чи непред'явлення виконавчого напису до виконання жодним чином не впливає на визначення підсудності окресленої категорії цивільних справ та не є перешкодою до відкриття провадження у справі.

Список бібліографічних посилань

1. Серветник А. Г. Виконавчий напис нотаріуса: поняття та ознаки. *Теорія та практика правознавства*. 2017. Вип. № 2 (12). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/115431/113154> (дата звернення: 12.03.2018).
2. Ухвала Держинського районного суду м. Харкова від 24 листопада 2016 року у справі № 638/18932/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63250805> (дата звернення: 12.03.2018).
3. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 30 січня 2017 року у справі № 638/18932/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64493427> (дата звернення: 12.03.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 343.137(477)

Давид Володимирович Сімонович,

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Відповідно до ст. 93 КК України до осіб, які вчинили у стані неосудності суспільно небезпечні діяння чи вчинили у стані обмеженої осудності злочини, або які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до винесення вироку чи під час відбування покарання, суд може застосувати примусові заходи медичного характеру. Враховуючи, що особа,

яка страждає на психічну хворобу, не є суб'єктом кримінального правопорушення й не спроможна захищати особисті права, кримінальним процесуальним законодавством передбачена особлива процесуальна форма провадження щодо цієї категорії (гл. 39 КПК України). Тобто примусові заходи медичного характеру, що застосовуються у сфері кримінального судочинства, являють собою комплексний кримінальний і кримінальний процесуальний інститут, вивчення якого може бути ефективним на межі наук. Як зазначає С. Л. Шаренко, комплексність цього інституту полягає в тому, що кримінально-правові підстави застосування примусових заходів медичного характеру реалізуються у таких формах і за дотримання таких умов, які визначаються кримінальним процесуальним законом [1, с. 6].

Отже, інститут застосування примусових заходів медичного характеру являє собою сукупність норм кримінального та кримінального процесуального права, що регламентують процесуальний порядок застосування до осіб, які вчинили в стані неосудності суспільно небезпечні діяння чи у стані обмеженої осудності – злочини або які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до винесення вироку чи під час відбування покарання, примусових заходів медичного характеру, передбачених кримінальним законодавством.

Відповідно до ч. 2 ст. 503 КПК України, якщо під час досудового розслідування будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, слідчий, прокурор виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування та продовжує його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України. Тобто, юридичним фактом зміни порядку досудового розслідування є встановлення певних підстав. Вбачаємо, що законодавець має на увазі підстави, визначені в ч. 1 ст. 503 КПК України, а саме: 1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності; 2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до винесення вироку. Зрозуміло, що встановлення цих підстав здійснюється в результаті проведення психіатричної експертизи. Отже, слідчий, прокурор спочатку залучають експерта для

проведення психіатричної експертизи і після її проведення, за наявності встановлення обставин про те, що особа вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності, виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування. У випадку, передбаченому п. 2 ч. 2 ст. 332 КПК України, доручити проведення психіатричної експертизи має право суд.

Після відкриття кримінального провадження в слідчого, прокурора можуть виникнути сумніви щодо осудності особи, тому необхідно в найстисліші терміни вирішити сумнів щодо психічного стану особи, оскільки це, перш за все, пов'язано із забезпеченням права на захист такої особи. Крім того, це позначається на правах і свободах цього учасника провадження, можливості застосування до нього запобіжного заходу й узагалі на порядку здійснення кримінального провадження.

З метою вирішення сумнівів щодо психічного стану особи в науковій літературі пропонується закріпити в законі можливість проведення психіатричної експертизи до початку кримінального провадження в порядку невідкладних слідчих дій [2, с. 28; 3, с. 6]. Окремі науковці пропонують проводити не експертизу, а судово-психіатричний огляд [4, с. 56]. Слід підтримати ту групу процесуалістів, які, не заперечуючи можливості в процесі перевірки заяв і повідомлень використовувати знання в різних галузях, виступають категорично проти проведення експертизи на цій стадії процесу.

У слідчого, прокурора можуть виникати сумніви в осудності особи ще до отримання висновку психіатричної експертизи. Тому ці два моменти відрізняються за часом. У зв'язку з цим вважаємо, що досудове розслідування в кримінальному провадженні щодо примусових заходів медичного характеру можна умовно поділити на три етапи:

1) з моменту внесення відомостей до ЄРДР до появи в слідчого, прокурора сумнівів щодо осудності особи, оскільки з цього періоду в кримінальному провадженні забезпечується обов'язкова участь захисника;

2) з моменту виникнення сумнівів щодо осудності особи до встановлення на підставі висновку психіатричної експертизи підстав для здійснення кримінального провадження щодо

примусових заходів медичного характеру, визначених у ч. 1 ст. 503 КПК України;

3) з моменту встановлення підстав, визначених у ч. 1 ст. 503 КПК України, до завершення досудового розслідування (у формі закриття кримінального провадження або складення клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру).

З урахуванням указанного, можна дійти висновку, що підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру слід відрізнити від підстав застосування судом цих заходів. Якщо підстави здійснення кримінального провадження чітко визначено у ст. 503 КПК України, то щодо підстав для застосування примусового лікування в науковій літературі є різні позиції [5, с. 8]. Не вдаючись у детальний аналіз цього питання, погодимось з С. Л. Шаренко щодо того, що необхідно розрізняти кримінально-правовий і процесуальний аспекти проблеми [1, с. 8]. З урахуванням такого поділу вважаємо, що кримінально-правовими підставами застосування судом примусових заходів медичного характеру є: 1) наявність суспільно небезпечного діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність; 2) визнання відповідної особи суспільно небезпечною через хворобливий стан її психіки та характер учиненого нею діяння. Процесуальними підставами для примусового лікування слід визнати: 1) доведеність у матеріалах кримінального провадження факту вчинення особою суспільно небезпечного діяння; 2) установлення висновком психіатричної експертизи факт неосудності в момент вчинення суспільно небезпечного діяння, або обмеженої осудності особи на момент вчинення кримінального правопорушення, або факт захворювання на психічну хворобу після вчинення кримінального правопорушення до винесення вироку.

Отже, вважаємо, що сутність процесуального статусу психічно хворої особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, слід визначити з урахуванням таких положень: 1) особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру, не є суб'єктом кримінального правопорушення і не підлягає кримінальній відповідальності, проте вона є суб'єктом кримінального провадження з боку захисту; 2) учасник

кримінального провадження не повинен бути обмежений у процесуальних правах порівняно з підозрюваним, обвинуваченим; 3) особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру, реалізує свої права як підозрюваний, обвинувачений, якщо цьому не перешкоджає характер психічного розладу; 4) якщо через розлад психічної діяльності чи психічне захворювання особа не може самостійно реалізувати свої права, визначені у Конституції України та законах України, вона здійснює їх через законного представника, захисника.

Слід зазначити, що питання про необхідність застосування примусових заходів медичного характеру може виникнути під час судового розгляду в загальному порядку, тобто в разі виникнення в обвинуваченого психічної хвороби після передання обвинувального акта до суду та під час судового слідства. У разі виникнення підстав, передбачених ч. 2 ст. 509 КПК України, суд має право своєю ухвалою доручити проведення психіатричної експертизи експертній установі або експертам (п. 2 ч. 2 ст. 332 КПК України). Крім того, як визначено в ст. 362 КПК України, якщо під час судового розгляду будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, суд виносить ухвалу про зміну порядку розгляду та продовжує судовий розгляд згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України.

Таким чином, можна зробити висновок, що кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів слід розглядати як диференціацію процесуальної форми, що спрямована на ускладнення процедури досудового розслідування та судового провадження з метою створення системи додаткових гарантій прав і законних інтересів особи, яка внаслідок психічних вад не може належним чином реалізувати свої права.

Список бібліографічних посилань

1. Шаренко С. Л. Кримінально-процесуальні проблеми застосування примусових заходів медичного характеру : монографія. Харків : Право, 2002. 208 с.
2. Франциферов Ю., Николайченко В., Громов Н. Производство экспертизы до возбуждения уголовного дела. *Российская юстиция*. 1999. № 3. С. 28.

3. Нагнойный Я. П. О возможности назначения судебной экспертизы до возбуждения уголовного дела. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев, 1967. Вып. 4. С. 6–7.

4. Степичев С. С., Хомовский А. А. Особенности производства по применению принудительных мер медицинского характера. *Социалистическая законность*. 1967. № 5. 58 с.

5. Овчинникова А. П. Сущность назначений принудительных мер медицинского характера : учеб. пособие. М. : ВЮЗИ, 1977. 46 с.

Одержано 16.04.2018

УДК 341.1/8

Олександр Андрійович Сіротов,

*слухач магістратури Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «PERSONA NON GRATA»

У міжнародному праві існує велика кількість інститутів, які мають особливу специфіку та складний механізм реалізації. Подібним на сьогоднішній день є такий інститут міжнародного права, як *persona non grata*. У науковій літературі його представлено як частину дипломатичного та консульського права. Нормативною основою на якій ґрунтується інститут є низка міжнародно-правових актів, укладених у сфері дипломатичних та консульських зносин. Вказані особливості *persona non grata* підтверджують необхідність детального аналізу та теоретико-правової розробки цього явища з урахуванням положень міжнародних документів, звичаїв, а також схожих юридичних інститутів.

В юридичній літературі зміст та особливості підгалузей консульського та дипломатичного права окреслювались багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема: Репецьким В. М., Дьоміною Ю. Г., Сандаровським К. К., Цимбрівським Т. С., Абашидзе А. Х., Бобильовою Г., Дударєвою О., Колосовою Ю., Казановою О. та інших. Водночас, незважаючи на це, аналіз категорії *persona non grata* належним чином не здійснювався.

Persona non grata системно належить до двох підгалузей міжнародного публічного права – дипломатичного та консульського права. У науковій літературі їх доволі часто ототожнюють,

визначаючи єдиним терміном, як «право зовнішніх зносин». З цього приводу доцільно було б висвітлити думку Сандаравського К.К., котрий вказує, що право зовнішніх зносин – це система норм і принципів міжнародного права, що регулюють на погодженій загальнодемократичній основі офіційні зв'язки і відносини між суб'єктами міжнародного права, які встановлюються і підтримуються їхніми органами зовнішніх зносин [1, с. 100]. Спираючись на цю тезу ми можемо стверджувати, що право зовнішніх зносин – це окрема правова сфера, в рамках якої існують самостійні підгалузі – дипломатичне та консульське право, системним елементом яких є *persona non grata*. Відповідному науковому висвітленню також підлягає питання про те, чи можна вказане явище вважати саме правовим інститутом, а не, наприклад, звичайним юридичним механізмом. Однак, для відповіді на це питання спершу необхідно визначити сутність *persona non grata* взагалі.

Термін «*persona non grata*» пов'язаний із визнанням дипломатичного представника урядом приймаючої держави небажаною персоною на їх території. Поняття походить від латинської або римської мови та дослівно перекладається як «небажана людина». Схоже визначення представлено у словнику іноземних слів Компелева Н. Г., де вказано, що *persona non grata* є дипломатичним представником, який не користується довірою з боку уряду тієї держави, куди його було призначено або фактично підірвав довіру до своєї особи через що підлягає відзиву [2]. Отже, науковці в переважній більшості відносять вказаний інститут до сфери дипломатичного права, що також підтверджується положенням низки міжнародних актів у даній області. Так, у статті 9 Віденської Конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року вказується: «держави перебування може в будь-який час, не будучи зобов'язана мотивувати своє рішення, повідомити акредитовану державу, що глава представництва або будь-кого з членів дипломатичного персоналу представництва є *persona non grata* або що будь-який інший член персоналу представництва є неприйнятним. У такому випадку акредитуюча держава повинна, відповідно, відкликати дану особу або припинити її функції в представництві. Та чи інша особа може бути оголошено *persona non grata* або непринятною до прибуття

на територію держави перебування [3]. Відповідно до положень того ж документа, главою представництва є особа, на котру акредитуючою державою покладено обов'язок діяти в якості такої персони. Членами дипломатичного персоналу є члени персоналу уряду, що мають дипломатичний ранг [3].

Як правило, визнання дипломатичного представника *persona non grata* здійснюється на етапі узгодження кандидатури дипломата з державою перебування. Міжнародною практикою прийнято узгоджувати такого суб'єкта шляхом видання агреману. Суверенним правом будь-якої держави є відмова у видачі агреману і запобігання таким чином призначення дипломатичним представником особи, небажаного для уряду країни перебування. Агреман (*agreement* – від фр. згода) – згода уряду приймаючої держави на призначення певної особи в якості дипломатичного представника акредитуючої держави. Дипломат, який не отримав агреман, вважається *persona non grata* [4, с. 50].

Крім цього, як відомо, дипломати користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції держави перебування. Проте, за загальним правилом, даний суб'єкт не повинен порушувати законів держави перебування, тому у випадку вчинення кримінально караного діяння, кримінальна справа проти дипломата не порушується через імунітет, однак, такого дипломата оголошують *persona non grata*. Це, в свою чергу, викликає необхідність залишення останнім країни перебування у відведений строк [4, с. 61].

Аналогічні процедуру застосування до суб'єкта інституту *persona non grata* закріплено у статті 23 Віденської Конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 року. Відмінність полягає лише в тому, що останній акт закріплює можливість визнання «небажаною» особи, яка займає відповідну консульську посаду [5]. Беручи до уваги особливості положень представлених міжнародно-правових актів можна стверджувати, що інститут *persona non grata* застосовується виключно до консульських чи дипломатичних посадових осіб. Інші суб'єкти фактично не можуть набути вказаного правового статусу.

Отже, враховуючи вищенаведене ми можемо зробити висновки про те, що інститут *persona non grata* існує виключно в рамках дипломатичних та консульських зносин, так як його дія розповсюджується на суб'єктів цих підгалузей права. З цього виходить, що інститут фактично не може бути застосовано

до осіб, які не мають відповідного правового статусу. Усі суб'єкти, що не відносяться до консульського або дипломатичного складу посадових осіб, не можуть бути визнані *persona non grata*. З іншого боку до подібних суб'єктів можна застосувати інші примусові заходи, передбачені законодавством.

Підводячи підсумки слід вказати, інститут *persona non grata* має доволі вузьку специфіку, якщо виходити із положень міжнародних нормативних актів, що регулюють процес його застосування. З іншого боку у ЗМІ досить часто поняття «*persona non grata*» використовується невірно, що приводить до викривлення сприйняття сутності описуваного явища.

Список бібліографічних посилань

1. Міжнародне публічне право : у 3-х томах / Антипенко В. Ф., Тимченко Л. Д., Беглий О. В., Горян Е. В. та ін. Київ : Нац. авіац. ун-т, 2012. Т. I. 420 с.

2. Компелев Н. Г. Словник іншомовних слів. URL: <http://www.jnsn.com.ua/ures/book/index.shtml> (дата звернення: 07.04.2018).

3. Віденська конвенція про дипломатичні зносини : від 18.04.1961 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048 (дата звернення: 07.04.2018).

4. Гулієв А.Д. Дипломатичний протокол та етикет : практикум. Київ : Нац. авіац. ун-т, 2014. 96 с.

5. Віденська Конвенція про консульські зносини : від 24.04.1963 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047 (дата звернення: 07.04.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 341.231:006.032

Марина Вікторівна Сидорук,

здобувач Національної академії внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

У сучасному світі, коли проблема прав людини вийшла далеко за межі окремої держави, виникла необхідність у створенні універсальних міжнародно-правових стандартів, які також визнаються як основні права людини.

Основні права людини – гарантована законом міра свободи (можливості) особи, яка відповідно до досягнутого рівня еволюції людства в змозі забезпечити її існування і розвиток та закріплена у вигляді міжнародного стандарту як загальна і рівна для усіх людей. Ознаки основних прав людини: 1) можливості (свободи) людини діяти певним чином або утримуватися від певних дій, спрямовані на задоволення потреб, без яких вона не в змозі нормально існувати і розвиватися; 2) можливості, що обумовлені біосоціальною сутністю людини, належать їй від народження і не потребують «дозволу» з боку кого б там не було, у тому числі держави. Вони не можуть бути «відібрані» за свавіллям влади держави, оскільки не «дані» нею. Це природні невідчужувані права; 3) можливості, які не обмежені територією держави (позатериторіальні) і не залежать від національної належності людини (наднаціональні): вони належать їй вже в силу того, що вона є людиною. Визнання, дотримання, охорона і захист державами (у результаті угод) основних прав людини, закріплених на міжнародному рівні, є свідченням про те, що вони стали не лише об'єктом міжнародного регулювання, але й міжнародними стандартами. Положення про права людини, що містяться у статтях Статуту ООН (1945), стали основою становлення нового інституту права – міжнародного захисту прав людини і основних свобод 10 грудня 1948 р. Генеральна Асамблея ООН затвердила Загальну декларацію прав людини, яка проголосила центральний пункт концепції прав людини – визнання людської гідності кожної особи.

З 1948 р. 10 грудня відзначається в усьому світі як День прав людини. Права людини набули цінності, яка належить усьому міжнародному співтовариству, і отримали обґрунтування в міжнародному праві як правовий стандарт, до якого повинні прагнути всі народи і держави.

Комплекс міжнародних документів (Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийняті ООН у 1966 р., Факультативний протокол до останнього) складають Міжнародний білль прав людини (або Хартію прав людини).

До сучасних міжнародно-правових актів належать: Міжнародний білль про права людини, що проголошує невід'ємні права і основні свободи людини; угоди, спрямовані на запобігання і покарання злочинів, що призводять до грубих масових порушень прав людини (Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 жовтня 1968 р., Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 р.); конвенції, спрямовані на захист груп населення, що потребують особливої турботи з боку держави (Конвенція про права дитини 1989 р., Конвенція про охорону материнства 1952 р., Конвенція про статус осіб без громадянства 1954 р. та ін.); конвенції, що мають на меті захист індивіда від зловживань з боку державних органів і посадових осіб. А також документи, що передбачають можливість окремих осіб домагатися розгляду їх скарг (петицій) на свій уряд у міжнародних органах (Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження та покарання від 10 грудня 1984 р. Кожна країна світу, що взяла на себе зобов'язання виконувати міжнародні конвенції, у тому числі про права людини, повинна керуватися принципами і нормами цих угод у своєму внутрішньому законодавстві. Держави, що взяли на себе зобов'язання виконувати міжнародні документи про права людини, зобов'язані створити умови для здійснення і захисту прав кожної людини.

Отже, міжнародні стандарти щодо основних прав, свобод людини і громадянина є важливими і мають значний вплив на внутрішнє законодавство як України, так і інших держав. Кожна держава повинна забезпечувати механізм реалізації захисту прав та свобод своїх громадян. Це невід'ємна складова демократичної держави.

Одержано 17.04.2018

УДК 343.132

Сергій Олександрович Сичов,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ, ПІДОЗРЮВАНОЇ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

Стаття 29 Конституції України, яка гарантує кожній людині право на свободу та особисту недоторканність, зазначає що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

У разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) у ч. 2 ст. 176 визначає затримання особи тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується з підстав та в порядку визначеному законом. Запобіжні ж заходи, у свою чергу, є частиною заходів забезпечення кримінального провадження, які за своєю суттю є заходами кримінального процесуального примусу.

У практичній діяльності правоохоронних органів нерідко виникає необхідність обмежити право особи на недоторканність і свободу пересування ще до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), яка викликана потребою запобігти злочину або перепинити його вчинення чи перешкодити спробам ухилення від відповідальності. Така ситуація можлива, зокрема, коли існують обґрунтовані ризики втрати відомостей і предметів,

які мають вирішальне значення для майбутнього кримінального провадження.

Процесуальні норми, що містяться у ст. 208 КПК дозволяють уповноваженій службовій особі без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Крім того, дозволяється здійснити обшук такої особи.

Моментом затримання, згідно зі ст. 209 КПК є момент, коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному нею.

Аналіз зазначених та інших положень Кримінального процесуального законодавства, які регламентують проведення затримання, регулюють у певній мірі підстави, порядок, строки затримання, але не дозволяє зробити однозначний висновок про можливість затримати особу до початку досудового розслідування, тобто до внесення відомостей до ЄРДР. Така прогалина є на нашу думку суттєвою вадою, так як призводить до неоднозначного трактування процесуальних норм, тим більше, що затримання є таким заходом забезпечення кримінального провадження, який суттєво обмежує конституційні права людей. Відтак його недосконале регулювання у чинному КПК може призвести до порушення таких прав або ж навіть до порушення засад кримінального судочинства, що у свою чергу потягне за собою прийняття незаконного, необґрунтованого та несправедливого підсумкового рішення.

Одержано 16.04.2018

УДК 159.9

Олексій Михайлович Склярів,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОАКТИВНИХ КОПІНГІВ ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ ВПЕРШЕ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Проактивність – це спосіб життя, при якому людина не реагує на зовнішні впливи, а сама є ініціатором цих впливів. Людина сама обирає найбільш прийнятні дії для тієї чи іншої ситуації, за своїм власним бажанням формує потрібні реакції. Бути проактивною людиною означає, що людина усвідомлює свої бажання, цінності, цілі та діє у відповідності зі своїми життєвими принципами, а не за обставинами, що склалися. Люди, які потрапляють до місць позбавлення волі, опиняються в ситуації хаосу, стресу яка актуалізує значимість толерантності до невизначеності, що виникає як умова виживання в нетипових умовах. Людина, толерантна до невизначеності, може відчувати себе відносно комфортно навіть в ситуації високої ентропії. Вона здатна продуктивно діяти в незнайомій обстановці і брати на себе відповідальність, здатна приймати рішення без довгих сумнівів і боязні невдачі.

Нами було досліджено окремі показники проактивних копінгів засуджених чоловіків, що знаходяться в місцях позбавлення волі.

Для проведення дослідження нами була обрана методика «Шкала толерантності до не визначеності Баднера» та методика «Проактивні копінгі долаючої поведінки» в адаптації Є. С. Старченкової.

У даному дослідженні прийняли участь 40 чоловіків, які вперше відбувають покарання у державній установі «Холодногірська виправна колонія (№ 18)», усі досліджувані були поділені на дві групи в залежності від домінування толерантності або інтолерантності до невизначеності за допомогою методики «Шкала толерантності до невизначеності Баднера».

Нами було досліджені окремі показники проактивних копінгів засуджених, які відбувають покарання першим строком за

методикою: «Проактивні копінги долаючої поведінки» в адаптації Є. С. Старченкової.

За результатами дослідження засуджених обох груп, толерантних і інтолерантних до невизначеності було виявлено, що вони в однаковій мірі більш схильні в ситуації стресу використовувати різні стратегії: проактивне подолання, стратегічне планування, пошук емоційної підтримки та інші.

Не було виявлено відмінностей в групах досліджуваних між схильністю ставити цілі, формувати ресурси, які полегшують досягнення цілей, творення чіткого плану дій, у якому цілі поділяються на під цілі. Їм однаково властиво рідко шукати зворотну думку від оточуючих, рідше створюють детальний план дій, вони частіше спрямовуються зовнішніми факторами. Практично в однаковій мірі не властиво ділитися своїми почуттями з іншими людьми. У респондентів обох груп є однакова схильність передбачати, час від часу потенційних стресорів та підготовку дій з нейтралізації негативних наслідків до того, як настане можлива стресова подія.

Зазначена проблема потребує подальшого дослідження, перспективним є пошук взаємозв'язків толерантності до невизначеності та копінг-стратегій, та їх відмінність у засуджених різних категорій. Так, як на даний момент не було виявлено статистично значущих взаємозв'язків між проактивними копінгами та рівнем толерантності до невизначеності у засуджених, які відбувають покарання першим строком.

Одержано 17.04.2018

УДК 343.123.12

Людмила Михайлівна Соловйова,

*старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СТРОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

В Україні набули чинності норми процесуальних кодексів щодо строків досудового розслідування, які передбачає Закон «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу

України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (від 03.10.2017 № 2147-VIII).

Таким чином, строк досудового розслідування спливає з моменту внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а не з моменту повідомлення про підозру, як було раніше.

Кримінальне провадження згідно з п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України закривається у разі, якщо: після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК України, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи.

Слідчий, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження також у разі, коли строк досудового розслідування, визначений статтею 219 цього Кодексу, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру.

Про закриття кримінального провадження слідчий, прокурор приймає постанову, яку може бути оскаржено у порядку, встановленому КПК України.

Слідчий за цією підставою приймає постанову про закриття кримінального провадження, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру.

Прокурор приймає постанову про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстав, передбачених частиною першою цієї статті.

Рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення.

Прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Постанова слідчого про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Якщо обставини, передбачені пунктом 10 частини першої цієї статті, виявляються під час судового провадження, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження.

Ухвала суду про закриття кримінального провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Строк досудового розслідування (ст. 219 КПК України) обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру становить: 1) шість місяців – у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку; 2) дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо злочину невеликої або середньої тяжкості; 3) вісімнадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Строк досудового розслідування може бути продовжений у порядку, передбаченому КПК. При цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати: 1) двох місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку; 2) шести місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості; 3) дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину [1].

У свою чергу строк досудового розслідування злочину чи кримінального проступку може бути неодноразово продовжений слідчим суддею (до моменту повідомлення особі про підозру) за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором на строк – два (щодо кримінального проступку), шість (щодо злочину невеликої або середньої тяжкості), дванадцять (щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину) місяців.

Строк досудового розслідування може бути продовжений (з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального

проступку (дізнання) в межах двох місяців – районним (міським) або іншим прирівняним до нього прокурором.

Строк досудового розслідування може бути продовжений (з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину) в межах шести (щодо злочину невеликої або середньої тяжкості) та дванадцяти (щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину) місяців: 1) до трьох місяців – керівником місцевої прокуратури, заступником Генерального прокурора; 2) до шести місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з керівником регіональної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора; 3) до дванадцяти місяців – слідчим суддею, за клопотанням слідчого, погодженим з Генеральним прокурором чи його заступниками.

Питання обчислення, продовження та практичного застосування строків досудового розслідування є актуальними та потребують подальшого вивчення та аналізу.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінально-процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 28.03.2018).

Одержано 19.04.2018

УДК 351.713

Володимир Володимирович Толочко,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ»

Питання належного, дотримуючись мети, застосування правових засобів, їх вчасного удосконалення та визнання, становить значний науковий та практичний інтерес, оскільки вірно обрані правові засоби сприяють не тільки притягнення порушників до відповідальності, а також попередженню правопорушень та відповідно вихованню суспільства в дусі дотримання правових норм. Натомість категорія «правові засоби» і похідна від неї «адміністративно-правові засоби» не достатньо повно визначені

в правовій науці. Зокрема, в юридичній літературі ці категорії часто вільно трактуються і застосовуються переважно як загальноючі поняття з надто широким змістом.

Етимологічно слово «засіб» означає прийом, спосіб, спеціальну дію, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чого-небудь; знаряддя, предмет, сукупність пристроїв для здійснення якоїсь діяльності [1, с. 326]. Загальним для усіх понять, позначених словом «засоби», як уявляється, є те, що усі вони позначають предмети і явища з точки зору їх функціонального призначення, можливості використання для вирішення якихось завдань.

У теорії права термін «правові засоби» трактується у відмінні один від одного способи. Наприклад, В. А. Хропанюк це поняття розглядає в контексті понять «правовий вплив», «правове регулювання» і вважає, що відповідні засоби утворюють цілісний, системний юридичний механізм, що забезпечує врегулювання всієї сукупності суспільних відносин, які виступають предметом правового регулювання [2, с. 244–245]. Система правових засобів, відповідно до позиції В. А. Хропанюка, являє собою механізм правового регулювання, основними структурними елементами якого є норми права, правовідносини і акти реалізації юридичних прав і обов'язків.

Деякі автори вважають описують правові засоби у якості явища правової дійсності [3, с. 17–83, 84]. Заперечуючи проти цих міркувань, С. С. Алексєєв, зокрема, зазначає, що питання правових засобів є не стільки питанням виокремлення в особливий підрозділ тих чи інших фрагментів правової дійсності, скільки питанням їх особливого бачення у певному ракурсі – їх функціонального призначення, їх ролі як інструментів вирішення соціальних завдань [4, с. 349]. Натомість спроби звести правові засоби до певного кола правових явищ, до того ж таких, які мають «ненормативний» характер, вчений вважає безпідставними. Як уявляється, відповідна точка зору вченого відображає лише частину істини. Ігнорування в інструментальному підході засобів-діянь і посилання лише на інституціональну сторону розуміння юридичних засобів не дозволяє повністю враховувати всі ті фактори, за допомогою яких можна досягти поставлених цілей. Адже результат неможливо отримати тільки за допомогою

субстанціональних явищ, які апріорі не приводять до потрібного ефекту. Потрібні ще дії, зусилля, активність, пов'язані з використанням наданих в законодавстві інструментів. Засоби-встановлення та засоби-діяння створюють разом необхідний й самодостатній для досягнення конкретної цілі інформаційно-енергетичний комплекс ресурсів [5, с. 363].

Крім того, М. М. Марченко зазначає, що засіб – це з'єднуюча середня ланка між суб'єктом та об'єктом діяння, між ідеальною моделлю мислення і матеріальним результатом. Тому правові засоби є специфічним посередником, що включають як фрагменти ідеального (інструменти, засоби-встановлення – суб'єктивні права, обов'язки, пільги, заборони, заохочення, покарання і т. ін.), так і фрагменти реального (технологія, засоби-діяння, направлені на використання інструментів, – перш за все, акти реалізації прав й обов'язків) [5, с. 360].

Таке розуміння засобів відповідає поглядам переважної більшості науковців у галузі філософії, відповідно до яких категорія «засіб» включає як інструментарій, так і його використання при отриманні бажаного результату [6, с. 161].

Відповідно, під правовими засобами необхідно розуміти закріплені Конституцією, нормами законів або інших правових актів прийоми, способи впливу на суспільні відносини з метою досягнення певного результату.

У системі зазначених засобів (приймів, заходів, способів) виділяють кримінально-правові, цивільно-правові, дисциплінарні, адміністративно-правові та інші засоби впливу. Чинне місце серед них належить останнім.

Адміністративно-правові засоби в комплексі є одним з ефективних структурних елементів охоронної діяльності органів держави, спрямованої на формування і розвиток суспільних відносин у різноманітних галузях, особливе місце серед яких віднесено сфері економіки.

Спираючись на вищевказане, на нашу думку, поняття «адміністративно-правові засоби» буде позначати всю систему адміністративно-правових норм, яка розглядається з позиції їх функціонального призначення для вирішення певного кола завдань, регулювання відповідних суспільних відносин.

Таким чином, можемо констатувати, що адміністративно-правові засоби виступають надзвичайно важливим елементом

забезпечення національної безпеки, зокрема економічної безпеки держави. В свою чергу запропоноване нами визначення категорії «адміністративно-правові засоби» повною мірою відповідає сучасним уявленням, а також нормативним та правозастосовним реаліям та може бути цілком використана у якості основи для подальших досліджень проблеми окреслення та реалізації адміністративно-правових засобів, що мають на меті забезпечення економічної безпеки держави.

Список бібліографічних посилань

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2003. 1440 с.
2. Хропанюк В. Н. Теория государства и права : учеб. для вузов. М. : ЛТД, 1996. 588 с.
3. Пугинский Б. И. Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях. М. : Юрид. лит., 1984. 224 с.
4. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия. Опыт комплексного исследования. М. : Статут, 1999. 712 с.
5. Проблемы теории государства и права : учеб. пособие / под ред. М. Н. Марченко. М. : Юрист, 2002. 620 с.
6. Общество и сознание / пер. с нем. Колдаевой М. Б. ; общ. ред. и вступ. ст. Уледова А. К. М. : Прогресс, 1984. 239 с.

Одержано 19.04.2018

УДК 159.9:177.3

Інна Володимирівна Топоркова,

здобувач Харківського інституту фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОЯВУ БРЕХЛИВОСТІ ЯК РИСИ ХАРАКТЕРУ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ

Брехливість – давно відоме і широко поширене явище, що вкорінене в повсякденному і соціальному житті, і є всюди, де взаємодіють люди. У сучасній науковій літературі немає єдиного уявлення щодо сутності поняття «брехливість» та детермінантів її прояву. Брехливість розглядається як схильність до брехні і обману, що є характеристикою людини, її характеру; як форма вербальної і / або невербальної поведінки, яка полягає в навмисному спотворенні уявлень дійсності заради досягнення бажаної мети або прагнення уникнути небажаних наслідків. У тих

випадках, коли брехня стає звичною формою поведінки, вона закріплюється і перетворюється в якість особистості. Таким чином, брехливість – це особливість особистості, яка виражається в схильності до нещирості, до усвідомленого, навмисного твердження чогось, що не відповідає дійсності, з наміром обдурити.

Аналіз причин появи і прояву брехливості у дорослих в теоріях різних авторів дозволяє виділити три напрямки вивчення цього питання: брехливість як моральна категорія (з ввічливості для підтримки відносин в суспільстві; з метою одержання вигоди для самої себе; для уникнення покарання); брехливість як результат соціальних відносин (для отримання вигоди; для уникнення покарання; з егоїстичної мотивації; з бажання маніпулювати іншими, отримати перевагу); брехливість в зв'язку з іншими особистісними якостями людини (щоб не опинитися в незручному становищі; для приховування почуттів, їх перебільшення; для мотивації оцінок: нагороди і покарання).

При формуванні брехливості як риси характеру особистості основними чинниками впливу можуть бути: професійна мотивація як фактор впливу на вектор розвитку особистості (мотивація до досягнення успіху та мотивація уникнення невдач); професійна спрямованість, схильність особистості до побудови кар'єри; психологічний тип особистості, який визначають особливості її комунікативного потенціалу; пізнавальні процеси (увага, пам'ять, сприйняття, відчуття тощо); цінності як прояв індивідуально-психологічного характеру; провідні установки, а саме: системи переконань, стереотипів та стандартних шаблонів реагування; особливості виховання як основна детермінанта формування світогляду особистості; рівень і якість освіти; стаж роботи та набутий досвід як фактор впливу на формування брехливості (розвиток негативних психологічних явищ, таких як професійного й емоційного вигорання, професійної деформації особистості); випадкові чинники, які детермінують виникнення брехливості.

Незважаючи на різні погляди на брехливість, причини її появи у більшості концепцій вони схожі, перш за все, взаємозв'язком ситуації брехні з поведінкою особистості.

Отже, аналіз брехливості як індивідуально-психологічної властивості особистості як складової її характеру охоплює

розгляд функціональної єдності мотиваційних, емоційних, когнітивних, динамічних, регуляторних та результативних складових. З огляду на онтогенез особистості (дитячий вік – підлітковий – юнацький – період дорослості) брехливість формується як по спіралі – від страху бути покараним до формується на основі когнітивної (образ «Я») й емоційно-оцінної складової (самооцінка), з розвитком самостановлення, та до брехливості як засобу адаптації та реагування на вікові кризи.

Одержано 17.04.2018

УДК 343.98

Сергій Олександрович Усольцев,

*аспірант Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ

Найбільш поширеною та важливою з точки зору інформативності слідчою (розшуковою) дією, спрямованою на отримання доказової інформації з матеріальних джерел, є огляд. Відповідно до ст. 237 КПК України, «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів». У криміналістиці під оглядом розуміють слідчу (розшукову) дію, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також інших обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Аналіз практики розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК України, свідчить про те, що огляд частіше за все проводиться на початковому етапі розслідування та є найбільш ефективним засобом доказування за даною категорією злочинів. На жаль, проведений аналіз більше ніж 300 протоколів цієї слідчої (розшукової) дії свідчить про те, що працівники правоохоронних органів не завжди правильно орієнтуються в її сутності й завданнях і, як наслідок, організують і проводять її не належним чином. Опитування практичних працівників, що

розслідують аналізовані злочини, показав, що більшість з них висловлюють побажання подальшої розробки тактичних рекомендацій із проведення огляду за такими кримінальними правопорушеннями. Зокрема на практиці, складності виникають при визначенні місця та предмету проведення огляду; способів огляду; методів виявлення й фіксації слідів на зброї, боєприпасах і вибухових пристроях; кількості та кваліфікації спеціалістів, яких потрібно запросити для допомоги при проведенні огляду та ін.

При розслідуванні злочинів даної категорії об'єктами огляду, як правило, є:

- зброя, боєприпаси, вибухові речовини та пристрої. Огляд цих предметів мав місце у всіх кримінальних провадженнях, що нами вивчались. Зазначені предмети оглядалися або окремо (38 % проаналізованих нами матеріалів кримінальних проваджень), або окремо під час огляду місця події (62 %);

- місце події, якими є ділянка місцевості або приміщення, у межах якого виявлені об'єкти або сліди, що мають відношення до злочину (68 %);

- місцевість і приміщення, що не є місцем події (9 %);

- пристрої та матеріали, що використовувались при виготовленні зброї, боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв, а також супутні предмети (ящики від зброї, збройне мастило, кобури, чохла для зброї (5 %);

- документи, в тому числі з ознаками підробки (посвідчення особи, документи на право носіння та зберігання зброї, накладні на отримання зброї зі складів, товарно-транспортні накладні тощо (21 %);

- транспортні засоби, що використовувались для транспортування зброї, боєприпасів або вибухових речовин (7 %).

У багатьох випадках у межах одного кримінального провадження огляду підлягають декілька з названих нами об'єктів.

При вирішенні майже всіх цих завдань у тій чи іншій мірі приймає участь спеціаліст. Загалом, на думку П. П. Іщенка спеціалісти залучаються до участі у слідчих (розшукових) діях у таких випадках: «1) відсутності відповідних спеціальних знань і навичок у слідчого; 2) недостатньому оволодінні слідчим прийомами та засобами швидкого і доброякісного виконання тієї чи іншої роботи, що вимагає спеціальних знань і навичок;

3) необхідності з етичних або тактичних міркувань доручити здійснення певних дій саме спеціалісту; 4) одночасному застосуванню ряду засобів криміналістичної техніки; 5) необхідності виконати великий обсяг роботи, що вимагає спеціальних пізнань і навичок» [1, с. 12]. Приблизно такі ж причини залучення спеціалістів зазначає Г. І. Грамович [2, с. 21–22].

За результатами нашого дослідження до участі у проведенні огляду при розслідуванні незаконного поводження зі зброєю, боєприпасами або вибуховими речовинами залучались наступні спеціалісти: криміналісти, якими були інспектори-криміналісти органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України (84 %); вибухотехніки, як правило, працівники Департаменту вибухотехнічної служби НП України (37 %); кінолог з собакою (19 %); військові (9 %); бухгалтера, товарознавці (6 %); працівники робітничих професій (слюсарі, зброяра, токарі тощо (6 %); інші (3 %).

Загальновідомо, що будь-яка слідча (розшукова) дія, в тому числі огляд, складається з підготовчого, робочого та заключного етапів. Спеціаліст-криміналіст допомагає слідчому вже на підготовчій стадії огляду ще до виїзду на місце події. Він приймає участь в аналізі отриманої первинної інформації, консультує слідчого по питаннях техніко-криміналістичного забезпечення огляду, доцільної, на його думку послідовності дій, висловлює пропозиції щодо залучення інших спеціалістів. Після цього спеціаліст-криміналіст готує необхідні техніко-криміналістичні засоби. Після прибуття на місце події спеціаліст-криміналіст разом зі слідчим визначають межі огляду, вирішують питання щодо способів огляду, ділянок на яких зосереджена максимальна кількість слідів та виявлення й вилучення яких потребує застосування криміналістичної техніки.

Під час робочого етапу огляду місця події спеціаліст-криміналіст надає криміналістичну і технічну допомогу слідчому, що полягає у безпосередньому застосовуванні техніко-криміналістичних засобів, прийомів та методів для виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину. Під час загального огляду спеціаліст разом зі слідчим визначають способи огляду, об'єкти обстановки, що будуть підлягати детальному огляду та предмету, на яких потрібно виявляти сліди. На цій стадії спеціалістом

проводиться орієнтуюча, оглядова та вузлова фотозйомки. При огляді виявлених на місці події зброї боєприпасів, вибухових пристроїв, інструментів та матеріалів, що могли бути використані при їх виготовленні проводиться аналіз та оцінка приналежності їх до події злочину. Стадія детального огляду в тактичному плані є складнішою у зв'язку з більшим об'ємом виконуваною слідчим і спеціалістом роботи. На цій стадії спеціаліст-криміналіст проводить наступні дії: послідовно та всебічно вивчає деталі обстановки місця події та кожний предмет та слід окремо; визначає об'єкти і сліди, які потрібно вилучити; визначає техніко-криміналістичні засоби та методи, що необхідні для вилучення слідів; проводить необхідні вимірювання; робить детальну фотозйомку об'єктів.

На заключному етапі дії спеціалістів досить чітко визначено в Інструкції, затвердженій наказом МВС України від 03.11.2015 № 1339: під час фіксації виявленої слідової інформації в протоколі спеціалісти надають допомогу слідчому в описі специфічних ознак (вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, способів виявлення); за можливості вилучають сліди разом з об'єктами-слідоносіями, при неможливості такого вилучення здійснюється їх фотографування за правилами масштабної фотозйомки та виготовлення копій (відбитків та зліпків) цих слідів; об'єкти-слідоносії та інші предмети упаковуються за допомогою спеціаліста згідно з установленими вимогами та передаються слідчому, який здійснює огляд; спеціаліст відповідає за якість та повноту виконання отриманих від слідчого або керівника органу досудового розслідування доручень під час проведення огляду місця події [3].

Список бібліографічних посилань

1. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). М. : Юрид. лит., 1990. 158 с.
2. Грамович Г. И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений : учеб. пособие. Минск : МВШ МВД СССР, 1987. 66 с.
3. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ МВС України від 03.11.2015

№ 1339 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15> (дата звернення: 02.04.2018).

Одержано 12.04.2018

УДК 342.922

Олена Сергіївна Хлівняк,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ЩОДО СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ

Розвиток суспільства дає підстави стверджувати, що захист прав і свобод дитини є основним чинником у формуванні правосвідомості й культури майбутнього покоління та забезпечує правову основу формування правової держави і громадянського суспільства. Дитина, як суб'єкт суспільних відносин має особливий статус. Це обумовлено її фізичною, розумовою, моральною та духовною незрілістю, залежністю та можливістю зловживань з боку інших осіб. Забезпечення прав та свобод дитини передбачає ряд відповідних загальних та спеціальних гарантій для їх реалізації, як системи узгоджених соціально-економічних, політичних, культурних (духовних), юридичних умов, засобів і способів, спрямованих на охорону, реалізацію й захист прав та свобод дитини [1].

Проблематика способів захисту прав та свобод дітей в Україні, історія їх становлення й розвитку, правове забезпечення, створення механізму для їх реалізації були предметом дослідження багатьох науковців різних галузей права, а саме: С. Л. Лисенкова, О. І. Анатолієва, Н. М. Оніщенко, О. Ф. Скакун, Ю. С. Шемшученка, Н. М. Крестовської, В. В. Кулапов, В. С. Нерсисянц, Л. М. Зілковська, О. І. Карпенко та інші вітчизняні й міжнародні науковці.

Мета цього питання полягає у визначенні особливостей становлення та розвитку правового регулювання забезпечення та захисту прав дитини в Україні.

Безумовно, проблема забезпечення прав дитини має своє історичне коріння. У первісному суспільстві до дитини ставилися двояко – з одного боку, вбивство дитини не вважалося злочином, з іншого – діти були економічно вигідними. Мати багато дітей, особливо синів, слугувало гарантією міцності соціальних позицій сім'ї. З розвитком суспільства, з переходом до осілого способу життя та більш надійної продуктивної бази общини, вбивство дітей практикується головним чином за «якісними» показниками – вбивали тих, кого вважали фізично або морально неповноцінними.

Дитина не була включена в офіційну систему суспільства і не була суб'єктом права в повному розумінні цього слова. Відповідно до Соборного уложення 1649 р. в Росії діти не мали права скаржитися на батьків. Убивство сина або дочки каралось усього лише річним тюремним ув'язненням, а після відбуття покарання – церковним покайням, тоді як дітей, що зазіхають на життя батьків, закон нещадно карав стратою. Скасовано цю нерівність було лише у 1716 р. Петром I.

Першим міжнародним документом, в якому ставилася проблема прав малолітньої людини, була Женевська декларація 1923 року. Уперше в історії людства було сформульовано право дитини на допомогу, виховання, захист, тобто в тих сферах життя, де раніше йшлося тільки про філантропію. Декларація спрямована на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини. Однак цей документ мав лише декларативний характер, і тому реальний правовий захист був можливий через створення норм національного права на основі прийняття державами міжнародних договорів [2].

Одним з етапів розвитку гарантій прав і свобод дитини пов'язаний із становленням України за часів радянської влади. Протягом вказаного періоду в Україні прийнято чотири конституції (1919, 1929, 1937, 1978 рр.). Конституція УРСР 1937 р. закріпила механізм реалізації широкого спектра прав та свобод, зокрема: для забезпечення прав дітей на освіту впроваджено загальнообов'язкову початкову та безоплатну вищу освіту, а також систему державних стипендій. З метою забезпечення прав дітей на охорону життя і здоров'я впроваджено безоплатне оздоровлення та лікування дітей незалежно від соціального

статусу. Крім того, у зв'язку із заборонаю примусової праці дітей чинним законодавством встановлено покарання для осіб, які займаються примусовою експлуатацією дитячої праці. Відповідно до ст. 120 Конституції УРСР 1937 р. державою охоронялися інтереси матері й дитини, що реалізовувалося в тому числі й шляхом надання жінкам відпустки зі збереженням утримання при вагітності та пологах [2].

Перша Загальна декларація прав людини буда прийнята 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН. У ній були зафіксовані основи захисту прав дітей. Зокрема, ч. 2 ст. 25 Загальної декларації прав людини проголошує, що «Материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Всі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом». Дана декларація отримала свій розвиток в актах Прав Людини. В цих актах гарантовані рівні права всім дітям і забезпечення їх основних соціальних потреб. 20 листопада 1959 р. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла Декларацію прав дитини, що регулює положення дитини в сучасному суспільстві. Основною ідеєю цього акта «Добро – дітям», яких людство повинно забезпечити всім найкращим. Декларація складається з 10 принципів, що забезпечують права дітей. Основні з них говорять про те, що дитині, незалежно від кольору шкіри, мови, статі, віри, законом повинен бути забезпечений соціальний захист, надані умови та можливості, що дозволили б йому розвиватися фізично, розумово, морально, духовно. У соціальному відношенні складені умови для здорового і нормального життя в умовах свободи й гідності. Дитина повинна бути першою серед тих, хто одержує захист і допомогу, а також повинна бути захищеною від усіх форм недбалого ставлення до неї, не говорячи вже про жорстокість та експлуатацію.

20 листопада 1989 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла та відкрила для підписання Конвенцію про права дитини, яка 27 лютого 1991 р. була ратифікована й Україною. Основні положення Конвенції відображені у Законі України «Про охорону дитинства» від 7 березня 2001 р., який визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону

здоров'я, освіти, соціальний захист та всебічний розвиток, встановлює основні засади державної політики у цій сфері [2].

Також, на підставі положень Конвенції ООН про права дитини та ряду інших документів з метою забезпечення гарантій політичних прав дітей прийнято Закон України «Про громадянство» (1991 р.), який вимагає письмової згоди 14-річної дитини під час зміни її громадянства, а після досягнення 16 років зміни проводяться за власною заявою дитини. Соціальні права дітей реалізуються шляхом обов'язку держави надавати допомогу багатодітним сім'ям для забезпечення дитини харчуванням, одягом та житлом, який закріплено у Законі України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми». Закон України «Про освіту» (1991 р.) встановив обов'язкове шкільне навчання дітей віком від 6–7 і до 15 років. Усі ступені шкільного навчання безоплатні. Відповідно до ст. 51, 52 Конституції України 1996 р. сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою, діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. З метою реалізації прав дітей на життя і здоров'я також закріплено, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Крім того, на державу покладено обов'язок утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, внаслідок чого забезпечуються соціальні права дітей. Держава також заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей. Конституцією України також розширено механізм реалізації прав дітей на освіту. Згідно зі ст. 53 повна загальна середня освіта обов'язкова, держава гарантує її доступність і безоплатність. До того ж конституційно визначені органи, які здійснюють організаційну діяльність із забезпечення прав і свобод дітей [1].

З огляду на проведений аналіз становлення та розвиток правового регулювання та захисту прав дитини можна зробити такі висновки, що *на сьогодні в Україні діє розгалужена система нормативно-правових актів, які безпосередньо закріплюють юридичний механізм забезпечення, охорони та захисту прав дитини. Однак бурхливий розвиток суспільних відносин, що все активніше проявляє себе в усіх найважливіших сферах людського буття, а також прискорений розвиток технологічних*

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2018

інновацій, суттєво актуалізують необхідність моніторингу та удосконаленню окремих положень чинного законодавства у сфері забезпечення прав дитини.

Список бібліографічних посилань

1. Толкачова Г. В. Еволюція правового забезпечення гарантій захисту прав і свобод дитини. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 72.
2. Оніщенко Н. М., Львова О. Л., Сунегін С. О. Права і свободи дитини: вступ до проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 13.

Одержано 19.04.2018

УДК 351.74

Данило Михайлович Черкашин,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОЇ ПРОГРАМИ ІСТАР

В умовах масштабного реформування правоохоронних органів, в Україні постає важливе питання щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх поліцейських. Так, з урахуванням вимог загальноновизнаних міжнародних демократичних стандартів в даній сфері необхідно виділити найбільш важливі пріоритети, що стануть потужною основою для перебудови всієї системи підготовки кадрів в органах МВС в цілому. Існуюча модель професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ в Україні потребує високого рівня матеріального та наукового забезпечення, а саме збільшення витрат на систему органів МВС, підвищення рівню інформатизації ОВС, створення практичних рекомендацій, щодо використання досвіду зарубіжних країн в процесі підготовки кадрового забезпечення [1, с. 34].

Особливе місце у використанні зарубіжного досвіду займають міжнародні програми, направлені на співробітництво та підготовку працівників правоохоронних органів. Зокрема,

міжнародна навчальна програма допомоги у кримінальних розслідуваннях International Criminal Investigative Training Assistance Program, ICITAP. Співробітництво з Міністерством внутрішніх справ України було започатковане у 2005 році. Діяльність була направлена на поліпшення можливостей в області інформаційних технологій за рахунок розробки програмного забезпечення, обладнання та телекомунікації [2].

Дана міжнародна програма працює з іноземними урядами з метою створення правоохоронних і корекційних установ з використанням цілісного підходу до досягнення стійких реформ.

Виділяється шість основних стратегій досягнення мети організації:

1. Практика дотримання законів у приймаючої сторони, яка буде відповідати міжнародним стандартам в сфері прав людини;
2. Забезпечення дотримання та підтримки справедливої та ефективної системи кримінального правосуддя;
3. Організація, навчання та забезпечення правоохоронних органів країни-партнера матеріально-технічною базою для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, тероризмом та корупцією;
4. Співпраця та обмін інформацією між США та приймаючої країною в сфері дотримання законів, а також з питань безпеки, що становлять взаємний інтерес;
5. Процес планування та бюджетування зовнішньої допомоги США, який відображає перспективи та пріоритети роботи програми;
6. Кінцевий результат з відновлення та стабілізації правоохоронних органів країни-партнера.

Методи реалізації даної програми включають в себе комплексний підхід щодо розвитку та реформування правоохоронних органів – технічну допомогу та навчання в основних, спеціалізованих та тактичних правоохоронних службах, розробку учбових програм для майбутніх поліцейських, а також сприяння створенню позитивних відносин між поліцією, громадянами та неурядовими організаціями.

Окрема сфера роботи організації також направлена на допомогу країнам-партнерам створювати академії поліції, а також на корекцію та розробку ефективних учбових програм, які

послужать основою для продовження навчального процесу та розвитку правоохоронних органів. Програма ІСІТАР також пропонує допомогу в сфері підготовки інструкторів та адміністрацій управління академіями, допомогу в обладнанні класних кімнат сучасними засобами навчання.

Одним з найбільш ефективних прикладів підготовчої діяльності програми ІСІТАР в Україні є впровадження системи навчання співробітників правоохоронних органів, а саме підрозділів патрульної поліції, яка відповідає за забезпечення та підтримку громадського порядку. Ці системи допомагають розвинути навички поліцейських для дотримання законності, а також поліпшення обслуговування громадян та захисту їх прав. Вони включають в себе основи патрулювання, контроль за рухом автотранспорту, реагування на виклики по лінії 102, правила та навички забезпечення особистої безпеки та оборонної тактики.

Головне, що відрізняє цю програму допомоги від інших – це задоволення унікальних потреб країни-партнера з урахуванням специфіки кожної з них.

Підсумовуючи сказане, приходимо до висновку, що процес підготовки кадрів для правоохоронних органів потребує подальшого вдосконалення та оптимізації з урахуванням досвіду зарубіжних країн. Перш за все вбачається необхідність у впровадженні більш значного рівня інформатизації навчальних процесів. Одним з актуальних шляхів реформування підготовчих програм для майбутніх поліцейських є розвиток та підтримка діяльності міжнародних навчальних організацій, які спеціалізуються на підтримці правоохоронних систем країн-партнерів, та сприяють їх розвитку. Цей досвід є позитивним, тому що такі програми як ІСІТАР комплексно підходять до побудови системи підготовки спеціалістів в сфері правоохоронних органів, враховують унікальні потреби країни, а також залишають після себе стійку матеріально-технічну навчальну базу.

Список бібліографічних посилань

1. Лошицький М. В. Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки працівників міліції (поліції). *Юридична наука*. 2015. № 2. С. 34–43.

2. Criminal Justice Programs / U.S. Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/criminal-icitap/europe-and-eurasia> (дата звернення: 21.03.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 343.1(477)

Мар'ян Васильович Черхавський,

слухач магістратури факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Сергій Євгенович Абламський,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального

процесу та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАТРИМАННЯ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

У наш час Верховна Рада України посідає одне із ключових місць у механізмі держави, про що свідчать норми ст. 75 Конституції України, згідно з якою вона є єдиним органом законодавчої влади в країні. Зазначене зумовлює включення до правового статусу народних депутатів України додаткових гарантій забезпечення їх діяльності у формі депутатської недоторканності. Такі «привілеї» спрямовані на недопущення необґрунтованого переслідування та ефективного виконання останніми покладених на них законом обов'язків.

На сьогодні правовою основою гарантування депутатської недоторканності є положення ст. 80 Конституції України, відповідно до яких народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані [1]. У підпункті 1.1 висновків рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2003 р. № 12-рп/2003 зазначено, що депутатська недоторканність як елемент статусу народного депутата України є конституційною гарантією безперешкодного та ефективного здійснення народним депутатом України своїх повноважень і передбачає звільнення його від юридичної відповідальності у визначених

Конституцією України випадках та особливий порядок притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, його затримання, арешту, а також застосування інших заходів, пов'язаних з обмеженням його особистих прав і свобод [2]. Як зазначив КСУ, хоча затримання як тимчасовий запобіжний захід спрямоване на запобігання злочинів чи його припинення, однак до народних депутатів може застосовуватися виключно за згодою Верховної Ради України.

Як вбачається з аналізу приведених вище вимог нормативно-правових актів, притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності фактично визначає початок дії положень КПК України щодо особливого порядку досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених останніми. Тобто, повноцінність розслідування залежить від отримання згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності, під чим відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України законодавцем розуміється стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення [3]. Відтак можна стверджувати, що будь-яка процесуальна дія, пов'язана з обмеженням прав і свобод народного депутата, має здійснюватися лише після повідомлення його про підозру і реалізується виключно після того, як Верховна Рада України надасть на це відповідну згоду в порядку, визначеному Законом України «Про Регламент Верховної Ради України». У цьому Законі закріплено окрему главу, присвячену питанням порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешту народного депутата України. Зокрема, в ч. 3 ст. 218 зазначеного Закону передбачено вимоги до подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата. Таке подання повинно бути вмотивованим і достатнім, містити конкретні факти і докази, що підтверджують факт вчинення зазначеною в поданні особою суспільно небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України, а у випадках застосування запобіжного заходу у вигляді затримання чи тримання під вартою зазначений документ повинен чітко обґрунтувати необхідність застосування саме такого запобіжного заходу [4]. Після отримання Верховною Радою України вказаного подання та виконання процедур,

передбачених главою 35 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», проводиться голосування щодо надання згоди про притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності.

Проаналізувавши законодавчі положення щодо особливостей здійснення кримінального провадження відносно народного депутата України, доходимо висновку, що в передбаченій на сьогодні моделі кримінального процесуального регулювання досліджуваного аспекту наявна низка суперечностей та недоліків, що, безумовно, негативно впливає на практичне застосування положень КПК України. Це стосується й процесуальної регламентації порядку затримання народного депутата за вчинення ним кримінального правопорушення.

Насамперед, варто завернути увагу на правозастосовну діяльність правоохоронних органів щодо положень КПК України стосовно затримання особи без ухвали слідчого судді, а саме коли дії народного депутата зумовлюють виникнення фактичних підстав для його затримання в порядку, передбаченому пунктами 1–3 ч. 1 ст. 208 КПК України. Пильна увага до цього питання обумовлена тією обставиною, що, виходячи з логіки законодавця та беручи до уваги наведену вище позицію Конституційного Суду, працівники правоохоронних органів не вправі вчиняти будь-які дії, які обмежують права та свободи народного депутата. Водночас постає цілком логічне та певним чином навіть абсурдне запитання: як повинен діяти працівник правоохоронного органу у випадку, коли став очевидцем вчинення народним депутатом тяжкого чи особливо тяжкого злочину, наприклад, грабежу, розбою, умисного вбивства тощо? Звісно, в такому випадку правильним було б вчинити дії, які спрямовані на застосування фізичного примусу з метою припинення кримінального правопорушення, тобто затримати народного депутата. Натомість виникає ситуація, що у випадку силового припинення злочинних дій з боку народного депутата працівник правоохоронних органів своїми конклюдентними діями здійснить затримання особи, що суперечить наведеним конституційним приписам та нормам Закону України «Про статус народного депутата України».

Окрім того, складність проведення кримінального провадження, де фігурує народний депутат, обумовлюється не тільки обмеженістю у засобах збирання доказів, а й значними часовими затратами, необхідними на отримання відповідного дозволу Верховної Ради України. Останнє пояснюється особливостями роботи українського парламенту, оскільки, згідно з положеннями Закону України «Про Регламент Верховної Ради», Верховна Рада працює сесійно у формі пленарних засідань за звичайних обставин у перший і третій тижні кожного календарного місяця впродовж сесії. Така обставина наявно зумовлює труднощі у швидкому отриманні дозволу на притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності, а отже і його затримання, проведення стосовно нього процесуальних дій та ін.

Також, як свідчить аналіз чинного законодавства з питань діяльності народних депутатів України, законодавець взагалі не передбачив порядку отримання дозволу про притягнення їх до кримінальної відповідальності у міжсесійний період, адже у цей час Верховна Рада взагалі не працює у формі пленарних засідань. Подібний стан речей фактично перешкоджає проведенню досудового розслідування у відповідній категорії кримінальних проваджень та загалом суперечить завданням і засадам кримінального провадження. Відтак такий порядок створює велику ймовірність втрати та знищення доказів винуватості народного депутата у вчиненні кримінального правопорушення.

Дослідивши законодавчі положення відносно депутатської недоторканності, М. А. Погорецький та О. С. Старенький зазначили, що, як правило, у випадку розслідування корупційного правопорушення у кримінальних провадженнях цієї категорії злочинці затримуються на місці вчинення злочину, а їхня злочинна діяльність документується під час проведення оперативними підрозділами такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту. Однак, враховуючи особливості вітчизняного законодавства, доказати відповідне правопорушення практично неможливо. Загалом, як цілком справедливо відмічають вчені, законодавчі положення щодо притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата фактично суперечать самій сутності інституту затримання [5, с. 87]. У свою чергу, аналізуючи практику розслідування одержання неправомірної вигоди

службовою особою, О. Ю. Татаров та С. С. Чернявський зазначають, що одним із головних доказів вини підозрюваних у даній категорії кримінальних проваджень є наявність зафіксованих у матеріалах кримінального провадження даних про те, що на руках або одязі підозрюваної особи виявлено речовини, які з'явилися внаслідок контакту підозрюваного із задалегідь ідентифікованими (поміченими) засобами, у першу чергу грошовими знаками, що оформлюється шляхом затримання та особистого обшуку [6, с. 35].

Таким чином, на основі теоретичного аналізу регулювання особливостей притягнення народних депутатів до кримінальної відповідальності, а також на основі напрацювань сучасної юридичної науки вважаємо за доцільне надати власний варіант бачення удосконалення національного законодавства. З метою надання конструктивного варіанту, з нашої точки зору, буде правильним внести зміни до ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України», а саме доповнити її додатковою частиною 2-1 та доповнити ч. 3 ст. 482 КПК України наступного змісту:

«Без згоди Верховної Ради України народний депутат не може бути затриманий та підданий особистому обшуку, за винятком його затримання під час або відразу ж після вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину або злочину, яким спричинено шкоду життю та здоров'ю особи.

Народний депутат, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком:

1) якщо Верховною Радою України надано згоду на його затримання у зв'язку з таким діянням;

2) затримання народного депутата під час або відразу ж після вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину або злочину, яким спричинено шкоду життю та здоров'ю особи, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Народний депутат має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута».

Водночас підняті питання не є остаточними, адже окреслена проблематика потребує окремого комплексного вивчення з метою напрацювання системних змін і доповнень чинного законодавства України, тому пропонуємо учасникам конференції приєднатися до цього питання та висловити власне бачення на її вирішення.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 06.03.2018).

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, третьої статті 80 Конституції України, частини першої статті 26, частин першої, другої, третьої статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності) : від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03> (дата звернення: 26.02.2018).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-17 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 06.03.2018).

4. Про Регламент Верховної Ради України : закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (дата звернення: 06.03.2018).

5. Погорецький М. А., Старенький О. С. Здійснення кримінального провадження щодо народних депутатів: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 79–90.

6. Татаров О. Ю., Чернявський С. С. Актуальні питання досудового розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 27–40.

Одержано 12.04.2018

УДК 343.98

Олександр Іванович Чіпець,

*аспірант Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ У СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

У структурі криміналістичної характеристики злочинів, яка спрямована на систематизацію вагомої для розслідування інформації щодо певної групи злочинів, отриманої на підставі аналізу матеріалів кримінальних справ, дані про особу злочинця мають не лише криміналістичний характер. Правознавці використовують ці знання для вирішення питань кваліфікації злочинів, кримінологи – для вирішення проблем їх профілактики, а криміналісти – для організації процесу розкриття та розслідування злочинів [1, с. 41].

Сучасні автори під час дослідження особи злочинця, котрий вчинює окремі види злочинів, виходять переважно з вікових, соціально-демографічних, морально-психологічних і других подібних особливостей, що характеризують ту чи іншу особу. Крім того, В. Ю. Шепітько вказує, що особа злочинця має певні дані демографічного характеру, деякі моральні якості та психологічні особливості [2, с. 258]. У той же час, М. Ю. Валуйська у контексті досліджуваної проблематики пропонує розглядати особу злочинця за такими критеріями: домінуючі інстинкти; умови соціалізації; інтелект; вольові якості; мотивація злочину; ступінь підготовленості вбивства [3, с. 140]. Звідси дані про особу, яка вчинила незаконне переміщення вогнепальної зброї, складаються з таких властивостей: фізичні; соціально-демографічні; моральні; психологічні.

Переміщення вогнепальної зброї розглядається вченими як складова незаконного обігу, зокрема носіння, у зв'язку з чим особа злочинця визначалась науковцями шляхом виокремлення типових ознак притаманних злочинним елементам широкого спектру, про що свідчать наукові джерела як вітчизняних так і зарубіжних авторів. Зазначимо думки деяких з них.

Кримінально караними є певні види незаконного обігу зброї. До них відносяться: незаконне придбання, передача, збут, зберігання, перевезення, носіння, а також виготовлення зброї та її основних частин. Як зазначає автор, носіння і перевезення зброї здійснюються шляхом збереження і переміщення його особою безпосередньо при собі в предметах одягу, в супутніх предметах або зберігання і переміщення при собі транспортних засобах [4, с. 147].

Поряд з цим, С. Г. Павліков, розглядаючи криміналістичну характеристику незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин, виділив три основні типи осіб, які вчинюють досліджувані діяння: «випадковий» тип, «ситуаційний» і «злісний». Тип «випадкового» злочинця автор характеризує відсутністю антисоціальної спрямованості своїх дій, вчиненням злочинів, як правило, під впливом випадково виниклих і незалежних від нього факторів, наприклад, в силу незнання правових норм, в силу збігу важких життєвих обставин. Тип «ситуаційного» злочинця розуміється як проміжний між першим і типом «злісного» злочинця. Основні риси цього типу: при наявності певних факторів (наприклад, пропозиції виготовити, перевезти і т. д. кримінальні предмети за винагороду, покинути бойовий пост тощо) особа вчиняє відповідний злочин. Представникам типу «злісного» злочинця, як правило, властиве усвідомлене і цілеспрямоване вчинення злочинів з метою прямого або опосередкованого одержання злочинних доходів при вчиненні незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв. Часто ці особи є членами організованих злочинних формувань, основою злочинної діяльності яких є зазначені злочини [5, с. 65–68].

М. М. Майстренко досліджуючи кримінологічну характеристику осіб, що вчинюють злочини проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини особу злочинця розкриває через критерій її соціальної спрямованості, виходячи при цьому із співвідношення негативної та позитивної спрямованості. Особи, що вчиняють злочини проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини наділені певними характерними ознаками, що пояснюються специфікою навичок, вмінь, комплексу інтересів та

інших суттєвих та доволі стійких властивостей, що були сформовані під впливом негативних елементів соціального середовища [6, с. 11].

Найбільш широку деталізацію протиправних дій щодо обігу вогнепальної зброї запропонував В. А. Саморока, який вважав за потрібне сформулювати навіть визначення поняттю «незаконний обіг вогнепальної зброї» як навмисних дій особи із виробництва, збуту, передачі, придбання, заволодіння, колекціонування, експонування, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, використання, знешкодження, ввозу вогнепальної зброї на територію держави і вивозу з неї, що скоєні з порушенням встановлених законодавством правил поведіння із вогнепальною зброєю і спрямовані на суспільну небезпеку [7]. Вищезазначені технологія вивчення особи злочинця, який вчинює злочини у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї широко використовується і в навчально-методичній літературі.

Разом з цим, приклади проведених досліджень не позбавляють нас можливості підтримати погляди сучасних науковців, які зазначають, що відомості стосовно типових ознак особи злочинця, котрі складають зміст відповідного елемента криміналістичної характеристики, формуються на базі вивчення й узагальнення матеріалів слідчо-судової практики, яка дає можливість стверджувати, що злочинність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї набуває окремих, індивідуальних характеристик осіб, котрі вчинюють конкретні злочинні діяння, у тому числі незаконне переміщення вогнепальної зброї.

Список бібліографічних посилань

1. Іваниця А. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування вбивств через необережність : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетровськ, 2015. 213 с.
2. Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. 2-е изд., перераб. и доп. Харьков : Одиссей, 2005. 368 с.
3. Валуysкая М. Ю. К вопросу о типологии лиц, совершивших умышленные убийства при отягчающих обстоятельствах. *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України*. 2000. Вип. 2. С. 140.
4. Деревянко А. И., Езикян В. И. Криміналістика : учеб. пособие / Юж.-Рос. гос. техн. ун-т. Новочеркасск : ЮРГТУ, 2007. 164 с.
5. Павликов С. Г. Криміналістическая характеристика и первоначальный этап расследования незаконного оборота оружия, боеприпасов,

взрывчатых веществ и взрывных устройств : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. М., 2000. 195 с.

6. Майстренко М. М. Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2010. 20 с.

7. Саморока В. А. Особенности доказывания по уголовным делам о незаконном обороте огнестрельного оружия : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. М., 2004. 228 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/osobennosti-dokazyvaniya-po-ugolovnym-delam-o-nezakonnom-oborote-ognestrel'nogo-oruzhiya#ixzz2pRqWUPpR> (дата звернення: 21.03.2018).

Одержано 12.04.2018

УДК 343.71

Катерина Володимирівна Шахова,

*докторант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ ВЧИНЕННЮ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ (ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ)

Різновидом злочинів проти особи є суспільно небезпечні посягання на її статеву недоторканість і статеву свободу. Такі протиправні дії окрім того, що завдають шкоди нормальним взаємовідносинам між особами різного полу, ще й пов'язані з насильницьким задоволенням статевих потягів, з різними діями сексуального характеру відносно малолітніх або неповнолітніх осіб. Тобто, статева недоторканість є складовою статевої свободи, тому порушення статевої недоторканності завжди означає і порушення статевої свободи. Враховуючи вказане, вітчизняний законодавець передбачив у ст. 3 Конституції України, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1], тобто вчинення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи є посяганнями на вказані права особи, пов'язані з

грубими порушеннями норм суспільної моралі, та кримінальним законодавством за їх вчинення передбачив доволі суворе покарання. Зокрема, згідно з чинним законодавством України кримінальна відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи передбачена розд. IV Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК), зокрема за: зґвалтування (ст. 152); насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153); примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154); статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155); розбещення неповнолітніх (ст. 156). До речі, вказані злочини віднесені до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів (зокрема ч. 4 ст 152 КК України) [2]. Однак, аналізуючи законодавство зарубіжних країн можна дійти висновку, що різними державами різні види злочинних посягань віднесені до категорії злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності. Враховуючи вказане, вважаємо доцільним проаналізувати міжнародне законодавство з питань протидії вчинення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності в контексті юридичного визначення протиправних діянь, які становлять статеві злочини.

Аналіз статистичних даних більшості країн світу свідчить про поширеність серед інших злочинів, протиправних дій стосовно статевої свободи та статевої недоторканності особи. Згідно з дослідженням департаменту юстиції США, щорічно 3,7 мільйона стають жертвами статевих злочинів, зокрема близько 300 тис. жінок зґвалтовані та 9 % дітей піддаються сексуальному насильству [3]. На думку міжнародних експертів, перше місце в світі за кількістю статевих злочинів по відношенню до кількості мешканців займає Південно-Африканська Республіка [4], оскільки на території вказаної держави за рік відбувається понад 500 000 таких злочинів [5]. Враховуючи вказане не є дивним, що у кримінальному законодавстві більшості країн світу злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності приділяється окрема увага та виділено окреме місце.

Однак, аналізуючи таке законодавство можна дійти висновку, що якщо для держав європейської цивілізації є звичайними положення про статеву свободу як об'єкт посягання статевих злочинів, то для мусульманських держав «статева свобода» до

сих пір є неможлива як об'єкт кримінально-правової охорони з релігійних причин. Зокрема, під час обговорення КК Туреччини 2004 року під тиском консервативних шарів суспільства автори КК були змушені відмовитися від позначення статевих злочинів як «злочинів проти сексуальної свободи». У зв'язку з цим в літературі зазначалося, що для багатьох громадян Туреччини поняття «сексуальна свобода» все ще нерозривно пов'язано з сексуальною розбещеністю [6].

В той же час, можна також дійти висновку, що сьогодні існують два основні підходи до розгляду місця статевих злочинів в системі законодавства і, отже, до визначення їх об'єкта. Перший, традиційний, виходить з того, що первинним у такого роду зазіханнях є порушення моральних норм. Другий, більш сучасний, передбачає, що статеві злочини посягають в першу чергу на особистість, її права і свободи [7, с. 123].

Що стосується рівня відповідного розділу в системі кримінального законодавства, тут також немає єдності. За родовим об'єктом в структурі Особливої частини статеві злочини розмежовані в КК Австрії, Аргентини, Федерації Боснії і Герцеговини, Німеччини, Данії, Індонезії, Іспанії, Італії, Колумбії, Латвії, Литви, Македонії, Молдови, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Сальвадора, України, Швейцарії, Японії. До другого рівня (видовий об'єкт) статеві злочини віднесені КК багатьох країн СНД, Албанії, Болгарії, Ізраїлю, Португалії, Румунії. Нарешті, у Франції статеві злочини поміщені на третій рівень структури кримінального законодавства (груповий об'єкт) [8].

У деяких країнах (Парагвай, Узбекистан, Франція) посягання на статеву недоторканість неповнолітніх виділяються із загальної групи статевих злочинів. Так, в КК Парагваю норми про посягання на статеву сферу містяться в розділах «Злочини проти статевого самовизначення» і «Злочини проти неповнолітніх». У КК Узбекистану вони включені в глави «Злочини проти статевої свободи» і «Злочини проти сім'ї, молоді та моральності» [7, с. 125]. Тобто з наведеного можна дійти висновку, що окреслене питання заслуговує на окрему увагу з боку науковців.

Отже, що стосується країн Євросоюзу, то слід відмітити, що для досліджуваної проблематики становлять найбільший інтерес кримінальне законодавство щодо злочинів проти статевої

свободи та статевої недоторканності таких країн як Англія, Франція та Німеччина, які в окремих положеннях є докорінно відмінними між собою та законодавством нашої країни.

Так, окрему вагу слід звернути на кримінальне законодавство Німеччини стосовно питань, пов'язаних із визначенням злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності, які передбачені розділом XIII Особливої частини Кримінального кодексу Федеральної республіки Німеччина (далі – ФРН). Водночас, у вказаний розділ також увійшли склади злочинних діянь, що посягають на інші охоронювані державою права та свободи (наприклад, сприяння проституції – § 180a) [9].

У той же час всі злочинні посягання на статеву свободу та статеву недоторканість умовно можна розділити на дві групи:

1) злочинні діяння проти статевого самовизначення, до яких німецький законодавець відносить наступні склади: сексуальні дії щодо опікуваних (§ 174); сексуальні дії щодо ув'язнених, осіб зазнали адміністративної відповідальності, хворих та осіб, які потребують допомоги, що знаходяться в медичних установах (§ 174a); сексуальні дії, пов'язані з використанням особою свого службового становища (§ 174b); сексуальні дії, пов'язані з використанням відносин по консультації, лікування (лікарському спостереженню) і обслуговування (§ 174c); сексуальні дії щодо дітей (§ 176); тяжкі сексуальні дії щодо дітей (§ 176a); сексуальні дії щодо дитини, якщо вони спричинили його смерть (§ 176b); примус до сексуальних дій; зґвалтування (§177); примус до сексуальних дій; зґвалтування, що спричинило за собою смерть потерпілого (§ 178); сексуальні дії щодо осіб, які не здатні чинити опір (§ 179); сексуальні дії щодо неповнолітніх (§ 182);

2) злочини, умовно пов'язані зі злочинними діяннями проти статевого самовизначення: пособництво до сексуальних дій малолітніх (§ 180); сприяння заняття проституцією (§ 180a); проти особистості (§ 180 b, 181, 181a, 183, 183a, 184, 184a, 184 b) [9].

До речі, багато з цих злочинних діянь зазіхають на суспільну мораль і мораль.

Також, типовими для КК ФРН є склади, що встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення сексуального насильства по відношенню до певного кола осіб: дітей, опікуваних, осіб, які не здатні чинити опір, осіб, довірених винному для

консультації, лікування (лікарського спостереження) або обслуговування і ін. Зокрема Кримінальний кодекс Німеччини розрізняє сексуальні дії щодо дітей до 14 років і підлітків 14–18 років. Дії сексуального характеру відносно дітей класифікуються згідно § 176, щодо підлітків – згідно § 182 КК Німеччини. Діяння, спрямовані щодо опікуваних осіб, підпадають під дію § 174. У всіх випадках під сексуальними діями розуміються будь-які дії сексуального характеру.

Сексуальні дії по відношенню до дітей до 14 років як в активній, так само так і в пасивній формі караються позбавленням волі на строк від шести місяців до 10 років. Також караються і треті особи, які спонукають дитину до сексуальних дій. Сексуальні дії щодо підлітка 14–18 років (як активні, так і пасивні) підлягають покаранню лише в разі, коли підліток знаходиться в залежному становищі та здійснює сексуальні дії або здійснює ці дії за грошову винагороду. Рівнослійно кваліфікується і примус підлітка 14–18 років до сексуальних дій з третьою особою з використанням залежного становища підлітка або грошової винагороди. Перераховані дії сексуального характеру караються позбавленням волі на строк до 5 років або грошовим штрафом [10].

Отже, аналізуючи наведене можна дійти висновку, що кримінальним законодавством статеві злочини, окрім свого безпосереднього визначення, визнаються такими, що є спорідненими та супутніми для інших злочинів проти суспільної моралі, дитинства тощо. До речі слід відмітити, що в Україні останнім часом все частіше можна почути про необхідність включення до складу статевих злочинів такого злочину як «Сімейне насильство», однією із ознак якого та проявом є якраз вчинення статевих злочинів відносно дружини, дітей чи інших близьких родичів [11]

Що стосується такої Європейської країни як Англія, то загальним законодавством Великої Британії визначається, що більшість статевих злочинів, зокрема зґвалтування та розбещення неповнолітніх, відносяться до категорії статутних злочинів відповідно до Закону «Про статеві злочини». Вказаним законом визначається, що до статевих злочинів відноситься зґвалтування; примушування до статевих актів; застосування лікарського засобу з метою здійснення незаконного статевих актів; незаконне статеві зносини з розумово відсталою жінкою або неповнолітньою;

інцест; напад з непристойними цілями; непристойні дії відносно дитини; содомію; грубу непристойність відносно чоловіка і зловживання повноваженнями довіреної особи по відношенню до дітей і молодих людей [12].

Тобто з наведеного можна дійти висновку, що перелік статей злочинів порівняно із закріплених КК України значно розширений, однак аналізуючи зміст вказаного закону можна дійти висновку, що наявні й деякі відмінні риси в кваліфікуючих аспектах. В той же час, вітчизняне законодавство, порівняно із законодавством країн Євросоюзу, встановлює одне із найменш жорстких покарань за вчинення вказаних злочинів.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 06.04.2018).
2. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 06.04.2018).
3. Bonnar-Kidd K. K. Sexual Offender Laws and Prevention of Sexual Violence or Recidivism. *Am J Public Health*. 2010. Vol. 100 (3)/ P. 412–419. DOI: <https://dx.doi.org/10.2105%2FAJPH.2008.153254>.
4. Report to the Ohio Criminal Sentencing Commission. January 2006. Sex offenders. URL: <http://ilvoices.org/uploads/3/4/1/6/34164648/oh-recidivism.pdf> (дата звернення: 12.04.2018).
5. Sandler J, Freeman N. J, Socia K. M. Does a watched pot boil? A time-series analysis of New York State's sex offender registration and notification law. *Psychology, Public Policy, and Law*. 2008. Vol. 14 (4). P. 284–302. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/a0013881>.
6. Телленбах С. О новом уголовном кодексе Турции. *Уголовное право*. 2006. № 2. С. 72–77.
7. Сравнительное уголовное право. Особенная часть : монография / под общ. и науч. ред. С. П. Щербы. М. : Юрлитинформ, 2010. 544 с.
8. Половые преступления // Википедия : своб. энцикл. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Половые_преступления (дата звернення: 06.04.2018).
9. Strafgesetzbuch // Juris : сайт. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (дата звернення: 06.04.2018).
10. Каменева А. Н. Ответственность за изнасилование по уголовному законодательству Российской Федерации и различных зарубежных государств : учеб. М. : Изд-во МГУ, 2011. 160 с.

11. Деєва А. У 2017 році проект «ПОЛІНА» буде масштабований ще на три локації // Урядовий портал. 7 листоп. 2017 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250402890> (дата звернення: 06.04.2018).

12. Половые преступления в английском уголовном праве // Право зарубежных стран (библиотека). URL: <http://librisum.com/forum/zarug14.htm> (дата звернення: 06.04.2018).

Одержано 12.04.2018

УДК 343.1

Вадим Іванович Шестаков,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВА НА ОСКАРЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Однією з важливих гарантій дотримання права особи на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні є можливість оскарження процесуальних рішень, дій або бездіяльності слідчого, прокурора, слідчого судді, суду. У свою чергу реалізація права на оскарження можлива за наявності певних передумов об'єктивного, суб'єктивного та формального характеру. Ці передумови встановлено у відповідних нормах чинного КПК України щодо певних різновидів оскарження (на стадії досудового розслідування, в апеляційному та касаційному провадженні тощо). При цьому законодавець не завжди демонструє послідовність у даному питанні.

Наприклад, щодо передумов суб'єктивного характеру у першу чергу мова йде про коло осіб, котрі мають право подати скаргу. У цьому сенсі ст. 24 КПК України гарантує таке право кожному, тобто будь-якій особі, чиї права були, на її думку, порушені відповідним рішенням, дією чи бездіяльністю. При цьому ч. 2 ст. 22 КПК України встановлює рівність сторін кримінального провадження у поданні скарг, а ч. 3 ст. 29 КПК України надає можливість особі подавати скарги рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача.

У правовому статусі певних суб'єктів зазначено право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду. Зокрема, воно прямо передбачено законом у підозрюваного, обвинуваченого (п. 16 ч. 3 ст. 42 КПК України), потерпілого (п. 7 ч. 1 ст. 56 КПК України), представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (п. 10 ч. 3 ст. 64-1 КПК України). Щодо судових рішень, право оскаржити їх надано тим самим суб'єктам, а також прокурору (п. 20 ч. 2 ст. 36 КПК України). З питань процесуальних витрат, якщо це стосується їхніх інтересів, оскаржити судові рішення можуть не тільки сторони кримінального провадження, а і свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі (ч. 2 ст. 126 КПК України). Право оскаржити судові рішення щодо арешту майна мають підозрюваний, обвинувачений і треті особи (п. 3 ч. 7 ст. 173 КПК України). Виходячи зі змісту ч. 6 ст. 284 КПК України, заявник може подати скаргу щодо постанови слідчого про закриття кримінального провадження. Нарешті, найбільш специфічні та водночас дискусійні норми щодо суб'єктів та предмета оскарження містить ст. 303 КПК України, яка визначає вичерпний перелік об'єктивних і суб'єктивних передумов оскарження певних рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування.

Як бачимо, з точки зору законодавчої техніки навряд чи можна вважати повністю вдалим нормативне втілення права кожної особи на оскарження рішень, дій чи бездіяльності у кримінальному процесі. Адже для одних суб'єктів обрано спосіб текстуального закріплення, а для інших – змістовного.

Наприклад, у ст. 60 КПК України серед прав заявника воно взагалі не вказано, але наявне, виходячи зі змісту інших норм, зокрема, ст. 303 КПК України. Теж саме можна сказати і щодо таких учасників кримінального провадження, як свідок (ст. 66 КПК України), перекладач (ст. 68 КПК України), експерт (ст. 69 КПК України), спеціаліст (ст. 71 КПК України). Серед їхніх прав не передбачено права на оскарження, хоча така можливість впливає зі змісту цієї ж статті, зокрема, у питаннях, пов'язаних із застосуванням заходів безпеки.

У зв'язку з цим підкреслимо, що обмеження предмета та суб'єктів оскарження під час досудового розслідування,

встановлені у ст. 303 КПК України, викликають обґрунтовані сумніви у науковців. Існують пропозиції взагалі скасувати його та встановити відкритий перелік бездіяльності, дій або рішень слідчого чи прокурора, що підлягають оскарженню. У цілому зазначене питання потребує окремого розгляду у зв'язку із характеристикою відповідної засади кримінального провадження. Проте видається очевидною недоцільність встановлення можливостей оскарження окремих рішень, дій або бездіяльності деякими суб'єктами або учасниками процесу без чіткого визначення відповідного права в нормах, що безпосередньо встановлюють їхній правовий статус.

Підсумовуючи викладене відзначимо, що, на нашу думку, право певної особи оскаржити дії, рішення чи бездіяльність має бути чітко закріплене безпосередньо в нормі, яка визначає коло прав та обов'язків відповідного суб'єкта чи учасника кримінального провадження, незважаючи на наявність або відсутність у КПК України спеціальних норм щодо оскарження. Це дозволить недвозначно розуміти відповідні приписи кримінального процесуального закону, зберігати основне право безвідносно до специфіки регулювання окремих процедурних питань оскарження. Тому вважаємо за потрібне запропонувати зміни до відповідних статей КПК України з метою прямого закріплення зазначеного права особи та його основного змісту.

Зокрема, ч. 2 ст. 60 КПК України «Заявник» слід доповнити п. 4 наступного змісту: «оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в порядку, передбаченому цим Кодексом».

У свою чергу ст. 66 КПК України «Права та обов'язки свідка», ст. 68 КПК України «Перекладач», ст. 69 КПК України «Експерт» та ст. 71 КПК України «Спеціаліст» доцільно доповнити пунктами однотипного змісту щодо того, що відповідний суб'єкт має право: «оскаржити процесуальні рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, що стосуються їхньої участі у кримінальному провадженні».

Одержано 16.04.2018

УДК 343.791

Владислав Геннадійович Шибут,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВО-РОЗШУКОВИХ СОБАК ДЛЯ ЗАТРИМАННЯ ОСІБ, ЯКІ СТАНОВЛЯТЬ СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ

Розвиток українського суспільства і держави проходить складний період. Завдання, які ставляться суспільством перед органами внутрішніх справ в цілому, та перед підрозділами кримінальної поліції зокрема, вимагають рішучих заходів щодо підвищення ефективності їх правоохоронної діяльності. В сфері правоохоронної діяльності теоретичне осмислення шляхів вдосконалення практики набуває особливого значення, адже можливості для експерименту як форми перевірки ймовірних прогнозів у даному випадку дуже обмежені, особливо, коли це стосується боротьби зі злочинністю.

Питання розкриття злочинів за допомогою службово-розшукових собак були предметом досліджень багатьох вчених, зокрема С. С. Алексєєва, О. М. Бандурки, В. Д. Басай, О. І. Вінберга, Е. О. Дідоренка, О. А. Кириченка, М. М. Перепелиці, М. В. Салтевського, О. П. Снігерьова та інших. Але, за останні роки, досліджень, присвячених питанням підготовки та використання службово-розшукових собак, як засобу оперативно-розшукової діяльності при захопленні осіб, що становлять суспільну небезпеку, не проводилося.

Згідно положень Закону України «Про Національну поліцію» службовий собака є спеціальним засобом та застосовується під час переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення [1].

Кінологічна служба як допоміжний підрозділ кримінальної поліції є спеціальним напрямком оперативно-технічних засобів у системі оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України.

Існують основні напрямки застосування службово-розшукових собак:

- спеціальний напрямок;
- розшуковий напрямок.

До спеціального напрямку належать:

1. робота по виявленню незаконного обігу зброї та вибухо-небезпечних речовин;
2. робота по виявленню незаконного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів;
3. робота по виявленню трупів.

Розшуковий напрямок застосування службово-розшукових собак використовується для пошуку запахових слідів при огляді місця пригоди, взяття сліду ймовірного злочинця, переслідування та затримання злочинця «по гарячих слідах», безпосередньо після скоєння злочину впродовж нетривалого часу, а також для пошуку речових доказів.

У процесі підготовки розшукового собаки важливу роль відіграють його генетичні задатки, тобто мотивація та зацікавленість у пошукових заходах.

Напрямок діяльності, до якого залучається розшуковий собака напряму залежить від типу характеру тварини. Тип характеру (або нервова система) та поведінка собаки визначає напрям її навчання та напрям подальшої діяльності. Універсальною породою, найбільш придатною до умов служби та виконання обов'язків по пошуку запахових слідів при огляді місця пригоди, взяття сліду злочинця, його переслідування та затримання, а також для пошуку речових доказів, вважається німецька вівчарка. Для розшукової роботи найбільш підходить собака з типом характеру «холерик». За зовнішніми ознаками німецьких вівчарок умовно можна поділити на собак «шоу класу» та собак «робочого розведення». Наприклад, вівчарки «шоу класу» цінуються за зовнішній вигляд та екстер'єр, тоді як вівчарки «робочого розведення», в основному, за потенціал генетичних задатків.

Слід зауважити, що останнім часом, Бельгійська вівчарка (Малінуа), у порівнянні з німецькою вівчаркою, виходить на перші позиції за рахунок:

1. Активної рухливості.
2. Працездатності.
3. Витривалості.
4. Сильного імунітету.

Бельгійські вівчарки стали частіше використовуватись у змаганнях та практичній роботі, їм почали надавати перевагу.

Варто визначити, що на сьогодні найбільш актуальними стали питання придбання якісного поголів'я собак «робочого розведення» (бракує коштів на придбання) та вкрай необхідно розробити формений одяг спеціального призначення підвищеної якості для поліцейських – кінологів.

Що стосується проблем взаємодії інспекторів – кінологів зі слідчими та оперативниками карного розшуку, це несвоєчасне (запізніле) залучення кінологів із службовим собакою для участі у проведенні огляду місця події, а як показує практика – залучення у останню чергу, коли більшість запахових слідів знищено.

На нашу думку, для вирішення цього питання оперативний черговий чергової частини відділу поліції невідкладно повинен інформувати про пригоду чергового кінологічного центру та надсилати службовий транспорт для своєчасної доставки кінолога зі службовим собакою до місця скоєння злочину.

Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що ефективність діяльності підрозділів карного розшуку Національної поліції України щодо захоплення осіб, які становлять суспільну небезпеку, з залученням службово-розшукових собак залежить від того, наскільки ефективно підготовка та використання службово-розшукових собак буде забезпечена науково обґрунтованими, практичними рекомендаціями [2, с. 69].

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 15.04.2018).
2. Музичко М. А. Шляхи підвищення ефективності розкриття злочинів за допомогою службово-розшукових собак. *Право і Безпека*. 2006. Т. 5, № 4. С. 66–70.

Одержано 19.04.2018

УДК 340.13+342.95

Павло Олександрович Шорський,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ І СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ

Будь-які права громадян, незалежно від їх галузевої приналежності вимагають цілеспрямованої діяльності органів державної влади щодо втілення їх у життя. Слід також відмітити, що норми Основного закону нашої держави вимагають їх належного закріплення та визначення шляхів реалізації у галузевому законодавстві. Не є виключенням з цього правила й сфера адміністративного права. Належне здійснення державного управління в сфері забезпечення виборів, їх організації та проведення вимагає побудови відповідної системи здійснення виборчих прав громадян за допомогою певних адміністративно-правових засобів. Аналіз вищезазначених проблем у наукових працях дозволяє дійти висновку про наявність певного механізму забезпечення виборчих прав громадян адміністративно-правовими засобами, тобто адміністративно-правового механізму.

Об'єктом адміністративно-правового забезпечення виборчих прав громадян – є активне, пасивне виборче право, а також додаткові права, які виникають у зв'язку із організацією виборчого процесу та контролю за прийнятими на виборах результатами (право брати участь у висуванні кандидатів; право брати участь у передвиборній агітації; право брати участь у спостереженні за проведенням виборів і роботою виборчих комісій тощо). Звідси випливає необхідність дослідження його поняття, складових елементів та особливих ознак, що надає нашій роботі відповідної актуальності.

В узагальненому вигляді механізм забезпечення прав і свобод можна визначити як процес діяльності компетентних органів держави щодо створення належних умов реалізації, охорони та захисту прав і свобод громадян за допомогою відповідних форм, методів, засобів.

Адміністративно-правовий механізм забезпечення виборчих прав громадян є частиною загального правового механізму забезпечення прав і свобод громадян в Україні. Особливістю адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян є наявність в ньому специфічних форм, методів, засобів адміністративно-правового характеру та їх застосування в основному, органами виконавчої влади. Цей механізм становить собою певну систему пов'язаних елементів. Ці елементи за структурною природою, можна визначити як об'єкт, суб'єкти, зміст та допоміжні елементи.

У структурі механізму (адміністративно-правового механізму) вчені виділяють три окремих механізми: механізм реалізації, механізм охорони, механізм захисту. Вважаємо, що виділення механізмів реалізації, охорони та захисту прав громадян в єдиному механізмі забезпечення таких прав є цілком обґрунтованою позицією.

Адміністративно-правова природа механізму забезпечення виборчих прав громадян впливає на правовий статус та коло суб'єктів забезпечення виборчих прав громадян. Такими суб'єктами є, насамперед, органи виконавчої влади та інші органи держави, що мають зовнішньо-владні управлінські функції, а також державні органи, які мають право застосовувати заходи адміністративного примусу.

До змісту механізму адміністративно-правового забезпечення виборчих прав громадян ми можемо віднести принципи забезпечення виборчих прав громадян, адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини, юридичні гарантії, адміністративно-правові форми та методи забезпечення виборчих прав, способи адміністративно-правового регулювання.

Допоміжними елементами виступають кадрове, інформаційне та матеріально технічне забезпечення виборчих прав громадян.

Крім того, складові елементи цього механізму можуть бути об'єднані у три підсистеми (механізми): підсистему реалізації виборчих прав, підсистему охорони виборчих прав, підсистему захисту виборчих прав. Слід зауважити, що механізм охорони виборчих прав громадян не тотожний механізму захисту, адже перший пов'язаний із попереджувальною діяльністю щодо

недопущення порушення виборчих прав громадян, створення умов їх стабільності та непорушності, натомість другий починає діяти у разі вчинення порушення виборчих прав та спрямований на припинення протиправного діяння, відновлення порушеного права, усунення причин та умов, що сприяли порушенню та притягнення винних до відповідальності.

Отже, під адміністративно-правим механізмом забезпечення виборчих прав громадян слід розуміти систему адміністративно-правових норм, засобів, форм, методів та гарантій реалізації, охорони і захисту пасивного, активного та додаткових виборчих прав громадян, які здійснюються у специфічних адміністративно-правових відносинах органами виконавчої влади та іншими органами держави, які мають зовнішньо-владні управлінські функції, на основі загальновизнаних принципів права та за допомогою відповідного кадрового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення.

Одержано 16.04.2018

УДК 343.98

Дмитро Володимирович Щербанюк,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПЕРТНОЇ ІНІЦІАТИВИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Право судового експерта на ініціативне викладення у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання є встановленою державою правовою нормою, що знайшла своє відображення у п. 4 ч. 3 ст. 69 КПК України, п. 2 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про судову експертизу». Але право може бути реально діючим лише тоді, коли його принципи і норми втілюються в життя, реалізуються в діях відповідних суб'єктів, у даному випадку судових експертів. Це здійснюється у певних формах.

У будь-якому випадку реалізація права експерта на ініціативу відображається лише у формі активних дій. Тип реалізації –

безпосередня реалізація, коли суб'єкти права самостійно, без зовнішнього втручання чи допомоги втілюють правила, передбачені нормами права, у своїй поведінці, здійснюють суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки.

Очевидно, що реалізація права на експертну ініціативу у вузькому значенні може бути втілена лише у формі використання норм права, коли експерт на свій розсуд, за власним бажанням використовує надане йому п. 4 ч. 3 ст. 69 КПК України право викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання. Зазначена безпосередня реалізація права є процесом самостійного здійснення прав експертом без допомоги спеціально уповноважених органів і осіб, адже це є сферою самовираження особи, її правовою активністю і життєвою позицією.

Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства дозволяє дійти висновку, що процедура реалізації експертної ініціативи під час проведення експертизи (дослідження) безпосередньо впливає із кримінального процесуального закону. Водночас, спеціальна процедура реалізації права експерта на ініціативу відсутня. Закон не вимагає, наприклад, від експерта попередньо одержати згоду чи дозвіл на реалізацію цієї ініціативи, не визначає відповідні терміни (строки) тощо. Лише у Інструкції «Про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» згадується про те, що строк виконання клопотань експерта, усунення недоліків, допущених органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта) не включається у строк проведення експертизи. Вважаємо, що зазначена прогалина у кримінальному процесуальному законодавстві має бути усунута.

Експертна ініціатива є одним із принципів експертної діяльності, якій притаманний активний характер і безпосередній тип реалізації. Вона втілюється у формі використання норми права. Реалізація експертної ініціативи може знайти своє відображення у таких напрямках, як: самостійне уточнення питань, поставлених стороною кримінального провадження, або розширення

предмета експертного дослідження, тобто постановки додаткових питань, які не були сформульовані слідчим; застосування нових нестандартних методів проведення судової експертизи; виявлення при проведенні експертного дослідження обставин, які сприяли (могли сприяти) вчиненню кримінального правопорушення і визначенню змісту заходів щодо їх усунення (експертна профілактика); клопотання експерта про розширення кола об'єктів експертного дослідження, про проведення слідчих (розшукових) дій з метою збирання матеріальних слідів злочину, проведення дослідів і випробувань та участь експерта в їх провадженні; клопотання про залучення до проведення експертизи інших експертів (призначення комплексних і комісійних судових експертиз); надання пропозицій щодо тематики науково-дослідної роботи експертних установ у напрямі вирішення проблемних питань судово-експертної діяльності, у тому числі вдосконалення методик проведення експертиз, вирішення організаційних і нормативно-правових проблем у забезпеченні професійної діяльності тощо. У чинному кримінальному процесуальному законодавстві відсутня спеціальна процедура реалізації експертом права на ініціативу. Разом з тим, із закону випливає реалізація експертної ініціативи при проведенні судової експертизи.

Одержано 16.04.2018

